

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI**

**OKUMA KÜLTÜRÜ EDİNDİRME BAĞLAMINDA
İLKOKUL-ORTAOKUL DERS VE ÇALIŞMA
KİTAPLARININ İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

ARZU TÖREN GÜL

**ANKARA
ŞUBAT, 2023**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI**

**OKUMA KÜLTÜRÜ EDİNDİRME BAĞLAMINDA
İLKOKUL-ORTAOKUL DERS VE ÇALIŞMA
KİTAPLARININ İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

ARZU TÖREN GÜL

**DANIŞMAN: PROF. DR. CANAN ASLAN
PROF. DR. ÖZAY KARADAĞ**

**ANKARA
ŞUBAT, 2023**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Arzu TÖREN GÜL adlı öğrencinin hazırladığı “Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında İlkokul-Ortaokul Ders ve Çalışma Kitaplarının İncelenmesi” başlıklı bu çalışma Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı / Türkçe Eğitimi Doktora Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan Prof. Dr. Sedat SEVER

Üye Prof. Dr. Canan ASLAN (Danışman)

Üye Prof. Dr. Özay KARADAĞ(Eş Danışman)

Üye Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN

Üye Doç. Dr. Tülay SARAR KUZU

Üye Doç. Dr. Aliye ERDEM HARBELİOĞLU

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından 17/02/2023 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulunca .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İlhan YALÇIN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Arzu TÖREN GÜL

ÖZET

OKUMA KÜLTÜRÜ EDİNDİRME BAĞLAMINDA İLKOKUL-ORTAOKUL DERS VE ÇALIŞMA KİTAPLARININ İNCELENMESİ

TÖREN GÜL, Arzu

Doktora Tezi, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Canan ASLAN, Prof. Dr. Özay KARADAĞ

Şubat, 2023, xvii + 260 sayfa

Okuma kültürü edinmiş bireyler yetiştirmek gelişmiş toplumların özelliklerinden biridir. Toplumda var olan bir kültür doğal bir biçimde ders kitaplarına yansımaktadır. Okuma kültürü toplumda bir kültür olarak yer etmişse öteki kültürel öğeler gibi onun da doğal bir biçimde ders kitaplarına yansımaları beklenir.

Bu çalışmanın genel amacı ilköğretim ve ortaokul düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarını okuma kültürü edindirme bağlamında incelemektir. Okuma kültürünün güncel yaşamın bir parçası olması, ders ve çalışma kitaplarının da gerçek yaşama ilişkin durumları içermesi nedeniyle bu çalışmada durum çalışması modeli benimsenmiştir. 1-8. sınıf ders ve çalışma kitapları, öğretim programları ve öğretmenler ile yapılan görüşmeler bu araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmada ders ve çalışma kitapları ile öğretim programlarına ilişkin veriler, belge (doküman) incelemesi yöntemiyle toplanmış ve elde edilen veriler içerik çözümlemesi tekniği ile çözümlenmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler de içerik çözümlemesi tekniği ile çözümlenmiştir.

Araştırmanın sonucunda ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin içeriklerin istenen düzeyde olmadığı saptanmıştır. Ders ve çalışma kitapları toplumda var olan kültürü aktarmaktadır. Toplumumuzda okuma kültürü istenen düzeyde olmadığı için 1-8 sınıf düzeyi ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin içeriklerin yeterince yer almadığı ve öğretim programlarında yer alan okuma kültürü edindirmeye yönelik amaç ve kazanımların Türkçe dersi öğretim programıyla sınırlandırıldığı görülmüştür. Görüşme yapılan öğretmenler de ders ve çalışma kitaplarını okuma kültürü edindirme bağlamında yetersiz bulmuştur. Bu çalışmanın

sonuçlarından yola çıkılarak ders ve çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayacak nitelikte hazırlanması gerektiği nerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okuma Kültürü, Okuma Kültürü Edindirme, Ders ve alışma Kitapları, ğretim Programı.

ABSTRACT

EXAMINATION OF PRIMARY-SECONDARY SCHOOL TEXTBOOKS AND WORKBOOKS IN THE CONTEXT OF READING CULTURES

TÖREN GÜL, Arzu

Dissertation, Department of Cultural Foundations of Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Canan ASLAN, Prof. Dr. Özay KARADAĞ

February, 2023, xvii + 260 page

Raising individuals who have acquired a culture of reading is one of the characteristics of developed societies. A culture existing in society is naturally reflected in textbooks. If the culture of reading has taken its place in the society as a culture, it is expected that it will naturally be reflected in the textbooks like other cultural elements.

The general purpose of this study is to examine primary and secondary school textbooks and workbooks in the context of acquiring a reading culture. The case study model was adopted in this study, since reading culture is a part of current life and textbooks and workbooks also include real-life situations. 1st-8th textbooks and workbooks, curricula and interviews with teachers constitute the data source of this research. In the study, data related to textbooks and workbooks and curricula were collected by document analysis method and the obtained data were analyzed by content analysis technique. The data obtained from the interviews with the teachers were also analyzed with the content analysis technique.

As a result of the research, it was determined that the contents of the reading culture in the textbooks and workbooks were not at the desired level. Textbooks and workbooks convey the existing culture in society. Since the reading culture is not at the desired level in our society, it has been observed that content related to reading culture are not sufficiently included in the 1st-8th grade textbooks and workbooks, and the objectives and achievements for acquiring reading culture in the curriculum are limited to the Turkish curriculum. The interviewed teachers also found the textbooks and workbooks insufficient in terms of acquiring a reading culture. Based on the results of this study, it is suggested that textbooks and workbooks should be prepared in a way that will contribute to the process of acquiring a reading culture.

Keywords: Reading Culture, Acquiring a Reading Culture, Textbooks and Workbooks, Teaching Programs.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada 1-8. sınıf düzeyinde yer alan ders ve çalışma kitapları okuma kültürü edindirme bağlamında incelenmiştir.

Çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve çalışma ile ilgili tanımlar ele alınmıştır. İkinci bölümde okuma kültürü, okuma kültürü edindirme süreci, bu süreçte yer alan değişkenler ve ders kitaplarının taşınması gereken özelliklere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırma modeline, veri kaynağına, verilerin çözümlenmesine ve araştırmacının rolüne yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ders kitapları, öğretim programları ve öğretmenlerle yapılan görüşmelere ilişkin bulgulara ve bulguların ayrıntılı bir biçimde yorumlanmasına, beşinci bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Doktora eğitimi sürecimin başından sonuna değin her aşamasında bana yol gösteren, desteğini ve emeğini esirgemeyen değerli danışmanlarım Prof. Dr. Canan ASLAN'a ve Prof. Dr. Özay KARADAĞ'a içtenlikle teşekkür ederim. Tez izleme kurullarında yer alan, dönüt ve önerileriyle tezimin yapılandırılmasına katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Sedat SEVER'e ve Prof. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN'e; tez savunma jürisinde bulunarak değerli görüşlerini aktaran hocalarım Prof. Dr. Hasan Haluk ERDEM'e, Doç. Dr. Tülay KUZU'ya ve Doç. Dr. Aliye ERDEM HARBELİOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince desteklerini her zaman duyumsadığım sevgili arkadaşlarım Dr. Hülya AĞIN HAYKIR'a, Dr. Bilge Nur DOĞAN GÜLDENOĞLU'na ve Baran SOLAR'a teşekkür ederim. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelere katılan değerli öğretmenlere ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Doktora eğitimim süresince yaşamımı kolaylaştıran, desteğini ve sevgisini her an duyumsadığım değerli eşim Murat GÜL'e; benimle her zaman gurur duyan, desteklerini esirgemeyen sevgili annem Zarife TÖREN'e, babam Gültekin TÖREN'e ve kardeşlerim Özge ve Cansu'ya; ikinci ailem olan GÜL ailesine teşekkür ederim.

Son olarak varlığıyla yaşamımıza anlam katan biricik kızım, çiçeğim, Umay Öykü'ye teşekkür ederim.

Biricik aileme...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xvi
KISALTMALAR/SİMGELER	xvii
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	6
Önem.....	7
Sınırlılıklar	8
Tanımlar.....	8
BÖLÜM 2.....	11
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	11
Okuma.....	11
Okuma Kültürü	12
Okuma Kültürü Edindirme Süreci	14
Dinleme-İzleme Becerisi	15
Okuma-Yazma Becerisi	15
Okuma Alışkanlığı	16
Eleştirel Okuma.....	17
Evrensel Okuryazarlık (Okuma Kültürü).	18
Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Yer Alan Değişkenler	19
Aile.....	19
Çevre	20
Sosyoekonomik Düzey.....	21
Arkadaş Çevresi	21
Medya.....	21
Kütüphane	22
Okuma Araç Gereçleri.....	23
Sürelî Yayınlar.....	23
Çocuk ve Gençlik Edebiyatı	23
Okul.....	25
Öğretmen	25
Öğretim Programı.....	27

Ders Kitabı	29
Ders Kitaplarının Taşıması Gereken Özellikler.....	31
Ders Kitaplarında Dış Yapı Özellikleri.....	32
Görünüş	32
Renk.....	32
Kapak.....	32
Kâğı	33
Cilt.....	33
Yazı Büyüklükleri (Punto).....	33
Boyut ve Forma	34
Ders Kitaplarında İç Yapı Özellikleri	34
Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım	35
Ders Kitaplarında Görsel Tasarım.....	35
Ders Kitaplarında Eğitsel Tasarım	38
Ders Kitaplarında Metinler	38
Ders Kitaplarında Etkinlikler.....	40
Türkçe Ders Kitaplarında Metin Kahramanları	42
BÖLÜM 3	45
YÖNTEM	45
Araştırmanın Modeli.....	45
Veri Toplama Yöntemi	47
İnceleme Nesnelerinin (Ders ve Çalışma Kitapları ile Öğretim Programları) ve Görüşme Yapılacak Öğretmenlerin(Katılımcıların) Belirlenmesi	48
Ders ve Çalışma Kitaplarının Belirlenmesi	48
Öğretim Programlarının Belirlenmesi	49
Görüşme Yapılan Öğretmenlerin (Katılımcıların) Belirlenmesi.....	49
Veri Kaynakları ve Verilerin Toplanması	50
Ders Kitaplarına İlişkin Verilerin Toplanması.....	50
Öğretim Programlarına İlişkin Verilerin Toplanması	51
Öğretmenlerle Yapılan Görüşmeye İlişkin Verilerin Toplanması	51
Verilerin Çözümlemesi (Analizi).....	52
Ders ve Çalışma Kitaplarına İlişkin Verilerin Çözümlemesi.....	52
Çözümleme Süreci	53
Öğretim Programlarına İlişkin Verilerin Çözümlemesi	61
Görüşmeye İlişkin Verilerin Çözümlemesi.....	62
Güvenirlilik ve Geçerlik.....	62
Güvenirlilik	62
Geçerlik	63
Araştırmacının Rolü.....	64
BÖLÜM 4.....	67
BULGULAR VE YORUMLAR	67
Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	67
1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular.....	67
2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular.....	73

3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular.....	79
4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular.....	85
6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular.....	97
7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular.....	103
1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellerin Kategorilere Göre Dağılımı	115
Tartışma ve Yorum	118
1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	126
2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	131
3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	138
4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	145
5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	152
6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	161
7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	168
8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular.....	175
1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlerin ve Etkinliklerin Kategorilere Göre Dağılımı.....	182
Tartışma ve Yorum	188
Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Niteliğine İlişkin Değerlendirme	193
Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Niteliğine İlişkin Değerlendirme	196
1-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Kahramanlarının Tutum ve Davranışlarının Kategorilere Göre Dağılımı	198
Tartışma ve Yorum	201
İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	203
Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular	213
BÖLÜM 5.....	227
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	227
Sonuçlar	227
Öneriler	231
Ders Kitabı Hazırlayanlara Yönelik Öneriler	231
Millî Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler	232
Öğretmenlere Yönelik Öneriler.....	232
KAYNAKLAR.....	233
EKLER	245

EK1. İncelenen 1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitapları	246
EK2. İncelenen Öğretim Programları	253
EK3. Aydınlatılmış Onam Formu.....	254
EK4. Öğretmen Görüşme Formu	256
EK5. Etik Kurul Onayı	257
BENZERLİK BİLDİRİMİ	258
ÖZGEÇMİŞ.....	259

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Görüşmelere İlişkin Kategori Başlıkları	62
Tablo 2. İlkokul 1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	68
Tablo 3. İlkokul 2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	74
Tablo 4. İlkokul 3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	80
Tablo 5. İlkokul 4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	86
Tablo 6. Ortaokul 5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (s) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	92
Tablo 7. Ortaokul 6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	98
Tablo 8. Ortaokul 7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	104
Tablo 9. Ortaokul 8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	110
Tablo 10. 1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Okuma Kültürüyle İlgili Görsellere İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	116
Tablo 11. İlkokul 1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	127
Tablo 12. İlkokul 2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	132
Tablo 13. İlkokul 3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	139
Tablo 14. İlkokul 4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	146
Tablo 15. Ortaokul 5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	153
Tablo 16. Ortaokul 6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	162
Tablo 17. Ortaokul 7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	169
Tablo 18. Ortaokul 8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	176
Tablo 19. 1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklere İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları	183

Tablo 20. 1-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Kahramanlarının Okuma Kültürüyle İlgili Tutum ve Davranışlarına İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları.....	199
Tablo 21. 1-8. Sınıf Öğretim Programlarında Yer Alan Okuma Kültürü İle İlgili Amaçların Sıklık (f) Dağılımları.....	212

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Görsellere İlişkin Kategoriler	55
Şekil 2. Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Kategoriler	56
Şekil 3. Metin Kahramanlarının Tutum ve Davranışlarına İlişkin Kategoriler	57

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel	Sayfa
Görsel 1. Durum Çalışmaları İçin Dört Temel Tasarım (Yin, 2009, s.46).....	46
Görsel 2. (2. Sınıf İngilizce Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2016, s.24).	58
Görsel 3. (1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2016, s.67).	58
Görsel 4. (1.Sınıf Matematik Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2016, s.9).....	58
Görsel 5. (5. Sınıf Matematik Ders Kitabı, Özgün Yayınları, 2016, s.38).	59
Görsel 6. (4.Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Özgün Yayınları, 2016, s. 56).	60

KISALTMALAR/SİMGELER

Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
f	Sıklık (Frekans)
%	Yüzde
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
n	Kitap Sayısı

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, problem cümlesi ve alt soruları verilmiştir. Bununla birlikte araştırmanın sayıltıları, sınırlılıkları ve önemi açıklanmıştır. Ayrıca araştırma ile ilgili bazı terimlerin tanımlamaları yapılmıştır.

Problem

Okuma, insanın öğrenmek, zevk almak ya da eğlenmek gibi amaçlarla başvurduğu, anlamaya dayalı temel dil becerilerinden biridir. Okuma, insanın yaşamı anlamlandırmasına olanak tanır. İnsana içinde bulunduğu dünyayı tanıtır, onun dünyasını genişletir, zenginleştirir, hem bireysel hem de toplumsal kimliğinin oluşmasında etkilidir (Şahin, 2010, s.1450). Okuma, insanın dünyaya açılan kapısıdır. İnsanın kendisinden ve çevresinden haberinin olması, okuduğunu anlamak koşuluyla yakın çevresi dışındaki dünya ile ilişki kurmasıdır (Alpay, 1991, s.120).

Okuma kültürü ise okumanın yaşamla bütünleşmesidir. “Bir bireyin, bir toplumsal grubun ya da bir toplumun okuma eylemi ile ilişkilerinin düzeyi ve niteliği anlamına gelir. Bir başka deyişle, okuma kültürü, sözü edilen birey, grup ya da topluma ait yaşam biçiminin ‘okuma’ alanına yansıyan bölümüdür” (Yılmaz, 2009, s.134). Okuma kültürü aşamalı bir süreçtir ve okuma-yazma becerisi, okuma alışkanlığı, eleştirel okuma ve evrensel okuryazarlık becerilerinin edinilmesini gerekli kılar. Bir toplumda okuma kültürünün oluşması için öncelikle okuma becerisinin süreklilik kazanarak alışkanlığa dönüşmesi gerekmektedir. Okumanın süreklilik kazanması, insanlar için bir gereksinime dönüşmesiyle olanaklıdır. Okuma gereksinimi, kişinin okuma isteğini devindirerek okumanın sürekli yapılan bir eyleme dönüşmesini sağlamaktadır.

Okuma kültürü edindirme sürecini etkileyen pek çok değişken vardır. Bu süreci etkileyen başlıca değişkenler aile, çevre ve okuldur (Russel, 1949). Aile öğrenmenin ilk ortamıdır. Çocuk, doğduğu andan başlayarak bir toplumsallaşma ortamına girer. İçinde yaşadığı toplumun kültürel kalıplarını, değer yargılarını ve alışkanlıklarını önce ailede

edinir. Çocuğun okumaya verilen değer konusunda da ilk izlenimleri aldığı yer ailesidir (Bircan ve Tekin, 1989, s.400). Ailenin okuma kültürü edindirme sürecindeki temel sorumluluğu, bebeklik döneminden başlayarak çocuğu nitelikli kitaplarla buluşturmak, çocuğun kitaplarla arkadaş olmasını ve kitapları sevmesini sağlamaktır. Aile ile birlikte arkadaş çevresi, medya, kütüphane, sosyoekonomik düzey ve okuma araç gereçleri gibi çevresel etmenler de okuma kültürünün gelişimini etkiler. Çocuğun çevresinde okumaya ilişkin eylemlerin ya da içeriklerin olması okuma kültürünü destekler. Çocuğun çevresinde okuma gündeminin bulunması, ailesinin ve etkileşimde bulunduğu diğer kişilerin okuma alışkanlığının olması, iletişim araçları aracılığıyla karşılaştığı içeriklerin okuma kültürünü desteklemesi, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunur (Karadağ, 2013, s.85).

İnsanlar çocuklarının topluma uyum sağlamasını ister. Bunun için onları toplumun beklentilerine ve isteklerine göre yetiştirir. Onlara toplumun değerlerini öğretir. Sonra da buna uygun davranmalarını bekler. Geleceğin öznesi olan çocukların topluma uyum sağlaması ve toplumsallaşması eğitim aracılığıyla gerçekleşir. Çocuğun aileden sonra en çok zaman geçirdiği yer olan okul, okuma kültürü edindirme sürecinin bir parçasıdır. Okullarda okuma kültürü edindirme sürecini yönlendiren öğeler öğretmenler, öğretim programları ve ders araç gereçleridir. Bu süreçte öğretmenlerin öğrencilere okuma sevgisi kazandırmak için kılavuzluk etmesi, onlara örnek olması; öğretim programlarının içeriğinin okuma kültürü edindirme sürecini destekleyecek biçimde hazırlanması ve ders araç gereçlerinin ise okuma sevgisi ve isteği oluşturacak nitelikte olması önemlidir.

Okuma kültürü toplumun kültürel bir ögesidir. Bir kültür olarak okumanın yaşam alanına sokulması toplumda okuma kültürüne ilişkin davranışların oluşmasını başka bir deyişle yeniden üretilmesini sağlayabilir. “Kültürün davranışlar üzerindeki etkisini inceleyen araştırmacılar, kültürün insan davranışlarının oluşumunda önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymuştur” (Ören, 2013, s.311). Bourdieu’ya göre eğitim, kültürel aktarımı sağlayan uygulama biçimidir; çünkü ona göre eğitim sisteminin temelinde kültürel üretim ve yine bu kültürlerin yeniden üretimi yatar (Omurtak, 2019, s.12).

Ders kitapları, kültür aktarımının bir aracıdır. Dolayısıyla ders kitaplarında kültürün izlerini görmek olanaklıdır. Okuma da toplumda bir kültüre dönüşmüşse diğer kültürel öğeler gibi onun da ders kitaplarında izlerini görmek olanaklıdır. Ders kitaplarında okumaya ilişkin içeriklerin yer alması bu içeriklerin bilinçaltına

kaydedilmesi ve bir davranış olarak yeniden üretilmesi açısından önem taşımaktadır. Bilinçaltı, çevredeki görüntü, ses ya da ileti gibi uyarımların bilinçli olmadan insan belleğine yerleşmesidir (Küçükbezirci, 2013, s.1881). Bilinçaltı, bilinçli ya da farkında olmadan öğrenilen her şeyi kaydeder. Kaydedilenler daha sonra davranışa dönüşebilir. Bu nedenle öğrenciler ders kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ne kadar çok içerikle karşılaşursa o kadar iyi olur. Okumaya ilişkin davranışlarla, kavramlarla ve görsellerle sık sık karşılaşan çocuğun belleğinde okumanın yaşamın bir parçası olduğu, gündelik davranışlar arasında yer alması gerektiği, farklı yaşam alanlarında gerçekleştirilebilen bir eylem olduğu gibi düşüncelerin yer alması ve bunun bilinçaltında okumaya ilişkin olumlu izler bırakması sağlanabilir.

İnsanoğlunun yüzyıllar boyunca sözcükler aracılığıyla düşündüğü varsayılmasına karşın günümüzde, imgeler ve onların yarattığı çağrışımlarla da düşündüğü açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. Örneğin “elma” sözcüğü görüldüğünde ya da okunduğunda, beyin onu başka sözcüklerle ya da o sözcüğe ilişkin anımsananlarla eşleştirecektir (Küçükbezirci, 2013, s.1884). Öyleyse okumayı çağrıştıracak içeriklerin ders kitaplarında yer alması çocuğun bilinçaltına okumaya yönelik iletiler gönderilmesini sağlayabilir. Örneğin matematik ders kitabında etkinlik sorusunun kitap, gazete, dergi gibi okumayı çağrıştıracak kavramlar ile ilgili olması ya da sosyal bilgiler ders kitabında okumayı çağrıştıracak bir görselin olması, öğrencilerin bilinçaltında okumaya ilişkin kavram ve davranışların yer etmesini sağlayabilir. Türkçe ders kitabındaki bir okuma metninde öğrencilerin duygudaşlık kurabileceği bir kahramanın okuma sevgisi ve alışkanlığının olması, onu örnek almalarına ve onun gibi davranmalarına olanak tanıyabilir. Ders kitaplarını hazırlayanlar ya da resimleyenler okuma kültürü edinmişlerse doğal olarak bunu kitaplara da yansıtırlar. Örneğin metin ve soru yazarları okumaya ilişkin kavram ve içeriklere; çizerler ise görsellerde farklı yaşam alanlarında okuma eylemini gerçekleştiren kişilere ya da kitap, gazete, dergi vb. görsellerine sık sık yer verirler. Eğer toplumda okuma kültürüne ilişkin içerikler ders araç gereçlerinde doğal olarak yer alacak düzeyde değilse okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlaması açısından bunun özellikle yapılması gerekir. Bu nedenle ders kitabı hazırlayanların ve resimleyenlerin okuma kültürü edindirme konusunda bilinçli olması ve buna ilişkin içeriklere kitaplarda yer vermesi beklenmektedir.

Ders kitapları, eğitim-öğretim ortamlarında kullanılan temel araç gereçlerdir. Öğrenme-öğretme sürecinin etkili ve verimli bir biçimde yürütülebilmesi için bu kitapların hem içerik yönünden hem de biçimsel yönden nitelikli olması gerekmektedir.

Ders kitapları bazı öğrencilerin tek okuma araç gereci olabilmektedir. Ders kitaplarının nitelikleri öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanması ve okuma kültürünün geliştirilmesi açısından önemlidir (Karadağ, 2013, s.86). Kitapların içerik ve tasarım özellikleriyle çocukların belleğinde “kitap” kavramına ilişkin olumlu bir imge geliştirmesi gerekmektedir (Sever, 2013, s.25).

Yapılan alanyazın incelemeleri sonucunda Türkiye’de, ders ve çalışma kitaplarını okuma kültürü edindirme bağlamında inceleyen bir tez çalışmasının olmadığı görülmüştür. Bu çalışmaya en yakın araştırma, Karadağ’ın (2013) “Okuma Kültürüne Katkıları Bakımından Türkçe Ders Kitaplarının Resimlemeleri (İllüstrasyonları)” adlı makalesidir. Karadağ, bu çalışmasında Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerin okuma kültürünü ne oranda desteklediğini ortaya koymayı ve öğrencilerde okuma alışkanlığını geliştirmek için Türkçe ders kitaplarının niteliklerini tartışmayı amaçlamıştır. Bu amaçla 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan görselleri okuma kültürü bağlamında incelemiş ve ders kitaplarındaki görsellerin okuma kültürünü destekleyecek nitelikte olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Okumanın ders kitaplarında okul, kitaplık ya da kütüphane görüntüleri ile sınırlandırılmasının, öğrencilerin gündelik yaşamın farklı alanlarında okuma gereksinimi duymalarında olumsuz etki yapacağını ve bunun için ders kitaplarındaki görsellerde okumanın gündelik yaşamın her bölümünde gerçekleştirilebilir bir eylem olduğu anlamının aktarılması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bu çalışma Türkçe ders kitaplarındaki görsellerle sınırlandırılmıştır.

Velioğlu ve diğerleri (2013), “Bilinç Öncesi Bilinç Sonrasına Yolculuk: Okuma Alışkanlığı Kazandırılmasına Dönük Üniversite Öğrencileri Üzerinde Karma Bir Araştırma” adlı makalesinde üniversite öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının geliştirilmesinde bilinç öncesi iletilerin etkisini belirlemeyi ve öğrencileri okumaya özendirilmede olası uygulamaları yaşama geçirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, bir deney grubu bir de kontrol grubu oluşturulmuş, kontrol grubuna herhangi bir bilinç öncesi ileti verilmezken deney grubuna okumaya yönelik bilinç öncesi iletiler verilerek onlarla görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda bilinç öncesi iletilerin verildiği deney grubunun okuma alışkanlıkları puanında bir artış olduğu, bilinç öncesi iletilerin verilmediği kontrol grubunun puanlarında ise herhangi bir farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırma sonuçları bilinç öncesi iletilerle okuma alışkanlığının geliştirilebileceğini ortaya koymuştur.

Çiçek ve Alcellat (2015), “8. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabındaki Okuma Etkinliklerinin Okuma Kazanımları ile İlişkisi” adlı çalışmasında, okuma metinlerine

yönelik etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma becerisi ile olan ilişkisini ele almıştır. Çalışmada ortaokul 8. sınıf Türkçe çalışma kitabında yer alan okuma etkinlikleri ve Türkçe öğretim programındaki okuma kazanımları arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmış ve öğretmen kılavuz kitabı ile öğrenci çalışma kitabı çapraz okuma yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Sonuçta öğretim programındaki kazanımlara yönelik bazı etkinliklerin çok yetersiz kaldığı gözlemlenmiş ve öğretmen kılavuz kitabında, öğrencilerin özümsemesi gereken bazı temel kazanımlarla ilgili etkinliklere neredeyse hiç yer verilmediği görülmüştür.

Aydın Gönül'ün (2016), “Türkçe Ders Kitaplarındaki Yazınsal Metinleri Okuma-Anlama Etkinliklerinin Eleştirel Okuma Ölçütlerini Karşılama Yeterliliği (8. Sınıf Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki yazınsal metinlere yönelik uygulama çalışmalarının eleştirel okuma ölçütlerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda Türkçe Dersi Öğretim Programında, Türkçe dersi okuma anlama kazanımlarında yer alan eleştirel okuma yaklaşımının yazınsal metinlerin okuma-anlama uygulama çalışmalarına yansıtılmadığı gözlemlenmiştir. Uygulama çalışmalarının, yazınsal metnin yüzeysel yapıdaki anlamına yönelik olduğu ve derin yapıdaki anlama ulaşılmasına olanak tanımadığı da bulgulanmıştır.

Saltık (2018), “Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Niteliği Üzerine Öğretmen Görüşleri” adlı makalesinde Türkçe öğretmenlerinin okuma kültürü edindirme sürecinde Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin niteliğine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada Türkçe ders kitaplarında öğrencilerin ilgi alanlarına ve düzeylerine uygun olmayan metinlerin yer aldığı, metinlerin öğrencilerde estetik bir duyarlık oluşumuna kılavuzluk etmediği, okumaya karşı istek uyandırmada ve okuma kültürü edindirmede yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Deniz, Tarakcı ve Karagöl'ün (2019) “Okuma Kazanımları Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitapları” adlı makalesinde Türkçe ders kitapları okuma kazanımları açısından incelenmiştir. Araştırmanın amacı, Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarını okuma kazanımları açısından incelemektir. Araştırmada kitapların hem kendi içinde hem de diğer kitaplar arasında okuma kazanımlarının düzenli bir biçimde kullanılmadığı ve kitap yazarlarının kazanımları bir kez kullandıktan sonra kazanımların dağılımına dikkat

etmediği ve bu durumun da öğrencilerin bazı okuma becerilerini edinmesinde risk oluşturduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Söz edilen çalışmalardan da görüldüğü üzere okuma kültürü ile ilgili yapılan ders kitabı incelemelerinin çoğunlukla Türkçe ders kitaplarıyla sınırlı kaldığı görülmektedir. Okumanın kültüre dönüşmesi yaşamın her alanına yansması demektir. Bu durumda okuma kültürünün Türkçe dersleriyle sınırlandırılması bütüncül bir yaklaşım değildir. Öğrencilerin ilkokul ve ortaokul düzeyinde karşılaştıkları okuma kültürünü destekleyecek içeriklerin tümünü görebilmek için tüm ders kitaplarının görseller, metinler, etkinlikler ve metin kahramanlarının tutum ve davranışları açısından ele alınması bütüncül bir yaklaşım olacaktır. Türkçe derslerinin bu konudaki önemi yadsınamaz ancak yalnız Türkçe derslerinin değil sistemdeki tüm derslerin okuma kültürü edindirme sürecini desteklemesi gerekir. Öyleyse yalnız Türkçe derslerinde değil diğer derslerde de ders kitaplarının okuma kültürünü destekleyecek içerikleri barındırmalıdır. Bu nedenle bu çalışmada ilkokul ve ortaokul düzeyindeki zorunlu derslere ait tüm ders ve çalışma kitapları okuma kültürü edindirme bağlamında incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı ilkokul ve ortaokul düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına katkı sağlayacak öğelerin (görseller, metinler ve etkinlikler, metin kahramanlarının tutum ve davranışları) niceliğini ve niteliğini ortaya koymak, öğretim programlarının okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin görünümünü değerlendirmek ve öğretmenlerin kitaplardaki okuma kültürünü destekleyen uyarıların niteliği konusundaki görüşlerini belirlemektir.

Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlkokul ve ortaokul düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin öğelerin (görseller, metinler ve etkinlikler, metin kahramanlarının davranışları) niceliği ve niteliği nasıldır?

1.1.1. 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin görsellerin niceliği ve niteliği nasıldır?

1.1.2. 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin metinlerin ve etkinliklerin niceliği ve niteliği ne durumdadır?

1.1.3. 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin metin kahramanlarının tutum ve davranışları nasıldır?

2. Öğretim programlarının okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin görünümü nasıldır?

3. Ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin öğelerin (görseller, metinler ve etkinlikler, metin kahramanlarının tutum ve davranışları) niceliği ve niteliğine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?

Önem

Gelişmiş toplumların en önemli özelliklerinden biri okuma kültürü edinmiş bireyler yetiştirmesidir. Okuma kültürü edindirme sürecinin başarıyla yürütülebilmesi için ailede, çevrede, okulda kısaca yaşamın her alanında uygun koşullar sağlanmalıdır. Okuma kültürü edinmiş bireylerin yetiştirilmesinde eğitim-öğretim sürecinin önemi ve sorumluluğu büyüktür. Öğretim programları ve çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun hazırlanmış nitelikli ders kitapları, eğitim-öğretim sürecinin başarılı bir biçimde yürütülmesine olanak tanır. Bu nedenle öğretim sürecinde yararlanılan araç gereçlerin ve uyarıların sürece katkı sağlayacak nitelikte olması beklenir.

İnsanların gördüğü, duyduğu her şey bilinçaltına kaydedilmekte ve sonrasında davranışa dönüşebilmektedir. Okuma kültürü edindirme sürecinde de bu durumdan yararlanılabilir. Ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünü destekleyecek içeriklerin olması, bilinçaltında okuma kültürüne yönelik olumlu bir etki yaratabilir. Bu nedenle öğretim programlarının ve ders kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecini destekleyecek biçimde hazırlanması önemlidir.

Bu araştırmanın sonuçları ders kitaplarını hazırlayanların metinleri, etkinlikleri ve görselleri hazırlarken okuma kültürü açısından nelere dikkat etmeleri gerektiğine yönelik fikir edinmelerine ve kitapların öğrencilerin ve öğretmenlerin okuma kültürü açısından beklentilerini karşılayacak nitelikte hazırlanmasına katkıda bulunabilir.

Milli Eğitim Bakanlığının ders kitapları ile ilgili birimleri, araştırma sonuçları doğrultusunda 2016-2017 eğitim-öğretim yılında kullanılan 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin öğelerin (görseller, metinler ve etkinlikler, metin kahramanlarının tutum ve davranışları) niceliği ve niteliğine ilişkin bilgi sahibi olabileceklerdir. Bu bağlamda araştırma sonuçları, kullanılmakta olan ders kitaplarının okuma kültürü açısından değerlendirilmesine de katkı sağlayabilir.

Ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin öğelerin niceliği ve niteliğine yönelik öğretmen görüşlerinin yer aldığı bu çalışma; öğretmenlere, alan uzmanlarına ve araştırmacılara okuma kültürü edindirme süreci, ders ve çalışma kitaplarının bu süreçteki yeri ve önemi gibi konularda öneriler sunabilecektir.

İlkokul ve ortaokul düzeyindeki tüm ders ve çalışma kitaplarını görselleri, metinleri, etkinlikleri ve metin kahramanlarının tutum ve davranışları açısından okuma kültürü edindirme bağlamında ele alan bu çalışma alanyazında bir ilk olması yönüyle önemli görülmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırma,

1. Milli Eğitim Bakanlığı genel ağ sayfasında yayımlanan ve 2016-2017 eğitim-öğretim yılında kullanılması uygun görülen 1-8. sınıf zorunlu derslere ait ders ve çalışma kitapları ve ilgili öğretim programları ile,
2. Veri toplama aracı olarak öğretmenlerle yapılan görüşme ile sınırlı tutulmuştur.

Tanımlar

Okuma Kültürü: Bireylerin okuma eylemiyle ilgili olarak edindikleri becerilerin toplumda bir yaşama biçimine dönüşmesidir (Sever, 2013, s.10). Okuma kültürü, “okuma eylemine ilişkin bireysel ve toplumsal yaşama biçimi”dir (Yılmaz, 2009, s.134).

“Yazılı kültür ürünleriyle buluşmanın önemini, gerekliliğini, kişiye ve topluma olan katkılarını bilen, okuma eylemini günlük yaşamındaki temel gereksinimlerinden biri olarak kabul eden, bu eylemi severek ve istekle düzenli bir biçimde gerçekleştiren,

bundan mutluluk ve heyecan duyan, okuyacağı yazılı kültür ürünlerinde seçici davranan ve bu ürünleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilen bireylerin edinmiş olduğu kültürdür” (Aslan, 2021, s.24).

Ders kitabı: “Bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak yazılan ya da belli ölçülere göre incelendikten sonra, bir okul, sınıf ya da ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak seçilen kitap”tır (Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, 2011, s.306). “Programda yer alan hedeflerle tutarlı konuların işlendiği, öğrencilere bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırıldığı temel bir kaynaktır” (Demirel, 1998, s.149).

Öğretim Programı: “Bir derste öğrencilerin ulaşacağı hedefleri, hedeflerin kapsadığı davranışları, davranışları kazandırmak üzere düzenlenecek eğitim durumlarını ve davranışların ne derece kazanıldığını ortaya koyabilecek sınav durumlarını kapsayan gelişmeye açık ve çok yönlü etkileşim içinde olan öğeler bütünü”dür (Senemoğlu, 2018, s. XXX).

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; okuma ve okuma kültürü kavramlarına, okuma kültürü edindirme sürecine, okuma kültürü edindirme sürecinde yer alan değişkenlere ve okuma kültürü edindirme bağlamında ders kitaplarının taşınması gereken özelliklere yer verilmiştir.

Okuma

İnsan, toplumsal bir varlıktır ve yaşamını sürdürmek için diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. İletişim süreci temel dil becerileri ile gerçekleşir. Bu beceriler anlama ve anlatma becerileridir. Anlama becerileri okuma ve dinleme; anlatma becerileri ise konuşma ve yazmadır. Okuma, anlamaya dayalı temel dil becerilerinden biridir. Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde “bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlemek veya seslendirmek” biçiminde tanımlanan okumanın farklı tanımları da yapılmaktadır. Göğüş’e (1978, s.60) göre okuma “bir yazının harflerini, sözcüklerini, imlerini tanımak ve bunların anlamlarını kavramak”tır. Özdemir (2013, s.11) okumayı “Basılı sözcükleri duyu organları yoluyla algılayıp bunları anlamlandırma, kavrama ve yorumlamaya dayanan zihinsel bir etkinlik” olarak tanımlarken; Kavcar, Oğuzkan ve Sever (1997, s.41) “Bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama süreci” olarak tanımlar. Akyol (2005, s.1) ise okumayı yazar ve okurun etkili iletişimine dayalı, ön bilgiler kullanılarak uygun bir yöntemle düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma süreci olarak tanımlamaktadır. Okulöncesi dönemde görsel okuma ile başlayan süreç, okul döneminde yazılı ürünleri de okumayla devam eder.

Okuma edimi, önümüzdeki metni okuma, yaşantımızın geçmişi, şimdisi ve geleceği arasında bir etkileşmedir (Göktürk, 1997, s.132). Bamberger’e (1990, s.10) göre okuma simgelerin tanındığı bir algılama sürecidir ve bunları zihinsel kavramlara dönüştürme daha sonra ortaya çıkar.

Sever’e (2011, s.13) göre yazıdaki duygu ve düşüncelerin kavranması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesi gibi fizyolojik, zihinsel ve ruhsal yönleri

bulunan ve görme, anımsama, seslendirme ve değerlendirme gibi girişik eylemleri içeren okuma etkinliğinin genel nitelikleri şunlardır:

1. Okuma bir iletişim sürecidir.
2. Okuma bir algılama sürecidir.
3. Okuma bir öğrenme sürecidir.
4. Okuma bilişsel, duyuşsal ve devinişsel boyutlu bir gelişim sürecidir.

Okuma, yazı dilinin anlamlı bir biçimde yorumlanmasıdır (Harris ve Sipay, 1990, s.10). Okuma denince akla ilk olarak yazılanları anlama gelmektedir. Ancak okuma, bunun ötesinde bir süreçtir. Freire ve Macedo (1998, s.72) okumanın yalnızca yazılı sözcüğün ya da dilin kodunu çözmeyi içermediğini, bunun ötesinde bir beceri olduğunu söyler. Chettri ve Rout’a (2013, s.13) göre okuma, bireye öteki insanları ve dünyayı daha iyi anlayabileceği, bilgi ufuklarını genişletebileceği, ilgisini tanımlayabileceği, genişletebileceği ve yoğunlaştırabileceği bir deneyim sağlar. Satija (2002, s.56) düzenli ve dizgesel okumanın zihni açtığını; duyguları güzelleştirdiğini; kişinin yaşamına yeni bir bakış açısı kazandırdığını; kişiyi toplumsal, dinî, siyasi ve kültürel yönden yaşama hazırladığını belirtir.

Okuma, düş ve düşünce gücünü geliştiren, dünyayı farklı insanların penceresinden görmeyi ve kendi yaşamını anlamlandırmayı sağlayan bir beceridir. Görsel ve dilsel metinleri anlamamanın ötesinde bir beceri olan okumanın yaşamın bir parçası durumuna gelmesi, başka bir deyişle okuma kültürünün oluşması hem bireysel hem de toplumsal anlamda gelişmenin sağlanması açısından önemlidir.

Okuma Kültürü

Okuma kültürü, temelde okuma becerisine dayalı bir kültürdür. Ancak okuma becerisi okuma kültürünün oluşması için tek başına yeterli değildir. Okuma-yazma bilmenin ötesinde farklı becerilerin varlığını gerektiren okuma kültürünü Sever (2013, s.9) “yazılı kültür ürünlerinin dünyasıyla tanışmış; tanıştığı bu dünyanın kendisine sunduğu iletileri paylaşma, sinama, sorgulama yeterliğine ulaşmış; bunların sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getirmiş bireylerin edinmiş olduğu kültür” olarak tanımlar. Aslan (2021, s.24) ise okuma kültürünü şöyle tanımlamaktadır:

Yazılı kültür ürünleriyle buluşmanın önemini, gerekliliğini, kişiye ve topluma olan katkılarını bilen, okuma eylemini günlük yaşamındaki temel gereksinimlerinden biri olarak kabul eden, bu eylemi severek ve istekle düzenli bir biçimde gerçekleştiren, bundan mutluluk ve heyecan duyan, okuyacağı yazılı

kültür ürünlerinde seçici davranan ve bu ürünleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilen bireylerin edinmiş olduğu kültürdür.

Okuma kültürü, “okumanın eleştirel paydada yapılandırılması ve bu eylemin bireysel olmaktan çıkarılıp toplumsal düzlemde sistemli bir yapıya dönüştürülmesi süreci”dir (İnce Samur, 2014, s.20). Psikolojik anlamda okuma kültürü, insanların okumaya ve kitaplara ne kadar önem verdiği, bunun bireyin kişisel gelişiminde nasıl bir rol oynadığı gibi okumaya ilişkin bir dizi baskın inanç ve değer anlamına gelir (Peçjak, 2021, s.462). Okuma kültürünün oluşabilmesi için okumanın alışkanlık haline gelmesi ve kişinin günlük yaşamında önemli bir rol oynaması gerekmektedir. Bu bağlamda okuma kültürü, okuma alışkanlığı ile biçimlendirilmiş bir yaşam anlamına gelmektedir (Sethy, 2018, s.368). Okuma kültürü, yaşamın ilk yıllarında görsel okumayla başlayan; sonrasında okuma-yazma becerisi, okuma alışkanlığı, eleştirel okuma ve evrensel okuryazarlık gibi aşamalarla devam eden; bireye üst düzey düşünme olanakları yaratan ve sonuçta gündelik yaşamın vazgeçilmez bir parçası durumuna gelen kültürdür.

Çağdaş ve demokratik bir toplumun temel gereksinimlerinden biri, okuma kültürü edinmiş bireylerin yetişmesidir. Okuma kültürünün edinilmesi için okumaya ve okuma araç gerecine değer verilmesi; kişide okuma ilgisi, isteği ve zevkinin olması gerekmektedir. Okuma kültürü edinmiş kişiler kitap okumaktan estetik bir zevk alır ve bu zevkle okur, yazarın zengin iç dünyasının kapılarını aralar (Kamalova ve Koletvinova, 2016, s.482). İnsanlar okuma eylemini farklı amaçlarla gerçekleştirebilirler. Örneğin bir şeylerden uzaklaşma, rahatlama, bilgiyi doğrulama, buluş, eğlenme, bilgi edinme, başkalarıyla iletişim kurma, sorumlulukları yerine getirme ya da zevk için okuyabilirler (Manuel, 2012, s.13). İnsanların okumaya ve kitaplara yönelik tutumu, okuma sıklığı ve uzunluğuna, boş zaman okumalarına, okunan kitap miktarına, kütüphane ziyaretlerine, ödünç ve satın alınan kitap sayısına vb. yansıyan okuma davranışlarını ve ilgilerini etkiler (Peçjak, 2021, s.462). Bununla birlikte okurun edebiyat dünyasındaki tercihleri, okuduğu ya da izlediği yazarlar, yayınevleri, süreli yayınlar ve tüm bunlara yönelik tutumu (Ayyıldız, Bozkurt ve Canlı, 2006, s.277) okuma kültürünün oluşmasında rol oynar. Okunan araç gerecin türü ve niteliği de okuma kültürünün edinilmesinde belirleyicidir.

Bir toplumda okuma kültürünün yaratılması ve geliştirilmesi için okuma ortamının farklı yaşam alanlarına taşınması gerekir. Böylelikle okuma eylemi daha geniş bir alanda, toplumsal paydada yerini bulmaya başlar (İnce Samur, 2014, s.21).

Okumayı bir yaşam biçimi olarak içselleştiren kişiler için yer, zaman ve yaş sınırı yoktur. Bu kişiler için okuma her zaman, her yerde ve her yaşta yapılabilen kolay ve eğlenceli bir etkinliktir (Tanju, 2010, s.31). Okuma kültürü okumayı günlük yaşamın her alanında kullanmayı içerir (Jönsson ve Olsson, 2007, s.23). Bu nedenle okuma kültürü edinmiş bireyler okumayı günlük yaşam etkinliklerinden biri olarak görür. Onlar için okuma, okul ya da kütüphane ile sınırlı değildir; ev, toplu taşıma aracı, tatil, park gibi günlük yaşam alanlarında da gerçekleştirilebilir bir eylemdir.

Bir toplumun geleceği o toplumun bireylerine bağlıdır. Okuma bireysel olarak gelişmiş bir kişiliğin, toplumsal olarak da verimli bir ekonominin, demokratik bir yapının ve sağlıklı bir toplumun temel koşullarından biridir (Yılmaz, 1990, s.10). Toplumların gelişmesi okuma kültürü edinmiş bireylerin sayısı ile doğru orantılıdır. Toplumda okuma kültürünün oluşması o toplumun kalkınmasında ve gelişmesinde büyük öneme sahiptir. Bir milletin zekâ düzeyi, ülkenin rekabet gücü, kalkınmasının ve refahının kararlılığı doğrudan toplumdaki genç kuşağın okuma düzeyi ve niteliği ile belirlenir (Kamalova ve Koletvinova, 2016, s.483). Bu nedenle toplumlar okuma kültürü edinmiş bireylerin yetişmesi için çaba gösterirler. Okuma kültürü edinmiş bireylerin yetişmesi ise bir süreç içinde gerçekleşmektedir.

Okuma Kültürü Edindirme Süreci

Okuma kültürü edindirme, uzun ve aşamalı olarak ilerleyen bir süreçtir. Bu sürecin tamamlanması için bazı becerilerin gelişmesi gerekmektedir. Aşamalı bir sıra izleyen bu süreç sırasıyla dinleme-izleme becerisi, okuma-yazma becerisi, okuma alışkanlığı, eleştirel okuma ve evrensel okuryazarlık basamaklarından oluşmaktadır (Sever, 2012, s.24). İnce Samur (2014, s.17-18) ise okuma kültürü edindirme basamaklarını yaş dönemlerine göre aşağıdaki gibi sıralamıştır:

Okulöncesi Dönem

1. Görsel Okuma Dönemi (Görsel ve Dilsel Uyarılarla İletişim Kurma)

- Çocukların Kitapla Tanıştırılması (0-2 yaş)
- Çocukların Kitaplarla Arkadaşlık Kurması (2-4 yaş)
- Çocuklarda Kitap Sevgisinin Oluşturulması (4-6 yaş)

İlkokul Dönemi

2. Görsel Okumadan Dilsel Okumaya Geçiş Dönemi

- Çocuklara Okuma-yazma Becerisinin Kazandırılması (6-8 yaş)
- Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırılması (8-10 yaş)

Ortaokul Dönemi

3. Dilsel Okumadan Eleştirel Okuma, İzleme, Dinlemeye Geçiş Dönemi

- Çocuklara Eleştirel Okuma, İzleme, Dinleme Becerisinin Edindirilmesi (10- 12 yaş)
- Çocuklara Okuma Kültürü Edindirilmesi (12-14 yaş).

Dinleme-İzleme Becerisi. Temel dil becerilerinden biri olan dinleme-izleme becerisi, insanın dünyayı algılama becerilerinin ilkidir. Duyulanları anlamlandırma dinleme, görülenleri anlamlandırma ise izleme becerisidir. Sever, Kaya ve Aslan (2011, s.24) yaşamın her alanında görülen dinleme etkinliğiyle ilgili beceri ve alışkanlıkların doğal bir biçimde elde edildiğini ancak bunun bireyin yaşama hazırlanması için yeterli olmadığını dile getirmektedir.

Okuma kültürünün temelleri okulöncesi dönemde atılmaktadır. Okuma kültürü edindirme sürecinin başarılı bir biçimde ilerlemesi için çocuğun bebeklik döneminden başlayarak kitaplarla tanıştırılması gerekmektedir. Sever'e (2012, s.21) göre, kitaplar hem görsel hem de dilsel niteliği ile bebeklik dönemindeki çocukların, oyun gereksinmesine yanıt veren oyuncaklar gibidir ve çocuğun oynama, eğlenme; görme, duyma, dokunma yoluyla tanıma ve bulma (keşfetme) gereksinimini karşılamaktadır.

Okulöncesi dönemde dinleme-izleme becerisinin geliştirilmesinde ailenin ve okulöncesi eğitim kurumlarının sorumluluğu bulunmaktadır. Yetişkin tarafından okunan, çocuk tarafından da resimlerine bakılan kitaplar, yetişkinle çocuk arasında fiziksel ve duyuşsal bir yakınlık oluşturur. Çocuk, hem sevdiği biriyle kitap okuduğu için mutlu olur hem de kitabın ona sunduğu dilsel ve görsel olanaklarla yeni yaşantılar edinmeye başlar (Sever, 2012, s.21). Okuma kültürü edindirme sürecinin temel basamağı olan dinleme-izleme becerisinin ardından okuma-yazma becerisi edinme aşamasına geçilmektedir.

Okuma-Yazma Becerisi. Yazma duyguların, düşüncelerin, düşlerin ve tasarıların yazı kullanılarak anlatılması; okuma ise, bir yazıyı çözümleyerek anlamlandırma olarak tanımlanabilir. Okul dönemiyle birlikte okuma-yazma becerisi edinme süreci başlar. Bu süreçte çocuk görsel okuryazarlık becerisinin yanı sıra dilsel okuryazarlık becerisini de edinir. Okuma-yazma öğrenen çocuk artık kendi okumalarını yapmaya başlar. Okuma-yazma öğrenen çocuğun bundan sonraki süreçte ilgi, istek ve gereksinimleri de dikkate alınarak nitelikli yapıtlarla buluşturulması gerekmektedir. Bu

süreçte aile bireyi ya da sevdiği kişilerden ilgi ve destek görmesi çocuğun okumaya yönelik olumlu yargılar geliştirmesine katkı sağlar (İnce Samur, 2014, s.128).

Günümüzde temel bir gereksinim olan okuryazarlık, okuma kültürüne açılan kapılardan biridir. Ancak okuma kültürünün oluşması için tek başına yeterli değildir (Sethy, 2018, s.368). Toplumda okuma kültürünün yaygınlaşabilmesi için kişilerin temel okuma-yazma becerilerini, okuma alışkanlığı ve eleştirel okuma becerisine dönüştürebilmeleri ve bilişim teknolojilerinden amaca uygun olarak yararlanabilmeleri gerekir. Bu becerileri edinen bireylerin sayısının artması toplumsal yaşamda okuma kültürünün yapılanmasına önemli katkılar sağlayacaktır (Sever, 2013, s.10). Okuma kültürü edindirme sürecinde okuma-yazma becerisinden sonra okuma alışkanlığının edinilmesi gerekmektedir.

Okuma Alışkanlığı. Okumanın öğrenilmesi kadar alışkanlığa dönüşmesi de önemlidir. Okuma bireyin yaşam bilgisini artırması, okuma alışkanlığı ise bu artışın süreklilik kazanmasıdır (Yılmaz, 1989, s.48). Okuma alışkanlığı okumanın bilinçli, severek ve isteyerek yapılması ve okumaya yaşamın bir parçası olarak gereksinim duyulmasıdır. Okuma alışkanlığı, kişinin kendini tanımasında, toplumsallaşmasında, sağlıklı bir toplumun oluşmasında ve varlığını sürdürmesindeki en önemli etkindir (Keleş, 2006, s.2). Okuma alışkanlığı kişinin yaşamını olumlu yönde değiştirir ve geliştirir. Wagner (2002) okuma alışkanlığının insanların toplumsal ve kişisel gelişimini desteklediğini söylerken bunun okuma miktarı, sıklığı ve okumaya harcanan süre ile ilişkili olduğunu da vurgulamaktadır.

Okuma alışkanlığının gelişmesi okumadan zevk almayla ilişkilidir (Merga ve Mason, 2019; Sethy, 2018). Okuma sevgisi olmayan ve okumadan zevk almayan kişilerin okuma eylemini sürdürmesi dolayısıyla da okuma alışkanlığı edinmesi beklenmez.

Okumanın alışkanlığa dönüşmesi için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Okuma alışkanlığının oluşması kitaba yakınlık sağlamaya, görsel ve işitsel araçlara ayrılan zamanı dengelemeye ve okuma eylemini gerçekleştirmek için gereken her türlü araca, kuruma ve yayına ulaşabilmeye bağlıdır (Devrimci, 1993, s.1). Okuma alışkanlığını “kişinin okumayı gereksinim olarak algılaması sonucunda yaşam boyu, sürekli ve düzenli bir biçimde gerçekleştirmesi” olarak tanımlayan Yılmaz (1990,

s.12) okuma alışkanlığının geliştirilmesi için şu noktalara dikkat edilmesi gerektiğini belirtir:

- Okuyan ve okuması için çocuğuna yoğun ilgi gösteren bir aile ile çocuğun istediği gibi kullanabileceği bir aile kitaplığına,
- Okuma güdüsünü oluşturmadaki etkisi sebebiyle önem taşıyan nitelikli bir okuyan arkadaş grubuna, yakın çevre ve topluma,
- Okumaya ve kitaba olumlu bakan bir çevreye; okumanın, toplumsal hayat içinde doğal bir parça olarak görülmesine;
- Bireylerde okuma alışkanlığı yaratma ve geliştirmeye yönelik sürekli tutarlı bir devlet politikasının varlığına,
- Bireylerin okuma alışkanlığının ekonomik yanını karşılayabilecek güçte olmalarına,
- Okuma alışkanlığına önem veren, bunu programına alan ve bilinçli bir biçimde uygulayan eğitim-öğretim sistemine,
- Üzerine düşeni yeterince yerine getirmesi gereken toplumsal kurum ve kuruluşlara,
- Bu konuda önemli role sahip kitle iletişim araçlarına,
- Okuma alışkanlığını köklü biçimde sorun olmaktan çıkarmada çeşitli düzeylerde oluşturulup uygulanacak okuma alışkanlığı programlarına,
- Bu programlarda kullanılacak özel nitelikli okuma materyallerine,
- Okuma alışkanlığının geliştirilmesinde doğrudan rolü olan halk kütüphanelerine.

Okuma kültürü denince akla okuma alışkanlığı gelmektedir; ancak okuma alışkanlığı, okuma kültürü edindirme sürecinde bir basamaktır. Okuma eyleminin sürekli ve düzenli bir biçimde yapılarak alışkanlığa dönüşmesi okuma alışkanlığıdır; okuma kültürü ise okuma alışkanlığının gelişerek bir yaşam biçimine dönüşmesidir. Okuma kültürü, okuma alışkanlığı ile birlikte eleştirel okuma ve evrensel okuryazarlık becerilerini de kapsamaktadır.

Eleştirel Okuma. Okuma kültürü, çağdaş ve demokratik bir toplumun oluşmasında önemli bir etkidir. Demokratik toplumların düşünen-duyarlı kişilere gereksinimi vardır ve eleştirel okuma becerisi de bu kişilerin edinmesi gereken becerilerden biridir (Sever, 2012, s.27). Okumanın alışkanlığa dönüşmesiyle birlikte eleştirel okuma becerisi de edinilmeye başlar. Eleştirel okuma, eleştirel düşünme ile ilişkilidir. Okunanları eleştirel bakış açısıyla anlama, yorumlama ve okunanlar üzerine düşünmeyi gerekli kılan bir beceridir. Adalı'ya (2010, s.3) göre eleştirel okuma, okunanları zihinde canlandırmak, okunan metinde ileri sürülen düşünceleri anlamak ve bu düşünceler arasındaki bağları kavramak, onları kendi birikimiyle karşılaştırıp bir düzene koymak, kendinde var olan bilgileri onlarla yeniden yapılandırmak ve

belleğinde saklamak istediklerini seçip ayırmaktır. Körkuyu'ya (2014, s.17) göre eleştirel okuma, bilgi edinmek, gereksinimleri karşılamak ve sorunlara     m bulmak için yararlanılabilecek yazılı kaynaklara ulaşma; bu kaynaklardaki bilgilerin doğruluğunu sınavarak onları     leme, değerlendirme ve yorumlamadır.

Eleştirel okumada, okunanların eleştirel bir yaklaşımla irdelenmesi, sorgulanması ve mantık süzgecinden geçirilerek     mlenmesi söz konusudur. Eleştirel okur da okuduklarını düşünen, sorgulayan, eleştirel bir bakış açısıyla değerlendiren ve yorumlayan kişidir. Okurun okuduklarını yargılaması, sorgulaması, başka bir deyişle aklını kullanarak bir varğıya varması eleştirel okumanın başat niteliğidir (  demir, 2013, s.11). Eleştirel okuma, kişiyi çok yönlü düşünmeye yönlendirerek onun daha iyi ve daha doğru bilgiye ulaşmasına olanak tanır. Okuma kültürü edinmiş kişilerin eleştirel okuma becerisini edinmesi beklenmektedir.

Evrensel Okuryazarlık (Okuma Kültürü). Küreselleşen dünyada sürekli değişme ve gelişmeler meydana gelmekte, toplumlar bilgi toplumu olma yolunda ilerlemektedir. Bilgi toplumu olma; internet ve bilgisayar gibi teknoloji okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı vb. okuryazarlık becerilerinin gelişmesini de beraberinde getirmektedir. Evrensel okuryazarlığın temelinde bilgiye ulaşma vardır. Her türlü bilgiye ulaşmada teknolojiden etkili ve verimli bir biçimde yararlanmayı gerektiren evrensel okuryazarlığın gelişmesi toplumların da hızla gelişmesi anlamına gelmektedir.

Okuma kültürü edindirme sürecinin son aşaması evrensel okuryazarlıktır. Evrensel okuryazarlık, küreselleşen dünyada her türlü bilgiye ulaşmak, küresel iletişim kurabilmek, teknolojiyi etkili ve verimli bir biçimde kullanabilmek için gerekli bir beceridir. Amaca uygun özgün bilgilere kısa sürede ulaşabilme, bunlardan yararlanabilme ve bunları bilgi üretim sürecinde kullanabilme; düzenli ve bilinçli bir okurun edinebileceği, okuma-anlama-değerlendirme deneyiminin varlığını zorunlu kılmaktadır (Sever, 2012, s.27).

Okulöncesi dönemde başlayan görsel okuryazarlık, sonrasında okuma-yazma becerisinin edinilmesi, okuma alışkanlığının oluşması ve ardından eleştirel okuma becerisinin edinilmesi ile evrensel okuryazarlığın alt yapısı oluşmuş olacaktır. Evrensel okuryazarlık becerisinin edinilmesi, okuma kültürü edinme sürecinin tamamlanması

anlamına gelmektedir. Bu aşamadaki bireyler için okuma, yaşamın vazgeçilmez bir parçasına dönüşmüş demektir.

Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Yer Alan Değişkenler

Okuma kültürü edindirme sürecine etki eden pek çok etken bulunmaktadır. Russel'a (1949) göre, görsel-işitsel ve söze dayalı işlem becerisi olan okumanın alışkanlığa dönüşmesinde çocukluk, gençlik ve yetişkinlikten oluşan üç dönem ile birlikte aile, okul ve çevreden oluşan üç toplumsal kurum da etkilidir. Bu çalışmada okuma kültürü edindirme sürecinde yer alan değişkenler aile, çevre (arkadaş çevresi, kütüphane, medya ve okuma araç gereçleri) ve okul (öğretmen, öğretim programı ve ders kitabı) boyutuyla ele alınmıştır.

Aile

İnsan toplumsal bir varlıktır. Çocuk doğduğu andan başlayarak bir toplumsallaşma sürecine girer. İçinde yaşadığı toplumun değer yargılarını ve kültürel kalıplarını öğrenmeye başlar. Aile de toplumun en küçük birimidir ve çocuğun toplumsallaşma sürecindeki temel öğedir. Çocuğun gelişim sürecinin önemli bir parçası olan aile, okuma kültürü edindirme sürecinin de en önemli değişkenlerinden biridir. Çünkü okuma kültürünün temelleri aile ve ev ortamında atılmaktadır. Erken yaşta okuma sevgisinin gelişmesi açısından aile ve ev ortamı oldukça önemlidir (Clark ve Rumbold, 2006, s.24). Çocuğun kitapla tanışması, kitaplarla dost olması ve okuma sevgisini kazanması aile ortamında başlar. Ailenin okuma kültürünün olması, evde okuma ortamının olmasına olanak tanır ve bu da çocuğun okuma kültürü edinme sürecini olumlu yönde destekler.

Çocuğun aile ortamında örnek aldığı ilk kişiler ebeveynleridir. Aile ya da ebeveynler, okuma kültürünün üreticileridir. Başka bir deyişle ebeveynler, okumaya ya da kitaplara ilişkin değerlerin gelişimini ve çocuğun okumaya olan ilgisini başlatan kişilerdir (Peçjak, 2021, s.471). Anne babanın yaşam biçimi, değer yargıları, alışkanlıkları vb. çocuğun yaşamını da biçimlendirmektedir. Ailenin okuma alışkanlığının olması, çocuğun yaşamında da okumanın yer almasını sağlamaktadır. Türkiye Okuma Kültürü Araştırması (OKUYAY, 2019) sonuçları da bunu

desteklemektedir. Araştırma sonuçlarına göre aileden destek almış kişilerin okuma seviyesi birebir orantılı olarak artmaktadır.

Anne babanın okumaya ilişkin tutumu okuma kültürü edindirme sürecini etkiler. Çocuklar okumayı bir zevk olarak gördüğünde yaşamlarının diğer alanlarında kullanmaya başlayabilir ve o zaman okuma çocukların günlük yaşamlarının bir parçası olabilir (Jönsson ve Olsson, 2007, s.22). Evde ailece okuma saatlerinin olması hem ailece zaman geçirilmesini hem de anne babanın bu konuda çocuğa örnek olmasını sağlar. Ailece yapılan okumaların istekle ve zevkle yapılması çocukta okuma isteği ve zevkinin gelişmesi açısından da önem taşımaktadır. Ebeveynler, kendileri için kitap okuma zamanı yaratarak çocuklarına kitap okumanın zevkli ve sevilebilecek bir eylem olduğu iletisini verirler (Wise ve Buffington, 2004, s.354). Ailenin gazete, dergi gibi farklı okuma araç gereçlerini okuması da çocukların onlara özenerek bu tür yayınları okumalarına olanak tanır.

Okuma kültürü edindirme sürecinde ailenin, örnek olmanın yanında başka sorumlulukları da vardır. Çocukları ilgi ve istekleri doğrultusunda, nitelikli çocuk edebiyatı ürünleriyle ve gazete, dergi gibi süreli yayınlarla buluşturmak; kitap fuarı ya da kitapçılara götürmek; çocukların ya da kendilerinin okudukları üzerine konuşmalar yapmak; evde okuma ortamı ve kitaplık oluşturmak ailelerin okuma kültürü edindirme sürecindeki sorumlulukları arasında sayılabilir.

Okuma alışkanlığının oluşmasında ailenin sosyoekonomik ve kültürel düzeyinin de belirleyici olacağı bir gerçektir (Belda Torrijos ve Galstyan-Sargsyan, 2017, s.116). Ailede okuma kültürünün olması ve anne-babanın bu konuda bilinçli olması çocuğun okumaya yönelmesi ve okumayı sevmesi için gereken koşulların oluşmasına olanak tanımaktadır. Ülper'in (2011) yaptığı araştırmada ailelerin etkin olmak yerine dolaylı olarak güdüleyici olmaya çalıştıkları ancak bunu gerçekleştirmede de çok yetersiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin çocuğa yalnızca okuma araç gereçlerini sunması ve onun okumasını istemesi yeterli değildir. Çocuğun aileyi okurken görmesi ve okunanlar üzerine aileyle konuşması, tartışması da bu süreçte önemli ve gereklidir.

Çevre

İnsan; içinde yaşadığı toplumun kültürü, değer yargıları, gelenek-görenekleri ve kendi sosyoekonomik düzeyi gibi pek çok öğeden olumlu ya da olumsuz anlamda

etkilenebilmektedir. Bireyin kişiliğinin oluşmasında ve yaşamının biçimlenmesinde bu çevresel etmenlerin etkili olduğu bir gerçektir. Çevre, okuma kültürü edindirme sürecini de etkilemektedir. Bu çalışmada okuma kültürü edindirme bağlamında çevre sosyoekonomik düzey, arkadaş çevresi, medya, kütüphane ve okuma araç gereçleri açısından ele alınacaktır:

Sosyoekonomik Düzey. Sosyoekonomik etkenler arasında ailenin gelir düzeyi, mesleği, eğitim düzeyi ve yaşadığı çevre sayılabilir. Eğitim düzeyi, meslek, gelir düzeyi gibi göstergelere dayanarak tanımlanan sosyoekonomik düzey bireylerin toplumsal yapı içerisindeki konumunu, kültürel çevresini ve dünya görüşünü yansıtmaktadır (Tatar, 2022, s.53).

Ailenin sosyoekonomik düzeyi çocuğa sunacağı olanakları belirlemektedir. Kişinin okuma kültürü edinme sürecinde de sosyoekonomik düzey önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar öğrencilerin sosyoekonomik düzeyi ile okuma alışkanlıkları arasında yüksek düzeyde ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre ailenin sosyoekonomik düzeyi yükseldikçe çocukların okuma düzeyleri de yükselmektedir (Güneş, 1997; Keleş, 2006; Şahin, 2009; Tatar, 2022).

Arkadaş Çevresi. İnsan toplumsal bir varlık olduğu için diğer insanlarla sürekli etkileşim durumundadır. İnsan doğduğu andan başlayarak toplumsal bir gelişim sürecine girer. Okulöncesi dönemde çocuğun toplumsal gelişiminde ailenin etkisi büyüktür. Ancak çocuk okula başladıktan sonra arkadaş çevresi aileden daha etkili olmaya başlar. Bu süreçte çocuk arkadaşları arasında kabul görmek ve gruba ait olmak ister (İnce Samur, 2014, s.129). Arkadaş ve akran çevresi, okuma kültürü edindirme sürecinde yer alan çevresel etmenlerden biridir. Mut ve Gelişli (2021, s.109) çocukların arkadaş çevresinin okuma alışkanlığı olan bireylerden oluşması, onlarla birlikte kitap okunması, kitap değişimleri yapılması ve kitaplarla ilgili görüş alışverişinde bulunulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Medya. Okuma kültürü edindirme sürecinde yer alan etmenlerden biri de medyadır. Okuma kültürü edinme sürecinde gazete ve dergi, bilgisayar, internet, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları da etkilidir (Sever, Karagül ve Güldenoğlu,

2017, s.50). Medya okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayabileceği gibi doğru kullanılmadığı durumlarda süreci olumsuz yönde de etkileyebilmektedir. Aksaçoğlu ve Yılmaz'a (2007, s.9) göre okumayı olumlu bir etkinlik olarak gösteren, içeriği ve düzeyi ile izleyiciye uygun olan film, belgesel, reklam vb. programlar izleyicinin okumaya karşı istek duymasını sağlayabilir.

Medyanın doğru ve etkili bir biçimde kullanılması okuma kültürü açısından önemlidir. Mut ve Gelişli'nin (2021) yaptığı araştırmada öğrencilerin çoğu, medyanın okumaya istek ve merak uyandırma gibi olumlu bir rol üstlendiğini, televizyon ya da internet üzerinden gördükleri kitapları merak ettiklerini ve alıp okuma isteği duyduklarını, medya aracılığıyla yapılan kitap tanıtımları ve reklamların da ilgilerini çekerek onları okumaya isteklendirdiğini dile getirmişlerdir. Bu açıdan düşünüldüğünde okuma kültürü edindirme sürecinde medyanın çocukların ilgisini çekecek ve onları okumaya isteklendirecek içeriklere yer vermesi yararlı olabilir.

Kütüphane. Kütüphaneler, bir toplumda okuma kültürünün en önemli göstergelerinden biridir. Bilgi gereksinimini karşılayan, kullanıcıları kendine çeken, onları okumaya güdüleyen ve okuma kültürünü destekleyen kütüphaneler, farklı yazınsal türleri ile benzersiz okuma ortamları sağlayarak toplumda okumaya yönelik önemli bir rol oynamaktadır (Sethy, 2018, s.367). Kütüphaneler, okumayı çağrıştıran yerlerdir. Bir toplumdaki kütüphane sayısı, kütüphanelerin kullanım durumu, okunan kitap sayısı vb. o toplumun okuma kültürü hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca kütüphane kullanımı, hem bireysel hem de toplumsal açıdan gelişmişlik ve gönenc düzeyi ölçütlerinden biri sayılmaktadır (Aydoğdu, 2020, s.203).

Okuma eyleminin gerçekleştiği yerlerin başında gelen kütüphaneler, uygun ortamlarıyla insanları okumaya yönlendirmektedir. Okuma gereçleri açısından okul ve halk kütüphaneleri öğrencilerin öncelikli kaynaklarıdır (Suna, 2006, s.27). Kütüphaneler kitap çeşitliliğinin yanı sıra satın alınamayan ya da her yerde bulunamayan kaynakları da insanların hizmetine sunar. Bu yönüyle ekonomik düzeyi düşük kişilere de okuma olanağı sağlar. Wise ve Buffington (2004, s.354), ailelerin ve öğretmenlerin çocuklarla birlikte sık sık kütüphaneye gitmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Okuma kültürü edindirme sürecinde kütüphaneyi ziyaret etmeleri, kütüphanede kitap okumaları ya da oradan ödünç kitap almaları çocukların okuma güdülerini artırabilir. Altunbay ve Uslu Üstten'in (2020) yaptığı araştırmada öğrencilerin okuma kültürü ile kitaplık ve

kütüphane kullanımları arasında önemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre evinde, sınıfında, okulunda ve yaşadığı bölgede kitaplık veya kütüphane bulunan öğrenciler ile aileleri kitap okuyan, evde kitap okuma saatlerine katılan öğrencilerin okumaya karşı tutumları olumlu yönde gelişmektedir.

Okuma Araç Gereçleri. Okuma araç gereçleri süreli yayınlar ile çocuk ve gençlik edebiyatı alt başlıklarıyla ele alınacaktır:

Süreli Yayınlar. Okuma araç gereçlerinin niteliği okumanın sürdürülmesinde, okuma isteği ve zevkinin oluşmasında belirleyicidir. Gazete, dergi gibi süreli yayınların yanı sıra kitap, öykü, masal, şiir, roman, makale, deneme gibi yazınsal türler de okuma araç gereçleri arasında sayılabilir. Çocuğun süreli yayınları okuması ve takip etmesi okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlar. Severek takip ettiği, nitelikli bir süreli yayın çocuğun okuma isteğini artırabilir. Bununla birlikte okullarda öğrencilerin, ders kitabı dışındaki metinlerle ya da süreli yayınlarla buluşturulması önemli görülmektedir. Bu konuda öğretmenlere önemli bir sorumluluk düşmektedir ancak yapılan bir araştırmada öğretmenlerin, gazete ve dergi gibi öğrencilere okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırabilecek araç gereçlere derslerinde yeterince yer vermedikleri görülmüştür (Gün, 2013, s.565). Gazete, dergi gibi süreli yayınlar çocuklara araç gereç çeşitliliği sağlamakla birlikte onların okuma sevgisi ve alışkanlığını da geliştirmeye yardımcı olmaktadır.

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (1989) göre 18 yaşına kadar herkes çocuk olarak kabul edilmektedir. Çocuk, toplumun geleceğidir. Toplumların geleceği olan çocukların iyi eğitim almış, okuma kültürü edinmiş, demokratik kültürü içselleştirmiş, düşünen, duyarlı bireyler olması toplumların gelecekteki konumuna yön vermektedir. Demokratik kültürü içselleştirmiş, düşünen, duyarlı bireylerin yetişmesi, okuma kültürünün edinilmesi ile olanaklıdır. Okuyan, okuduklarını sorgulayan, bilinçli ve duyarlı nesillerin yetişmesinde çocuk edebiyatının önemi dikkat çekmektedir. Çocuk edebiyatı “konu seçimi çocukların anlama düzeyine uygun olan, anlatımı çocukların dil gelişimine göre düzenlenmiş, öğretici, eğlendirici yapıtlardan oluşan yazın alanı” (TÜBA, 2011, s.256) olarak tanımlanmaktadır. Sever'e (2012, s.9) göre erken çocukluk döneminden ergenlik dönemine kadar olan yaşam

evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır. Aslan (2021, s.20), çocuk edebiyatını şöyle tanımlamaktadır:

Ele aldığı konuyla, konunun evriliş biçimiyle, karakterleriyle, dil ve anlatım özellikleriyle, kurgu planıyla çocukların anlayabileceği düzeyde olan; estetik deneyimler yaşatarak onların bilişsel, duyuşsal, düşünsel, toplumsal ve kültürel yönden gelişmelerini, algısal yönden zenginleşmelerini/derinleşmelerini önemli ölçüde destekleyen çeşitli türdeki yapıtlardır.

Oğuzkan'a (1974, s.42) göre çocuk edebiyatı, usta yazarların özellikle çocuklar için yazdığı ve üstün sanat nitelikleri olan yapıtlardan oluşur. Gençlik edebiyatı ise, gençlerin ilgi, beğeni, beklenti ve gereksinimlerini karşılamaya dönük; onların düş, düşünce ve duygu dünyalarına seslenen; çocuk edebiyatına oranla daha geniş ve daha karmaşık bir konu dağarcığını içeren ürünlerin genel adıdır (Aslan, 2021, s.21). Çocuk ve gençlik edebiyatı, çocuğun ya da gencin yaş ve gelişim düzeyine uygun; bilişsel, duyuşsal, psikolojik ve kişilik gelişimine katkı sağlayan; sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış yapıtları içermektedir. Çocuk edebiyatının başlıca amacı, çocuğun okumaya olan ilgisini artırmak, onu sıkmadan düşündürmek, kendisi ve çevresi hakkındaki düşüncesini etkinleştirmektir. Böylece çocuğun okuma sevgisi ve alışkanlığı da kendiliğinden gelişecek, okuyan, tartışan, sağlıklı düşünen bir birey olma yolunda önemli bir adım atmış olacaktır (Dilidüzgün, 2004, s.49).

Yazınsal yapıtların niteliği okuma isteği ve alışkanlığına yön vermektedir. Çocuk edebiyatı, konularını çocuğun doğal çevresinden alır ve dil, anlatım, sözcük seçimi, düzey, konu vs. bakımından çocuğa göredir (Dilidüzgün, 2004, s.49). Çocuk edebiyatında “çocuğa görelik” ve “çocuk gerçekliği” olmak üzere iki önemli öge öne çıkmaktadır. Çocuğa görelik, çocuğun ilgilerini, gereksinimlerini ve dil evrenini göz önünde bulundurmaya; çocuksuluk ise dilin özensiz ve acemice kullanımıyla ilgilidir (Sever, 2012, s.17-18). Çocuk gerçekliği ise çocuğun ilgi ve gereksinimlerinin, gerçek yaşamda karşılaşılabileceği durumların ya da sorunların çocuk edebiyatına konu edilmesi ile ilgilidir. Aslan'a (2013, s.30) göre çocuk edebiyatının amacı öğretmek, öğüt vermek değil; bir duygu, sorun ya da insanlık acısı karşısında duyuları devindirerek, okurlarda duyarlık oluşturmaktır. Sever (2012, s.198) çocuk edebiyatı ürünlerinin sorgulayan, tartışan, bilime, sanata saygı duyan, duygu ve düşünce boyutlarıyla dengeli, okuma kültürü edinmiş duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde etkili birer uyaran olması gerektiğini

vurgulamaktadır. Bu konuda yazarlara, çizerlere ve yayımcılara önemli sorumluluklar düşmektedir. Yazar ve çizerlerin, çocuğa göreliliği ve çocuk gerçekliğini göz önünde bulundurarak çocukta merak duygusunu devindiren, dilin zengin anlatım olanaklarını yansıtan, çocuğa duyma ve düşünme sorumluluğu veren, çocuklarda okuma isteği oluşturan nitelikli yapıtlar hazırlaması; yayımcıların da bu konuda bilinçli ve duyarlı olması beklenmektedir.

Okul

Okul, bir programa bağlı kalarak öğrencilerde olumlu ve istendik davranışlar oluşturmayı amaçlayan eğitim kurumudur. Okul kişinin yaşamında uzun bir dönemi kapsar. Okuma kültürü edindirme süreci de büyük ölçüde okul döneminde tamamlanmaktadır. İlkokul ve ortaokul dönemi okuma-yazma becerisi, okuma alışkanlığı, eleştirel okuma ve evrensel okuryazarlık becerilerinin geliştiği dönemdir. Bu nedenle okuma kültürünün oluşmasında okulun önemli bir sorumluluğu vardır.

Okuma kültürü edinme süreci ailede başlar, çevre ve okul ile birlikte gelişmeye devam eder. Her ne kadar ailede oluşmaya başlasa da okuma kültürünün kuramsal ve uygulama alanındaki yeri okul, kılavuzu ise öğretmendir (Özkan, 2021, s.15). Ailede okuma ortamının olmadığı ya da ailenin okuma kültürü edindirme sürecinde yetersiz kaldığı durumlarda okulun sorumluluğu devreye girmektedir. Okuma kültürü edindirme sürecinde okul değişkeni öğretmen, öğretim programı ve ders kitapları açısından ayrı ayrı ele alınmıştır:

Öğretmen. Okul çağına gelen çocuklar için ailenin yanı sıra öğretmen de okuma kültürü edindirme sürecinde yer almaya başlar. Okuma kültürü olmayan ya da okuma kültürü konusunda bilinçsiz ve duyarsız ailelerde yetişen çocuklar için okul ve öğretmenler önemlidir. Öyle ki okuma kültürü olmayan ailelerde yetişen çocukların tek şansı okuldur, denebilir (İpşiroğlu, 1994, s.129). Bu nedenle okullarda çocukları okumaya özendirme, onlarda okuma sevgisi ve alışkanlığı oluşturmada en büyük sorumluluk öğretmenlere düşmektedir.

Çocuklar sevdikleri, beğendikleri ve saygı duydukları yetişkinleri örnek alarak birçok bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikomotor davranışı kazanabilir (Senemoğlu, 2018, s.237). Öğretmenler de eğitim-öğretim sürecinde çocukların örnek aldığı en önemli

kişilerdir. Okullarda okuma kültürü edindirmenin genellikle Türkçe öğretmenlerinin sorumluluğunda olduğu görülmektedir; ancak çocuğun örnek alacağı kişiler yalnız Türkçe öğretmenleri değildir. Çocuk sevdiği, değer verdiği ya da özendiği bir öğretmeni örnek alabilir. Bu nedenle yalnız Türkçe öğretmenlerinin değil tüm öğretmenlerin çocuklara kitap ve okuma sevgisini kazandırması, bu konuda onlara iyi örnek olması beklenmektedir.

Öğretmenlerin, okumanın önemini ve insanlar için bir yaşam gereksinimi olduğunu öğrencilere kavratabilmesi için öncelikle kendilerinin okuması ve bu konuda bilinçli ve duyarlı olması gerekmektedir. Çünkü kendisi okumayan ya da okuma kültürü edinmemiş bir öğretmenin çocuklara bu konuda iyi örnek olması ve okuma alışkanlığı edinmiş öğrenciler yetiştirmesi beklenemez. Ancak Sever ve diğerleri (2017, s.67) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin okuma kültürü edindirme sürecinin tüm bileşenlerini kapsayacak bilgi ve becerilere tam anlamıyla sahip olmadıkları görülmüştür. Benzer biçimde Ayyıldız ve diğerlerinin (2006) yaptığı araştırmada da öğretmen adaylarının okuma kültürünün istenen düzeyde olmadığı saptanmıştır. Yapılan farklı araştırmalar da öğretmen adaylarının okuma alışkanlıklarının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir (Arı ve Demir; 2013; Elkatmış, 2015; Yıldız, Ceran ve Sevmez, 2015). Bu durum okuma kültürü edinmiş bir nesil yetiştirme sorumluluğu olan öğretmenlerin bu konudaki yeterliliklerini düşündürmektedir. Yılmaz (2009, s.140) okuma kültürü edindirme sürecinde öğretmenlerde aranan bazı özellikleri şöyle sıralamıştır:

- Okuma kültürünün çocuk için zihinsel, ruhsal, eğitsel ve estetik işlevinin ve öneminin farkında olmalıdır.
- Sözü edilen bu kültürün, çocuklarda yaratılması ve güçlendirilmesinde ne yapması gerektiği bilgisine sahip olmalı, bu bilgisini güncel tutmalıdır.
- Sınıfta iyi ve işlevsel bir sınıf kitaplığı oluşturmalıdır.
- Okulda okuma kulüpleri kurma, ortak okuma etkinlikleri gerçekleştirme konusunda çaba harcamalıdır.
- İlgi alanları ve düzeylerini bildiği öğrencilerine kitap seçiminde mutlaka yardımcı ve yönlendirici olmalıdır.
- Öğrencilerine eleştirel okuma becerisi kazandırmak için onlarla okudukları kitaplar hakkında sınıfta tartışmalıdır.
- Öğrencilerine ceza olarak kitap okutmamalı; kitap okumayı ödev havasına sokmamalıdır.
- Öğrenci aileleri ile bu konuda iletişim içinde olmalıdır.
- Okuyan öğrencisini zaman zaman överek kitapla ödüllendirmelidir.
- Her öğrencinin okuma alışkanlığı gelişimini yakından izlemelidir.

- Öğretim programlarında yer alan serbest okuma saatlerini ders amaçlı kullanmamalı ve bu okuma saatlerini öğrencileri için zevkli ve rahatlatıcı bir duruma getirmelidir.

Çotuksöken (2008, s.29), öğrencilerin yaş, öğrenme becerileri, gelişim süreci gibi konularda öğretmenin sağlam bilgilerinin olmasının okuma için gerekli ön koşulların hazırlanmasında yarar sağlayacağını dile getirmiştir. Öğretmenlerin öğrencileri iyi tanması okuma kültürü edindirme sürecinde onları doğru yönlendirmesine de olanak tanır. Y. Aslan'ın (2017) yaptığı araştırmada öğrenciler en çok öğretmenlerinin önerileri ile kitap okuduklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın sonuçları da okuma kültürü edindirme sürecinde öğretmenlerin önemini ortaya koymaktadır.

Öğretim Programı. Eğitim-öğretim sürecinin belli amaçlar doğrultusunda düzenlenerek sürdürülmesinde ve bu amaçlara ne derece ulaşıldığının belirlenmesinde öğretim programları öne çıkmaktadır. Eğitim sisteminin başat ögesi olan öğretim programları, “eğitimin genel amaçlarında tanımlanmış olan insan tipini yetiştirmeyi amaçlayan kuramsal ve uygulamalı yapılar”dır (Epçaçan ve Erzen, 2008, s.183). Senemoğlu'na (2018, s.XXX) göre öğretim programı “bir derste öğrencilerin ulaşacağı hedefleri, hedeflerin kapsadığı davranışları, davranışları kazandırmak üzere düzenlenecek eğitim durumlarını ve davranışların ne derece kazanıldığını ortaya koyabilecek sınav durumlarını kapsayan gelişmeye açık ve çok yönlü etkileşim içinde olan öğeler bütünü”dür.

Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecini düzenli ve sistemli bir biçimde yürütmelerine olanak tanıyan eğitim ve öğretim programları, gelişmelere uygun olmak ve gereksinimleri karşılayabilmek için zaman zaman değişir ya da geliştirilir. Bu gelişmelerin toplumdaki değişme ve ilerlemelere paralel olarak yapılması gerekir (Demirel, 2005, s.10). Toplumsal ve kültürel değerler gözetilerek hazırlanan öğretim programlarında toplumun okuma kültürünü geliştirmek için bazı amaçlar belirlenmektedir. Öğretim programı, okuma kültürü edindirme sürecinde Türkçe dersi ile ön plana çıkmaktadır. Okuma kültürüne ilişkin amaçlar da Türkçe öğretimi programında yer almaktadır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda Türkçe Dersi Öğretim Programının amaçları, öğrencilerin;

1. Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirmek,
2. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarını sağlamak,
3. Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak,
4. Okuma-yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarını sağlamak,
5. Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerini sağlamak,
6. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmek,
7. Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek,
8. Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerini ve sorgulamalarını sağlamak,
9. Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerini sağlamak, millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
10. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerini ve benimsemelerini sağlamaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda Türkçe öğretiminin temel sorumluluğunun okuma kültürü edinmiş bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Anadili öğretim programı hem çağdaş bir birey olarak öğrencinin ilgisi, düzeyi ve gereksinimleri, hem toplumun gereksinim ve beklentileri, hem de çağın gerekleri ve gerçekleri göz önünde bulundurularak yapılması gereken çok etkenli bir düzenlemedir (Demir ve Yapıcı, 2007, s.188). Bu düzenlemenin amaçlarının başarıya ulaşmasında öğretmenin kılavuzluğu önemlidir. Programın uygulayıcıları olarak öğretmenlerin programları değerlendirmesi ve varsa eksiklerinin giderilmesi için dönütler vermesi önemli görölmektedir. Öğretmenlerin görüşleri alınarak yapılan bazı araştırmalarda öğretmenlerin programı uygulamada yaşadıkları sorunlar nedeniyle hizmet içi eğitim alma gereksinimi duydukları vurgulanmıştır (Susar Kırmızı ve Akkaya, 2009; Dur, 2014). Yapılan başka bir araştırmada ise öğretmenlerin, ortaokul Türkçe dersi okuma etkinliklerinin uygulanmasında etkinliklerin öğrencilerin ilgisini çekmemesi; dil, iletişim, öğrenme ve anlama becerilerine yeterince uygun olmaması; onların okuma alışkanlığı edinmelerine, eleştirel ve yaratıcı düşünme güçlerine katkı sağlamada yetersiz olması ve öğrencileri okuma uygulamalarında etkin kılmaması gibi sorunlarla karşılaştıkları görölmektedir (Gün, 2012, s.1974-1975).

Öğretim programları açısından bakıldığında okuma kültürü edindirme sorumluluğunun Türkçe öğretimine yüklenmiş olması ve buna ilişkin amaçların da yalnızca Türkçe öğretim programında yer alması bütüncül bir yaklaşım değildir. Bu

nedenle diğer derslerin öğretim programlarında da okuma kültürü edindirmeye yönelik duyarlılığın gösterilmesi beklenmektedir. Okuma kültürü edindirme, Türkçe dersiyle sınırlı kalmaması gereken bir süreçtir.

Ders Kitabı. Ders kitabı, “1-Bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak hazırlanan ya da seçilen herhangi bir kitap. 2-Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak salık verilen kitap”tır (Oğuzkan, 1974, s.53). Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü’nde ise ders kitabı “bir dersin öğretimiyle ilişkili olarak yazılan ya da belli ölçülere göre incelendikten sonra, bir okul, sınıf ya da ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak seçilen kitap” olarak tanımlanmaktadır (2011, s.306). Ders kitapları eğitim-öğretimin belli bir programa bağlı olarak daha düzenli ve nitelikli bir biçimde yürütülmesine olanak tanıyan, en ekonomik ve ulaşılabilirliği en kolay olan araç gereçlerdir. Ders kitapları eğitim-öğretim sürecinde hem öğretmenlere hem de öğrencilere büyük kolaylıklar sağlar. Ülper (2010, s.8) ders kitaplarının yararlarını şöyle sıralamıştır:

- Ders kitapları diğer araç gereçlere oranla daha az bir maliyetle hazırlanabildiği için ekonomiktir.
- Ulaşılması ve taşınması kolaydır.
- Ortak bir bilgi kaynağıdır. Çok miktarda bilgi etkili bir şekilde sunulabilir.
- Öğrencilerin derse ve konuya güdülenmelerinde önemli rol oynar.
- Ders kitapları diğer görsel-işitsel araçlarla kullanılabilir.
- Ders kitapları ilgili dersin diğer derslerle olan ilişkisinin kurulmasını sağlar.
- Öğrenciye bireysel çalışma olanağı sağlar. Öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için özendiricidir. Bilginin kalıcılığını arttırmak, unutmayı engellemek açısından öğrenciye tekrar yapma olanağı da sağlar.
- Öğrenciler öğrenme hızlarına bağlı olarak ders kitaplarından yararlanabilirler. Öğrencilerin kendilerini değerlendirebilmeleri için seçenekler sunar.
- Ders kitapları öğretmenlerin farklı araç gereçler geliştirmelerine rehberlik eder.
- Ders kitapları öğretim programlarının taşıyıcısı durumunda oldukları için öğretmenlerin öğretim programlarını kolaylıkla ve bir bütün şeklinde işlemelerini sağlarlar. Ders kitapları aynı şekilde öğrencilerin konu bütünlüğü içerisinde dersi takip etmelerini, ilgili konu ile diğer konular arasında ilişkiler kurabilmesini sağlar.

Günümüzde bilgiye ulaşmak çok kolaydır. Çağın gereği olarak bilginin sınırsız ve hızlı ulaşılır olması eğitim-öğretim sürecinde araç gereç çeşitliliğini artırmıştır. Bu

durum derslerde çeşitli kaynakların kullanımına olanak tanımaktadır. Hızla gelişen teknolojinin eğitim-öğretim sürecinin her aşamasında kullanılabilmesine karşın ders kitapları, temel kaynak olma özelliğini sürdürmektedir. Aynı zamanda eğitim-öğretim sürecinde birlik sağladığı için ülke genelinde en çok kullanılan ders araç gerecidir.

Ders kitapları eğitim-öğretim sürecinin başarıyla sürdürülmesinde öğrenciye de öğretmene de büyük kolaylıklar sağlar. Ders kitapları, öğretmenin gücünü iyi bir biçimde kullanmasına, öğretmek istediklerini daha dizgesel bir biçimde vermesine, öğrencinin anlatılanları istediği zamanda, yerde ve hızda yinelemesine olanak tanıyan temel gereçlerdir (Kepenekçi ve Aslan, 2011, s.478). Eğitim açısından kullanma kolaylığı olan, sözel öğretimin boşluklarını doldurabilen, tüm öğrencilerin ulaşabildiği, bilgilerin doğrudan verildiği, sürekli ve her an kullanılabilen bir araçtır (Kılıç ve Seven, 2002, s.26). Bu özelliklerinden dolayı eğitim-öğretim sürecinde ders kitapları, hem öğretmen ve öğrenci hem de öğretimin niteliği açısından oldukça önemlidir. İşeri (2007, s.62-63) ders kitaplarının amaçlarını ve işlevlerini aşağıdaki gibi belirlemiştir:

- Ders kitapları öğretim programının amaçlarına ulaşılabilmesi için öğretimin en temel araçlarından biridir ve bu anlamda önemli bir işleve sahiptir.
- Eğitim hizmetlerinin vazgeçilmez araçları olarak insan kaynaklarının niteliğinin geliştirilmesi açısından ders kitapları; öğretmenler, fiziksel olanaklar ve eğitim programları kadar önemli bir yere sahiptir.
- Ders kitapları, öğretim programının amaçlarının gerçekleşmesinde öğrencilerin ve öğretmenlerin temel başvuru kaynağı ve kılavuzu olma niteliği taşımaktadır.
- Ders kitapları öğretimin gerçekleşmesinde öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasını sağlamaktadır.
- Ders kitapları öğretimin niteliğini doğrudan etkileyen etmenlerin başında yer almaktadır.
- Ders kitabı, biçim ve içerik açısından bilgi yüklü grafiksel tasarım ürünüdür. Seçilen metinlerin resimlenmesi ve eğitsel açıdan tasarlanması da önem kazanmaktadır.
- Ders kitabı, öğretim araç gereçlerinden en yaygın kullanılan ve en kolay ulaşılabilir olan bir araç olma niteliğine sahiptir. Bu nitelik onun özenle hazırlanmasını gerekli kılmaktadır.

Okuma kültürü edindirme sürecinde de ders kitaplarının niteliği önemlidir. Çünkü yapılan araştırmalara göre ülkemizde ders kitabı, kaynak ve yardımcı kitap dışında başka bir kitap okuyanların oranı çok düşüktür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011, s.17; OKUYAY, 2019, s.14). En çok okunan araç gereç olması yönüyle ders kitaplarının hem biçimsel hem de içerik özellikleri önem kazanmaktadır.

Ders Kitaplarının Taşınması Gereken Özellikler

Ders kitapları öğretim programlarının okullardaki en önemli aracıdır. Bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilebilmesi için ilgili dersin programıyla örtüşmesi gerekir. Bu açıdan programın amaç ve davranışlarının gerektirdiği izlem, yöntem ve teknikleri uygulamaya elverişli bir araç olduğu anlamına gelmektedir (Kılıç ve Seven, 2002, s.19).

Ders kitapları, araç gereç çeşitliliğinin sağlanamadığı durumlarda çoğu araç gerecin görevini de üstlenmektedir. Bu nedenle ders kitaplarının taşınması gereken bazı özellikler vardır. Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin 6. maddesinde ders kitaplarının özellikleri genel olarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- a) Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- b) Bilimsel hata içermez.
- c) Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar.
- ç) Reklam niteliğinde öğeler içermez.
- d) Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- e) Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır (MEB, 2015, s.3).

Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı'na (2011, s.34) göre ise ders kitaplarının şu yeterliliklere sahip olması gerekmektedir:

- a) Öğrencinin derse ilgisini artırması,
- b) Konuların amaçlarını açıkça ortaya koyması,
- c) Öğrencinin ilgisini dersin önemli bölümlerine yönlendirmesi,
- ç) Dersin önemli bilgilerini sunması,
- d) Bilginin depolanması için yarar sağlanması,
- e) Yeterince örnek ve uygulamaya yer vermesi,
- f) Öğrenciyi bilgi ve becerilerini geliştirmek için özendirme,
- g) Öğrenciye problemi anlamayı ve çözmeyi öğretmesi,
- ğ) Öğrencinin kendini değerlendirmesi için seçenekler sunması,
- h) Öğrenciyi; benlik, iç kontrol, çalışma vb. yönlerden gelişmeye özendirme.

Alanyazında ders kitaplarının genel olarak dış yapı (fiziksel-biçimsel özellikler) ve iç yapı (dil ve anlatım, görsel tasarım, eğitsel tasarım) özellikleri yönünden ele alındığı görülmektedir (Tertemiz vd., 2011; Ceyhan ve Yiğit, 2005; Kaptan ve Kaptan, 2005; Tosunoğlu, Arslan ve Karakuş, 2001). Bu çalışmada da ders kitaplarının taşınması gereken özellikler dış yapı ve iç yapı özellikleri bakımından ele alınmıştır.

Ders Kitaplarında Dış Yapı Özellikleri

Dış yapı özellikleri ders kitaplarının fiziksel-biçimsel özellikleriyle ilgilidir. Ders kitaplarının fiziksel-biçimsel özellikleri, öğrencilerin bu kitapları okumasında ve severek kullanmasında etkilidir.

Görünüş. Bir ders kitabının öğrenci açısından ilgi çekici olması için öncelikle görünüşünün iyi olması gerekir. Yaş düzeyleri açısından düşünüldüğünde özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için kitaplarda görsel ve biçimsel özellikler önemlidir. Ders kitaplarının sayfalarının düzgün olmasına; leke, delik, kir, kırışık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları ile baskı hatalarının olmamasına; baskının arka yüze geçmemesine; ders kitabının kenarlarının düzgün ve çapaksız kesilmesine; dikiş ve ciltleme kusurlarının bulunmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.87; Tertemiz vd., 2011, s.37).

Renk. Ders kitaplarında dikkat edilmesi gereken özelliklerden biri de renktir. Tertemiz ve diğerleri (2011, s.37) bir kitap içerisinde rengin canlı, okuru okumaya motive edici, ilgi uyandırıcı, dikkat çekici olması ve kitabın tümünde aynı renklerin çok sık kullanılmaması gerektiğini belirtmiştir.

Kapak. Yetişkinler kitapları, kapağın görüntüsünden dolayı değil yararlı olduğundan dolayı yeğler. Oysa çocuklar için kapağı çok önemlidir. Arı (2010, s.40), kitabın kapak kartonunun baskı canlılığını gösterecek, kırılma özelliği az olan, görsel öğeleri net bir biçimde sunan bir nitelikte olması gerektiğini belirtmektedir. Soylu Koyuncu ve Kaptan'a (2005, s.257) göre kapak resmi ve kullanılan renklerin, çocuğun renkli dünyasına seslenmesi ve kapakta sırt yazısının kesinlikle bulunması gerekmektedir. Sağlam, dayanıklı, çabucak yıpranmayacak kapak ve uzun süre saklanabilecek güzel tasarımlı bir kapak, çocuk için her zaman ilgi çekicidir.

Ders kitaplarında kapak, dört bölümden oluşmaktadır: ön kapak, iç kapak, kitabın sırtı ve arka kapak. Ön kapakta kitabın adı, kullanılacağı okul türü ve sınıf, yayınevinin adı ve simgesi, derse uygun kapak düzeni, konuyu tanıtıcı resimler bulunur. İç kapağın ön yüzünde kitabın adı; kullanılacağı okul türü ve sınıf düzeyi; yazarın(hazırlayanın/çevirenin) adı ve soyadı; yayınevinin adı; kitabın basıldığı yıl, ay

ve yer ile kitabın uygun bulunduğuna ilişkin Talim ve Terbiye Kurulu kararının tarih ve sayısı yer alır. Kitap sırtı, dört formadan fazla forma taşıyan kitaplarda bulunur. Kitap sırtında kitabın adı, yazarın(hazırlayanın/çevirenin) adı, yayınevinin adı ve kitabın basım yılı bulunur. Arka kapakta ise fiyat, ISBN, basımevi ya da firmanın adı, varsa tescilli markası, kitabın basıldığı yıl, ay, baskı adedi ve kitapların standart işaret ve numarası (TS10220 gibi) yer alır (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.87; Tertemiz vd., 2011, s.38).

Kâğıt. Ders kitaplarında kâğıdın dayanıklı olması gerekmektedir. Ceyhan ve Yiğit'e (2005, s.89) göre kâğıdın dayanıklı olması ve renginin gözü yormaması; %100 beyazlatılmış selülozdan üretilmesi gerekmektedir. Kapak kartonu ise beyaz ya da açık renklerde olmak üzere renkli olabilir. Bununla birlikte kâğıdın mürekkebi dağıtmaması, renkleri değiştirmemesi, dayanıklı olması ve kolay bir biçimde yırtılmaması gerekir. Ağırılığı (gramajı) yüksek, 1. hamur ya da özel 2. hamur (90) kâğıt olmalıdır.

Cilt. Cilt, bir kitapta sayfaların birbirinden ayrılmasını önleyen önemli bir tasarım öğesidir. Öğrenciler ders kitaplarını sürekli yanında taşıdığı ve çok açıp okuduğu için dayanıklı ciltleme ve doğru kâğıt seçimi, kitabın ömrünü uzatacaktır (Soylu Koyuncu ve Kaptan, 2005, s.260). Kitabın cilt kalitesi kullanım kolaylığı ve dayanıklılığı açısından önemlidir. Kitap ne kadar iyi ciltlenmişse ömrü de o kadar uzun olur.

Ders kitaplarının ciltli olması ve kitabın en az iki tel ya da iplik dikişle tutturulması gerekir. Ciltlerin selafonlama ya da laklama(vernikleme) adı verilen işleminden geçirilmesi korunmasını sağlar. Kitap rahatça açılması ve yırtılmanın önlenmesi için üç yanından kesilmesi gerekir (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.90).

Kitaplarda farklı ciltleme teknikleri kullanılmaktadır. Ciltleme teknikleri; iplik ve telle örme, tutkallama yöntemiyle baskı(presleme), plastik ya da metal spirallerle ciltleme biçimindedir. Kullanılacak ciltleme tekniğinin ekonomik koşullara, zamana ve baskı sayısına göre belirlenmesi gerekir (Kaptan, 2005, s.194).

Yazı Büyüklükleri (Punto). Yazıların büyüklüğü sayfa düzeni ve görsel tasarım açısından önemlidir. Aynı zamanda öğrencilerin okuma ve okuduğunu anlama sürecini etkileyen bir öğedir. Yazıların rahat bir biçimde algılanması, akıcı ve anlamlı bir

okumanın sağlanması, bunlara bağlı olarak da iletilerin tam anlaşılması yazı büyüklüğünün düzeye uygun seçimine bağlıdır (Tosunoğlu vd., 2001, s.68). Bu nedenle yazıların öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygun büyüklükte olması gerekir.

Ders kitaplarında metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde kullanılan harflerin büyüklüğünün çocukların yaşına, gelişim düzeyine ve öğretim kademesine uygun olması gerekmektedir. Buna bağlı olarak birinci sınıflar için 20-24 punto, ikinci sınıflar için 18 punto, üçüncü sınıflar için 14 punto, dördüncü sınıflar için 12 punto, beşinci sınıflar için 11 punto ve daha üst öğrenim kademeleri için 10 punto kullanılabilir. Ders kitaplarında “Times New Roman” yazı tipinin de yeğlenmesi gerekmektedir (Ceyhan ve Yiğit, 2005; Tertemiz vd., 2011; Kaptan ve Kaptan, 2005; Tosunoğlu vd., 2001).

Boyut ve Forma. Boyut; kitapların genişlik, uzunluk, yükseklik ve derinlik özellikleriyle ilgilidir. Ders kitaplarının boyutunun çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygun olması gerekir. Kitap boyutları yaş grubu küçüldükçe artırılabilir. Ayrıca değişik boyutlardaki kitaplar da tekdüzeliği ortadan kaldıracağı için öğrenciye daha sıcak görünecektir (Kaptan, 2005, s.192). Kitap boyutlarının çocuğun kolay kullanabilmesine ve rahat taşıyabilmesine uygun olması gerekir.

Forma, ders kitaplarının dış yapısıyla ilgilidir ve fiziksel tasarım açısından önemlidir. “Çünkü ders kitapları zorunlu olarak forma esasına dayanır. Çok fazla sayıda basıldığı, ciltlendiği için sayfalar röventa hesabına göre tasarlanır. Forma yöntem olarak ekonomiktir ve baskı kolaylığı sağlar” (Kaptan, 2005, s.194). Kitaplarda 16 sayfa bir forma sayılmaktadır. Kitabın forma sayısı ise kitabın türüne ve özelliğine göre değişmekle birlikte, bir ders kitabı 6-10 forma arasında değişiklik gösterebilir (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.94).

Ders Kitaplarında İç Yapı Özellikleri

Ders kitaplarının iç yapı özellikleri okuma kültürü edindirme bağlamında ele alınacaktır. Dil ve anlatım, görsel tasarım ve eğitsel tasarım olmak üzere üç başlıkta incelenecektir:

Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım. İnsanın yaşamı anlamlandırması dil aracılığıyla gerçekleşir. Dil, duygu ve düşünceleri doğru bir biçimde dile getirmenin ve etkili iletişim kurmanın aracıdır. Anadilinin anlatım olanaklarını, kurallarını, varsıllığını bilen ve iyi bir biçimde kullanan kişilerin iletişim süreci daha başarılı olmaktadır. Anlama ve anlatma becerilerinin gelişimi dili kullanma yeteneği ile doğrudan ilgilidir. Okuma da anlamaya dayalı bir beceridir. Okumanın gelişmesi ve kültüre dönüşmesinde anadilinin anlatım olanakları ve kuralları etkili bir biçimde kullanılan ve çocuğa da bunu sezdiren okuma araç gereçlerinin payı büyüktür.

Öğrencilerin en çok okuduğu araç gereçlerden biri olan ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden taşınması gereken bazı özellikler vardır. Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (MEB, 2015) ders kitaplarında dil ve anlatıma ilişkin şu ölçütler sunulmuştur:

- Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.
- Konuların işlenişinde öğrencinin düzeyine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılır.
- Dilin kullanımında, Türk Dil Kurumu'nun güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu temel alınır.

Tertemiz ve diğerlerine (2011, s.55) göre ders kitaplarında akıcı bir dil kullanılması ve mantıksal açıdan tutarlılık olması gerekir. Bununla birlikte kitapların içeriğinde eksik ya da yanlış bilgi olmamasına da özen gösterilmesi gerekmektedir; çünkü yanlış öğrenilen bilgileri düzeltmek zor ve uzun süren bir işlemdir.

Anlatımın niteliği okuma isteği ve sevgisinin oluşmasında etkilidir. Sıkıcı bir anlatım ya da anlaşılmayan sözcükler kişiyi okumadan uzaklaştırır. Kitabın amacına ulaşması ve bilinçli, düşünen, okuduğunu anlayan, yaratıcı öğrenciler yetiştirebilmesi için dili yalın, Türkçenin yazım kurallarına uygun, öğrencilerin yaş ve olgunluk düzeyine seslenen, akıcı ve düşünce bütünlüğü sağlanmış metinlere yer verilmesi gerekmektedir (Mülayim ve Soran, 2002, s.196-197). Ancak Aslan'ın (2006a) ilköğretim Türkçe ders kitaplarında yabancı sözcüklerin kullanılıp kullanılmadığını belirlemek için yaptığı araştırmada ders kitaplarında yabancı sözcüklere çokça yer verildiği, anlatım bozukluklarının ve yazım yanlışlarının da olduğu görülmüştür. Çalışmanın sonuçları, ders kitaplarını hazırlayanların dil ve anlatım konusunda özenli ve duyarlı davranmadıklarını göstermektedir.

Ders Kitaplarında Görsel Tasarım. Ders kitaplarında işlenecek konuya ilişkin görsellerin olması öğrenme-öğretme sürecinde öğrencinin derse ve konuya olan ilgisini

artırmaktır. Ders kitaplarında yer alan görseller, öğrenilenlerin somutlaştırılmasına olanak tanır. Bu nedenle öğrenme sürecinin etkili ve başarılı bir biçimde sürdürülmesinde kitapta yer alan metinler ve verilen bilgiler kadar görseller de önemlidir.

Ders kitabı, bir eğitim-öğretim aracı olmakla birlikte çocuğun okuma alışkanlığı kazanmasında ve estetik beğenilerinin gelişiminde yardımcı olmaktadır (Gürcan, 1996, s.155). Ders kitabı resimlemeleri genellikle metinlere bağlı olarak yapılır. Resimlemenin metinle bağlantısının tam olmasının yanı sıra estetik değerinin de olması gerekmektedir. Resim-metin ilişkisi bulunan ancak estetik değerden yoksun bir resimlemenin yararından söz etmek olanaksızdır (İşcan, 2004, s.90).

Ders kitaplarındaki resimler, hem dersin daha etkili ve verimli işlenmesine hem de öğrencilerin farklı becerileri edinmesine olanak tanır. Güçlü ve diğerlerine (2001, s.35) göre bu resimler, öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünme, problem çözme, duygudaşlık kurma ve anlatım becerilerini geliştirme amacıyla kullanılabilir. Bununla birlikte ders kitaplarındaki görsellerin bağlam oluşturma açısından da sağladığı bazı yararlar vardır (İşeri, 2003, s.71-73):

- Görsel gereçler istenen iletinin iletilmesinde etkilidir.
- Resim, fotoğraf, şekil, şema, grafik ve harita okurun dikkatini çeker ve bilginin kalıcılığını sağlar.
- İyi görsel öğeler, etkili öğrenmeyi sağlamanın yanında kültür düzeyinin artmasını sağlar.
- Görsel öğeleri olan ders kitapları ile öğretme yöntemi, diğer yöntemlerden daha etkilidir.
- Sözel metinle görsel metin uyumlu ise öğrenme kolaylaşır.

Ders kitaplarında resimleme(illüstrasyon) öğrenmeyi etkileyen, derse ve konuya olan ilgiyi artıran, önemsinmesi gereken bir öğedir. Başarılı resimlemeler, öğrenmeyi hızlandırırken kötü resimlemeler öğrenciyi kitaptan uzaklaştıracaktır (Kaptan ve Kaptan, 2004, s.3). Çocuğun ilgisini çekebilecek resimlemeler, onun merak duygusunu devindirmekle birlikte öğrenme sürecini de kolaylaştırır. Ders kitaplarındaki resimlemeler çocukların kavrama, karşılaştırma ve algılama yetilerini geliştirirler. Konuyu kavramaları daha kolay ve zevkli duruma gelir (Kılıç, 2006, s.27).

Resimlemeler, metne bağlı olarak hazırlanır ve metinle ilgili durumları görsel olarak bellekte canlandırmaya yardımcı olur. Kılıç'a (2006, s.27) göre, ders kitaplarında yer alan resim ve metin ilişkisinin bir bütünlük içinde düşünülmesi; metnin ve resmin

bütünleşmesinden doğan görsel zenginliğin çocukların dünyasına sunulması gerekmektedir.

Öğrencilerin okuma kültürü edinmeleri açısından da kitap resimlemeleri önemlidir. Resimleme, çocuklarda okuma isteği uyandıran, okumanın devamlılığını sağlayan ve kitapların okunurluğunu artıran bir öğedir. Bu nedenle öğrencilerin gelişim düzeylerinin göz önünde bulundurulması ve ders kitabı resimlemelerinin özenle hazırlanması gerekmektedir. Okuduğu metnin resimlemeleri ilgisini çekerse çocuk kitabın diğer anlatımını ve resimlemelerini de merak edecektir. Bu da çocuğa bilgi edinme isteği, bilgiyi tekrarlama alışkanlığı ve kitap sevgisi kazandırır (Kılıç, 2006, s.28).

Ders kitaplarındaki görseller aracılığıyla öğrencilere çeşitli iletiler verilebilir. Metinlerde zıt bir anlam aktarılmadığı sürece görsellerde ev, park, otobüs, tren vb. yaşam alanlarında kitap okuyan insan görüntülerine yer verilmesi, kişilerin ellerinde gazete, dergi, kitap vb. okuma araç gereçlerinin bulunması okumaya ilişkin bir ileti olarak bilinçaltına ulaşacaktır (Karadağ, 2013, s.87). Bilinçaltına yapılan bu tür göndermelerin çocuklarda okuma kültürünün oluşmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Bellekte kodlanan resimler ve şekiller kalıcı, dayanıklı ve etkili bir bellek olan simgesel belleğe yerleştirilmektedir. İstendiğinde bu bellek yıllar önce kaydedilen görüntüleri bile göz önüne getirilebilmektedir (Ertok Atmaca, 2006, s.320). Öğrenme, hem bilinçli hem de bilinç dışı süreçleri içermektedir. İnsanların bilinç dışı öğrenmeleri bilinçli olarak anladıklarından daha çoktur. Çevresel olarak algılanan pek çok gösterge, özel dikkat ve etkileşim gerektirmeden bilinçaltı düzeyde beyne ulaşmaktadır (Taşgın, t.y., s.13). Bilinçaltında yer eden göstergeler çoğu zaman insanların davranışlarına yön verir. Davranışların, alışkanlıkların ve rastlantıların tüm nedenleri bilinçaltımızda yatar (Freitag ve Zacharias, 2002; Akt. Küçükbezirci, 2013, s.1883). Bu durumdan okuma kültürü edindirme sürecinde de yararlanılabilir. Ders kitaplarının görselleri hazırlanırken okuyan kişilere, okuma eyleminin gerçekleştiği yerlere ya da okuma araç gereçlerine ilişkin görüntülere yer verilmesi bilinçaltında okumaya ilişkin görsellerin yer etmesini sağlayabilir.

Okumayı içselleştirmiş bir toplumun okumaya ilişkin davranışları yaşamın her alanında kendini gösterir. Okuma kültürü olan bir toplumda, bir grafik tasarımcıdan ya da ressamdan ders kitaplarındaki metinlere ilişkin bir görsel çizmesi istendiğinde “kitap, dergi, gazete” gibi okuma araç gereçlerinin, çizilecek görüntünün doğal bir parçası olarak yer alması ya da bunların “okuyan bir insan, okuyan bir çocuk; parkta

okuyan bir çocuk, toplu taşıma araçlarında okuyan insanlar” gibi eylemsel görünümlerine doğal bir biçimde yer verilmesi beklenir. Eğer toplumda okuma kültürü yoksa başka bir deyişle okuma, günlük yaşamın doğal ve sıradan bir eylemi durumunda değilse bunun ders kitaplarını hazırlayanlar tarafından görsellere özellikle yansıtılması gerekir. Çünkü bilinçaltı, bilincin algılayamadığı resimleri, sesleri, görüntüleri hatta kokuyu kaydeder. İnsanın davranışları ve duyguları bilinçaltında depolanan bu kayıtlara dayanarak biçimlenir (Küçükbezirci, 2013, s.1890). Ders kitabı tasarımcılarının görselleri okuma kültürü bilinci ve duyarlılığıyla hazırlamaları ve okumayı çağrıştıracak içeriklere görsellerde yer vermeleri okuma kültürü edindirme sürecinin desteklenmesi açısından önemli görülmektedir.

Ders Kitaplarında Eğitsel Tasarım. Eğitim öğretimin nitelikli ve başarılı bir biçimde sürdürülmesinde ders kitaplarının katkısı büyüktür. Ders kitaplarının öğrenme-öğretme sürecine sağlayacağı katkı kitabın niteliğiyle ilgilidir. Her açıdan iyi tasarlanmış bir ders kitabı, eğitim öğretim sürecinin daha nitelikli bir biçimde yapılandırılmasına olanak sağlar. Eğitsel açıdan ders kitaplarının ilgili olduğu derse ve programa göre düzenlenmesi; öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygun olması; içeriğinde yer alan bilgilerin güncel, doğru, mantıklı ve tutarlı olması; öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerini karşılaması; öğrencilerde öğrenme isteği uyandırması; düşünme becerilerini geliştirecek nitelikte olması ve öğrenme-öğretme ilkeleri göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada ders ve çalışma kitaplarındaki görseller, etkinlikler, metinler ve metin kahramanlarının tutum ve davranışları okuma kültürü edindirme bağlamında incelenmiştir. Bu nedenle bu çalışmada ders kitaplarının eğitsel tasarımı metinler, etkinlikler ve metin kahramanlarının nitelikleri açısından okuma kültürü edindirme bağlamında ele alınacaktır.

Ders Kitaplarında Metinler. Ders kitaplarının, belleklerde okumaya ilişkin olumlu bir izlenim oluşturmaları okuma kültürü açısından önemlidir. Bir öğretimin okur yetiştirme sorumluluğuyla öğrencileri, duygu ve düşüncelerin aktarılmasında başvurulan etkili ve içten anlatım örnekleriyle buluşturması gerekir (Sever, 2013, s.24). Bunun için ders kitaplarında kullanılacak metinlerin seçimine özen gösterilmesi gerekir. Metinler ne kadar ilgi çekici, akıcı ve zevkli olursa çocukların okuma isteği ve sevgisi

de o denli çok olur. Çünkü okuma sevgisi, ilgisi ve isteğinin oluşmasında metinlerin niteliği etkilidir. Saltık (2018) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin niteliği üzerine öğretmen görüşlerini alarak yaptığı araştırmada, Türkçe ders kitaplarında öğrencilerin ilgi alanlarına ve düzeylerine uygun olmayan, estetik duyarlık oluşturmeyen metinlerin yer aldığı ve bu metinlerin öğrencilerde okumaya karşı istek uyandırmada ve okuma kültürü edindirmede yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Nitelikten yoksun metinlerin okuma sevgisi ve isteği uyandırması olanaklı değildir.

Ders kitaplarında yer alacak metinlerin “metin olma ölçütleri”ne uygun olması gerekir. Metin olma ölçütlerini Beaugrande ve Dressler (1981) “bağdaşıklık, bağdaşıklık, amaca uygunluk, geçerlilik, bilgilendiricilik, durumsallık ve metinlerarasılık” olarak belirlemiştir (Akt. Ş. Dilidüzgün, 2010, s.107). Metinlerin bu ölçütlere uygun olmasının yanında Türkçenin varsıllığını ve anlatım gücünü yansıtmayı, yazınsal nitelik taşıması, okumayı sevdirmesi ve okumaya özendirmesi de gerekmektedir.

Ders kitaplarına seçilecek metinlerde yazınsallık önemlidir. Öğreticilik öncelenip yazınsallığa önem verilmediğinde okuma, yalnızca bilgi edinme aracı olarak kalır. Yazınsallık, metin seçiminde belirleyici bir etmendir ve estetik nitelikle ilgilidir. Bu tür metinler okurunun düşünsel bir etkinliğe ve üretime girmesini zorunlu kılar (Dilidüzgün, 2004, s.51). Yapılan bir araştırmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykü türü metinlerin büyük oranda yazınsal nitelik taşımadığı sonucuna ulaşılmış; bunun temel nedeni olarak da metinlerin ders kitaplarında kısaltılmış, sadeleştirilmiş ya da özetlenmiş biçiminde yer alması gösterilmiştir.

Ders kitaplarına seçilecek metinlerde konu da yazınsallık kadar önemlidir. Çocuğun yabancı olduğu bir konunun seçilmesi, çocuğun metinden ve okuma eyleminden uzaklaşma tehlikesini azaltır; ancak çok iyi bildiği konular da çocuğun sıkılmasına ve metinden uzaklaşmasına neden olabilir. Bu yüzden konunun ustaca dengelenmesi gerekir (Dilidüzgün, 2004, s.51-52).

Nitelikli metinler çocuğun okuma isteğini artırır, onun düşsel ve düşünsel bir yolculuğa çıkmasına ve nitelikli bir okur olarak yetişmesine olanak tanır. Yazınsal bir metinle iletişime geçmek isteyen, yazınsal metni anlamak için farklı usamlama yöntemlerini kullanabilen, yazınsal metnin nitelik ölçüsünü belirleyebilen ve içindeki anlam boşluklarını düş gücüyle doldurabilen kişi nitelikli bir okurdur (Çotuksöken, 1997, s.122-123). Nitelikli okur, okudukları üzerine düşünür ve onları sorgular.

Bazı çocuklar için okuma, ders kitaplarındaki metinlerden öteye gidememektedir. Yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum gibi nedenlerle öğrenciler kitap okuma alışkanlığı edinmeseler de ders işlenirken ders kitaplarında yer alan metinleri okumaktadırlar (Şen, 2008, s.765). Öğrenciler ders kitaplarında yer alan yazınsal metinler aracılığıyla edebiyat dünyasının kapılarını aralar. Sever'e (2013, s.24-25) göre, çocuğun gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak ders kitaplarında farklı metin türlerinden özgün örneklerle yer verilmeli; ders kitaplarındaki metinlerin tanıklığında çocuk, sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış yapıtları okuma gereksinmesi duymalıdır.

Örtük öğrenme, öğrenilenlerin davranışa dönüşünceye kadar bellekte saklandığı öğrenme türüdür. Bilinçaltı içine ne yerleştirilirse kabul eder. Başka bir deyişle bilinçaltına ne ekilirse o biçilir. Bilinçaltı, düşüncelerin iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olduğunu kanıtlamaz (Küçükbezirci, 2013, s.1883). Watson'un bitişiklik kuramına göre çocuklara istenen nitelikleri kazandırmak için uygun uyarıcıların verilmesi ve çok tekrar yapılması gerekir. Ders kitaplarında yer alan ve okumayı çağrıştıran kavramlar, görseller, metinler ve metinlerdeki kahramanların tutum ve davranışları örtük bir biçimde bilinçaltında yer etmektedir. Belleklerde okuma kültürü edinme sürecine katkı sağlayacak yaşantı ve durumların yer alması, sonrasında bunun davranışa dönüşmesini sağlayabilir.

Ders Kitaplarında Etkinlikler. Etkinlik, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde (2011, s.435) “Çocukların yaptığı ya da öğretmenin düzenlediği her türlü çalışma ve oyun” olarak tanımlanırken Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde (Oğuzkan, 1974, s.68) “Çocukların, kendi amaç ve gereksinmelerine uygun geldiği için isteyerek katıldıkları herhangi bir öğrenme durumu” olarak tanımlanmaktadır. Etkinlikler, öğrencilerin sorumluluk üstlenerek etkin bir biçimde katılmalarını gerektiren, bazı araçlar ve kaynaklar aracılığıyla gerçekleştirilen eylemleri içeren, belirli kazanım/kazanımlara yönelik olan, sonuçta ortaya bir ürün koymayı amaçlayan, ilgi çekici ve merak uyandırıcı eğitsel çalışmalardır (Özmantar, Bozkurt, Demir, Bingölbali ve Açıl, 2010, s.383). En özlü belirlemeyle etkinlikler, öğrencileri derslerde etkin kılan, onların bilişsel ve duyuşsal becerilerini devindiren öğelerdir.

Kitapların niteliği açısından etkinlikler de, görseller ve metinler kadar önemlidir. Çalışma kitaplarındaki etkinlikler, öğrencilerin etkin bir biçimde öğrenme sürecine katılmalarını ve onlarda farklı becerilerin gelişmesini sağlar. Öğrencileri, bilgileri

araştırma, olayların ve olguların anlamını bulma, kendi düşüncelerini düzenleme ve yapılandırmaya, başka bir deyişle anlayarak, deneyerek ve keşfederek öğrenmeye yönlendirmektedir (Güneş, 2017a, s.116). Eğitim öğretim sürecinin başarıyla sürdürülmesinde önemli payı olan etkinliklerin hazırlanması ve uygulanması sürecinde dikkat edilmesi gereken konular vardır. Etkinlikler hazırlanırken bu konuların göz önünde bulundurulması öğrenmenin etkili ve verimli bir biçimde gerçekleştirilmesine olanak tanır. Contamines (2013), bir etkinlikte olması gereken özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- Etkinliğin amacı ile kazandırılacak beceri veya kazanım açıklanmalıdır.
- Öğrenci etkinlikte zihinsel ve fiziksel olarak hangi işlemleri yapacaktır?
- Etkinliği yapmak için gerekli süre ne kadardır? Tahmini süre verilmelidir.
- Öğrenci hangi kaynaklardan yararlanacaktır? Metin, resim, video, materyal vb. belirtilmelidir.
- Etkinlik sonuna öğrenci hangi üretimi gerçekleştirecektir?
- Etkinlik sonunda nasıl bir değerlendirme öngörülmektedir? Öz değerlendirme, akran değerlendirmesi, sonuç değerlendirme, genel değerlendirme vb.
- Etkinliğin diğer etkinliklerle bağlantısı nasıl kurulacaktır? Öğrenilenler başka durumlara nasıl aktarılacaktır? Yapılacak diğer çalışmalar belirtilmelidir.
- Öğrenci etkinliği gerçekleştirirken nelere ihtiyaç duyacak veya kimlerden yardım alacaktır? Örneğin öğretmene, aileye, arkadaşına sorma gibi (Akt. Güneş, 2017a, s.113).

Etkinlikler, dersin ve programın amaçlarına uygun olarak öğretilmek istenenlerin pekiştirilmesini sağlar. Etkinliklerde tüm dil becerileri kullanılır. Etkinlikler konuşma, dinleme, okuma, yazma gibi dilin bütün becerilerini aynı anda kullanma ve geliştirme olanağı verir (Çevik ve Güneş, 2017, s.273). Dil becerilerinin gelişmesi öğrencilerin anadilini doğru ve etkili bir biçimde kullanmasına, duygu ve düşüncelerini iyi bir biçimde anlatabilmesine olanak tanır.

Çalışma kitaplarında farklı konularda ve farklı becerileri geliştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmektedir. Öğrenciler etkinliklerle çok sık karşılaşmaktadır. Çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin okuma ile ilişkilendirilmesi, öğrencilerin okuma kültürü edinmesine katkı sağlayabilir. Öğrenmenin gerçekleşmesinde öğrenilenlerin yinelenmesi önemlidir. Okuma davranışlarının, okumaya ilişkin kavramların ve görsellerin etkinliklerde yer alması ve öğrencilerin bu içeriklerle sık sık karşılaşması bilinçaltına okuma ile ilgili olumlu iletiler gönderilmesini sağlar. Bu nedenle çalışma

kitaplarındaki etkinliklerin okumaya ilişkin içeriklerle çocukların okuma kültürü edindirme sürecini, örtük bir biçimde, destekleyeceği düşünülmektedir.

Türkçe Ders Kitaplarında Metin Kahramanları. Kahraman ve karakter çoğu zaman karıştırılan kavramlardır. Karakter, “bir edebi eserde kendine has duygu, düşünce ve davranışlarıyla tanıtılan veya canlandırılan kişilik” (Ayverdi, 2011, s.626); kahraman ise, “yapıtlarda olayı sürükleyen, yaşayan en önemli kişi ya da anlatılanlarla doğrudan ilgili olan, anlatımı yönlendiren kişi” (Sever, 2013, s.76) olarak tanımlanmaktadır. Özlü bir belirlemeyle bir metindeki farklı kişiliklerin her biri karakter; öne çıkan kişi ise kahramandır.

İnsan yaşamı boyunca her şeyi deneyimleyemez. Ancak okunan yazınsal yapıtlardaki kahramanlar aracılığıyla farklı durumların ya da olayların içine girebilir; bu durum ya da olayları yaşamadan da deneyim kazanabilir. Çocuklar da okudukları metinlerin kahramanlarıyla özdeşim kurarak, onlara öykünerek yeni yaşam deneyimleri edinebilir. Kişilik gelişimi açısından düşünüldüğünde çocuk, kendine bir model seçer ve onunla özdeşim kurar. Bu bazen anne babası bazen tanıdığı biri bazen de bir kitap kahramanı olabilir. Bu nedenle çocukların öykündükleri kahramanların nitelikleri önemlidir:

Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerinin abartıya kaçılmadan iyi geliştirilmiş olması, kahramanın öyküdeki olaylara yön veren etkin kişiliği, çocukları kahraman/kahramanlarla özdeşim kurmaya yöneltir. Kahramanın yaşama bağlılığı, karşılaştığı sorunları çözmedeki kararlılığı, amaca ulaşmada izlediği yöntemlerin niteliği ve bu eylemler bileşkesinin söz ve davranışlarla somutlanması, çocukları da kahraman gibi duymaya, düşünmeye ve hareket etmeye istekli kılar (Sever, 2013, s.77).

Kahramanlar, metinlerde bazen devingen bazen durağan kişilik özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Devingen karakterler, başlangıç ile sonuç arasındaki süreçte değişim gösterirken durağan karakterler büyük değişimler göstermez, geçirdiği küçük değişimler de okur tarafından önemsenmez (Sever, 2012, s.114-116). Kahramanın geçirdiği değişimlerin inandırıcı olması çocuğun kahramanla özdeşim kurmasını kolaylaştırmaktadır. Kahramanların iyi geliştirilmiş olması, ideal özelliklerde olmaması, çocuk ve yaşam gerçekliğine uygun özellikler taşıması da çocukla kahraman arasındaki bağı güçlendirmektedir.

Metinlerdeki kahramanlara öykünmek ya da onlarla özdeşim kurmak çocukları çeşitli yönlerden geliştirmektedir. Aslan (2006b, s.192) kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kuran çocuğun yazarın sezdirmeyi amaçladığı iletilerle, farkında olmadan, bilişsel ve duyuşsal açıdan zenginleşeceğini, kişiliğinin gelişeceğini ve içinde bulunduğu topluma ve dünyaya uyum sağlamayı öğreneceğini dile getirmektedir. Aytan, Çalıcı ve Erdem (2018, s.636) de çocuğun, okuduğu öyküler aracılığıyla toplumun kültürünü ve değerlerini edindiğini ve bu bağlamda öyküleyici metinlerde yer alan kahramanların seslendiği kitlenin kültüründen kopuk olmaması gerektiğini belirtmektedir.

Sosyal öğrenme kuramını geliştiren Bandura, insanların her şeyi doğrudan öğrenmesi gerekmediğini, bazen öğrenmenin başkalarının deneyimlerini gözlemleyerek de gerçekleşebileceğini savunur (Senemoğlu, 2018). Çocuğun okuduğu kitaplardaki ya da metinlerdeki kahramanların okumaya ilişkin tutum ve davranışları da bu anlamda etkilidir. Çocuk özdeşim kurduğu kahramana öykünmek, onun gibi davranmak ister. Hem yazınsal kitaplarda hem de ders kitaplarında yer alan kahramanların kitabı ve okumayı seven, okuma alışkanlığı olan kişiler olması çocukların da onlar gibi davranmasını ve okuma isteği duymasını sağlayabilir.

Ders kitapları çocukların eğitim öğretim sürecinde en sık karşılaştıkları kitaplardır. Bu nedenle ders kitaplarında -özellikle Türkçe ders kitaplarında- yer alan metinlerdeki kahramanların okumaya istek uyandıracak, okuma sevgisini duyumsatacak nitelikte olması önemlidir. Bir davranış biçimini görmek, o davranış biçiminin üretilmesine de kaynaklık eder. İnsanlar, özdeşim kurabilecekleri insanları kitap okurken gördükçe kendileri de okuma davranışını gerçekleştirmek isteyebilir. Bandura'ya göre gözleyerek öğrenme, bir kişinin yalnızca diğer kişilerin etkinliklerine basit bir biçimde öykünmesi değil, çevredeki olayları bilişsel olarak işlemesiyle kazanılan bilgidir (Senemoğlu, 2018, s.222). Çocukların özdeşim kuracağı ya da öyküneceği kişilerin ve kitap kahramanlarının okumayı sevdiklerini ve okumaktan zevk aldıklarını onlara duyumsatacak nitelikte olması gerekmektedir.

Yapılan bir araştırmada (Velioğlu vd., 2013) üniversite öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının geliştirilmesinde bilinç öncesi iletilerin etkisinin belirlenmesi amaçlanmış ve çalışma kapsamında deney grubundaki öğrencilere bilinç öncesi iletiler verilirken kontrol grubunda herhangi bir şey yapılmamıştır. Deney grubuna film izletilmiş ve yazılı iletiler olarak filmin altından hızla geçen “oku ve kitap” sözcükleri, görsel iletiler olarak da “kitap okuyan erkekler, kütüphane ve yalnızca kitapların yer

aldığı görseller” verilmiş; deney grubu ile görüşmeler yapılan kafeterya ise görsel ve yazılı iletilerle düzenlenmiştir. Deney grubuyla görüşmeler yapılırken diğer masalarda kitap okuyan bir kişi, gazete okuyan iki kişi, dizüstü bilgisayardan haber okuyan bir kişi model olarak yer almış ve bazı masaların üstüne de haftalık dergiler bırakılmıştır. Deney grubunun bulunduğu masanın üzerindeki servis kâğıtlarına ise kafeteryanın logosuyla bütünleştirilmiş “oku” iletisi yerleştirilmiştir. Sonuçta deney grubundaki öğrencilerin okuma alışkanlığının olumlu yönde geliştiği, verilen bilinç öncesi yazılı ve görsel iletilerin bireyler üzerinde olumlu etki yarattığı görülmüştür. Bu araştırmanın sonucundan yola çıkılarak ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellerde, metinlerde, etkinliklerde, metin kahramanlarının tutum ve davranışlarında okumayı çağrıştıracak kavramlara, eylemlere ya da içeriklere yer verilerek öğrencilerin bilinçaltına okumaya yönelik iletiler gönderilebileceği ve bunun okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi belirtilmiş ve bu yönteme ilişkin başlıca kavram, terim, ilke ve uygulamalar açıklanmıştır. Bu bölüm sırasıyla (1) Araştırmanın Modeli, (2) İnceleme Nesnelerinin (Ders ve Çalışma Kitapları ile Öğretim Programları) ve Görüşme Yapılan Öğretmenlerin Belirlenmesi, (3) Veri Kaynakları ve Verilerin Toplanması, (4) Verilerin Çözümlemesi, (5) Güvenirlik ve Geçerlik ile (6) Araştırmacının Rolü başlıklarından oluşmaktadır.

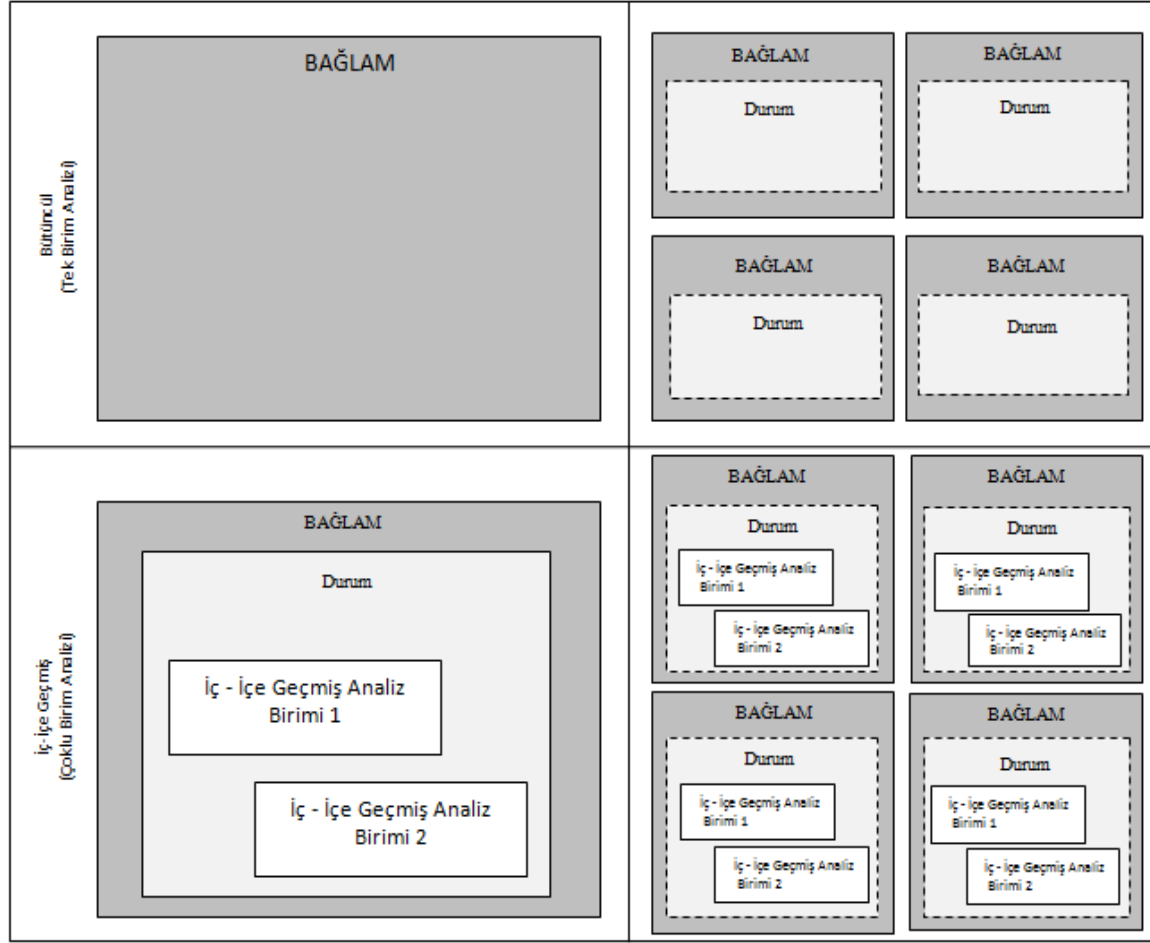
Araştırmanın Modeli

Okuma kültürü edindirme bağlamında ilkokul ve ortaokul düzeyindeki ders kitapları ile çalışma kitaplarının incelendiği bu araştırma nitel bir araştırmadır. “Nitel araştırma, bir alanın ya da toplumsal yaşamın bir kesitiyle yoğun bir etkileşim süreci içinde gerçekleştirilir. Sözü edilen süreç bireylerin, grupların, toplumların ve örgütlerin gündelik yaşamlarını yansıtmaktadır” (Miles ve Huberman, 2015, s.6).

Araştırmanın modeli durum çalışmasıdır. Durum çalışması, güncel bir olgunun kendi gerçekliği bağlamında incelendiği görgül bir araştırmadır (Yin, 2009, s.18). “Durum çalışması araştırması; araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir durum ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış durumlara ilişkin çoklu bilgi kaynakları (örneğin gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel araç gereçler, belgeler ve raporlar) aracılığıyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır” (Creswell, 2018, s.97). Bir araştırmanın son ürünü olarak tek bir varlığın, olgunun ya da toplumsal birimin kapsamlı ya da bütünsel olarak betimlemesini ve çözümlemesini içeren durum çalışması (Merriam, 2018, s.46), “Sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi” olarak da tanımlanmaktadır (Merriam, 2018, s.40).

Durum çalışması araştırmacıları tek bir durum seçebilir ya da karşılaştırma yapabilmek için çoklu durumlar tanımlayabilir (Creswell, 2018, s.98). Durum çalışmaları için dört desenden söz edilmektedir: 1) bütüncül tek durum deseni, 2) iç içe

geçmiş tek durum deseni, 3) bütüncül çoklu durum deseni, 4) iç içe geçmiş çoklu durum deseni (Yin, 2009, s.46-47; Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.290).

Görsel 1. Durum Çalışmaları İçin Dört Temel Tasarım (Yin, 2009, s.46).

Yıldırım ve Şimşek (2008, s.290-292) tek durum desenlerinde, tek bir analiz birimi (bir birey, bir program, bir okul vb.) olduğunu; çoklu durum desenlerinde ise kendi başına bütüncül olarak algılanabilecek birden fazla durum olduğunu dile getirmekte ve durum çalışması desenlerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

Bütüncül Tek Durum Deseni: Bütüncül tek durum desenleri, eğer ortada iyi biçimlendirilmiş bir kuram varsa, bunun onaylanması ya da çürütülmesi amacıyla yapılan çalışmalarda; genel ölçünlere pek uymayan, aşırı, aykırı veya kendine özgü durumların çalışılmasında ya da daha önce hiç kimsenin çalışmadığı veya ulaşamadığı durumların çalışılmasında kullanılabilir.

İç İçe Geçmiş Tek Durum Deseni: Tek bir durum içinde çoğu kez birden fazla alt tabaka veya birim olabilir. Bu durumda birden fazla çözümleme birimi söz konusudur. Bir durum çalışmasının durumu bütüncül ve tek bir ünite olarak ele almasında bütüncül tek durum deseni; bir durum içinde olabilecek birden fazla alt birime yönelmesinde ise iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılır.

Bütüncül Çoklu Durum Deseni: Bu desende birden fazla durum söz konusudur. Her bir durum kendi içinde bütüncül olarak ele alınır ve daha sonra birbirleriyle karşılaştırılır.

İç İçe Geçmiş Çoklu Durum Deseni: Bu desende de birden fazla durum söz konusudur; ancak ele alınan her bir durum kendi içinde çeşitli alt birimlere ayrılarak çalışılabilir.

Bu çalışmada durum çalışmasının benimsenmesinin nedeni okuma kültürünün güncel yaşamın bir parçası olması ve ders ve çalışma kitaplarının da gerçek yaşama ilişkin durumları içermesidir. Araştırmada ders ve çalışma kitapları okuma kültürü edindirme bağlamında incelendiği ve okuma kültürüne ilişkin çeşitli alt kategoriler oluşturulduğu için araştırmanın deseni iç içe geçmiş tek durum desenidir.

Veri Toplama Yöntemi

Durum çalışması, birden çok veri kaynağı kullanmayı gerektiren bir araştırma modelidir. Tek bir veri kaynağı ile sınırlı değildir. İyi tasarlanmış durum çalışmaları çoklu kanıt kaynaklarından yararlanır (Yin, 2017, s.10). Bu çalışmada benimsenen model durum çalışması olduğu için çoklu veri kaynağı kullanılmıştır. Durum çalışması, durumlar hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplanan nitel araştırma yaklaşımıdır. Bu derinlemesine anlayışın geliştirilmesinde tek bir veri kaynağına dayanma yeterli olmayacaktır (Creswell, 2018, s.97-98). Çoklu veri kaynağı kullanımı durum çalışması araştırmalarında geçerliği ve güvenilirliği artırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.324). Bununla birlikte araştırmayla ilgili zengin bir veri tabanı oluşturma ve elde edilen sonuçlara geniş bir bakış açısıyla bakma olanağı da sağlar (Subaşı ve Okumuş, 2017, s.423). Bu nedenle çalışmada ilk olarak ilköğretim ve ortaokul düzeyindeki ders ve çalışma kitapları okuma kültürü oluşturma sürecine katkısı açısından incelenmiştir. Aynı amaçla ilköğretim ve ortaokul düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarının ilgili olduğu öğretim programları incelenmiştir. Bununla birlikte bu kitapları kullanan öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşme, kişilerle sözlü iletişim kurularak veri elde etme tekniğidir. En az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim süreci olan görüşme, çalışmada yanıtı aranan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama (Büyüköztürk, Çakmak Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009, s.161) biçiminde de tanımlanabilir.

İnceleme Nesnelerinin (Ders ve Çalışma Kitapları ile Öğretim Programları) ve Görüşme Yapılacak Öğretmenlerin(Katılımcıların) Belirlenmesi

Bu başlık altında araştırmanın inceleme nesnelerinin (ders ve çalışma kitapları ile öğretim programları) ve görüşme yapılacak öğretmenlerin belirlenmesine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Ders ve Çalışma Kitaplarının Belirlenmesi. Araştırmanın inceleme nesnesini 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) yayınları ve özel yayınevleri tarafından yayımlanan 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın inceleme nesnesi olan kitaplar, nitel araştırma yaklaşımı içerisinde bulunan amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yoluyla belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yönteminde önceden belirlenmiş ölçütleri karşılayan tüm durumların çalışılması söz konusudur. Adı geçen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.112). Bu çalışmada incelenecek kitapların belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler temel alınmıştır:

1. Millî Eğitim Bakanlığı’nın genel ağ (internet) sayfasında 30.09.2016 tarihinde yayımlanan “2016-2017 Eğitim ve Öğretim Yılında Okutulacak İlk ve Ortaöğretim Ders Kitapları” listesinde yer almak,
2. Zorunlu derslere ait kitaplar arasında yer almak.

Bu çalışmada okuma kültürünün ders ve çalışma kitaplarına yansıyor yansımadığını saptamak amacıyla belirlenen ölçütler doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı’nın genel ağ sayfasında 30.09.2016 tarihinde yayımlanan “2016-2017 Eğitim ve Öğretim Yılında Okutulacak İlk ve Ortaöğretim Ders Kitapları” listesinde yer alan ve hem Milli Eğitim Bakanlığı yayınları hem de özel yayınevleri tarafından yayımlanan ilköğretim ve ortaokul düzeyindeki zorunlu derslere ait tüm ders ve çalışma kitapları (n=91) inceleme kapsamına alınmıştır.

Bu çalışmada ders ve çalışma kitaplarının yayınevine (MEB ya da özel) ilişkin bir ölçüt kullanılmamış ve yayınevi ayrımı yapılmamıştır. Çünkü bazı dersler için yalnız özel yayınevlerine bazı dersler için yalnız MEB yayınlarına ait kitap bulunmaktadır. Bununla birlikte bazı dersler için hem özel yayınevlerine hem de MEB yayınlarına ait kitaplar bulunmaktadır. Bu durumda iki yayınevine de ait kitaplar incelenmiştir. Örneğin 1. sınıf Türkçe dersi için yalnız MEB yayınlarına; 2. sınıf Türkçe dersi için

yalnız özel yayınevine ait kitap bulunmaktadır. Bununla birlikte 1. sınıf Hayat Bilgisi dersi için biri MEB yayınlarına öteki ise Koza yayınlarına ait iki kitap bulunmaktadır ve ikisi de incelenmiştir.

Özetle, ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne yer verme düzeyini ve nasıl yer verildiğini ortaya çıkarmak amacıyla belirlenen ölçütler doğrultusunda hem Millî Eğitim Bakanlığı hem de özel yayınevlerince yayımlanan ilkokul ve ortaokul düzeyindeki zorunlu derslere ait 91 ders ve çalışma kitabı bu araştırmanın inceleme nesnelerinden birini oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen ders ve çalışma kitapları ile kitapların kimlik bilgileri EK 1’de verilmiştir.

Öğretim Programlarının Belirlenmesi. Ders ve çalışma kitapları, öğretim programları doğrultusunda hazırlanmaktadır. Ders kitabı yazarları ders ve çalışma kitaplarını hazırlarken öğretim programlarına bağlı kalmak durumundadır. Bu nedenle ders ve çalışma kitapları öğretim programlarını yansıtmaktadır. Bu çalışmada ders ve çalışma kitaplarının öğretim programlarını yansıttığı gerekçesiyle öğretim programları da inceleme kapsamına alınmıştır.

Durum çalışması araştırmalarında veri kaynağının fazla olması geçerliğin ve güvenilirliğin yüksek olması açısından da önemlidir. Çalışmanın geçerliğini ve güvenilirliğini yükseltmek amacıyla 2016-2017 eğitim-öğretim yılında okutulan 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarının ilgili olduğu öğretim programları da incelenmiştir. İncelenen öğretim programları amaca yönelik örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yöntemi ile aşağıdaki ölçütlere göre belirlenmiştir:

1. Araştırmada incelenen 2016-2017 eğitim-öğretim yılında okutulan 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarının ilgili olduğu öğretim programları arasında yer almak.

2. Milli Eğitim Bakanlığı’nın genel ağ sayfasında yayımlanmış olmak.

Bu çalışmada yukarıda belirtilen ölçütler doğrultusunda EK 2’de yer alan öğretim programları okuma kültürünü yansıtırma düzeyi açısından incelenmiştir.

Görüşme Yapılan Öğretmenlerin (Katılımcıların) Belirlenmesi. Öğretmenler, eğitim-öğretim ortamlarında ders ve çalışma kitaplarını yoğun bir biçimde kullanmaktadırlar. Bu nedenle kitaplara ilişkin düşünce ve deneyimleri ders araç gereçlerinin niteliği açısından önemlidir. Okuma kültürünün ders ve çalışma kitaplarına yansımaya ilişkin düşünce, bilgi ve deneyimlerinin olması nedeniyle görüşmeler

öğretmenlerle yapılmıştır. Ayrıca modeli durum çalışması olan bu araştırmada görüşme tekniğinin kullanılması veri kaynağı sayısını artırdığı için araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini de artırmaktadır. Öğretmenler, amaca yönelik örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” ile belirlenmiştir. Görüşme yapılacak öğretmenlerin belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler temel alınmıştır:

1. En az beş (5) yıllık öğretmen olmak,
2. 2016-2017 eğitim - öğretim yılında yayımlanan ders ve çalışma kitaplarını kullanmış olmak,
3. Çalışmaya katılmak için gönüllü olmak.

Amaca yönelik örneklemede, örneklemin büyüklüğü veri yeterliğine bağlı olarak belirlenir. Örneklem birimlerinden elde edilen veriler yinelenildiğinde ya da bu veriler dışında yeni bir veriye ulaşılmadığında başka bir deyişle doyum (satürasyon) saptandığında veri toplama süreci son bulur (Merriam, 2018, s.79). Görüşmeye katılacak kişi sayısının belirlenmesinde “doyuma ulaşma” temel alınmıştır. Araştırma kapsamında farklı alanlarda görev yapan on ikisi kadın, yedisi erkek olmak üzere toplam on dokuz öğretmen ile görüşme yapılmıştır.

Veri Kaynakları ve Verilerin Toplanması

Bu bölümde araştırmanın veri kaynakları ve verilerin nasıl toplandığına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Araştırmanın veri kaynaklarını ders ve çalışma kitapları, öğretim programları ve farklı dallarda görev yapan öğretmenlerden görüşmeler yoluyla elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

Ders Kitaplarına İlişkin Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın en önemli veri kaynağı 2016-2017 eğitim-öğretim yılında kullanılan ilkökul ve ortaokul ders ve çalışma kitaplarıdır. Bu veri kaynağı belge türündedir. 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme bağlamında incelendiği bu araştırmada kitaplara ilişkin veriler, belge incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Belge incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı araç gereçlerin çözümlenmesini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.187). Araştırmanın veri kaynağı olan ders kitaplarına Millî Eğitim Bakanlığı’nın genel ağ

sayfasında bulunan ders kitapları bölümünden 16.02.2017 tarihinde ulaşılmıştır ve son erişim 26.03.2017 tarihinde gerçekleşmiştir.

Öğretim Programlarına İlişkin Verilerin Toplanması

Araştırmanın ikinci veri kaynağı incelenen ders ve çalışma kitaplarının ilgili olduğu öğretim programlarıdır. Bu çalışmada daha önce belirtilen ölçütler göz önünde bulundurularak 2016-2017 eğitim-öğretim yılında okutulan ilkökul ve ortaokul düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarının ilgili olduğu öğretim programları belge incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Öğretim programlarının güncellenmiş biçimlerine Millî Eğitim Bakanlığı'nın genel ağ sayfasından ulaşılmıştır. Öğretim programlarına 18.02.2017 tarihinde ulaşılmıştır ve son erişim 26.03.2017 tarihinde gerçekleşmiştir.

Öğretmenlerle Yapılan Görüşmeye İlişkin Verilerin Toplanması

Araştırmanın üçüncü veri kaynağı ise farklı dallarda görev yapan öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerdir. Araştırmanın amacı doğrultusunda bu çalışmada 2016-2017 eğitim-öğretim yılı 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarını kullanan ve daha önce değinilen ölçütler doğrultusunda belirlenen öğretmenlerle görüşmeler yapılmış, onların hem okuma kültürüne hem de okuma kültürünün ders ve çalışma kitaplarına yansımalarına ilişkin görüşleri alınmıştır. Görüşme sorularıyla öğretmenlerin genel olarak “okuma kültürüne”, “okuma kültürü edindirmek için neler yaptıklarına”, “okuma kültürünün ders kitaplarında nasıl yer aldığına” ve “ders kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecindeki yerine” ilişkin görüşlerine ulaşmak amaçlanmıştır. Bu amaçla öncelikle araştırmacı tarafından çalışmanın amacına uygun, bulguları destekleyecek (derinleştirecek) on açık uçlu sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmış ve bu form üç alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönüt ve önerilere göre form yeniden düzenlenmiş ve soru sayısı sekize düşürülmüştür.

Görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissedeceği bir ortamda ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 2021 yılı Ocak ve 2022 Mart ayları arasında yapılmıştır. Her görüşme yaklaşık yirmi(20) dakika sürmüştür. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşmelerde etik kuralları gereği gizliliğe özen

gösterilmiştir. Bu nedenle görüşmeye katılanların kişisel bilgileri, kurumları, ses kayıtları ve bu kayıtların yazıya aktarılmış biçimleri gizli tutulmuştur. Görüşme öncesinde katılımcılara, görüşmeye katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve verdikleri bilgilerin yalnızca bu araştırma için kullanılacağı söylenmiştir. Kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı ve rahatsızlık duymaları durumunda istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri de belirtilmiştir. Ayrıca katılımcılara, görüşmeye başlamadan önce, tüm bilgilendirmelerin ayrıntılı bir biçimde yazılı olduğu “Aydınlatılmış Onam Formu” da imzalatılmıştır. Araştırmada yalnızca tezin amacı doğrultusunda veri toplanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi (Analizi)

Bu bölümde ders ve çalışma kitaplarının, öğretim programlarının ve öğretmenlerin sorulara verdikleri yanıtların nasıl çözümlendiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Ders ve Çalışma Kitaplarına İlişkin Verilerin Çözümlemesi

Ders ve çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme bağlamında incelendiği bu araştırmada veriler içerik çözümlemesi (analizi) tekniği ile çözümlenmiştir. “İçerik çözümlemesi, belli bir metnin, kitabın, belgenin, belli özelliklerini sayısallaştırarak belirleme amacı ile yapılan bir taramadır” (Karasar, 2013, s.184). Metin yığını içinde, araştırma sorusu açısından önemli olan ortak bilgileri araştırmanın sorusu doğrultusunda belirlemek ve çözümlmek içerik çözümlemesinin temel amacıdır (Gökçe, 2019, s.36). Bu araştırmada çözümleme tekniklerinden “kategorisel çözümleme” tekniği kullanılmıştır. Kategori, içerik çözümlemesinde elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır. Kavramların incelenmesi sonucunda kategorilerin birbirleriyle olan ilişkileri açığa çıkarılır ve bu ilişkiler daha üst düzey bir tema ile açıklanır (Karataş, 2017, s.80). Kategorisel çözümleme, belli bir iletinin birimlere bölünerek önceden saptanan ölçütlere göre kategoriler biçiminde gruplandırılmasıdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.90).

“Kategorilendirmede ya başkaları tarafından daha önceden geliştirilmiş kategoriler alınır ya da yeni bir kategori sistemi geliştirilir” (Bilgin, 2014, s.19). İçerik

özmlmesi, her araştırmaya uygun, ölçünlü bir kategori sistemi bulunmadığı gerekçesiyle araştırmanın kategori sistemini kendi özmlme malzemesinden oluşturması gerekliliğinden yola çıkmaktadır (Gökçe, 2019, s.91). Bu araştırmada verilerin çözümlenmesinde ngörlm ya da önceden geliştirilmiş bir kategori sistemi kullanılmamıştır. Kategoriler, incelenen kitaplardan elde edilen veriler doğrultusunda sonradan oluşturulmuştur. Bu araştırmaya temel oluşturacak bir kategori sistemi bulunmadığı için kategorilerin oluşturulmasında “tümevarımsal yöntem” kullanılmıştır. Tümevarımsal yöntemde kategoriler doğrudan çözümlenecek malzeme ya da verilere dayalı olarak oluşturulur (Gökçe, 2019, s.106). Tümevarımsal özmlme, veri içindeki örüntülerin, temaların ve kategorilerin bulunmasını(keşfedilmesini) içerir ve bulgular araştırmacının veriyle etkileşimi aracılığıyla verilerden çıkar (Patton, 2018, s.453).

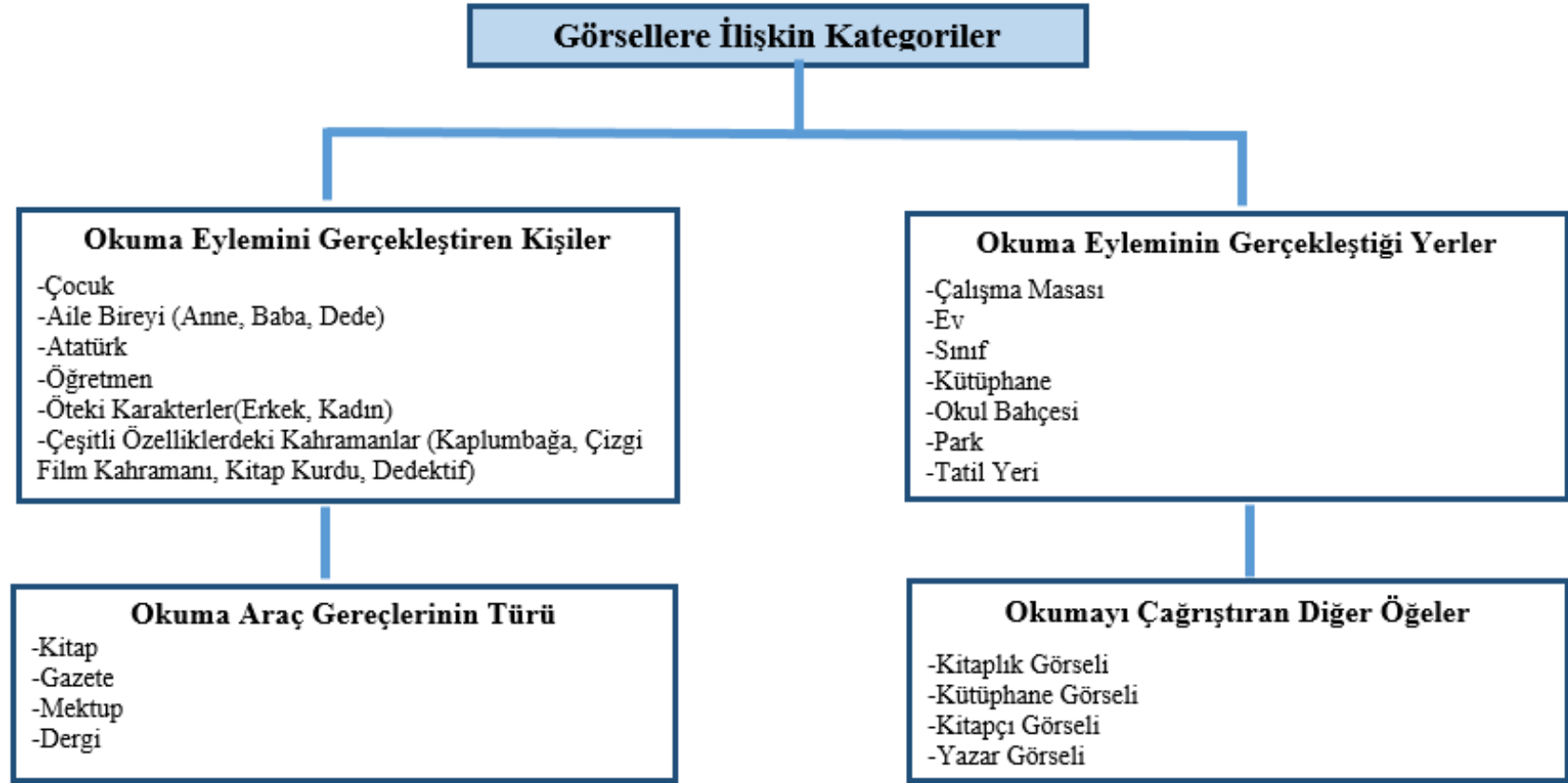
özmlme Süreci. İçerik özmlmesi verileri dört aşamada çözümlenir: “(1) verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi, (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması” (Yıldırım ve şimşek, 2008, s.228). Bu araştırmada veriler sözü edilen aşamalara göre çözümlenmiştir.

İçerik özmlmesinde verilerin kodlanmasında  tür kodlama biçiminden söz edilmektedir: “(1) daha önce belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama, (2) verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama, (3) genel bir ereve içinde yapılan kodlama” (Yıldırım ve şimşek, 2008, s.229). Bu araştırmada, verilerin çözümlenmesine kılavuzluk edecek bir kavramsal yapı olmadığından “verilerden çıkarılan kavramlara göre” kodlama yapılmıştır. Bu aşamada ders ve çalışma kitapları genel olarak incelenmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda okuma kültürüne ilişkin kavramlar belirlenerek veri setinden çalışmanın kapsamıyla ilgili olduğu düşünülen kodlar oluşturulmuştur. Kodlar arasındaki ortak yönlerden yola çıkılarak kategoriler oluşturulmuş ve düzenlenmiştir. Başka bir deyişle “tematik kodlama” yapılmıştır. Tematik kodlama için ilk aşamada ortaya çıkan kodların benzer ve farklı yönlerinin belirlenmesi ve birbiriyle ilişkili olan kodların bir araya getirilip temaların oluşturulması gerekir (Yıldırım ve şimşek, 2008, s.236). Kategoriler düzenlendikten sonra uzman görüşleri/nerileri doğrultusunda oluşturulan kategorilere son biçimi verilmiştir.

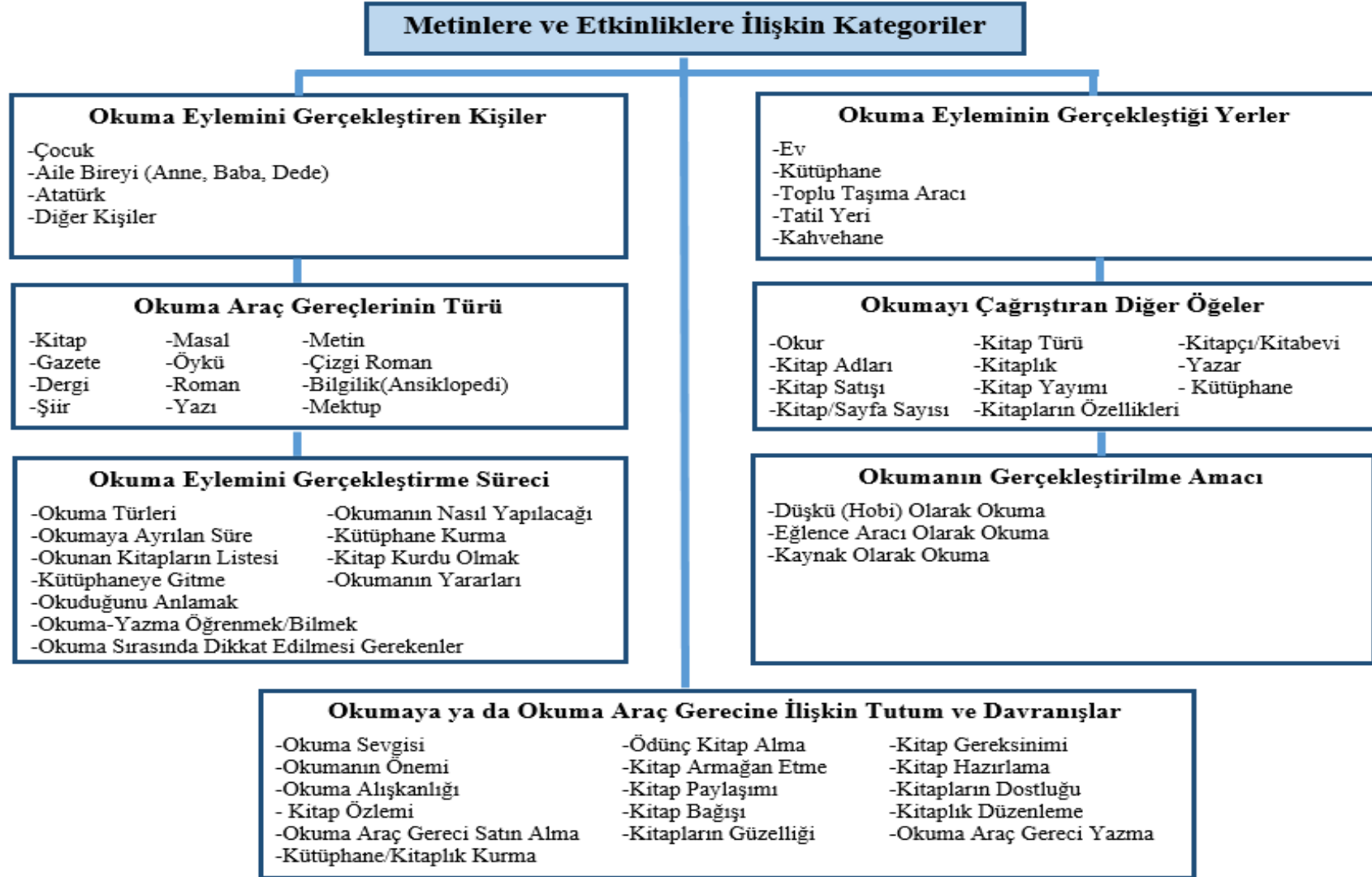
Bu araştırmada bağlam birimi olarak “izlek” (tema) seçilmiştir. Çalışmanın ana kategorisi “okuma kültürü” olarak belirlenmiştir. “Okuma kültürü” ana kategorisi kendi içinde “görsellere ilişkin kategoriler”, “metin ve etkinliklere ilişkin kategoriler” ve

“metin kahramanlarının tutum ve davranışlarına ilişkin kategoriler” olmak üzere üç alt kategoriye ayrılmıştır. “Görsellere ilişkin kategoriler” alt kategorisinde ders ve çalışma kitaplarındaki görsellere ilişkin içerikler yer almaktadır. “Görsellere ilişkin kategoriler” kendi içinde “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler”, “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler”, “okunan araç gereçlerin türü” ve “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmaktadır.

“Metin ve etkinliklere ilişkin kategoriler” alt kategorisinde ders ve çalışma kitaplarındaki metinlere ve etkinliklere ilişkin içerikler bulunmaktadır. “Metin kahramanlarının tutum ve davranışlarına ilişkin kategoriler” alt kategorisinde ise Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerdeki kahramanların tutum ve davranışlarına ilişkin içerikler yer almaktadır. Bu çalışmada “okuma kültürü” ana kategorisi altında yer alan alt kategoriler aşağıda verilmiştir:

Şekil 1. Görsellere İlişkin Kategoriler

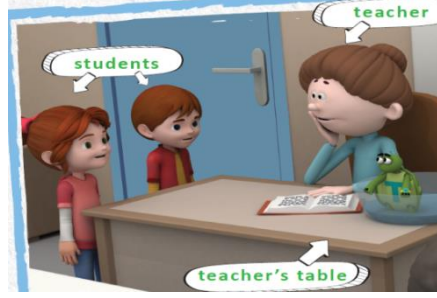

Şekil 2. Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Kategoriler

Şekil 3. Metin Kahramanlarının Tutum ve Davranışlarına İlişkin Kategoriler

Ders ve çalışma kitapları incelenirken okuma kültürüne ilişkin içerikler belirlenmiştir. Görseller, doğrudan okuma eylemini yansıtmaması ya da bir yönüyle okuma eylemini ya da okumayı çağrıştırmaması bakımından ele alınmıştır. Örneğin aşağıdaki gibi kitap okuyan bir öğretmenin olduğu görsel “kitap okuyan öğretmen” biçiminde kaydedilmiş ve “Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler” kategorisinde yer alan “Öğretmen” alt kategorisinde ele alınmıştır:

Görsel 2. (2. Sınıf İngilizce Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2016, s.24).

Görsellere ilişkin bazı içerikler aynı anda iki ayrı alt kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin aşağıdaki ilk görsel (Görsel 3), “Görsellere İlişkin Kategoriler” altında eylemin gerçekleştiği yer açısından “Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler” kategorisi altında “Ev” alt kategorisinde, kişiler açısından “Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler” kategorisi altında “Çocuk” alt kategorisinde ele alınmıştır. Aynı biçimde aşağıdaki ikinci görsel (Görsel 4) ise “Görsellere İlişkin Kategoriler” altında eylemin gerçekleştiği yer açısından “Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler” kategorisi altında “Kütüphane” alt kategorisinde, kişiler açısından “Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler” kategorisi altında “Çocuk” alt kategorisinde ele alınmıştır:

Görsel 3. (1.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2016, s.67).

Görsel 4. (1.Sınıf Matematik Ders Kitabı, MEB Yayınları, 2016, s.9).

Metinler ve etkinlikler ise okumaya ilişkin tutum, davranış, kavram ve içerikleri yazılı olarak içermesi açısından ele alınmıştır. Örneğin matematik ders kitaplarındaki etkinliklerde yer alan “kitap sayısı hesaplama” ya da “okunan sayfa sayısı hesaplama” gibi soruların bilinçaltında okumayı çağrıştırdığı ve okuma kültürünü desteklediği düşünülmüştür. Bununla birlikte bu çalışmada “okuma, kitap, kitaplık, kütüphane, gazete, dergi, öykü, roman...” gibi sözcüklerin de okumayı çağrıştıran kavramlar olduğu ve bilinçaltına okuma kültürünü destekleyecek iletiler göndereceği düşünülmüş ve bu kavramlara ilişkin içerikler de “Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler” alt kategorisi altında ele alınmıştır:

- “Mektup, gazete, dergi ve kitaplardaki yazılar veya yazılı işaretler aracılığı ile yaptığımız iletişim yazılı iletişimi oluşturur” (SB7DK, Ekoyay, 2016, s.12).
- “Bir kitapçı, yeni yayımlanmış bir romandan 70 adet getirtmiştir. Kitapçının bu roman ile yaptığı ilk iki günlük satışlar aşağıdaki çetele tablosunda verilmiştir. 3 günde tükenen bu romanın 3. gün yüzde kaç satılmıştır?” (MAT5DK, MEB, 2016, s.340)
- “Ali, dönem sonunda okul kitaplarını toplamıştır. Artık dönemin bittiğini ve kitaplarını seneye kullanmayacağını düşünerek, akşam çöp kutusuna bırakmıştır. Ali’nin yaptığı bu davranış doğru mudur? Açıklayalım.” (FB3DK, MEB, 2016, s.234)

Aynı metin ya da etkinlik bazı durumlarda birden çok alt kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin 5. sınıf Matematik Ders Kitabı’nda okunan kitap sayısının sorulduğu aşağıdaki metin hem metinlere ilişkin kategorilerden “Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler” kategorisindeki “Diğer Kişiler” alt kategorisi altında hem de “Okuma Araç Gereçlerinin Türü” kategorisindeki “Kitap” alt kategorisi altında hem de görseli açısından görsellere ilişkin kategorilerden “Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler” kategorisindeki “Diğer Kişiler (Dedektif)” alt kategorisi altında değerlendirilmiştir:

Görsel 5. (5. Sınıf Matematik Ders Kitabı, Özgün Yayınları, 2016, s.38).

Kısaca bu soru, içeriği gereği hem metin ve etkinliklerle ilgili “Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler” ve “Okuma Araç Gereçlerinin Türü” alt kategorileri altında hem de görselle ilgili “Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler” alt kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerindeki kahramanların tutum ve davranışları da okuma eylemini gerçekleştirme ve okumaya isteklendirme açısından ele alınmıştır. Kahramanlar, okuma kültürünün oluşması sürecinde bir özdeşim ögesi olması ve okumaya özendirmesi açısından değerlendirilmiştir. Örneğin, 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Üretim, Tüketim ve Verimlilik” temasında yer alan “Kâğıtlar Ülkesinde” başlıklı metinde çobanlık yapan çocuk, okumayı çok seven, her gün kitap okuyan biridir. Ayrıca çobanlık yaptığı yerden geçen trenin peşinden koşup eski gazete isteyen ve atılan eski gazeteleri toplayıp günlerce okuyan biridir. Bu metinde kahramanın okumaya ilişkin tutum ve davranışlarıyla çocuklar için bir özdeşim ögesi olacağı ve onlarda okuma isteği, sevgisi ve ilgisi oluşturmada yararlı olacağı düşünülmüştür:

Görsel 6. (4.Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Özgün Yayınları, 2016, s. 56).

Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinleri çözümlenirken metin kahramanlarının okumaya isteklendirici tutum ve davranışlarının olmasına özen gösterilmiş ve bunun dışındaki davranışlar çözümlemeye alınmamıştır. Örneğin 3. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan “Yol Ayrımı” başlıklı metinde metin kahramanı olan kaplumbağanın elinde bir kitabın olması bir özdeşim ögesi olarak okumaya isteklendirme konusunda yetersiz kaldığı gerekçesiyle çözümlemeye alınmamıştır:

- “Asma yapraklarıyla çevrili bir ağacın yanına gelmiş. Ağaç kovuğundan gözünde gözlükleri, elinde kalın kitabıyla bir kaplumbağa çıkmış. Şaşılacak şeymiş. Gördüğü kaplumbağa, yol ayrımında karşılaştığı kaplumbağaymış. Kaplumbağa:
— Sen sınavı geçtin. Hem aslandan hem de ejderhadan kurtuldun. Dile benden ne dilersen!” (T3DK, Kartopu, 2013, s.68)

İçerik çözümlemesi sürecinin son aşaması bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır. “Bu aşamada toplanan verilere anlam kazandırılması ve bulgular arasındaki ilişkilerin açıklanması, neden-sonuç ilişkileri kurularak bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarılması ve elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapılması gerekir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.238). Bu araştırmada elde edilen bulgular araştırmanın “Bulgular ve Yorumlar” bölümünde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bulgulara ilişkin yorumlar ilgili alanyazın ile desteklenmiştir. Nitel araştırmalarda verilerin sayısallaştırılması güvenilirliği artırır, yanlışlığı azaltır ve ortaya çıkan kategori ve temaların karşılaştırılmasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.243). Bu çalışmada kategoriler yorumlanırken yoğunluk, sıklık(frekans) ve yüzde puanlarından yararlanılmıştır. Yüzde puanlarının hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmıştır ve veriler, elde edilen sayılamalı(istatistiksel) çözümlemeler aracılığıyla yorumlanmıştır:

$$\text{Kategori \%} = (\text{Kategori Frekansı} / \text{Tüm Kategorilerin Toplam Frekansı}) \times 100$$

Öğretim Programlarına İlişkin Verilerin Çözümlemesi

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nde (2021) ders kitapları ve eğitim araçlarının nitelikleri arasında “Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.” ifadesi yer almaktadır. Ders ve çalışma kitapları eğitim ve öğretim programlarının amaçlarına uygun olarak hazırlanmaktadır. Bu nedenle araştırmada ders ve çalışma kitaplarının yanı sıra öğretim programları da okuma kültürü edindirme bağlamında ele alınmıştır.

Öğretim programlarında okuma kültürü edindirmeye yönelik amaçların ve kazanımların yer alıp almadığı, aldıysa ne oranda yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır. Programlar incelenirken okuma kültürünü ne düzeyde yansıttığına, amaçların ve kazanımların okuma kültürü edindirme sürecini destekleyecek içeriklere ne kadar yer verdiğine bakılmıştır. Belge incelemesi yöntemiyle incelenen öğretim programlarından elde edilen veriler içerik çözümlemesi tekniğiyle çözümlenmiştir.

Görüşmeye İlişkin Verilerin Çözümlemesi

Görüşmeler on dokuz öğretmenle toplam 5 saat 34 dakika sürmüştür. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve ses kayıtları hiçbir düzeltme yapılmadan araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin adları gizli tutulduğu için yazıya “G1, G2, G3...” biçiminde aktarılmıştır. Bu görüşmelere ilişkin veriler, yazılı metin üzerinden çözümlenmiştir. Çözümlemelerden elde edilen veriler görüşme soruları doğrultusunda kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Örneğin bir öğretmenin “*Sizce öğrencilere okuma kültürü edindirmek amacıyla neler yapılabilir? Siz bir şey yapıyor musunuz? Yapıyorsanız okuma kültürünü edindirebilmek için hangi araç gereçleri kullanıyorsunuz? Ders kitapları dışında başka kaynaklar kullanıyor musunuz? Açıklayınız.*” sorusuna verdiği yanıtlar “okuma kültürü edindirmek için neler yapılabileceği” kategorisi altında ele alınmıştır. Görüşmelere ilişkin kategori başlıkları Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1

Görüşmelere İlişkin Kategori Başlıkları

1.	Okuma kültürü bilinci
2.	Okuma kültürü edinmiş insanın özellikleri
3.	Okuma kültürü edindirmek için neler yapılabileceği
4.	Ders ve çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecine katkısı
5.	Okuma kültürünün 2016-2017 eğitim öğretim yılında kullanılan ders ve çalışma kitaplarındaki görünümü
6.	Okuma kültürü edindirme bağlamında ders ve çalışma kitaplarının niteliği

Güvenirlilik ve Geçerlik

İçerik çözümlemesi tekniğinin güvenilirliği kodlama işlemiyle; geçerliği ise amaçlar ve araçlar arasındaki uygunlukla ilgilidir (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.81).

Güvenirlilik

İçerik çözümlemesinde güvenirliliğin sağlanması özellikle kodlama işlemine bağlıdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 80). “Kodlayıcının güvenirliliği, farklı kodlayıcıların aynı metni aynı biçimde kodlamalarını ya da aynı kodlayıcının aynı metni farklı zamanlarda aynı şekilde kodlamasını gerektirmektedir” (Bilgin, 2014, s.16).

Kodlamanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmacı ile Türkçe eğitimi alanında çalışan, içerik çözümlemesi konusunda deneyimli bir alan uzmanı (ikinci veri işleyici) tarafından önce 3. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitabı birlikte incelenmiş ve uzlaşmazlıklar ilgili alanyazından yararlanılarak giderilmiştir. Daha sonra hem araştırmacı hem de alan uzmanı 4. ve 5. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarını ayrı ayrı değerlendirmiştir. Araştırmada metin kahramanlarının tutum ve davranışları açısından yalnız Türkçe ders kitaplarındaki metinler ele alınmıştır. Bu nedenle kodlama güvenilirliğini sağlamak için Türkçe ders ve çalışma kitapları seçilmiştir. Başka bir deyişle ikinci veri işleyicinin de metin kahramanlarının tutum ve davranışlarına ilişkin verileri inceleyebilmesi amacıyla Türkçe ders ve çalışma kitapları seçilmiştir. Kodlayıcılar arasındaki tutarlığı belirlemek için aşağıda verilen formül kullanılmıştır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.81):

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Uzlaşma Sayısı}}{\text{Uzlaşma + Uzlaşmama Sayısı}}$$

Bu araştırmada yapılan hesaplamalar sonucu uzlaşma katsayısı 3. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitabı için 0,93; 4. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitabı için 0,96 ve 5. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitabı için 0,97 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için kodlayıcılar arasındaki görüş birliğinin en az %70 oranında olması gerekmektedir (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.81). Bu çalışmanın genel tutarlık değeri 0.95 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda araştırma kapsamında incelenen ders ve çalışma kitaplarının belirlenen kategoriler açısından güvenilir bir biçimde çözümlendiği söylenebilir.

Geçerlik

Geçerlik için amaçlar ve araçlar arasında uygunluk olmalıdır. “İçerik çözümlemesinde sonuçlar sunulurken çözümleme işleminde kullanılan kategorilerin tanımlarının verilmesi gerekir. Elde edilen ölçümler ancak bu tanımlamalara ilişkin olarak geçerlilik kazanırlar” (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.82). Bu çalışmada kategoriler

oluşturulurken okuma kültürüne ve ders kitaplarına ilişkin geniş bir araştırma yapılmış, okuma kültürü ve ders kitapları arasındaki ilişki ilgili alanyazın çalışmalarıyla desteklenerek çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Veriler toplanırken kavramsal çerçeveden yararlanılmıştır. Araştırmanın soruları da bu çerçeveye uygun olarak hazırlanmıştır. Kategorilerin oluşturulma süreci “Yöntem” bölümünde ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Kategorilere iki alan uzmanının görüş ve önerileri doğrultusunda son biçimi verilmiştir. Araştırma konusu ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış kişilerin yapılan araştırmayı farklı boyutlarıyla incelemesi araştırmanın inandırıcılığı konusunda alınabilecek önlemlerden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.268). Aynı işlemler incelenen öğretim programları için de yapılmıştır. Çalışma bitene dek uzman görüşleri alınmaya devam edilmiştir.

Araştırmada, yapı geçerliğini artırmak için birden çok veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Çoklu veri kaynakları kullanımı çalışmanın geçerliğini ve güvenilirliğini yükseltir (Subaşı ve Okumuş, 2017, s.423). Bu çalışmada hem ders ve çalışma kitapları (1-8.sınıf) incelenmiş hem öğretmenlerle görüşmeler yapılmış hem de öğretim programları incelenmiştir. Araştırmanın kapsam geçerliğini artırmak için ise 1-8. sınıf düzeyinde hem MEB hem de özel yayınevleri tarafından yayımlanan zorunlu derslere ait ders ve çalışma kitaplarının tümü incelenmiştir. Kapsam geçerliği bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği doğru bir biçimde ölçmesi ile ilgilidir. Görüşmelerde öğretmenlere sorulan soruların kapsam geçerliği için alanyazın taraması yapılmış ve sorular ilgili alanyazın doğrultusunda araştırmanın amacına uygun bir biçimde hazırlanmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi uzman incelemesi çalışmanın inandırıcılığını artırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.268). Görüşme sorularının geçerliğini artırmak amacıyla görüşme soruları üç alan uzmanının görüşüne sunulmuş ve alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda sorulara son biçimi verilmiştir. Özetle araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları açık bir biçimde yerine getirilmiştir.

Araştırmacının Rolü

Araştırmacı 2012 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Doktora Programı'nda öğrenimine başlamıştır. Araştırmacı, öğrenim süresince bu araştırmanın yöntemsel ve kuramsal alt yapısını oluşturmasına katkı sağlayan dersler almıştır.

Araştırmacının aldığı “Çocuk Edebiyatı ve Eleştirisi” ve “Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi” adlı dersler araştırmacının okuma kültürü konusuna ilgi duymasını ve bu konuda çeşitli araştırmalar yapmasını sağlamıştır. Araştırmacı yaptığı araştırmalar sırasında Karadağ’ın 2013 yılında yaptığı “Okuma Kültürüne Katkıları Bakımından Türkçe Ders Kitaplarının Resimlemeleri (İllüstrasyonları)” başlıklı çalışması ile karşılaşmış ve bu çalışma araştırmacının esin kaynağı olmuştur. Bu çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin okuma kültürü edindirme sürecine katkısı araştırılmıştır. Çalışmada incelenen Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin okuma kültürünü yansıttığı; ancak bu konuda yetersiz kaldığı sonucu araştırmacıyı ders ve çalışma kitaplarını okuma kültürü açısından inceleme konusunda yüreklendirmiştir.

Doktora eğitimi sırasında “Dil ve Kültür” dersi de alan araştırmacı, bu derste toplumsal kültür üzerine incelemeler ve okumalar yapmıştır. Araştırmacı Aksaray Üniversitesi TÜRKÇEM’de (Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi) görev yapmaktadır. Araştırmacı işi gereği yabancı öğrencilere Türkçe öğretirken kullandığı ders kitapları aracılığıyla kültür aktarımı sürecine de tanıklık etmiştir. Bu durum araştırmacıyı ders kitapları aracılığıyla kültür aktarımı konusunda da düşünmeye yönlendirmiştir. Araştırmacı, “kültürün ders kitaplarına yansımaları” düşüncesinden yola çıkarak “okuma kültürünün ders kitaplarındaki görünümü”nü araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmacı okuma kültürünün yapılandırılmasında okulun önemini de bildiği için bu çalışmayı yapmaya karar vermiştir.

Araştırmacı, “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri” dersi aracılığıyla “durum çalışması” ve “içerik çözümlemesi” için gerekli olan bilgileri edinmiştir. Ayrıca araştırmacı “Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi” adlı derste aldığı eğitimle içerik çözümlemesi tekniğini kullanarak çocuk kitabı incelemeleri yapmış ve bu konuda deneyim kazanarak araştırmacının yöntemsel alt yapısının oluşmasına ortam hazırlamıştır. Araştırmacı lisans döneminde aldığı “Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi” dersi ile doktora eğitimi sırasında aldığı “Dil ve Edebiyat Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar” ve “Dilbilim” dersleri sırasında yaptığı ders kitabı incelemeleri aracılığıyla araştırmacının temel veri kaynağı olan ders ve çalışma kitaplarını inceleme konusunda deneyim kazanmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde okuma kültürü edindirmeye katkısı açısından ilkokul ve ortaokul ders ve çalışma kitaplarından, öğretim programlarından ve öğretmenlerle bu konuda yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular açıklanmıştır.

Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

[İlkokul ve ortaokul düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin öğelerin (görseller, metinler ve etkinlikler, metin kahramanlarının tutum ve davranışları) niceliği ve niteliği nasıldır?]

Bu araştırmanın birinci alt amacı, ilkokul ve ortaokul düzeyindeki 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin öğelerin (görseller, metinler ve etkinlikler, metin kahramanlarının tutum ve davranışları) niceliği ve niteliği üzerine bir değerlendirme yapmaktır. Bu amaçla kitaplardaki görseller, metinler ve etkinlikler ile metin kahramanlarının tutum ve davranışları 1. sınıftan 8. sınıfa değin ayrı ayrı incelenmiş ve inceleme sonuçları aşağıda sırasıyla verilmiştir.

1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

İlkokul 1. sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi 1 (HB1), Matematik 1 (MAT1), Okuma ve Yazma Öğretimi 1 (OYÖ1), Türkçe 1 (T1) ve Müzik 1 (M1) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 2’de, 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır.

Tablo 2

İlkokul 1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	HB1		MAT1		OYÖ1	T1	M1	TOPLAM	
	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	MEB	MEB	MEB		
	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	23	24	3	2	9	24	0	85	63.9
1.1. Kitap	22	24	3	2	9	12	0	72	
1.2. Gazete	1	0	0	0	0	7	0	8	
1.3. Mektup	0	0	0	0	0	5	0	5	
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	5	4	0	7	0	12	1	29	21.8
2.1. Çocuk	2	4	0	6	0	9	1	22	
2.2. Aile Bireyi	2	0	0	1	0	1	0	4	
2.3. Atatürk	1	0	0	0	0	0	0	2	
2.4. Öteki Karakterler	0	0	0	0	0	1	0	1	
3. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	1	0	0	7	1	1	0	10	7.5
3.1. Okul Bahçesi	0	0	0	5	0	0	0	5	
3.2. Kütüphane	1	0	0	1	1	0	0	3	
3.3. Sınıf	0	0	0	0	0	1	0	1	
3.4. Ev	0	0	0	1	0	0	0	1	
4. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	6	1	0	0	0	2	0	9	6.8
4.1.Kitaplık Görseli	5	0	0	0	0	2	0	7	
4.2.Kütüphane Görseli	1	1	0	0	0	0	0	2	
TOPLAM								133	100

Tablo 2'ye göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma kültürü”yle ilgili görsellere ilişkin sıklık ve yüzde dağılımları çoktan aza doğru şu şekildedir: “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 85; %63.9), “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 29;%21.8), “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 10;%7.5) ve “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 9; %6.8).

Tablo 2'ye göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 85; %63.9) alt kategorisi yer almaktadır. 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap, gazete ve mektuptur. “Okuma araç gereçlerinin türü” kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türünün “kitap” (f: 72) olduğu görülmektedir. “Kitap” alt kategorisini “gazete” (f: 8) ve “mektup” (f: 5) alt kategorileri izlemektedir. Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.7

Türkçe 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.60

Matematik 1 Ders Kitabı, Pasifik, 2016, s.111

Matematik 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.108

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.62

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.147

Tablo 2'ye göre, 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 29;%21.8). 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” çocuk, aile, Atatürk ve öteki karakterlerdir. “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi altında en çok “çocuk” (f: 22) alt kategorisinin yer aldığı görülmektedir. “Çocuk” alt kategorisini “aile bireyi” (f: 4), “Atatürk” (f: 2) ve “öteki karakterler” (f: 1) alt kategorileri izlemektedir. Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Matematik 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.47

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.47

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.47

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.61

Türkçe 1 Çalışma Kitabı, MEB, 2016, s.90

Türkçe 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.67

Tablo 2'ye göre, 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 10; %7.5). 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla en çok “okul bahçesi” (f: 5), “kütüphane” (f: 3), “sınıf” (f: 1) ve “ev”dir (f: 1). Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Matematik 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.9

Matematik 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.27

Matematik 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.29

Türkçe 1 Çalışma Kitabı, MEB, 2016, s.53

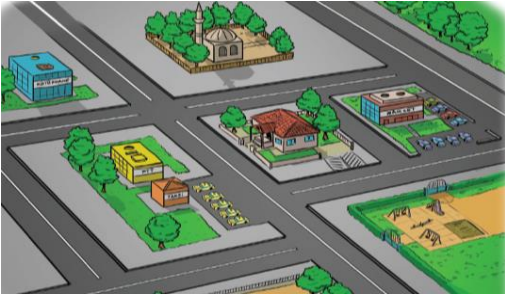

Matematik 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.47

Okuma Yazma Öğretimi 1 Kitabı, MEB, 2016, s.353

Tablo 2'ye göre, 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 9; %6.8). 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok “kitaplık” (f: 7) ve “kütüphane” (f: 2) görselleridir. Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.71

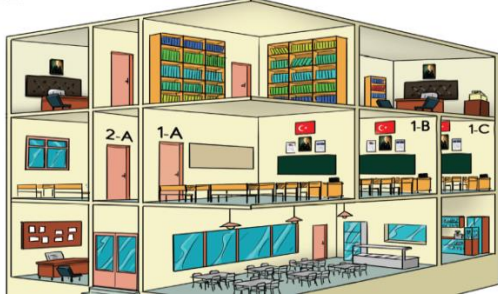
Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.48

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.39

Türkçe 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.60

Hayat Bilgisi 1 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.50

Türkçe 1 Çalışma Kitabı, MEB, 2016, s.50

2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

İlkokul 2. sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi 2 (HB2), Matematik 2 (MAT2), İngilizce 2 (İ2), Türkçe 2 (T2) ve Müzik 2 (M2) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 3'te, 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır.

Tablo 3

İlkokul 2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

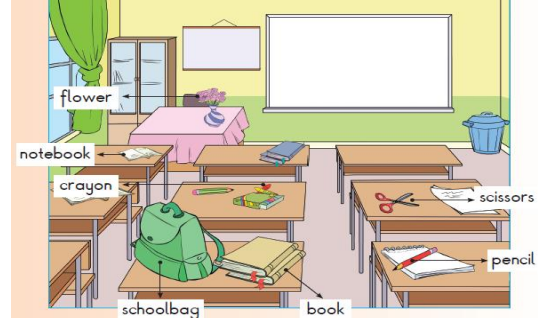
	HB2	MAT2	İ2	T2	M2	TOPLAM	
	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	13	14	14	10	7	4	62
1.1. Kitap	11	14	14	10	5	4	58
1.2. Gazete	2	0	0	0	2	0	4
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	12	2	0	9	10	0	33
2.1. Çocuk	7	2	0	6	7	0	22
2.2. Aile Bireyi	4	0	0	0	1	0	5
2.3. Atatürk	1	0	0	0	1	0	2
2.4. Çeşitli Özelliklerdeki Kahramanlar	0	0	0	2	0	0	2
2.5. Öğretmen	0	0	0	1	0	0	1
2.6. Öteki Karakterler	0	0	0	0	1	0	1
3. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	9	0	3	4	1	0	17
3.1. Sınıf	1	0	3	4	0	0	8
3.2. Ev	6	0	0	0	1	0	7
3.3. Çalışma Masası	1	0	0	0	0	0	1
3.4. Kütüphane	1	0	0	0	0	0	1
4. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	7	4	0	0	0	0	11
4.1. Kitaplık Görseli	6	3	0	0	0	0	9
4.2. Kütüphane Görseli	1	1	0	0	0	0	2
TOPLAM							123
							100

Tablo 3'e göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili görsellere ilişkin sıklık ve yüzde dağılımları çoktan aza doğru şu şekildedir: "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 62; %50.4) "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 33; %26.9), "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 14; %13.8) ve "okumayı çağırtan diğer öğeler" (f: 11; %8.9).

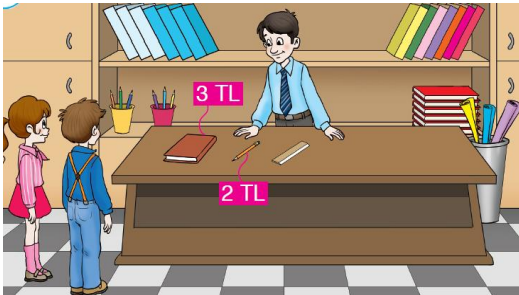
Tablo 3'e göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 62; %50.4) alt kategorisi yer almaktadır. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap ve gazetedir. "Okuma araç gereçlerinin türü" kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türü "kitap"tır (f: 58). "Kitap" alt kategorisini "gazete" (f: 4) alt kategorisi izlemektedir. Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.17

İngilizce 2 Ders Kitabı, Pasifik, 2016, s.30

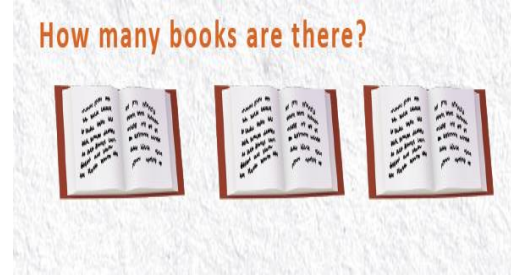
Matematik 2 Ders Kitabı, Ada, 2016, s.135

Türkçe 2 Ders Kitabı, Doku, 2016, s.38

Müzik 2 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.21

İngilizce 2 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.43

Tablo 3'e göre, 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 33; % 26.9). 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler çocuklar, aile bireyleri(baba, dede), Atatürk, çeşitli özelliklerdeki kahramanlar(kaplumbağa), öğretmen ve öteki karakterlerdir(kadın). "Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" kategorisi altında sırasıyla en çok "çocuk" (f: 22), "aile bireyi" (f: 5), "Atatürk" (f: 2), "çeşitli özelliklerdeki kahramanlar" (f: 2), "öğretmen" (f: 1) ve "öteki karakterler" (f: 1) alt kategorilerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.12

İngilizce 2 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.26

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.70

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.83

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.89

Matematik 2 Ders Kitabı, Ada, 2016, s.128

Tablo 3'e göre, 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 17; %13.8). 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla "sınıf" (f: 8), "ev" (f: 7), "kütüphane" (f: 1) ve "çalışma masası"dır (f: 1). Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

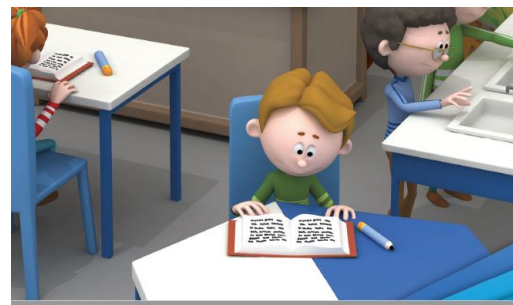
Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.12

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.12

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.43

İngilizce 2 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.23

Türkçe 2 Çalışma Kitabı, Doku, 2016, s.10

Hayat Bilgisi 2 Çalışma Kitabı, Evren, 2016, s.41

Tablo 3'e göre, 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 11; % 8.9). 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla "kitaplık" (f: 9) ve "kütüphane" (f: 2) görselleridir. Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.43

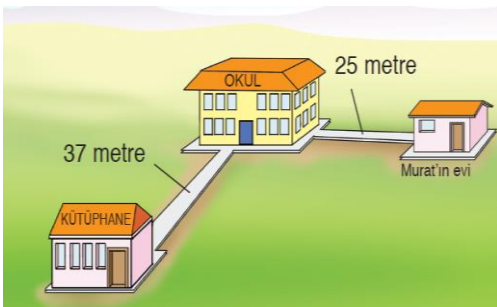
Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.84

Matematik 2 Ders Kitabı, Ada, 2016, s.26

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.43

Matematik 2 Ders Kitabı, Ada, 2016, s.163

Matematik 2 Ders Kitabı, Ada, 2016, s.149

3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

İlkokul 3. sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi 3 (HB3), Matematik 3 (MAT3), Türkçe 3 (T3), İngilizce 3 (İ3), Fen Bilimleri 3 (FB3) ve Müzik 3 (M3) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 4'te, 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 4

İlkokul 3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	HB3		MAT3		İ3		FB3		T3	M3	TOPLAM	
	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB		
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	20	8	9		15	1	0		9	0	62	43.1
1.1. Kitap	20	8	9		15	1	0		8	0	61	
1.2. Gazete	0	0	0		0	0	0		1	0	1	
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	10	2	0		6	4	17		3	1	43	29.8
2.1. Çocuk	4	2	0		2	4	17		1	1	31	
2.2. Aile Bireyi	3	0	0		4	0	0		0	0	7	
2.3. Atatürk	1	0	0		0	0	0		1	0	2	
2.4. Öğretmen	1	0	0		0	0	0		0	0	1	
2.5. Çeşitli Özelliklerdeki Kahramanlar	0	0	0		0	0	0		1	0	1	
2.6. Öteki Karakterler	1	0	0		0	0	0		0	0	1	
3. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	10	2	0		8	1	0		1	0	22	15.3
3.1.Kitaplık Görseli	8	1	0		8	1	0		1	0	19	
3.2.Kütüphane Görseli	1	1	0		0	0	0		0	0	2	
3.3.Kitapçı Görseli	1	0	0		0	0	0		0	0	1	
4. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	12	0	0		3	0	0		2	0	17	11.8
4.1. Ev	4	0	0		2	0	0		0	0	6	
4.2. Çalışma Masası	5	0	0		0	0	0		1	0	6	
4.3. Sınıf	1	0	0		0	0	0		1	0	2	
4.4. Okul Bahçesi	1	0	0		0	0	0		0	0	1	
4.5. Park	1	0	0		0	0	0		0	0	1	
4.6. Tatil Yeri	0	0	0		1	0	0		0	0	1	
TOPLAM											144	100

Tablo 4'e göre 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili görsellere ilişkin sıklık ve yüzde dağılımları çoktan aza doğru şu şekildedir: "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 62; %43.1) "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 43; %29.8), "okumayı çağırtıran diğer öğeler" (f: 22; %15.3) ve "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 17; %11.8).

Tablo 4'e göre 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 62; %43.1) alt kategorisi yer almaktadır. 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap ve gazetedir. "Okuma araç gereçlerinin türü" kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türü "kitap"tır (f: 61). "Kitap" alt kategorisini "gazete" (f: 1) alt kategorisi izlemektedir. Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Fen Bilgisi 3 Ders Kitabı, İpekyolu, 2016, s.9

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.125

İngilizce 3 Ders Kitabı, Bilen, 2016, s.79

Matematik 3 Ders Kitabı, Evrensel, 2016, s.116

Müzik 3 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.24

Türkçe 3 Çalışma Kitabı, Kartopu, 2013, s.143

Tablo 4'e göre, 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 43; % 29.8). 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler çocuklar, aile bireyleri(baba, dede), Atatürk, çeşitli özelliklerdeki kahramanlar (kaplumbağa), öğretmen ve öteki karakterlerdir(erkek). “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi altında sırasıyla en çok “çocuk” (f: 31), “aile bireyi” (f: 7), “Atatürk” (f: 2), “çeşitli özelliklerdeki kahramanlar” (f: 1), “öğretmen” (f: 1) ve “öteki karakterler” (f: 1) alt kategorilerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 3 Çalışma Kitabı, Kartopu, 2013, s.48

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.131

İngilizce 3 Ders Kitabı, Bilen, 2016, s.29

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.98

Matematik 3 Çalışma Kitabı, MEB, 2016, s.51

İngilizce 3 Ders Kitabı, Bilen, 2016, s.26

Tablo 4'e göre, 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 22; %15.3). 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla "kitaplık" (f: 19), "kütüphane" (f: 2) ve "kitapçı" (f: 1) görselleridir. Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Fen Bilgisi 3 Ders Kitabı, İpekyolu, 2016, s.36

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.70

Matematik 3 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.12

İngilizce 3 Ders Kitabı, Bilen, 2016, s.26

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.136

Fen Bilgisi 3 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.77

Tablo 4'e göre, 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" alt kategorisi

yer almaktadır (f: 17; %11.8). 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla “ev” (f: 6), “çalışma masası” (f: 6), “sınıf” (f: 2), “okul bahçesi” (f: 1), “park” (f: 1) ve “tatil yeri”dir (f: 1). Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.97

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.98

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.109

İngilizce 3 Ders Kitabı, Bilen, 2016, s.55

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.45

İngilizce 3 Ders Kitabı, Bilen, 2016, s.29

4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

İlkokul 4. sınıf düzeyinde Fen Bilgisi 4 (FB4), Trafik Güvenliği 4 (TG4), Sosyal Bilgiler 4 (SB4), İngilizce 4 (İ4), Matematik 4 (MAT4), Türkçe 4 (T4), Müzik 4 (M4), İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi 4 (İH4) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4 (DK4) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 5’te, 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (*f*) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 5

İlkokul 4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB4		TG4		SB4	İ4	MAT4	T4	M4	İH4	DK4	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	MEB	ÖZEL	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f		
1. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	2	1	0	25	7	7	1	5	0	0	0	48	37.8
1.1. Çocuk	2	1	0	24	4	4	0	2	0	0	0	37	
1.2. Aile Bireyi	0	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0	4	
1.3. Öteki Karakterler	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	3	
1.4. Çeşitli Özelliklerdeki Kahramanlar	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	
1.5. Atatürk	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
1.6. Öğretmen	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
2. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	0	8	2	3	5	9	0	12	0	0	4	43	33.8
2.1. Kitap	0	6	2	3	5	9	0	12	0	0	4	37	
2.2. Gazete	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
3. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	6	0	0	2	4	1	5	0	0	1	19	15.0
3.1. Kitaplık Görseli	0	6	0	0	1	3	1	4	0	0	1	15	
3.2. Yazar Görseli	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	2	
3.3. Kütüphane Görseli	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
4. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	4	1	0	1	4	5	0	2	0	0	0	17	13.4
4.1. Sınıf	1	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	6	
4.2. Çalışma Masası	3	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	5	
4.3. Ev	0	1	1	1	2	0	0	1	0	0	0	5	
4.4. Kütüphane	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
TOPLAM												127	100

Tablo 5'e göre 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili görsellere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 48; %37.8), "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 43; %33.8), "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 19; %15.0) ve "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 17; %13.4).

Tablo 5'e göre 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 48; %37.8) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler çocuklar, aile bireyleri (anne, baba, dede), öteki karakterler (kadın, erkek), çeşitli özelliklerdeki kahramanlar (kaplumbağa, çizgi film karakteri), Atatürk ve öğretmendir. "Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" kategorisi altında sırasıyla en çok "çocuk" (f: 37), "aile bireyi" (f: 4), "öteki karakterler" (f: 3), "çeşitli özelliklerdeki kahramanlar" (f: 2), "Atatürk" (f: 1) ve "öğretmen" (f: 1) alt kategorilerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Trafik Güvenliği 4 Ders Kitabı, Dizin, 2016, s.42

Türkçe 4 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.51

İngilizce 4 Ders Kitabı, Lider, 2015, s.30

Fen Bilgisi 4 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.18

Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.25

Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.80

Tablo 5'e göre 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 43; %33.8) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap ve gazetedir. "Okuma araç gereçlerinin türü" (f: 43) kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türü "kitap"tır (f: 37). "Kitap" alt kategorisini "gazete" (f: 2) alt kategorisi izlemektedir. Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Matematik 4 Ders Kitabı, Dikey, 2012, s.45

Fen Bilgisi 4 Ders Kitabı, Sevgiyay, 2016, s.125

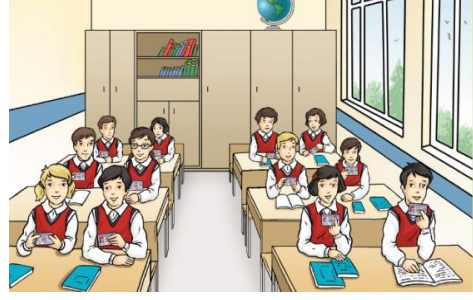
Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.11

İngilizce 4 Ders Kitabı, Lider, 2015, s.37

Türkçe 4 Çalışma Kitabı, Özgün, 2016, s.35

Trafik Güvenliği 4 Ders Kitabı, Dizin, 2016, s.12

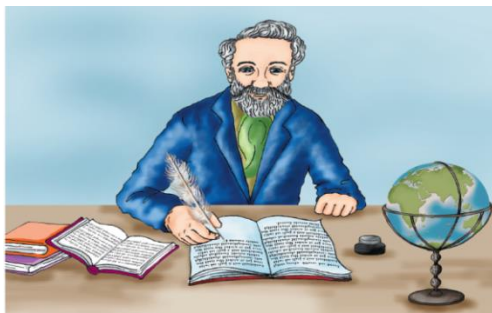
Tablo 5'e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 19; %15.0) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla "kitaplık" (f: 15), "yazar" (f: 2) ve "kütüphane" (f: 1) görselleridir. Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 4 Çalışma Kitabı, Özgün, 2016, s.76

Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.82

Türkçe 4 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.76

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitabı, Yıldırım, 2016, s.41

Fen Bilgisi 4 Ders Kitabı, Sevgiyay, 2016, s.68

Türkçe 4 Çalışma Kitabı, Özgün, 2016, s.40

Tablo 5'e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 17; %13.4). 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla "sınıf" (f: 6), "çalışma masası" (f: 5), "ev" (f: 5), ve "kütüphane"dir (f: 1). Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

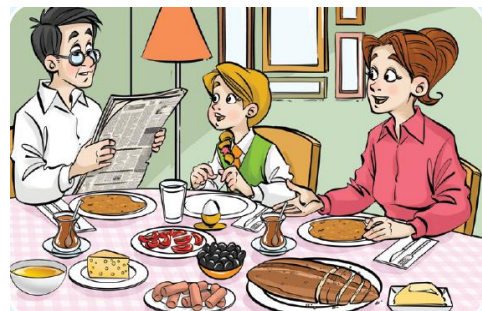
Matematik 4 Ders Kitabı, Dikey, 2012, s.54

Fen Bilgisi 4 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.90

Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.25

Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, Koza, 2016, s.80

Türkçe 4 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.51

Fen Bilgisi 4 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.18

5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

Ortaokul 5. sınıf düzeyinde Fen Bilgisi 5 (FB5), İngilizce 5 (İ5), Matematik 5 (MAT5), Sosyal Bilgiler 5 (SB5), Türkçe 5 (T5), Müzik 5 (M5) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 (DK5) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 6’da, 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 6

Ortaokul 5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (s) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB5		İ5		MAT5		SB5	T5	M5	DK5	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	MEB	MEB	ÖZEL	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f		
1. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	1	4	4	1	2	2	7	0	51	72	30.3
1.1. Çocuk	0	1	4	4	1	0	1	3	0	51	65	
1.2. Atatürk	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	4	
1.3. Çeşitli Özelliklerdeki Kahramanlar	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2	
1.4. Aile Bireyi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
2. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	0	5	7	1	0	0	0	0	51	64	26.9
2.1. Çalışma Masası	0	0	0	3	1	0	0	0	0	51	55	
2.2. Kütüphane	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	4	
2.3. Ev	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	4	
2.4. Park	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
3. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	4	1	10	12	7	4	7	9	2	0	56	23.5
3.1. Kitap	3	1	10	11	7	4	6	9	2	0	53	
3.2. Gazete	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	
3.3. Dergi	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
4. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	0	27	15	0	0	2	2	0	0	46	19.3
4.1. Kitaplık Görseli	0	0	14	9	0	0	2	2	0	0	27	
4.2. Kütüphane Görseli	0	0	10	4	0	0	0	0	0	0	14	
4.3. Kitapçı Görseli	0	0	3	2	0	0	0	0	0	0	5	
TOPLAM											238	100

Tablo 6'ya göre 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma kültürü”yle ilgili görsellere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 72; %30.3), “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 64; %26.9), “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 56; %23.5) ve “okumayı çağıran diğer öğeler” (f: 46; %19.3).

Tablo 6'ya göre 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 72; %30.3) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler çocuklar, aile bireyi (dede), öteki karakter(erkek) ve Atatürk'tür. “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi altında sırasıyla en çok “çocuk” (f: 65), “Atatürk” (f: 4), “öteki karakterler” (f: 2) ve “aile bireyi” (f: 1) alt kategorilerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

İngilizce 5 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.15

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5 Ders Kitabı, Yıldırım, 2016, s.16

Türkçe 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.55

Fen Bilgisi 5 Ders Kitabı, Semih, 2016, s.49

Matematik 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.287

Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı, Berkay, 2016, s.42

Tablo 6'ya göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 64; %26.9). 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla “çalışma masası” (f: 55), “kütüphane” (f: 4), “ev” (f: 4) ve “park”tır (f: 1). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.85

Matematik 5 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.55

İngilizce 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.69

İngilizce 5 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.15

İngilizce 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.64

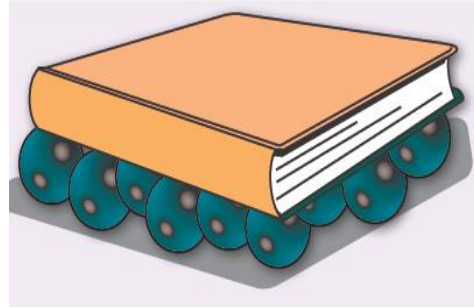

Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı, Berkay, 2016, s.42

Tablo 6'ya göre 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 56; %23.5) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap, gazete ve dergidir. “Okuma araç gereçlerinin türü” kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türü “kitap”tır (f: 53). “Kitap” alt kategorisini “gazete” (f: 2) ve “dergi” (f: 1) alt kategorileri izlemektedir. Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.88

Fen Bilgisi 5 Ders Kitabı, Semih, 2016, s.52

Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı, Berkay, 2016, s.112

Müzik 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.43

Matematik 5 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.43

İngilizce 5 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.71

Tablo 6'ya göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 46; %19.3). 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla “kitaplık” (f: 27), “kütüphane” (f:14) ve “kitapçı” görselleridir (f: 5). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.19

Türkçe 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.87

Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı, Berkay, 2016, s.20

İngilizce 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.21

Matematik 5 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.65

İngilizce 5 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.21

6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

Ortaokul 6. sınıf düzeyinde Fen Bilgisi 6 (FB6), İngilizce 6 (İ6), Matematik 6 (MAT6), Sosyal Bilgiler 6 (SB6), Türkçe 6 (T6), Müzik 6 (M6) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 (DK6) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 7’de, 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 7

Ortaokul 6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB6		MAT6		T6		DK6		SB6	İ6	M6	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	2	1	3	4	21	11	8	5	3	9	0	68	45.3
1.1. Kitap	2	1	3	4	20	11	8	5	3	8	1	66	
1.2. Gazete	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	2	
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	2	0	1	2	6	12	0	0	2	6	0	31	20.7
2.1. Çocuk	0	0	1	2	3	7	0	0	2	5	0	20	
2.2. Öteki Karakterler	2	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	6	
2.3. Aile Bireyi	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2	
2.4. Atatürk	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2	
2.5. Öğretmen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	
3. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	1	0	0	2	5	12	0	3	2	6	0	31	20.7
3.1. Çalışma Masası	0	0	0	2	1	2	0	1	0	3	0	9	
3.2. Kütüphane	1	0	0	0	1	2	0	2	1	0	0	7	
3.3. Park	0	0	0	0	2	5	0	0	0	0	0	7	
3.4. Ev	0	0	0	0	1	3	0	0	0	2	0	6	
3.5. Sınıf	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2	
4. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	1	0	3	1	5	6	0	0	0	4	0	20	13.3
4.1.Kitaplık Görseli	0	0	3	0	5	2	0	0	0	4	0	14	
4.2.Kütüphane Görseli	1	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	5	
4.3.Kitapçı Görseli	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
TOPLAM												150	100

Tablo 7'ye göre 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma kültürü”yle ilgili görsellere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: “Okuma araç gereçlerinin türü” (f: 68; %45.3), “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 31; %20.7), “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 31; %20.7) ve “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 20; %13.3).

Tablo 7'ye göre 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 68; %45.3) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap ve gazetedir. “Okuma araç gereçlerinin türü” kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türü “kitap”tır (f: 66). “Kitap” alt kategorisini “gazete” (f: 2) alt kategorisi izlemektedir. Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 6 Çalışma Kitabı, Dörtel, 2016, s.67

İngilizce 6 Ders Kitabı, Evrensel, 2016, s.114

İngilizce 6 Ders Kitabı, Evrensel, 2016, s.8

Türkçe 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.20

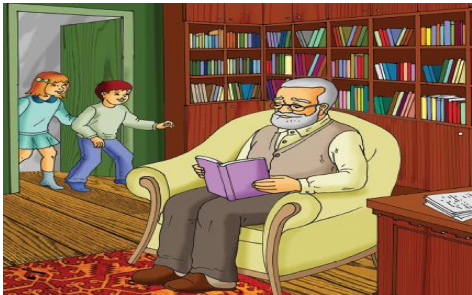

Matematik 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.21

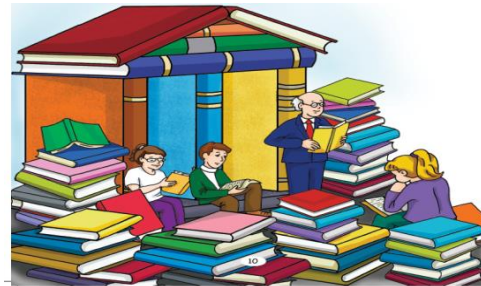

Fen Bilgisi 6 Ders Kitabı, Fenbil, 2016, s.183

Tablo 7'ye göre 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 31; %20.7) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler çocuklar, öteki karakterler(kadın, erkek), aile bireyi(dede), Atatürk ve öğretmendir. “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi altında sırasıyla en çok “çocuk” (f: 19), “öteki karakterler” (f: 6), “aile bireyi” (f: 2), “Atatürk” (f: 2) ve “öğretmen” (f: 1) alt kategorilerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 6 Ders Kitabı, Dörtel, 2016, s.54

Türkçe 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.10

Fen Bilgisi 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.183

Matematik 6 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.99

Türkçe 6 Çalışma Kitabı, Dörtel, 2016, s.67

Türkçe 6 Çalışma Kitabı, Dörtel, 2016, s.74

Tablo 7'ye göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 31; %20.7). 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla “çalışma masası” (f: 9), “kütüphane” (f: 7), “park” (f: 7), “ev” (f: 6) ve “sınıf”tır (f: 2). Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 6 Ders Kitabı, Dörtel, 2016, s.48

Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.19

Türkçe 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.17

Türkçe 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.19

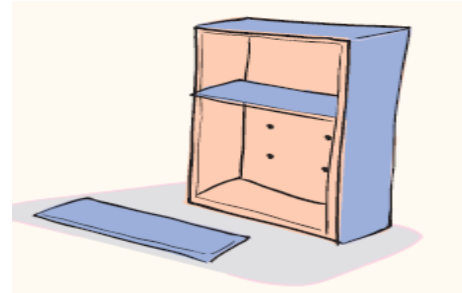

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.70 Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı, Evren, 2016, s.18

Tablo 7'ye göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 20; %13.3). 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla “kitaplık” (f: 14), “kütüphane” (f: 5) ve “kitapçı” (f: 1) görselleridir. Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Matematik 6 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.116

Matematik 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.169

Türkçe 6 Ders Kitabı, Dörtel, 2016, s.55

Türkçe 6 Çalışma Kitabı, Dörtel, 2016, s.67

Türkçe 6 Çalışma Kitabı, Dörtel, 2016, s.74

Fen Bilgisi 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.183

7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

Ortaokul 7. sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler 7 (SB7), Türkçe 7 (T7), Fen Bilgisi 7 (FB7), Matematik 7 (MAT7), İngilizce 7 (İ7), Müzik 7 (M7) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 (DK7) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 8’de, 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 8

Ortaokul 7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

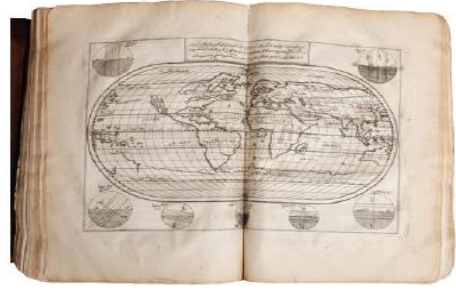
	SB7		T7		İ7	FB7	MAT7	M7	DK7	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	MEB	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	1	15	17	4	1	5	53	0	6	102	69.9
1.1. Kitap	1	9	10	4	1	5	53	0	6	89	
1. 2. Gazete	0	5	6	0	0	0	0	0	0	11	
1. 3. Dergi	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	8	1	3	2	3	1	0	4	22	15.1
2.1. Çocuk	0	2	1	2	0	3	0	0	3	11	
2.2. Öteki Karakterler	0	2	0	0	2	0	1	0	0	5	
2.3. Atatürk	0	3	0	0	0	0	0	0	0	3	
2.4. Aile Bireyi	0	0	0	1	0	0	0	0	1	2	
2.5. Çeşitli Özelliklerdeki Kahramanlar	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
3. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	6	2	3	1	3	1	0	0	16	10.9
3.1. Ev	0	3	1	3	0	0	0	0	0	7	
3.2. Çalışma Masası	0	1	0	0	0	3	0	0	0	4	
3.3. Kütüphane	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2	
3.4. Sınıf	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
3.5. Okul Bahçesi	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
3.6. Park	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
4. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	0	1	2	0	1	0	0	2	6	4.1
4.1. Kitaplık Görseli	0	0	0	2	0	1	0	0	1	4	
4.2. Kütüphane Görseli	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	
TOPLAM										146	100

Tablo 8'e göre 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili görsellere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "Okuma araç gereçlerinin türü" (f: 102; %69.9), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 22; %15.1), "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 16; %10.9) ve "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 6; %4.1).

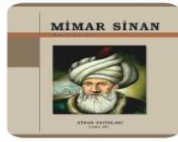
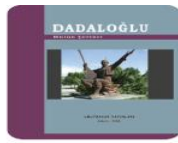
Tablo 8'e göre 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 102; %69.9) alt kategorisi yer almaktadır. 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap ve gazetedir. "Okuma araç gereçlerinin türü" kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türü "kitap"tır (f: 89). "Kitap" alt kategorisini "gazete" (f: 11) ve "dergi" (f: 2) alt kategorileri izlemektedir. Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okunan araç gereçlerin türü ve bulundukları yerler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.80

Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.84

Türkçe 7 Çalışma Kitabı, Meram, 2016, s.50

Matematik 7 Ders Kitabı, Ada, 2016, s.21

Fen Bilgisi 7 Ders Kitabı, Sonuç, 2016, s.125

İngilizce 7 Ders Kitabı, Pasifik, 2016, s.35

Tablo 8'e göre 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 22; %15.1) alt kategorisi yer almaktadır. 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler çocuklar, öteki karakterler (kadın, erkek), Atatürk, aile bireyi (dede, anne) ve çeşitli özelliklerdeki kahramanlardır (astronot). “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi altında sırasıyla en çok “çocuk” (f: 11), “öteki karakterler” (f: 5), “Atatürk” (f: 3), “aile bireyi” (f: 2) ve “çeşitli özelliklerdeki kahramanlar” (f: 1) alt kategorilerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 7 Ders Kitabı, Meram, 2016, s.47

Türkçe 7 Çalışma Kitabı, Meram, 2016, s.149

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.51

Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı, Ekoyay, 2016, s.155

Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı, Ekoyay, 2016, s.21

Türkçe 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.19

Tablo 8'e göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 16; %10.9). 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla "ev" (f: 7), "çalışma masası" (f: 4), "kütüphane" (f: 2), "sınıf" (f: 1), "okul bahçesi" (f: 1) ve "park"tır (f: 1). Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı, Ekoyay, 2016, s.158

Matematik 7 Ders Kitabı, Ada, 2016, s.70

Türkçe 7 Ders Kitabı, Meram, 2016, s.59

Türkçe 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.33

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.51

İngilizce 7 Ders Kitabı, Pasifik, 2016, s.22

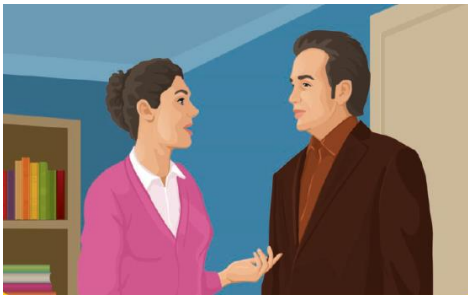
Tablo 8'e göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 6; % 4.1). 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla "kitaplık" (f: 4) ve "kütüphane" (f: 2) görselleridir. Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 7 Ders Kitabı, Meram, 2016, s.59

Türkçe 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.33

Türkçe 7 Çalışma Kitabı, Meram, 2016, s.24

İngilizce 7 Ders Kitabı, Pasifik, 2016, s.22

Fen Bilgisi 7 Ders Kitabı, Sonuç, 2016, s.205

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.51

8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellere İlişkin Bulgular

Ortaokul 8. sınıf düzeyinde İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 (İTA8), Türkçe 8 (T8), Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 (DK8), Fen Bilgisi 8 (FB8), Matematik 8 (MAT8), İngilizce 8 (İ8) ve Müzik 8 (M8) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 9’da, 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

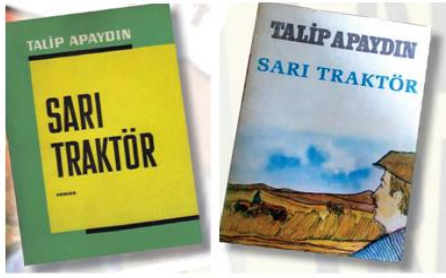
Tablo 9

Ortaokul 8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Görsellerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	İTA8		T8		DK8		FB8	MAT8	İ8	M8	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	45	15	18	0	3	7	2	1	5	0	96	56.2
1.1. Kitap	32	4	16	0	3	6	2	1	5	0	69	
1.2. Gazete	13	11	2	0	0	1	0	0	0	0	27	
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	2	9	15	3	3	4	0	1	2	0	39	22.8
2.1. Çocuk	0	1	7	1	2	4	0	0	1	0	16	
2.2. Atatürk	2	4	4	1	0	0	0	0	0	0	11	
2.3. Öteki Karakterler	0	4	4	1	1	0	0	0	1	0	11	
2.4. Aile Bireyi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
3. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	2	7	8	3	3	4	0	1	2	0	30	17.5
3.1. Çalışma Masası	2	4	4	1	0	0	0	0	1	0	12	
3.2. Ev	0	0	2	1	2	1	0	1	0	0	7	
3.3. Sınıf	0	2	1	0	0	3	0	0	1	0	7	
3.4. Kütüphane	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2	
3.5. Park	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
3.6. Tatil Yeri	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
4. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	6	3.5
4.1. Kitaplık Görseli	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0	4	
4.2. Kütüphane Görseli	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2	
TOPLAM											171	100

Tablo 9'a göre 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili görsellere ilişkin sıklık ve yüzde dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "Okuma araç gereçlerinin türü" (f: 96; %56.2), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 39; %22.8), "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 30; %17.5) ve "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 6; %3.5).

Tablo 9'a göre 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 96; %56.2) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma araç gereçlerinin türü kitap ve gazetedir. "Okuma araç gereçlerinin türü" kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türü "kitap"tır (f: 69). "Kitap" alt kategorisini "gazete" (f: 27) alt kategorisi izlemektedir. Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

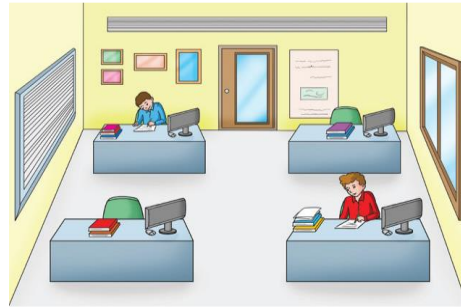
Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.16

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.18

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.21

Matematik 8 Ders Kitabı, Sevgi, 2016, s.52

İngilizce 8 Ders Kitabı, Evrensel, 2016, s.24

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.84

Tablo 9'a göre 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 39; %22.8) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler çocuklar, Atatürk, öteki karakterler(kadınlar, erkekler, Evliya Çelebi) ve aile bireyidir(dede). “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi altında sırasıyla en çok “çocuk” (f: 16), “Atatürk” (f: 11), “öteki karakterler” (f: 11) ve “aile bireyi” (f: 1) alt kategorilerinin yer aldığı görülmektedir. Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.115

İngilizce 8 Çalışma Kitabı, Evrensel, 2016, s.110

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.61

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.28

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.10

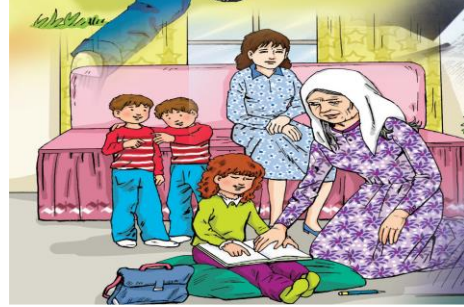

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.15

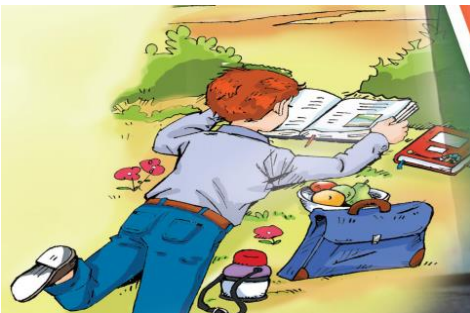
Tablo 9'a göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" alt kategorisi yer almaktadır (f: 30; %17.5). 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerler sırasıyla en çok "çalışma masası" (f: 12), "ev" (f: 7), "sınıf" (f: 7), "kütüphane" (f: 2), "park" (f: 1) ve "tatil yeri"dir (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.15

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.12

Türkçe 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.10

Türkçe 8 Ders Kitabı, Dikey, 2015, s.89

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8Ders Kitabı, MEB, 2016, s.115

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8Ders Kitabı, MEB, 2016, s.111

Tablo 9'a göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” alt kategorisi yer almaktadır (f: 6; %3.5). 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerde okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla “kitaplık” (f: 4) ve “kütüphane” (f: 2) görselleridir. Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili görsellerden örnekler bulunmaktadır:

İngilizce 8 Çalışma Kitabı, Evrensel, 2016, s.110

Fen Bilgisi 8 Ders Kitabı, Tutku, 2016, s.206

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.58

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.79

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.143

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8Ders Kitabı, MEB, 2016, s.115

1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Görsellerin Kategorilere Göre Dağılımı

Tablo 10’da, 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere ilişkin alt kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 10

1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Okuma Kültürüyle İlgili Görsellere İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	TOPLAM	
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	85	62	62	43	56	68	102	96	574	46.7
1.1. Kitap	72	58	61	37	53	66	89	69	505	
1.2. Gazete	8	4	1	2	2	2	11	27	57	
1.3. Mektup	5	0	0	0	0	0	0	0	5	
1.4. Dergi	0	0	0	0	1	0	2	0	3	
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	29	33	43	48	72	31	22	39	317	25.7
2.1. Çocuk	22	22	31	37	65	20	11	16	224	
2.2. Atatürk	2	2	2	1	4	2	3	11	27	
2.3. Öteki Karakterler	1	1	1	3	0	6	5	10	27	
2.4. Aile Bireyi	4	5	7	4	1	2	2	1	26	
2.5. Çeşitli Özelliklerdeki Kahramanlar	0	2	1	2	2	0	1	1	9	
2.6. Öğretmen	0	1	1	1	0	1	0	0	4	
3. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	10	17	17	17	64	31	16	30	202	16.4
3.1. Çalışma Masası	0	1	6	5	55	9	4	12	92	
3.2. Ev	1	7	6	5	4	6	7	7	43	
3.3. Sınıf	1	8	2	6	0	2	1	7	27	
3.4. Kütüphane	3	1	0	1	4	7	2	2	20	
3.5. Park	0	0	1	0	1	7	1	1	11	
3.6. Okul Bahçesi	5	0	1	0	0	0	1	0	7	
3.7. Tatil Yeri	0	0	1	0	0	0	0	1	2	
4. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	9	11	22	18	46	20	6	6	138	11.2
4.1. Kitaplık Görseli	7	9	19	15	27	14	4	4	99	
4.2. Kütüphane Görseli	2	2	2	1	14	5	2	2	30	
4.3. Kitapçı Görseli	0	0	1	0	5	1	0	0	7	
4.4. Yazar Görseli	0	0	0	2	0	0	0	0	2	
TOPLAM									1231	100

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma kültürü”yle ilgili görsellere ilişkin alt kategorilerin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: “Okuma araç gereçlerinin türü” (f: 574), “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 317), “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 202) ve “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 138).

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 574) alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma araç gereçlerinin türü” kategorisi 1, 2, 3, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde ilk sırada yer alırken 4. sınıf düzeyinde ikinci sırada, 5. sınıf düzeyinde ise üçüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü”nün sırasıyla en çok “kitap” (f: 505), “gazete” (f: 57), “mektup” (f: 5) ve “dergi” (f: 3) olduğu görülmektedir.

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 317) alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi 4 ve 5. sınıf düzeyinde ilk sırada yer alırken 1, 2, 3, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde ikinci sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler”in sırasıyla en çok “çocuk” (f: 224), “Atatürk” (f: 27), “öteki karakterler” (f: 27), “aile bireyi” (f: 26), “çeşitli özelliklerdeki kahramanlar” (f: 9) ve “öğretmen” (f: 4) olduğu görülmektedir.

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde üçüncü sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 202) alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” kategorisi 5 ve 6. sınıf düzeyinde ikinci sırada yer alırken 1, 2, 7 ve 8. sınıf düzeyinde üçüncü sırada, 3 ve 4. sınıf düzeyinde ise dördüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler”in sırasıyla en çok “çalışma masası” (f: 92), “ev” (f: 43), “sınıf” (f: 27), “kütüphane” (f: 20), “park” (f: 11), “okul bahçesi” (f: 7) ve “tatil yeri” (f: 2) olduğu görülmektedir.

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde dördüncü sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 138) alt kategorisi yer almaktadır. “Okumayı çağrıştıran diğer öğeler” kategorisi 3 ve 4. sınıf düzeyinde üçüncü sırada yer alırken 1,

2, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler”in sırasıyla en çok “kitaplık” (f: 92), “kütüphane” (f: 30), “kitapçı” (f: 7) ve “yazar” (f: 2) görselleri olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Yorum

Kitaplardaki görseller, yazılı metnin anlam bütünlüğünün tamamlanmasına ve çocuğun düş ve düşünce evreninin gelişmesine katkı sağlar. Dünyayı algılama, tüm duyuların etkileşimiyle gerçekleşen bir süreçtir; ancak görsel algılama diğer algılar arasında en etkili ve en güçlü olanıdır (Morgan 1984; Akt. Erben, 2005, s.64). Bu nedenle görsellere ilişkin izlenimler belleklerde önemli bir yer tutar. Kişi kendisini etkileyen, beğendiği ya da farklı bulduğu görüntüleri belleğine kazır. Estetik yönden nitelikli olanları ise belleğinde yeniden canlandırmak kişinin hoşuna gider (Kaya, 2014, s.187). Görsel, yazıya göre belleklerde daha kolay yer alır ve daha kalıcıdır. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan görsellerin niteliği ve okumaya ilişkin durum ve davranışları içermesi okuma kültürünün yapılanmasına katkı sağlaması ve bilinçaltında okumaya ilişkin durumların yer etmesi açısından önemlidir.

Tablo 10’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma araç gereçlerinin türü” kategorisi 1, 2, 3, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde ilk sırada yer alırken 4. sınıf düzeyinde ikinci sırada, 5. sınıf düzeyinde ise üçüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü”nün sırasıyla en çok “kitap”, “gazete”, “mektup” ve “dergi” olduğu görülmektedir. Kitap, okuma kültürünün oluşmasında en önemli öğedir. Okuma dendiğinde akla ilk gelen araç gereç türü kitaptır ve okumaya ilişkin durumlar daha çok kitap aracılığıyla yansıtılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında incelenen kitaplarda en çok kitap görselinin bulunması önemli bir bulgudur. Ancak okuma araç gereci yalnızca kitap değildir. Gazeteler; sanatsal, bilimsel ve kültürel içerikli dergiler gibi farklı okuma araç gereçleri de vardır ve görsellerde bunlara çok az yer verilmiştir. Gazete ve dergi görsellerinin çoğu fotoğraflardan oluşmaktadır.

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi 4 ve 5. sınıf düzeyinde ilk sırada yer alırken 1, 2, 3, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde ikinci sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler”in sırasıyla en çok “çocuk”, “Atatürk”, “öteki karakterler”, “aile bireyi”, “çeşitli özelliklerdeki kahramanlar” ve “öğretmen” olduğu görülmektedir. Ders ve çalışma kitaplarında okuma eylemini gerçekleştiren farklı kişilere yer verildiği görülmektedir. Kitaplardaki görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişilerin en çok çocuklar olduğu görülmektedir. Bu durum okuma eylemini gerçekleştiren kişileri çocuklarla sınırlandırmaktadır. Okuma, herkesin gerçekleştirebileceği bir eylemdir ve ders kitaplarında da böyle yansıtılmalıdır. Okuma kültürü edinmiş kişiler için yaş sınırı yoktur; onlar için okuma her zaman, her yerde ve her yaşta yapılabilen bir etkinliktir (Tanju, 2010, s.31). Görsellerde okuma eylemini gerçekleştiren kişiler olarak aile bireylerine, öğretmenlere ve diğer yetişkinlere çocuklara oranla az sayıda yer verildiği görülmektedir. Çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında ailenin önemi yadsınamaz. Çocukların okumayı örnek alarak öğrenebilecekleri ilk ve en önemli ortam ailedir (Dökmen, 1994, s.20-21). Kitabın aile bireylerinin yanı sıra öğretmen ve yetişkinler tarafından okunması da çocuğa rol model olması bakımından önemli bir bulgudur. Bu görseller çocuklara okuma alışkanlığı kazandırma sürecinde yetişkinlerin “örnek olma” durumunu da yansıtmaktadır. Öykünmenin etkili olduğu bu yaşam evresinde çocuğun çevresindekilerin kitap, gazete, dergi vb. okuduğunu ve bunun için zaman ayırdığını görmesi, onun da bu tür eylemleri yinelemesinde önemli bir etkidir. Bu nedenle yetişkinlerin gündelik yaşamına kitabı, gazeteyi, dergiyi katması gerekmektedir (Sever, 2011, s.27). Çocuklara örnek olması açısından aile bireylerinin, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin okuma eylemini gerçekleştirdiğini gösteren görsellere kitaplarda daha çok yer verilmesi yararlı olabilir.

Atatürk'ün okuma eylemini gerçekleştirdiğini gösteren görsellere kitaplarda yer verilmesi de çocuklara rol model olması açısından önemlidir. Atatürk gibi çocuğun sevip saygı duyduğu, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu bir liderin kitap okuyan kişi olarak kitaplarda yer alması çocuğun da okuma eylemine ilgi duyması konusunda etkili olabilir. Kitaplarda çeşitli özelliklerdeki kahramanların da okumaya yönelik görsellerine yer verildiği görülmektedir. Çocukların sevdikleri kahramanlar aracılığıyla okumaya

ilgi duymaları sağlanabilir. Kitaplarda bu tür kahramanlara yer verilmesi de çocuklarda okuma ilgisi ve isteğini artırmaya yardımcı olabilir.

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde üçüncü sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” kategorisi 5 ve 6. sınıf düzeyinde ikinci sırada yer alırken 1, 2, 7 ve 8. sınıf düzeyinde üçüncü sırada, 3 ve 4. sınıf düzeyinde ise dördüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler”in sırasıyla en çok “çalışma masası”, “ev”, “sınıf”, “kütüphane”, “park”, “okul bahçesi” ve “tatil yeri” olduğu görülmektedir.

Okuma araç gerecinin türü ve okuma eylemini gerçekleştiren kişilerin yanı sıra okumanın gerçekleştiği yerler de okuma kültürü edindirme sürecinde önemlidir. Okumanın bir kültüre dönüşmesi yaşamın her alanına yansımaları demektir. Ancak 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellerde okuma eyleminin gerçekleştiği yerlerin “çalışma masası”, “ev”, “okul” ya da “kütüphane” ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Okuma kültürü edinmiş bireyler için okuma her yerde gerçekleştirilebilir bir eylemdir. Belli yaşam alanlarıyla sınırlandırılması doğru bir yaklaşım değildir. Çok az sayıda olmasına karşın “park” ve “tatil yeri” görselleri okumanın farklı yaşam alanlarında gerçekleşebileceği anlamını aktardığı için olumlu örneklerdir. Bu tür örnekler kitaplarda daha sık yer verilmesi okuma eyleminin yer ve zaman sınırı olmayan bir eylem olduğu düşüncesinin bilinçaltında yer etmesini sağlayabilir.

Ders kitapları gündelik yaşama ilişkin pek çok durumu yansıtmaktadır. Bu yaşam durumları kitaplardaki görsellere de yansımaktadır. Farklı yaşam alanlarında okumanın gerçekleştiğini gösteren görseller aracılığıyla okumanın her yerde gerçekleşebilecek bir eylem olduğu anlamı sezdirilebilir. Ders kitaplarında öğrencilerin farklı yaşam alanlarında gerçekleşen okuma görüntüleriyle karşılaşmaları, okuma farkındalığı kazanmalarına yardımcı olabilir (Karadağ, 2013, s.87). Yaşam alanlarının çeşitlilik gösterdiği düşünüldüğünde bu çeşitliliğin okuma kültürü açısından da ders kitaplarına yansımaları beklenir. Bu nedenle 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerin farklı yaşam alanlarını yeterince yansıtmadığı düşünülmektedir.

Tablo 10'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik görsellere ilişkin kategorilerde dördüncü sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” alt kategorisi yer almaktadır. “Okumayı çağrıştıran diğer öğeler” kategorisi 3 ve 4. sınıf düzeyinde üçüncü sırada yer alırken 1, 2, 5, 6, 7 ve

8. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağıştıran diğer öğeler”in sırasıyla en çok “kitaplık”, “kütüphane”, “kitapçı” ve “yazar” görselleri olduğu görölmektedir.

Kütüphaneler ve kitaplıklar, okuma kültürü ile ilişkilidir. Bir toplumdaki kütüphane sayısı, kütüphanelerin kullanımı, evlerde temel bir gereksinim olarak görölen kitaplıklar ya da kütüphaneler okuma kültürünü belirleyen ölçütler arasında gösterilir (Altunbay ve Uslu Üstten, 2020, s.917). Bu nedenle kitaplık ve kütüphane görsellerinin doğrudan okumayı çağıştırdığı söylenebilir. Ancak ders kitaplarındaki görsellerde okumanın sınıf kitaplığı ve kütüphane ile sınırlandırılması okuma kültürü açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Evde bir kitaplığın olması da okumaya verilen değerin ve önemin bir göstergesidir. Okuma kültürü edindirme sürecinde evde bulunan kitaplığın çocuğa, evin öteki alanları kadar önemli bir ortam olarak sunulmasıyla okuma gerçekliği ve gerekliliği büyük ölçüde anlam kazanır (Körkuyu, 2014, s.48). Okumanın eve ya da farklı yaşam alanlarına taşınması günlük yaşamın her anında ve her yerde gerçekleşebilecek bir eylem olduğu anlamına gelmektedir. Ders kitaplarındaki görsellerde de bu anlamın aktarılması okuma kültürü açısından yararlı olabilir.

Piaget’ye göre 7-11 yaş arasındaki çocuklar somut işlemler döneminde (Senemoğlu, 2018, s.41). Çocuklar, somut işlemler döneminde soyut kavramları anlamaktan uzaktır. Ders ve çalışma kitaplarındaki görseller soyut kavramların somutlaştırılmasına aracılık eder. Bu nedenle kitaplarda okumayı çağıştıracak görsellere yer verilmesi okumaya ilişkin içeriklerin somutlaştırılmasını da sağlar.

Görsellerin niceliği kadar niteliği de önemlidir. Önemli olan kitapları çok sayıda görselle donatmak değil; bu görsellerin nitelikli ve çocuğun gerçekliğini, yaş ve gelişim özelliklerini bilen sanatçılar tarafından çizilmiş olmasıdır.

Kitap görsellerinin okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayabilmesi için metnin anlam bütünlüğünü tamamlamasının yanında biçimsel olarak da iyi tasarlanmış olması gerekir. Bu açıdan bakıldığında incelenen ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerin çok nitelikli olmadığı düşünülmektedir. Aşağıda 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellerden bazı örnekler verilmiştir:

Türkçe 3 Ders Kitabı, Kartopu, 2013, s.80

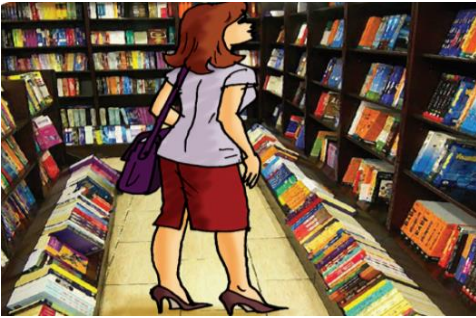
Türkçe 6 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.20

Türkçe 4 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.59

İngilizce 5 Ders Kitabı, Özgün, 2016, s.15

Türkçe 6 Çalışma Kitabı, Dörtel, 2016, s.74

Türkçe 7 Çalışma Kitabı, MEB, 2016, s.12

Türkçe 7 Çalışma Kitabı, MEB, 2016, s.12

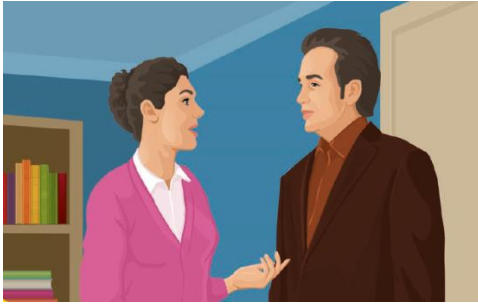
Türkçe 7 Ders Kitabı, Meram, 2016, s.59

Fen Bilgisi 7 Ders Kitabı, Sonuç, 2016, s.74

Türkçe 7 Ders Kitabı, MEB, 2016, s.33

Türkçe 7 Çalışma Kitabı, Meram, 2016, s.24

Türkçe 8 Çalışma Kitabı, Dikey, 2015, s.68

Örneklerde de görüldüğü gibi 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarındaki görseller çocuğun ilgisini çekecek, beğenisine uygun resimler değildir ve var olanı çocuksu bir anlayışla çizmekten öteye geçmemiştir. Resimler, birer fotoğraf gerçekliği gibi çizilmiştir. Resimlerde nesne ve varlıkların ya da yaşam durumlarının fotoğraf gerçekliğinden çok çizerin öznel yorumunu ekleyerek çocuğa yeni bir gerçeklik yaratması beklenir (Sever, 2013, s.125). Okuma kültürünün oluşmasında yalnız metinlerin değil, görsellerin de etkisi vardır. Görsellerin, metnin anlam bütünlüğünü tamamlaması, çocukların belleğinde okunanları canlandırmasına olanak tanınması ve onların düş gücünü devindirmesi gerekir.

Okul çağındaki çocukların görsel algılarını geliştirmelerinde, güzele ilişkin duyarlık oluşturmalarında sanatçılar tarafından yapılmış resimlerin önemli bir işlevi vardır. Çocukların sanat eğitimi süreçlerinin doğal araçları olan resimler, kitaplar aracılığıyla, çocukları sanatçı duyarlığıyla buluşturur ve onların bu duyarlığı tanımalarına olanak sağlar (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2007, s.47). Ders kitabı resimlerinin de bu duyarlığın oluşmasına katkı sağlaması için nitelikli olması gerekmektedir. Kitaplarda yer alan görseller, estetik nitelikten yoksundur. Sanatçı duyarlığıyla hazırlanmış resimler çocukta estetik bir haz uyandırır. Ancak ders kitapları hazırlanırken duyarlı yaklaşılmadığı için kitaplardaki resimlerin sanatsal nitelik

taşımadığı, sıradan ve basit çizimler olduğu görülmektedir. Kitaplardaki fotoğraflar da çocuğun fotoğraf sanatına ilgisini devindirecek ve sanatsal duyarlık oluşturacak nitelikte değildir.

Ders kitaplarında çok sayıda renk kullanımı görsel karmaşa yaratır ve bütünlüğü azaltır. Bu da ders kitabının okunabilirliğini olumsuz yönde etkiler. Renklerin çocuk psikolojisi üzerindeki etkisi ve içerdiği anlamlar kitap tasarımında pek önemsenmemektedir. Soğuk renkler uzaklık ve derinlik etkisi yaratır, sıcak renkler ise kişiyi neşelendirir ve dikkat çekicidir (Kaptan ve Kaptan, 2005, s.63). İncelenen kitap görsellerinde renk konusunda da sorunlar olduğu görülmektedir. Renkler bazı resimlerde soluk bazılarında ise çok koyudur. Renklerin canlılığı ve dengeli olması iyi bir görsel tasarım için gereklidir.

Öğeleri eşit ve tekdüze dağılan bir resim, durgun ve monoton bir görünüştedir (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.103). Kitaplardaki resimler birbirini yineleyen nitelikte, sıkıcı ve tekdüzedir. Resimlerin benzer çizimleri yinelemek yerine özgün olması gerekir. Ders kitaplarındaki resimler, çocuğun duygu ve düşünce dünyasını devindirecek özellikler taşımamaktadır ve hepsi birbirine benzeyen çizgilerdir. Bu da kitaplardaki resimlerin niteliği açısından olumsuz bir durumdur. Ders kitaplarında resimleme, öğrenmeyi destekleyen ve çocuğun kitaba olan ilgisini artıran öğedir. Başarılı resimlemeler, öğrenmeyi hızlandırırken kötü resimlemeler öğrenciyi kitaptan uzaklaştıracaktır (Kaptan ve Kaptan, 2004, s.3). Kitap görselleri, okuma isteğinin ve sevgisinin oluşmasında, çocuğun kitabı sevmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Kitaptaki resimler net olmalı, donuk ve silik olmamalıdır; resimlerde hareket ve canlılık öğelerine yer verilmelidir (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.103-104). Kitaplardaki çizimler metinlerle uyumludur, metnin anlamını yansıtmaktadır ancak nitelikli değildir. Resimlerin renk ve baskı kalitesi iyi değildir. Bazı görseller baskıdan kaynaklı olarak hatalı bir biçimde yer almıştır. Bazı resimlerin üzerinde farklı görsellerin izi bulunmakta ya da bir görselin yarısına farklı görselin bir kısmı basılmıştır. Bu tür hatalar görsellerin niteliğini olumsuz etkilemekte ve resim-metin bütünlüğüne zarar vermektedir. Aşağıda incelenen kitaplarda yer alan görsellerden buna ilişkin bir örnek yer almaktadır:

Türkçe 3 Ders Kitabı, Kartopu, 2013, s.80

Kitap resimlemelerinin, çocukların yaşlarına göre dünyayı algılayış biçimlerine uygun, gelişim dönemlerine özgü ayrıntılar taşıması gerekir. Bu tip eserleri çocuklar ilgi ile izleyip okuyacaklardır (Gönen ve diğerleri, 2016, s.725). Görsellerin, çocuk gerçekliğine ve çocuğun gelişim düzeyine uygun olması gerekmektedir. İncelenen kitaplarda görseller tüm sınıf düzeylerinde benzer çizimlerle ve renklendirmelerle yer almaktadır. Bu durum çocuğun yaş ve gelişim özelliklerinin dikkate alınmadığını göstermektedir.

Görseller ışık kaynağına uygun çizilmeli, tonlama ve gölgelendirmede ışık kaynağının konumu göz önünde bulundurulmalıdır (MEB, 2022, s.29). İncelenen kitaplardaki görsellerde ışık, tonlama ve gölgelendirme öğelerine genel olarak dikkat edilmediği görülmektedir. Görseller kolay algılanabilecek boyutlarda olmalıdır, ancak bazı görsellerde buna dikkat edilmemiştir. Kitaplardaki resimlerde nesnelerin uzaklığına ve yakınlığına göre çizgi, yüzey, renk değişikliklerini yansıtan ölçü ve oranlar doğru kullanılmalıdır (MEB, 2022, s.29). Nesnelerin göze olan uzaklığında da hatalar olduğu görülmektedir. Ayrıca nesnelerin boyutları arasında orantısızlıklar da bulunmaktadır.

Aslan (2010b), Türkiye ve Fransa'daki edebiyat kitapları üzerine yaptığı araştırmada dış yapı özellikleri ve görsel öğelere yer verme düzeyi açısından Türkiye'deki ders kitaplarının Fransa'daki ders kitaplarına göre beklenen nitelikte olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Stebler (2014), Türkiye ve İsviçre'deki anadili ders kitaplarını karşılaştırdığı araştırmada İsviçre'deki anadili ders kitaplarının biçim, tasarım, görsel sayısı ve türü açısından Türkiye'deki anadili ders kitaplarından daha zengin ve ilgi çekici olduğunu ortaya koymuştur. Benzer biçimde Durmuşçelebi (2007) de Almanca ve Türkçe ders kitaplarını biçim ve içerik yönünden karşılaştırdığı araştırmasında dış yapı özellikleri bakımından Almanca ders kitaplarının Türkçe ders kitaplarından daha nitelikli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

İlkokul 1. sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi 1 (HB1), Matematik 1 (MAT1), Okuma ve Yazma Öğretimi 1 (OYÖ1), Türkçe 1 (T1) ve Müzik 1 (M1) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 11’de, 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 11

İlkokul 1. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	HB1		MAT1		OYÖ1	T1	M1	TOPLAM	
	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	MEB	MEB	MEB		
	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	2	0	2	2	0	2	0	8	32.0
1.1. Kitap	0	0	2	2	0	1	0	5	
1.2. Şiir	2	0	0	0	0	0	0	2	
1.3. Mektup	0	0	0	0	0	1	0	1	
2. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	0	3	1	1	3	0	8	32.0
2.1. Kütüphane	0	0	0	0	1	3	0	4	
2.2. Kitap/Sayfa Sayısı	0	0	2	1	0	0	0	3	
2.3. Kitaplık	0	0	1	0	0	0	0	1	
3. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	0	0	0	0	0	4	0	4	16.0
3.1. Okumanın Önemi	0	0	0	0	0	1	0	1	
3.2. Okuma Sevgisi	0	0	0	0	0	1	0	1	
3.3. Okuma Alışkanlığı	0	0	0	0	0	1	0	1	
3.4. Kitap Armağan Etme	0	0	0	0	0	1	0	1	
4. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	0	0	0	0	1	1	0	2	8.0
4.1. Okumanın Nasıl Yapılacağı	0	0	0	0	1	0	0	1	
4.2. Okuma Yazma Öğrenmek/Bilmek	0	0	0	0	0	1	0	1	
5. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	0	0	0	0	2	0	2	8.0
5.1. Çocuk	0	0	0	0	0	1	0	1	
5.2. Atatürk	0	0	0	0	0	1	0	1	
6. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	0	0	0	1	0	0	1	4.0
6.1. Kütüphane	0	0	0	0	1	0	0	1	
TOPLAM								25	100

Tablo 11'e göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık ve yüzde dağılımları çoktan aza doğru şu şekildedir: "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 8; %32.0) ve "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 8; %32.0), "okumaya ya da okuma araç gereğine ilişkin tutum ve davranışlar" (f: 4; %16.0), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 2; %8.0), "okuma eylemini gerçekleştirme süreci" (f: 2; %8.0) ve "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 1; %4.0).

Tablo 11'e göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 8; %32.0) ve "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 8; %32.0) alt kategorileri yer almaktadır. 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okuma araç gereçlerinin türü kitap, şiir ve mektuptur. "Okuma araç gereçlerinin türü" (f: 8;%32.0) kategorisi altında en çok yer alan araç gereç türleri sırasıyla "kitap" (f: 5), "şiir" (f: 2) ve "mektup"tur (f: 1). Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

Tunç, kitaplıktaki kitapları sıra numarasına göre dizmiş. Eksik olan sayıları kitaplara yazarak tamamlayalım.(MAT1DK, Pasifik, 2016, s.55)

Murat, 16 sayfa olan hikâye kitabının 12 sayfasını okumuştur. O, bugün hikâye kitabını okumayı bitirdi. Murat bugün kaç sayfa kitap okumuştur? (MAT1DK, Pasifik, 2016, s.93)

Kürşat'ın kitapları nerede? (T1ÇK, MEB, 2016, s.56)

Murat, bu zor günlerde nasıl faydalı olabileceğini düşünürken, okuma yazma bilmeyen komşuları Hatice teyzeye, cephedeki oğlu Tahsin'den gelen mektubunu okuyarak yardımcı olmuştu. (T1DK, MEB, 2016, s.61)

Okulların açıldığı ilk hafta, "İlköğretim Haftası" etkinlikleri yapılır. Bu haftada, çeşitli etkinliklerle okumanın önemi anlatılır. Şiirler okunur (HB1DK, Koza, 2016, s.15).

Hayvan konulu şiirler okunur, şarkılar söylenir (HB1DK, Koza, 2016, s.21).

Tablo 11'e göre 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 8; %32.0) sırasıyla en çok "kütüphane" (f: 4), "kitap/sayfa sayısı" (f: 3) ve "kitaplık"tır (f: 1). Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve

Çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Tunç, kitaplıktaki kitapları sıra numarasına göre dizmiş. Eksik olan sayıları kitaplara yazarak tamamlayalım” (MAT1DK, Pasifik, 2016, s.55)

“Murat, 16 sayfa olan hikâye kitabının 12 sayfasını okumuştu. O, bugün hikâye kitabını okumayı bitirdi. Murat bugün kaç sayfa kitap okumuştur?” (MAT1DK, Pasifik, 2016, s.93)

“zerinde 5 kitap olan rafı işaretleyelim” (MAT1DK, MEB, 2016, s.26).

“Cumhuriyet Dönemi’nde büyük bir kütüphaneye sahip olan Atatürk, okuduğu yerli ve yabancı birçok yapıt sayesinde geniş bir kültüre de sahipti” (T1DK, MEB, 2016, s.66).

“..... : Belli bir sisteme göre düzenlenen kitap ve benzeri materyallerin toplandığı yer” etkinliğinde yer alan kütüphane tanımı. (T1K, MEB, 2016, s.91)

“Kütüphane memuru konuşan iki çocuğu uyarıyor:

Çocuklar, burası kütüphane. Konuşmayın, diğer insanlar okuyamıyor” (OYDK, MEB, 2016, s.353).

Tablo 11’e göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 4; %16.0) alt kategorisi yer almaktadır. 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar “okumanın önemi” (f: 1), “okuma sevgisi” (f: 1), “okuma alışkanlığı” (f: 1) ve “kitap armağan etme”dir (f: 1). Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Annem okumam için bana kitap hediye etti” (T1K, MEB, 2016, s.104).

“Atatürk kitap okumayı, araştırma yapmayı, düşüncelerini insanlarla paylaşmayı seven bir nderdi” (T1DK, MEB, 2016, s.66).

“Onun, daha okul çağlarında başlayan kitap okuma alışkanlığı, savaş zamanında bile sürmüş, cumhuriyet yıllarındaysa daha da artmıştır” (T1DK, MEB, 2016, s.66).

“Kitap okumayı çok seviyorum” (T1ÇK, MEB, 2016, s.43).

Tablo 11’e göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 2; %8.0) ve “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 2; %8.0) alt kategorileri yer almaktadır. 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 2; %8.0) kategorisi altında “çocuk” (f: 1) ve “Atatürk” (f: 1) alt kategorileri bulgulanmıştır. Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Murat 10 yaşındaydı, okuma yazmayı geçen yaz öğrenmişti. Üstelik arkadaşları arasında en hızlı yazıp okuyabilen de oydu. (...) Murat, bu zor günlerde nasıl faydalı olabileceğini düşünürken, okuma yazma bilmeyen komşuları Hatice teyzeye, cephedeki oğlu Tahsin’den gelen mektubunu okuyarak yardımcı olmuştu” (T1DK, MEB, 2016, s.61).

“Atatürk kitap okumayı, araştırma yapmayı, düşüncelerini insanlarla paylaşmayı seven bir önderdi. Onun, daha okul çağlarında başlayan kitap okuma alışkanlığı, savaş zamanında bile sürmüş, cumhuriyet yıllarındaysa daha da artmıştır. (...) Cumhuriyet Dönemi’nde büyük bir kütüphaneye sahip olan Atatürk, okuduğu yerli ve yabancı birçok yapıt sayesinde geniş bir kültüre de sahipti” (T1DK, MEB, 2016, s.66).

“Atatürk, Vasıf Çınar’ın bu içten yakınmasına gülümseyerek şöyle karşılık verdi:

‘Ben çocukken yoksuldum. İki kuruş elime geçince, bir kuruşunu kitaba verirdim. Eğer böyle olmasaydım, bu yaptıklarımın hiçbirini yapamazdım’ ” (T1DK, MEB, 2016, s.67).

Tablo 11’e göre 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 2; %8.0) kategorisi altında “okumanın nasıl yapılacağı” (f: 1) ve “okuma yazma öğrenmek/bilmek” (f: 1) alt kategorileri bulgulanmıştır. Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Kütüphane memuru konuşan iki çocuğu uyarıyor:

Çocuklar, burası kütüphane. Konuşmayın, diğer insanlar okuyamıyor” (OYÖ1DK, MEB, 2016, s.353).

“Murat 10 yaşındaydı, okuma yazmayı geçen yaz öğrenmişti. Üstelik arkadaşları arasında en hızlı yazıp okuyabilen de oydu” (T1DK, MEB, 2016, s.61).

Tablo 11’e göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 1; %4.0) alt kategorisi yer almaktadır. 1. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde okuma eyleminin gerçekleştiği yer yalnızca “kütüphane”dir (f: 1). Aşağıda 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Kütüphane memuru konuşan iki çocuğu uyarıyor:

Çocuklar, burası kütüphane. Konuşmayın, diğer insanlar okuyamıyor” (OYÖ1DK, MEB, 2016, s.353).

Tablo 11’e göre 1. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin “okumanın gerçekleştirilme amacı” alt kategorisine yönelik herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

İlkokul 2. sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi 2 (HB2), Matematik 2 (MAT2), İngilizce 2 (İ2), Türkçe 2 (T2) ve Müzik 2 (M2) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 12’de, 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 12

İlkokul 2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	HB2	MAT2	İ2	T2	M2	TOPLAM	
	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	
	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	4	11	5	7	9	0	36 36.7
1.1. Kitap	4	0	5	7	4	0	20
1.2. Öykü	0	5	0	0	0	0	5
1.3. Gazete	0	0	0	0	2	0	2
1.4. Dergi	0	0	0	0	2	0	2
1.5. Şiir	0	2	0	0	0	0	2
1.6. Bilgilik(Ansiklopedi)	0	2	0	0	0	0	2
1.7. Masal	0	1	0	0	0	0	1
1.8. Roman	0	1	0	0	0	0	1
1.9. Mektup	0	0	0	0	1	0	1
2. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	29	0	0	1	0	30 30.6
2.1. Kitap Türü	0	11	0	0	0	0	11
2.2. Kitap/Sayfa Sayısı	0	7	0	0	0	0	7
2.3. Kitapların Özellikleri	0	5	0	0	0	0	5
2.4. Kitaplık	0	3	0	0	1	0	4
2.5. Kütüphane	0	2	0	0	0	0	2
2.6. Kitapçı/Kitabevi	0	1	0	0	0	0	1
3. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	8	5	0	0	5	0	18 18.4
3.1. Okuma Araç Gereci Satın Alma	4	2	0	0	0	0	6
3.2. Okumanın Önemi	0	0	0	0	4	0	4
3.3. Kitaplık Düzenleme	1	2	0	0	0	0	3
3.4. Ödünç Kitap Alma	2	0	0	0	0	0	2
3.5. Okuma Sevgisi	0	1	0	0	0	0	1
3.6. Kitap Paylaşımı	1	0	0	0	0	0	1
3.7. Kitapların Dostluğu	0	0	0	0	1	0	1

(Devam ediyor)

Tablo 12 (Devam)

İlkokul 2. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	HB2	MAT2	İ2		T2	M2	TOPLAM	
	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB		
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	%
4. Okumanın Gerçekleştirilme Amacı	4	0	0	0	1	0	5	5.1
4.1. Kaynak Olarak Okuma	4	0	0	0	0	0	4	
4.2. Eğlence Aracı Olarak Okuma	0	0	0	0	1	0	1	
5. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	3	0	0	1	0	4	4.1
5.1. Çocuk	0	3	0	0	0	0	3	
5.2. Aile Bireyi	0	0	0	0	1	0	1	
6. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	1	0	0	0	3	0	4	4.1
6.1. Okuma Yazma Öğrenmek/Bilmek	1	0	0	0	3	0	4	
7. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	0	0	0	1	0	1	1.0
7.1. Ev	0	0	0	0	1	0	1	
TOPLAM							98	100

Tablo 12'ye göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma kültürü”yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 36; %36.7), “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 30; %30.6), “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 18; %18.4), “okumanın gerçekleştirilme amacı” (f: 5; %5.1), “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 4; %4.1), “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 4; %4.1) ve “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 1; %1.0).

Tablo 12'ye göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 36; %36.7) alt kategorisi yer almaktadır. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma araç gereçlerinin türü” sırasıyla en çok “kitap” (f: 20), “öykü” (f: 5), “gazete” (f: 2), “dergi” (f: 2), “şiir” (f: 2), “bilgilik” (f: 2), “masal” (f: 1), “roman” (f: 1) ve “mektup”tur (f: 1). Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Sevgi, annesinin aldığı 65 sayfalık öykü kitabının önce 29 sayfasını sonra da 16 sayfasını okudu. Okuyacağı kaç sayfası kaldı?” (MAT2DK, Ada, 2016, s.85)

“Oya, kitaplığındaki kitapların sayısını belirledi. Aşağıdaki verileri kullanarak nesne grafiğini oluşturunuz.

Şiir kitabı: 4 Masal kitabı: 6 Hikâye kitabı: 8 Ansiklopedi: 2” (MAT2DK, Ada, 2016, s.106)

“İsmet, kitaplığındaki kitapların sayısını belirlemiştir. Kitaplığında 17 ders kitabı, 25 roman, 4 ansiklopedi ve 14 şiir kitabı vardır. Bu verileri kullanarak tablo oluşturunuz” (MAT2DK, Ada, 2016, s.109).

“Her gün kullandığımız defterlerimiz, kitaplarımız, okuduğumuz gazete ve dergiler nasıl yapılıyor hiç merak ettiniz mi arkadaşlar? (...) Bir düşünün arkadaşlar, kâğıt olmasaydı ne defterler ne kitaplar ne gazeteler ne de dergiler olurdu” (T2DK, Doku, 2016, s.44).

“3. Aşağıdaki kelimelerden hangisinin eş anlamı yoktur?

A) Kara B) Kırmızı C) Kitap” (T2ÇK, Doku, 2016, s.36)

“How many red books are there?” (İ2ÇK, MEB, 2016, s.32)

Tablo 12'ye göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 30; %30.6) alt kategorisi yer almaktadır. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler kitap türü, kitap ya da sayfa sayısı, kitapların özellikleri, kitaplık, kütüphane ve kitapçı/kitabevidir. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok “kitap türü” (f: 11), “kitap/sayfa sayısı” (f: 7), “kitapların özellikleri” (f: 5), “kitaplık” (f: 4), “kütüphane” (f: 2) ve “kitapçı/kitabevi”dir (f: 1). Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“İsmet, kitap okumayı çok seviyor. İsmet, 64 sayfalık kitabın 27 sayfasını okudu. Kitabın okunmayan kaç sayfası kaldı? Tahmin edelim” (MAT2DK, Ada, 2016, s.128).

“Özlem, 66 sayfalık kitabın 32 sayfasını okudu. Geriye okuyacağı kaç sayfa kalmıştır?” (MAT2DK, Ada, 2016, s.129)

“Zeynep ve Mehmet kırtasiyeden kalem ve hikâye kitabı almak istiyor. Mehmet 10 tane hikâye kitabı alırsa kaç TL ödeyeceğini nasıl bulur?” (MAT2DK, Ada, 2016, s.135)

“Problem: Murat önce ev ile okul arasında 25 metre yol yürüyor. Sonra okuldan çıkıp kütüphaneye kadar 37 metre yürüyor. Murat, evden kütüphaneye kadar kaç metre yol yürümüş olur?” (MAT2DK, Ada, 2016, s.163)

“Problem: Kitabımın boyu 28 santimetre, resim defterimin boyu 40 santimetredir. Resim defterimin boyu, kitabımın boyundan kaç santimetre uzundur?” (MAT2DK, Ada, 2016, s.164)

“Değerli kitaplarla dolu zengin kitaplığını pek övdüler. Onlardan faydalanmak için okuyup incelemek gerekir” (T2DK, Doku, 2016, s.105).

Tablo 12'ye göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 18; %18.4) alt kategorisi yer almaktadır. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar sırasıyla en çok “okuma araç gereci satın alma” (f: 6), “okumanın önemi” (f: 4), “kitaplık düzenleme” (f: 3), “ödünç kitap alma” (f: 2), “okuma sevgisi” (f: 1), “kitap paylaşımı” (f: 1) ve “kitapların dostluğu”dur (f: 1). Aşağıda 2. sınıf

düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“-Oğuz, okumam için verdiği kitap çok güzeldi. Teşekkür ederim.

- Beğendiğine sevindim. Kitabımı özenli kullanmışsın. İstersen bir kitap daha vereyim” (HB2DK, Evren, 2016, s.74).

“Param birikince istediğim kitapları alabilirim. (...) Yaşasın! İstedğim kitapları alabileceğim” (HB2DK, Evren, 2016, s.83).

“Arkadaşınız sizden ödünç aldığı kitabı yırtılmış olarak size geri verirse ona ne söylersiniz?” (HB2ÇK, Evren, 2016, s.55)

“Öğretmenimiz 4 TL’lik hikâye kitabından 5 tane alırsa kaç lira öder?” (MAT2DK, Ada, 2016, s.75)

“Babam, sofraya oturmadan gidip kapıdaki kutudan gazete ve mektupları aldı. En büyük zevki, kahvaltıda gazete okumak...” (T2DK, Doku, 2016, s.38)

“Okumak geleceğin/Yolunu aydınlatır./Okumak insanlara/Tüm dünyayı tanıtır. Bizlere okumaktan/Daha yararlı ne var?/Bilgili olmak için/Okuyalım çocuklar” (T2ÇK, Doku, 2016, s.28).

Tablo 12’ye göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumanın gerçekleştirilme amacı” (f: 5; %5.1) alt kategorisi yer almaktadır. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumanın gerçekleştirilme amacı sırasıyla “kaynak olarak okuma” (f: 4) ve “eğlence aracı olarak okuma”dır (f: 1). Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumanın gerçekleştirilme amacı” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Ders kitaplarının dışında kaynak kitaplardan da faydalanabiliriz. Bilgiye daha çabuk ulaşmak için kaynak kitaplardan nasıl yararlanılacağını bilmemiz gerekir” (HB2DK, Evren, 2016, s.43).

“Öğrendiklerim başlığı altında yer alan ‘kaynak kitap’ söz grubu” (HB2DK, Evren, 2016, s.46).

“3. Bilgiye daha çabuk ulaşmak için nasıl yararlanacağımı bilirim. (kaynak kitaplardan)” (HB2DK, Evren, 2016, s.48)

“1. Kaynak kitaplara üç tane örnek yazınız” (HB2ÇK, Evren, 2016, s.37).

Tablo 12'ye göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin beşinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 4; %4.1) ve “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 4; %4.1) alt kategorileri yer almaktadır. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okuma eylemini gerçekleştiren kişiler sırasıyla “çocuk” (f: 3) ve “aile bireyi(baba)”dır (f:1).

“İsmet, kitap okumayı çok seviyor. İsmet, 64 sayfalık kitabın 27 sayfasını okudu. Kitabın okunmayan kaç sayfası kaldı? Tahmin edelim” (MAT2DK, Ada, 2016, s.128).

“Özlem, 66 sayfalık kitabın 32 sayfasını okudu. Geriye okuyacağı kaç sayfa kalmıştır?” (MAT2DK, Ada, 2016, s.129)

“Sevgi, annesinin aldığı 65 sayfalık öykü kitabının önce 29 sayfasını sonra da 16 sayfasını okudu. Okuyacağı kaç sayfası kaldı?” (MAT2ÇK, Ada, 2016, s.85)

“Babam, sofraya oturmadan gidip kapıdaki kutudan gazete ve mektupları aldı. En büyük zevki, kahvaltıda gazete okumak...” (T2DK, Doku, 2016, s.38)

Tablo 12'ye göre 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde okuma eylemini gerçekleştirme sürecine ilişkin “okuma yazma öğrenmek/bilmek” (f:4) alt kategorisi yer almaktadır. Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Okumayı, yazmayı/Sensin bize öğreten/Yurda hizmet etmeyi/Öğretensin öğretmen” (T2DK, Doku, 2016, s.10).

“Okuyup öğrenerek/Adım adım gerçeğe/Yürüyoruz okulla/Aydınlık geleceğe” (T2DK, Doku, 2016, s.18).

“Okula göndereceğim. Orada okuma yazma öğreneceksin” (T2DK, Doku, 2016, s.25)

“İlköğretim, okuma yazma öğrenmemizi sağlar. Vatan ve millet sevgisi kazandırır. Günlük hayatta gerekli olan bilgi ve becerileri öğretir. Okuma yazma öğrenmek, bilgi edinmenin ilk basamağıdır. Okuryazar olmayan kişiler, bilgi edinmekte zorlanırlar” (HB2DK, Evren, 2016, s.54).

Tablo 12'ye göre 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin altıncı sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 1; %1.0)alt kategorisi yer almaktadır. 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde

yer alan okuma eyleminin gerçekleştiği yer “ev”dir (f: 1).Aşağıda 2. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Babam, sofraya oturmadan gidip kapıdaki kutudan gazete ve mektupları aldı. En büyük zevki, kahvaltıda gazete okumak...” (T2DK, Doku, 2016, s.38).

3. Sınıf Ders ve alışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

İlkokul 3. sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi 3 (HB3), Matematik 3 (MAT3), Türkçe 3 (T3), İngilizce 3 (İ3), Fen Bilimleri 3 (FB3) ve Müzik 3 (M3) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 13’te, 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 13

İlkokul 3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	HB3	MAT3		İ3	FB3		T3	M3	TOPLAM	
	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	MEB	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	19	17	21	0	6	0	14	0	77	49.0
1.1. Kitap	7	13	20	0	6	0	4	0	50	
1.2. Gazete	5	0	0	0	0	0	4	0	9	
1.3. Masal	0	1	0	0	0	0	6	0	7	
1.4. Şiir	2	1	0	0	0	0	0	0	3	
1.5. Öykü	1	1	1	0	0	0	0	0	3	
1.6. Dergi	2	0	0	0	0	0	0	0	2	
1.7. Roman	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
1.8. Bilgilik(Ansiklopedi)	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
1.9. Mektup	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
2. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	8	15	0	1	0	8	0	32	20.4
2.1. Kitap Adları	0	2	1	0	0	0	6	0	9	
2.2. Kitapların Özellikleri	0	1	7	0	0	0	0	0	8	
2.3. Kitaplık	0	2	1	0	1	0	2	0	6	
2.4. Kitap/Sayfa Sayısı	0	0	5	0	0	0	0	0	5	
2.5. Kitap Türü	0	1	1	0	0	0	0	0	2	
2.6. Kütüphane	0	2	0	0	0	0	0	0	2	
3. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	7	6	3	0	0	0	5	0	21	13.4
3.1. Çocuk	3	6	3	0	0	0	2	0	14	
3.2. Aile Bireyi	4	0	0	0	0	0	1	0	5	
3.3. Diğer Kişiler	0	0	0	0	0	0	2	0	2	
4. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	0	5	2	0	1	2	3	0	13	8.3
4.1. Okumaya Ayrılan Süre	0	5	2	0	0	0	0	0	7	
4.2.Okuma Sırasında Dikkat Edilmesi Gerekenler	0	0	0	0	1	2	0	0	3	

(Devam ediyor)

Tablo 13 (Devam)

İlkokul 3. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	HB3		MAT3		İ3		FB3		T3		M3		TOPLAM	
	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
4.3. Kütüphaneye Gitme	0	0	0	0	0	0	0	1	0				1	
4.4. Okumanın Yararları	0	0	0	0	0	0	0	1	0				1	
4.5. Okumanın Nasıl Yapılacağı	0	0	0	0	0	0	0	0	0				1	
5. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	0	4	2	0	0	0	0	7	0				13	8.3
5.1. Okuma Önerisi	0	0	0	0	0	0	0	5	0				5	
5.2. Okuma Araç Gereci Satın Alma	0	2	2	0	0	0	0	0	0				4	
5.3. Kitaplık Düzenleme	0	2	0	0	0	0	0	0	0				2	
5.4. Okuma Araç gereci Yazma	0	0	0	0	0	0	0	1	0				1	
5.5. Ödünç Kitap Alma	0	0	0	0	0	0	0	1	0				1	
6. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	1	0	0	0	0	0	0	0				1	0.6
6.1. Ev	0	1	0	0	0	0	0	0	0				1	
TOPLAM													157	100

Tablo 13'e göre, 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 77; %49.0), "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 32; %20.4), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 21; %13.4), "okuma eylemini gerçekleştirme süreci" (f: 13; %8.3), "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" (f: 13; %8.3) ve "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 1; %0.6).

Tablo 13'e göre, 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 77; %49.0) alt kategorisi yer almaktadır. 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okuma araç gereçlerinin türü" sırasıyla en çok "kitap" (f: 50), "gazete" (f: 9), "masal" (f: 7), "şiir" (f: 3), "öykü" (f: 3), "dergi" (f: 2), "roman" (f: 1), "bilgilik(ansiklopedi)" (f: 1) ve "mektup"tur (f: 1). Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

"Loş ışıktaki kitap okumak gözleri yorar" (FB3DK, MEB, 2016, s.133).

"Mine, "Çocuklar İçin Hikayeler", Selim ise "Çocuklar İçin Masallar" adlı kitabı okudu. Sayfa sayısı fazla olan kitabı okuyan kim olduğunu bulalım" (MAT3DK, MEB, 2016, s.25).

"Jale 64 sayfalık öykü kitabının 16 sayfasını okudu. Jale kitabının kalan kısmını her gün 8 sayfa okuyarak kaç günde bitirebilir?" (MAT3DK, MEB, 2016, s.93)

"Bir gazeteye verdiği demeçte şöyle diyor: 'Türkiye'yi, Türkleri bilimsel yaklaşımla tanı mıyorduk' " (T3DK, Kartopu, 2013, s.150).

" 'Masalı sonuna kadar okudum hiç bir şey anlamadım.' cümlesini hangi kelime ile tamamlamak uygun olmaz?" (T3ÇK, Kartopu, 2013, s.79)

" 'Çok severiz biz okulu / Kitabımız bilgi dolu / Okur, yazar her Türkoğlu/Yükselmenin budur yolu.' ve 'Kâğıt, kalem, kitap, defter/Bizi bunlar adam eder/Öğretmeni candan dinler/Öğreniriz pek çok şeyler' (HB3DK, Sevgi, 2016, s.129)

Tablo 13'e göre, 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 32; %20.4) alt kategorisi yer almaktadır. 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok "kitap adları" (f: 9),

“kitapların özellikleri” (f: 8), “kitaplık” (f: 6), “kitap/sayfa sayısı” (f: 5), “kitap türü” (f: 2) ve “kütüphane”dir (f: 2). Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Ancak aynı kuvvetle kitaplığımızı hareket ettiremeyiz. Bunu sağlamak için kitaplığa daha fazla kuvvet uygulamamız gerekir” (FB3DK, MEB, 2016, s.77).

“Aylin ve Arda, bu yıl Kütüphanecilik Kulübü’nde görev aldılar. İlk işleri, kütüphanede hangi tür kitaptan kaçar tane olduğunu araştırmak ve diğer öğrencileri bilgilendirmek...” (MAT3DK, MEB, 2016, s.12)

“Mine, ‘Çocuklar İçin Hikayeler’, Selim ise ‘Çocuklar İçin Masallar’ adlı kitabı okudu. Sayfa sayısı fazla olan kitabı okuyanın kim olduğunu bulalım” (MAT3DK, MEB, 2016, s.25).

“Kitabımızın boy uzunluğuna en yakın tahmin aşağıdakilerden hangisi olabilir?” (MAT3ÇK, MEB, 2016, s.86)

“Jale 64 sayfalık öykü kitabının 16 sayfasını okudu. Jale kitabının kalan kısmını her gün 8 sayfa okuyarak kaç günde bitirebilir?” (MAT3ÇK, MEB, 2016, s.93)

“Kırtasiyenin vitrininde her biri farklı yayınevinde basılmış olan 6 tane “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” hikâye kitabı diziliydi” (MAT3DK, Evrensel, 2016, s.64).

Tablo 13’e göre 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 21; %13.4) alt kategorisi yer almaktadır. 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” sırasıyla en çok “çocuk” (f: 14), “aile bireyi(baba, dede)” (f:5) ve “diğer kişiler”dir (f: 2). Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Harun, her gün okuldan geldikten sonra kitap okumaktadır. Bugün okumaya başladığı ve bitirdiği sayfaların sayıları yanda görülmektedir. Harun bugün kaç sayfa kitap okumuştur?” (MAT3DK, MEB, 2016, s.51)

“Alp ve Ada aynı kitaptan satın alarak okumaya başladılar. Alp, bir haftada kitabın 5/8’ini, Ada ise 4/8’ini okudu. Bir haftada hangisi daha az sayfa okumuştur?” (MAT3DK, MEB, 2016, s.152)

“Jale 64 sayfalık öykü kitabının 16 sayfasını okudu. Jale kitabının kalan kısmını her gün 8 sayfa okuyarak kaç günde bitirebilir?” (MAT3DK, MEB, 2016, s.93)

“Geçen gün babamın, gözleri dolarak bir gazete haberini okuduğunu görünce dayanamayıp yanına gittim. Gazete haberinde, adını şu an hatırlamadığım ama babamın ülkemizden çok uzak dediği bir ülkede yaşanan sorundan bahsediliyordu” (HB3DK, Sevgi, 2016, s.98).

“Ben de dedem gibi kitap okumayı çok severim. Dedemin okuduğu hikâyeleri dinlemek de çok hoşuma gider” (HB3DK, Sevgi, 2016, s.59).

“Bugün öğretmenim okuduğum şiiri çok beğendi” (T3DK, Kartopu, 2013, s.82)

Tablo 13’e göre 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 13; %8.3) ve “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 13; %8.3) alt kategorileri yer almaktadır. 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” sırasıyla en çok “okumaya ayrılan süre” (f: 7), “okuma sırasında dikkat edilmesi gerekenler” (f: 3), “kütüphaneye gitme” (f: 1), “okumanın yararları” (f: 1) ve “okumanın nasıl yapılacağı”dır (f: 1). Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Okuma sırasında göz ile kitap arasında 30-35 santimetre mesafe bırakmalıyız” (FB3DK, İpekyolu, 2016, s.19).

“Okuma ve yazma sırasında, göz sağlığımız için ışık soldan gelmelidir” (FB3DK, İpekyolu, 2016, s.21).

“Çocukların masal okumasının ya da dinlemesinin yararları sizce nelerdir?” (T3ÇK, Kartopu, 2013, s.131)

“Alp ve Ada aynı kitaptan satın alarak okumaya başladılar. Alp, bir haftada kitabın 5/8’ini, Ada ise 4/8’ini okudu. Bir haftada hangisi daha az sayfa okumuştur?” (MAT3DK, MEB, 2016, s.152)

“Burak okulların açılmasından yaz tatiline kadarki 9 aylık sürede 40 tane kitap okumayı planlıyor. Burak her ay 3 kitap okuyarak bu hedefine ulaşabilir mi? Neden?” (MAT3ÇK, MEB, 2016, s.73)

“Her gün 30 dakika kitap okuyan bir kişi 4 gün sonra kaç saat kitap okumuş olur?” (MAT3DK, Evrensel, 2016, s.137)

Tablo 13'e göre 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" (f: 13; %8.3) sırasıyla en çok "okuma önerisi" (f: 5), "okuma araç gereci satın alma" (f: 4), "kitaplık düzenleme" (f: 2), "okuma araç gereci yazma" (f: 1), "ödünç kitap alma"dır(f: 1). Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

"Kırmızı Balon'a ne dersiniz? Umarım okumuşsunuzdur o kitabı" (T3DK, Kartopu, 2013, s.55).

"Alis Harikalar Ülkesinde'yi okuyacaksınız değil mi? Peki ya Define Adası? Okudunuz mu bilmem" (T3DK, Kartopu, 2013, s.56).

"Şeyi de okuyun. Gulliver'in Yolculukları'nı. (...) Bunları söylüyorum ya kısacası elinize ne geçerse okuyun" (T3DK, Kartopu, 2013, s.56).

"Sınıf kitaplığından okumak için aldığım kitap bu. Ortada bırakmamalıydım. Ne yapacağım şimdi?" (HB3DK, Sevgi, 2016, s.24)

"3 katlı rafa 84 tane kitap dizildi. Bunlardan 16 tanesi birinci rafa yerleştirildi. Kalan kitaplar diğer raflara eşit paylaştırıldığına göre kalan rafların her birine kaç kitap düşer?" (MAT3DK, MEB, 2016, s.140)

"Fatoş'a babası her gün 60 kuruş veriyor. Fatoş 1 haftada biriktirdiği paranın yarısı ile bir kitap almış. Kitabı kaç TL'ye almıştır?" (MAT3DK, Evrensel, 2016, s.132)

Tablo 13'e göre 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin beşinci sırada "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 1; %0.6) alt kategorisi yer almaktadır. 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okuma eyleminin gerçekleştiği yerler "ev"dir (f:1).Aşağıda 3. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

"Harun, her gün okuldan geldikten sonra kitap okumaktadır. Bugün okumaya başladığı ve bitirdiği sayfaların sayıları yanda görülmektedir. Harun bugün kaç sayfa kitap okumuştur?" (MAT3DK, MEB, 2016, s.51)

4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

İlkokul 4. sınıf düzeyinde Fen Bilgisi 4 (FB4), Trafik Güvenliği 4 (TG4), Sosyal Bilgiler 4 (SB4), İngilizce 4 (İ4), Matematik 4 (MAT4), Türkçe 4 (T4), Müzik 4 (M4), İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi 4 (İH4) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 4 (DK4) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 14’te, 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (*f*) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 14

İlkokul 4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB4		TG4		SB4	İ4	MAT4	T4	M4	İH4	DK4	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	MEB	ÖZEL	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	0	6	4	2	26	3	0	31	0	0	3	75	61.5
1.1. Kitap	0	2	1	0	6	3	0	12	0	0	1		25
1.2. Gazete	0	2	2	2	9	0	0	7	0	0	1		23
1.3. Şiir	0	0	0	0	5	0	0	4	0	0	0		9
1.4. Öykü	0	0	0	0	4	0	0	1	0	0	0		5
1.5. Dergi	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	1		4
1.6. Masal	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0		2
1.7. Roman	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0		2
1.8. Bilgilik(Ansiklopedi)	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0		2
1.9. Yazı	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0		1
1.10. Çizgi Roman	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0		1
1.11. Mektup	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0		1
2. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	0	0	0	5	0	0	11	0	0	0	0	16	13.1
2.1. Okuma Araç gereci Yazma	0	0	0	0	3	0	0	7	0	0	0		10
2.2. Okuma Araç Gereci Satın Alma	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0		2
2.3. Kitap armağan etme	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0		1
2.4. Kitap Bağışı	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0		1
2.5. Kitap Özlemi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0		1
2.6. Kitapların Güzelliği	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0		1
3. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	1	0	2	0	2	0	0	10	0	0	0	15	12.3
3.1. Kütüphane	0	0	2	0	2	0	0	2	0	0	0		6
3.2. Yazar	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0		3
3.3. Kitap Adları	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0		2
3.4. Kitap Yayımları	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0		2

(Devam ediyor)

Tablo 14 (Devam)

İlkokul 4. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB4		TG4		SB4	İ4	MAT4	T4	M4	İH4	DK4	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	MEB	ÖZEL	f	%
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f		
3.5. Kitapçı/Kitabevi	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
3.6. Kitaplık	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
4. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	0	1	1	1	0	1	3	0	0	2	9	7.4
4.1. Çocuk	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	1	5	
4.2. Aile Bireyi	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	3	
4.3. Diğer Kişiler	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
5. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	0	0	2	0	0	0	0	2	0	0	1	5	4.1
5.1. Kütüphaneye Gitme	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	3	
5.2. Okumanın Yararları	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	
5.3.Okuma Sırasında Dikkat Edilmesi Gerekenler	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
6. Okumanın Gerçekleştirilme Amacı	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2	1.6
6.1. Düşkü (Hobi) Olarak Okuma	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2	
TOPLAM												122	100

Tablo 14'e göre 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "okunan araç gereçlerin türü" (f: 75; %61.5), "okumaya veya okuma araç gerecine ilişkin davranışlar" (f: 16; %13.1), "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 15; %12.3), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 9; %7.4), "okuma eylemini gerçekleştirme süreci" (f: 5; %4.1) ve "okumanın gerçekleştirilme amacı" (f: 2; %1.6).

Tablo 14'e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 75; %61.5) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okuma araç gereçlerinin türü" sırasıyla en çok "kitap" (f: 25), "gazete" (f:23), "şiiir" (f: 9), "öykü" (f: 5), "dergi" (f: 4), "masal" (f:2), "roman" (f: 2), "bilgilik(ansiklopedi)" (f: 2), "yazı" (f: 1), "çizgi roman" (f: 1) ve "mektup"tur (f: 1). Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

"Dünya'da atılmış kitap, gazete ve dergilerin bulunduğu bir yere ışınlanacaktım. Anladığım kadarıyla insanlar bu atılmış kitapların yakınına pek sık uğramıyorlardı" (T4DK, Özgün, 2016, s.80-81).

"Sıkılmaya vaktim olmuyor. Zaten sizi seyretmek de yeterince vaktimi alıyor. Sonra bebeklerim var, kitaplarım var. Okuyor, oynuyor, yarışıyor, öğreniyorum" (T4DK, Özgün, 2016, s.45).

"Kitap ve defterleriniz maddenin katı haline; su kabınızdaki su, sıvı haline; topunuzun içindeki hava ise gaz haline örnektir. Bu maddelerin farklı hallerde bulunmasını sağlayan özellikler nelerdir? Kitap ve defterinizi çantanıza koyduğunuzda şekilleri değişir mi?" (FB4DK, Sevgiyay, 2016, s.60)

"Bu kampanyaya: Kullanmadığınız ve yıpranmamış giysilerinizi; defter, silgi, kalem gibi kırtasiye malzemelerinizi; okuduğunuz kitap ve dergileri; kullanmadığınız oyuncaklarınızı getirerek katılabilirsiniz" (SB4DK, Koza, 2016, s.142).

"Çizgi roman okumaktan çok keyif alırım" (SB4DK, Koza, 2016, s.187).

"Bir ilköğretim okulunun öğrencileri topladıkları 980 tane kitabı belirledikleri 10 tane kardeş okula gönderiyorlar. Her okula kaç kitap gönderildiğini bulalım" (MAT4DK, Dikey, 2012, s.79).

Tablo 14'e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve

davranışlar” (f: 16; %13.1) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” sırasıyla en çok “okuma araç gereci yazma” (f: 10), “okuma araç gereci satın alma” (f: 2), “kitap armağan etme” (f: 1), “kitap bağışı” (f: 1), “kitap özlemi” (f: 1) ve “kitapların güzelliği”dir (f: 1). Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Özlemle açılmış kitaplar / Bir iştah kızda, oğlanda” (T4DK, Özgün, 2016, s.v33)

“ ‘Eski gazete var mı? Amca ne olur eski gazete!’ Bazen trenin pencerelerinden eski gazete atanlar olurdu. Sevincinden deliye dönerdi o zaman. Günlerce okurdu gazeteleri, su içer gibi” (T4DK, Özgün, 2016, s.58).

“O güzelim kitaplardan ayrıldı” (T4DK, Özgün, 2016, s.58).

“100 kitapla iki bin kez dünyayı dolaşmış olan Verne, yürüyemeyecek duruma gelmişti. Fakat bilim kurgu kitapları yazmaktan ölünceye kadar hiç vazgeçmedi” (T4DK, Özgün, 2016, s.78).

“Fakat kitapları yazmaktan ölünceye kadar hiç vazgeçmedi” (T4DK, Özgün, 2016, s.110).

“Çetin: Giysi ve kırtasiye malzemeleri, kitap, dergi, oyuncaklar...

Anne: Sen vereceğin oyuncak ve kitaplarını seçerken ben de giysilerden bir paket hazırlayabilirim” (SB4DK, Koza, 2016, s.143).

Tablo 14’e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 15; %12.3) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok “kütüphane” (f: 6), “yazar” (f: 3), “kitap adları” (f: 2), “kitap yayımı” (f: 2), “kitapçı/kitabevi” (f: 1) ve “kitaplık”tır (f: 1). Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“İbn-i Sîna’nın hastalıkların tanı ve tedavi yöntemleriyle ilgili en önemli eseri ‘Tıbbın Kanunu’ adlı kitabıdır. Bu kitap Latinceye çevrilmiş ve yaklaşık 600 yıl boyunca Avrupa’daki üniversitelerde tıp kitabı olarak okutulmuştur” (FB4DK, MEB, 2016, s.45).

“Kitaplığınızdan bir tane kitabı çıkardığınızı düşünün. Sizce ne olur? Bütün bir rafı boşaltırsanız kitaplığınızın o rafı için ‘boş’ diyebilir misiniz? Peki tamamen dolu bir rafa kitap koyabilir misiniz?” (FB4DK, Sevgiyay, 2016, s.68)

“ ‘Balonla Beş Haftada Seyahat’ adlı kitabı öyle çok beğenildi ki, birinci baskısı birkaç gün içinde tükendi. Kitap pek çok dile çevrildi. Ün kazanmasını sağlayan bu bilim kurgu romanlar onun göz kamaştırıcı bulutlarını açıklıyordu” (T4DK, Özgün, 2016, s.78).

“En önemli eseri, Türkiye Cumhuriyeti’dir. Bilimsel çalışmaların yapılmasına ön ayak olmuş, bir de Geometri kitabı yazmıştır. Atatürk, Türk milletini etrafında toplayarak başlattığı ve başarıya ulaştırdığı Millî Mücadele sürecini de Nutuk adlı eserinde belgelerle anlatmıştır” (SB4DK, Koza, 2016, s.25).

“Kütüphanedeki kitabı alıp aylarca geri getirmeyen bir öğrenci senin eğitim hakkını kullanmanı engeller mi? Bu sorun nasıl çözülebilir?” (İH4DK, MEB, 2016, s.68)

“Bir kütüphaneden 126 tane aynı ebatta kitap, kolilerle başka bir kütüphaneye taşınacaktır. Her koli 9 kitap alabildiğine göre kitapların taşınması için kaç koli gerektiğini bulalım” (MAT4DK, Dikey, 2012, s.77).

Tablo 14’e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 9; %7.4) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” sırasıyla en çok “çocuk” (f: 5), “aile bireyi(baba, anne ile çocuk)” (f: 3) ve “diğer kişiler”dir (f: 1). Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Nazlı, o pazar günü erkenden uyandı. Babası, kahvaltı masasında gazetesini okuyordu. Gazetede başka bir şehirde olan deprem ile ilgili bir haber vardı” (SB4DK, Koza, 2016, s.80).

“Öğretmenimiz dostluk ve kardeşliğin insanlar için önemini araştırmamızı istemişti. Akşam, babamın getirdiği gazeteyi incelerken bir haber başlığı dikkatimi çekti. Haber, araştırma konumuzla ilgiliydi. Haberi okudum ve okula götürmeye karar verdim” (DK4DK, Yıldırım, 2016, s.86).

“Gazeteden yukarıdaki yazıyı okuyan Yağmur, okumayı alışkanlık hâline getirmek istiyor. 1. gün 16, 2. gün 18, 3. gün 20, 4. gün 22 ve 5. gün de 24 sayfa kitap okuyor. Yağmur 5 günde toplam kaç sayfa kitap okumuştur? Toplama işlemi yapmadan kısa yoldan hesaplayabilir misiniz? Açıklayınız” (MAT4DK, Dikey, 2012, s.54).

“Annemle evde gazete okuyorduk. Annem okuduğu haberdan oldukça etkilenmiş olmalı ki gazetede ki haberi bana gösterdi. Haberde bilinçsiz ve sorumsuz insanlar tarafından trafik işaret levhalarına zarar verildiği anlatılıyordu” (TG4DK, Dizin, 2016, s.42).

“ ‘Eski gazete var mı? Amca ne olur eski gazete!’ Bazen trenin pencerelerinden eski gazete atanlar olurdu. Sevincinden deliye dönerdi o zaman. Günlerce okurdu gazeteleri, su içer gibi” (T4DK, Özgün, 2016, s.58).

“Kız, masalları öyle çok seviyordu ki dinlemekle, okumakla kalmıyor, masalları yiyordu!” (T4DK, Özgün, 2016, s.87)

Tablo 14’e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin beşinci sırada “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 5; %4.1) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” sırasıyla en çok “kütüphaneye gitme” (f: 3), “okumanın yararları” (f: 1) ve “okuma sırasında dikkat edilmesi gerekenler”dir(f:1). Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Öğretmenimizin anlattıklarını uygulayarak yolun karşısına geçip kütüphane binasının bahçesine gelmiştik. Bina görevlisi bizleri kapıda karşılayıp binayı gezdirirken binanın tarihçesini anlattı ve kütüphaneden nasıl yararlanabileceğimizi söyledi” (TG4DK, MEB, 2016, s.40).

“Keyifli geçen geziden sonra okul bahçesine varmıştık. Sınıfça gittiğimiz bu gezide kütüphanemizi tanımış ve kütüphaneden nasıl faydalanabileceğimizi öğrenmiş ayrıca kara yolunda karşıya geçiş kurallarını da uygulayarak çok önemli bilgiler edinmiş olduk” (TG4DK, MEB, 2016, s.43).

“Benim için tehlikeli ama büyüleyici bir yer olan okul kütüphanesine gitmeme yardımı dokunabilirdi. Okul kütüphanesinde, bilgilerin düzenli bir şekilde toplandığı ansiklopedi adı verilen çok sayıda kitap vardı. Bana, okul kütüphanesine giden insanların küçük olduğunu söylediler. Fakat bu küçük insanlar da beni gördüklerinde bayılabilir ve üstüme düşerek beni ezebilirlerdi. Buna dikkat etmemi sıkı sıkı tembih ettiler. Çok gerekli olmadığı sürece kütüphaneye giderek kendimi tehlikeye atmamaya karar verdim” (T4DK, Özgün, 2016, s.81).

“Kitap okurken ya da ders çalışırken ışıktan en doğru şekilde nasıl yararlanılır?” (SB4DK, Koza, 2016, s.120)

“Örneğin; onlar, televizyon seyretmek veya top oynamak yerine ev ödevimizi yapmamızı; kitap, dergi vb.ni okumamızı isteyebilirler. Onların bu istekleri, ilk bakışta bize zor gelse de aslında bizim iyiliğimiz içindir” (DK4DK, Yıldırım, 2016, s.95).

Tablo 14’e göre, 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin altıncı sırada “okumanın gerçekleştirilme amacı” (f: 2; %1.6) alt kategorisi yer almaktadır. 4. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumanın gerçekleştirilme amacı” “düşkü (hobi) olarak okuma”dır (f: 2). Aşağıda 4. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumanın gerçekleştirilme amacı” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Hobilerim okuma, tenis ve yüzmedir” (SB4DK, Koza, 2016, s.186).

“Hobilerim okuma ve halk oyunlarıdır” (SB4DK, Koza, 2016, s.187).

5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

Ortaokul 5. sınıf düzeyinde Fen Bilgisi 5 (FB5), İngilizce 5 (İ5), Matematik 5 (MAT5), Sosyal Bilgiler 5 (SB5), Türkçe 5 (T5), Müzik 5 (M5) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 5 (DK5) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 15’te, 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 15

Ortaokul 5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB5		İ5		MAT5		SB5	T5	M5	DK5	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	MEB	MEB	ÖZEL		
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç gereçlerinin Türü	11	11	7	5	17	15	24	27	0	1	118	44.0
1.1. Kitap	10	7	7	3	13	15	11	10	0	1	77	
1.2. Gazete	0	3	0	1	0	0	7	5	0	0	16	
1.3. Dergi	1	1	0	0	1	0	6	3	0	0	12	
1.4. Öykü	0	0	0	0	2	0	0	4	0	0	6	
1.5. Şiir	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
1.6. Masal	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
1.7. Roman	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
1.8. Bilgilik(Ansiklopedi)	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
1.9. Metin	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
1.10. Mektup	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
1.11. Yazı	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
2. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	1	12	8	27	12	2	9	0	0	71	26.5
2.1. Kütüphane	0	0	9	8	1	2	0	6	0	0	26	
2.2. Kitap/Sayfa Sayısı	0	0	0	0	14	8	0	0	0	0	22	
2.3. Kitap Türü	0	0	0	0	4	1	0	0	0	0	5	
2.4. Kitapçı/Kitabevi	0	0	3	0	1	0	0	1	0	0	5	
2.5. Kitapların Özellikleri	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	5	
2.6. Kitap Adları	0	0	0	0	1	1	2	0	0	0	4	
2.7. Kitaplık	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	2	
2.8. Yazar	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
3. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	0	1	2	5	5	7	10	0	2	32	11.9
3.1. Çocuk	0	0	1	2	5	3	7	3	0	2	23	
3.2. Atatürk	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5	
3.3. Diğer Kişiler	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	4	

(Devam ediyor)

Tablo 15 (Devam)

Ortaokul 5. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB5		İ5		MAT5		SB5	T5	M5	DK5	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	MEB	MEB	ÖZEL		
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
4. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	0	1	0	0	6	7	2	8	0	0	24	9.0
4.1. Okuma Araç Gereci Satın Alma	0	0	0	0	2	3	0	0	0	0	5	
4.2. Okuma Sevgisi	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	4	
4.3. Kitap armağan etme	0	0	0	0	0	3	0	1	0	0	4	
4.4. Okuma Araç gereci Yazma	0	1	0	0	1	0	2	0	0	0	4	
4.5. Ödünç Kitap Alma	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2	
4.6. Okumanın Önemi	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
4.7. Kitap Bağışı	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2	
4.8. Kitap Paylaşımı	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
5. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	0	0	1	0	0	3	6	0	0	10	3.7
5.1. Ev	0	0	0	1	0	0	2	2	0	0	5	
5.2. Kütüphane	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	
5.3. Toplu Taşıma Aracı	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
5.4. Tatil Yeri	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
6. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	0	0	0	0	0	1	3	5	0	0	9	3.4
6.1. Kütüphaneye Gitme	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	3	
6.2. Okuma Yazma Öğrenmek/Bilmek	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	3	
6.3. Okuma Türleri	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
6.4. Okumaya Ayrılan Süre	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
6.5. Okuma Sırasında Dikkat Edilmesi Gerekenler	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
7. Okumanın Gerçekleştirilme Amacı	0	0	0	0	0	0	3	1	0	0	4	1.5
7.1. Düşkü (Hobi) Olarak Okuma	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	
7.2. Kaynak Olarak Okuma	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	
TOPLAM											268	100

Tablo 15'e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 118, %44.0), "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 71, %26.5), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 32, %11.9), "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" (f: 24, %9.0), "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 10, %3.7), "okuma eylemini gerçekleştirme süreci" (f: 9, %3.4) ve "okumanın gerçekleştirilme amacı" (f: 4, %1.5).

Tablo 15'e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 118, %44.0) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okuma araç gereçlerinin türü" sırasıyla en çok "kitap" (f: 77), "gazete" (f:16), "dergi" (f: 12), "öykü" (f: 6), "şiir" (f: 1), "masal" (f: 1), "roman" (f: 1), "bilgilik(ansiklopedi)" (f: 1), "metin" (f: 1), "mektup" (f: 1) ve "yazı"dır (f: 1). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

"Tahmini beş bin kadar kitabın büyük çoğunluğunu okumuştur" (T5DK, MEB, 2016, s.26).

"Bilmemen normal. Üçte öğretilmez ama merakın varsa kitapları karıştırırsın. Benim büyük oğlum ansiklopedi okurdu, şimdi mühendis oldu yurt dışında" (T5DK, MEB, 2016, s.52).

"Yunus, Tuğba ve Beyza aşağıda resimleri verilen kalem, içi dolu çanta, defter ve kitaptan oluşan eşyalardan ikisini seçerler. Daha sonra her biri, seçtiği her iki eşyayı ayrı ayrı dinamometreye takıp kuvvetin büyüklüklerini ölçer. Son olarak her ölçümde elde edilen kuvvet büyüklüklerinin değerlerini gösteren sütun grafiği çizerler" (FB5DK, MEB, 2016, s.82).

"Öğretmen, Derya ve arkadaşlarına yapacakları grup çalışmasında yararlanmaları için bir kitap vermiştir. 4 kişiden oluşan grupta herkes eşit olarak çalışacaktır. 94 sayfadan oluşan bu kitabı bitirmek için her grup üyesi kitabın kaç sayfasını çalışmalıdır?" (MAT5DK, Özgün, 2016, s.67)

"Belirli aralıklarla çıkan bilim ve teknoloji dergileri, bilimdeki son gelişmeleri ve yenilikleri insanlara tanıtır. Bu dergilerin bazıları çocuklara yönelik olarak düzenli yayımlanır" (SB5DK, Berkay, 2016, s.112).

"Prepare a picture book about your favourite physical activities" (İ5DK, Evrensel, 2016, s.86).

Tablo 15'e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 71; %26.5) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok "kütüphane" (f: 26), "kitap/sayfa sayısı" (f: 22), "kitap türü" (f: 5), "kitapçı/kitabevi" (f: 5), "kitapların özellikleri" (f: 5), "kitap adları" (f: 4), "kitaplık" (f: 2) ve "yazar"dır (f: 2). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

"İlk İstanbul seyahatine giderken istediği kitaplar o kadar fazlaydı ki, karton kutular buldurup kütüphaneye getirtmişim, tam içine kitapları doldurmak üzereyken Atatürk kütüphaneye geldi ve ne yaptığımı sordu, 'İstedğiniz kitaplar için karton kutular aldurdım, onların içine koydurup özel trene naklettireceğim' deyince 'Dur biraz bekle' dedi. Kitap adedine şöyle bir baktıktan sonra kütüphaneden çıktı, odasına gitti. Biraz sonra, bir baktım iki tane cephaneye sandığını, muhafız alayı erleri getirip kütüphaneye koyuverdiler ve gittiler" (T5DK, MEB, 2016, s.28).

"Atatürk, okuduğu kitapların çoğunu yurt dışındaki yayıncı firmalardan ve kitapçılarından getirmişti. Aldığı hediyeler arasında nice değerlileri gelmesine rağmen, kitap, hele hele çok sevdiği veya okumadığı bir kitap geldiği zaman çok memnun olur ve getirenlere özellikle iltifat ederdi" (T5DK, MEB, 2016, s.26).

"Sultan'ın kitaplarının sayısı, Hanife'nin kitaplarının sayısından 15 fazladır. İkisinin toplam 97 kitabı olduğuna göre Sultan'ın kaç tane kitabı vardır?" (MAT5DK, MEB, 2016, s.83)

"Kuzeybatı Çin'de bulunan 'Diamond Sutra' isimli kitap dünyada yazılan ilk kitap olup MS 868'de yazılmıştır" (MAT5DK, Özgün, 2016, s.12).

"Prepare a picture book about your favourite physical activities" (İ5DK, Evrensel, 2016, s.86).

"Bilim insanları bir hayvanı diğerinden kolayca ayırt edebilmemiz için sınıflamalar yapmışlardır. Birbirine benzeyen hayvan türlerini, tıpkı bir kitaplık gibi düzenlemişlerdir" (FB5DK, Semih, 2016, s.129).

Tablo 15'e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 32; %11.9) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" sırasıyla en çok "çocuk" (f:23), "Atatürk" (f:5) ve "diğer kişiler"dir (f: 4). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve

Çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Atatürk okuduğu bir kitaba asla geri dönmezdi. / Atatürk kütüphanesindeki kitaplarını dağıtmayı severdi. / Atatürk hangi kitabı nasıl okuyacağını bilen bilgili bir kişiydi. / Atatürk kitaplarını dostlarıyla paylaşırdı. / Atatürk kitaplarını sadece kütüphanesinde okurdu” (T5K, MEB, 2016, s.42).

“Ahmet, Osman Cemal Bey’in bir kitabını okurken gülmekten devrildi” (T5K, MEB, 2016, s.164).

“Tansel, sabah okumaya başladığı bir kitabın $\frac{4}{8}$ ’n okumuştur. Akşam ise bir miktar daha kitap okumuştur. Kitabın toplam $\frac{6}{8}$ ’sını okuduğuna göre Tansel, akşam kitabın ne kadarını okumuştur?” (MAT5DK, MEB, 2016, s.273)

“Murat, elindeki kitabı yüksek sesle okumaya başladı” (DK5DK, Netbil, 2016, s.24).

“Biraz sonra elektrik geldiğinde ben odamdaki bilgisayarın başına geçtim, kardeşim kitap okuyacağını söyleyerek odasına gitti” (SB5DK, Berkay, 2016, s.105).

“Ayrıca kitap okumaktan çok hoşlanıyorum. Kitaplığımda 100 civarında kitabım var. Kitaplarımın büyük bir kısmı hikâye ve romanlardan oluşuyor. Sevdiğim yazarların başında Cengiz Aytmatov yer alıyor” (SB5DK, Berkay, 2016, s.161).

Tablo 15’e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 24; %9.0) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” sırasıyla en çok “okuma araç gereci satın alma” (f: 5), “okuma sevgisi” (f: 4), “kitap armağan etme” (f: 4), “okuma araç gereci yazma” (f: 4), “dn kitap alma” (f: 2), “okumanın önemi” (f: 2), “kitap bağışı” (f: 2) ve “kitap paylaşımı”dır (f: 1). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Yukarıdaki grafikte sekiz öğrencinin sınıf kütüphanesine bağışladıkları kitap sayıları verilmiştir. Grafiğe göre 17, 18 ve 19. soruları cevaplayınız.

17. Sınıf kütüphanesine toplam 40 kitap bağışlandığına göre Esra kaç kitap bağışlamıştır?

18. En çok kitap bağışlayan öğrenci, Rukiye'den kaç kitap fazla bağışlamıştır?

19.Eşit sayıda kitap bağışlayan öğrenciler kimlerdir?" (MAT5DK, MEB, 2016, s.149)

"Eren, biriktirdiği harçlıkların $\frac{3}{8}$ 'ü ile hikâye kitabı satın almıştır. Hikâye kitabı

24 TL olduğuna göre Eren'in biriktirdiği harçlık ne kadardır?" (MAT5DK, MEB, 2016, s.264)

"Ayşe öğretmen, kitap haftası nedeniyle kütüphaneden en çok kitap alan ve okuyan öğrencilerini bulup onları ödüllendirmek istemiştir. Kütüphane kayıtlarından tespit ettiği 5 öğrenciye hediye etmek için 44 kitaptan oluşan bir kitap seti almıştır. Ayşe öğretmenin her öğrenciye kaç kitap hediye ettiğini tahmin edebilir misiniz?" (MAT5DK, MEB, 2016, s.63)

"3 ve 5 yaşları arasında 6 kuzeni olan Ahmet, onlara bayramda hediye etmek için boyama kitabı serisi almıştır. Bir seride 16 kitap varsa Ahmet her kuzenine kaç kitap hediye eder?" (MAT5DK, Özgün, 2016, s.67)

"Zeynep hayvanları çok sevmektedir. Kütüphaneye gittiğinde hayvanlarla ilgili ilginç bir kitap bulmuş ve ödünç almıştır. 5 gün boyunca kitaptan her gün 24 sayfa okumuştur. Daha sonra kitabı iade etmesi için 2 günün kaldığını öğrenen Zeynep'in 184 sayfalık bu kitabı bitirmesi için kalan günlerde kaç sayfa okuması gerekir? (Son 2 günde eşit sayfa kitap okuyacak.)" (MAT5DK, Özgün, 2016, s.74)

"Hikâyede yazar özgür davranır ve aklına gelen her konuda yazabilir. Konu, üslup özgürce seçilmiştir. Oysa masalda belli kalıplar vardır. Giriş ve sonuç bölümünde bazı tekerlemeler bulunur. Masalın sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Bundan dolayı masalı okuyan kişi sonuç bölümünde ne olacağını tahmin ettiğinden heyecanı biter" (T5DK, MEB, 2016, s.134).

Tablo 15'e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin beşinci sırada "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 10; %3.7) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" sırasıyla en çok "ev" (f: 5), "kütüphane" (f: 2), "toplu taşıma aracı" (f: 2) ve "tatil yeri"dir (f: 1). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Odamda kitap okuyorum, araştırma yapıyorum ve ödev hazırlıyorum. Odamda küçük bir kitaplığım var. Her ay en az iki kitap almaya özen gösteriyorum” (SB5DK, Berkay, 2016, s.20).

“Biraz sonra elektrik geldiğinde ben odamdaki bilgisayarın başına geçtim, kardeşim kitap okuyacağını söyleyerek odasına gitti” (SB5DK, Berkay, 2016, s.105).

“Millî Kütüphane’deki görevliye, ihtiyaç duyduğumuz kitapların bilgi fişlerini verdik. Konumuzla ilgili birinci elden (anı, fotoğraf, otobiyografi, mektup, gazete) ve ikinci elden kaynakları görevliden aldık. Kaynakları inceleyerek konumuzla ilgili yerleri not aldık” (SB5DK, Berkay, 2016, s.113).

“Yalnız kütüphanede değil, yemekte, ziyafet sofrasında, trende, arabada, deniz kenarında, odasında istirahatte, uyumadan önce yatak odasında her zaman müsait olduğunda devamlı okur, okurdu” (T5DK, MEB, 2016, s.28).

“Atatürk kitaplarını sadece kütüphanesinde okurdu” (T5ÇK, MEB, 2016, s.42).

“Merve tatil boyunca okuyacağı kitapları incelediğinde 3 kitabın 250’şer sayfadan, diğer iki kitabın ise 175’er sayfadan oluştuğunu görmüştür” (MAT5DK, Özgün, 2016, s.108).

Tablo 15’e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin altıncı sırada “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 9; %3.4) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” sırasıyla en çok “kütüphaneye gitme” (f: 3), “okuma yazma öğrenmek/bilmek” (f: 3), “okuma türleri” (f: 1), “okumaya ayrılan süre” (f: 1), “okuma sırasında dikkat edilmesi gerekenler”dir (f: 1). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Fiko, ikinci sınıfa gidiyor. Geçen yıl okumayı ve yazmayı öbür arkadaşlarından daha geç öğrendi” (T5DK, MEB, 2016, s.127).

“Sesli okurken karşımdakilerin duygulanmasını istiyorum. / Daha hızlı okuyabiliyorum. / Sesli okurken bazı kelimelerde sesimi yükseltiyorum” (T5DK, MEB, 2016, s.22).

“Görevli, kütüphanedeki bütün kitapların kayıtlı olduğunu ve her birinde kütüphane fişinin bulunduğunu söyledi. Kütüphane fişinde yazarın adı, kitabın başlığı, yayınevinin adı, basım yeri, basım tarihiyle birlikte kitabın kütüphanedeki numarasının olduğunu göstererek anlattı. Bilgisayar teknolojisiyle birlikte artık her kitapla ilgili bilgilerin bilgisayar ortamında

kayıtlı olduğunu, bunun araştırmacılar için büyük kolaylık sağladığını belirtti. Bize hem raflardaki kütüphane fişinden hem de bilgisayardan aradığımız bir kitabı nasıl bulacağımızı gösterdi” (SB5DK, Berkay, 2016, s.113).

“Kütüphanedeki okuma salonlarını, süreli yayınlar bölümünü ve fotokopi hizmetlerinin verildiği bölümleri gezdikten sonra küçük gezimiz sona erdi” (SB5DK, Berkay, 2016, s.113).

“Tansel, sabah okumaya başladığı bir kitabın $\frac{4}{8}$ ’ünü okumuştur. Akşam ise bir miktar daha kitap okumuştur. Kitabın toplam $\frac{6}{8}$ ’sını okuduğuna göre Tansel, akşam kitabın ne kadarını okumuştur?” (MAT5DK, MEB, 2016, s.273)

“Dedektif Ahmet Açıkgöz ve ortağı Burcu Eray, mesleklerinde kendilerini geliştirmek için her gün kitap okumaktadır. Son okudukları kitap serisi toplam 4292 sayfadan oluşmaktadır. Açıkgöz günde 37 ve Burcu da 29 sayfa okuyorsa bu seriyi bitirmeleri kaç gün sürer?” (MAT5DK, Özgün, 2016, s.55)

Tablo 15’e göre, 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin yedinci sırada “okumanın gerçekleştirilme amacı” (f: 4; %1.5) alt kategorisi yer almaktadır. 5. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumanın gerçekleştirilme amacı” sırasıyla en çok “düşkü (hobi) olarak okuma” (f: 2) ve “kaynak olarak okuma”dır (f: 2). Aşağıda 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumanın gerçekleştirilme amacı” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Millî Kütüphane’deki görevliye, ihtiyaç duyduğumuz kitapların bilgi fişlerini verdik. Konumuzla ilgili birinci elden (anı, fotoğraf, otobiyografi, mektup, gazete) ve ikinci elden kaynakları görevliden aldık. Kaynakları inceleyerek konumuzla ilgili yerleri not aldık. Aradığımız notları hangi yayından aldığımızı aşağıdaki gibi yazdık. Ardından aldığımız notlardan yararlanarak ödevimizi rapor hâline getirdik. Doğrudan ya da dolaylı olarak yararlandığımız kaynakları kaynakçada aşağıdaki gibi gösterdik. Bunu yaparak hem yararlandığımız kitapların yazarlarının emeğine saygı gösterdik hem de bilimsel olarak doğru bir iş yaptık” (SB5DK, Berkay, 2016, s.113).

“Çocukların yukarıdaki soruya verdikleri cevaplar, farklılıklar gösterse de çoğunlukla birbirine benzer; oyun oynamak, film izlemek, müzik dinlemek, dans etmek, spor yapmak, kitap okumak...” (SB5DK, Berkay, 2016, s.158)

“Kitap okumak, müzik dinlemek hobilerim arasındadır” (SB5DK, Berkay, 2016, s.160).

“Bilmemen normal. Üçte öğretilmez ama merakın varsa kitapları karıştırırsın. Benim büyük oğlum ansiklopedi okurdu, şimdi mühendis oldu yurt dışında” (T5DK, MEB, 2016, s.52).

6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

Ortaokul 6. sınıf düzeyinde Fen Bilgisi 6 (FB6), İngilizce 6 (İ6), Matematik 6 (MT6), Sosyal Bilgiler 6 (SB6), Türkçe 6 (T6), Müzik 6 (M6) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 6 (DK6) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 16’da, 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (*f*) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 16

Ortaokul 6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB6		MT6		T6		DK6		SB6	İ6	M6	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	MEB	MEB		
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç gereçlerinin Türü	11	4	25	17	58	77	9	2	29	2	0	234	68.4
1.1. Kitap	8	2	19	5	32	62	9	1	11	1	0	150	
1.2. Gazete	3	2	1	0	6	5	0	1	12	1	0	31	
1.3. Dergi	0	0	1	0	1	5	0	0	6	0	0	13	
1.4. Roman	0	0	2	0	9	2	0	0	0	0	0	13	
1.5. Masal	0	0	0	5	5	0	0	0	0	0	0	10	
1.6. Öykü	0	0	1	5	0	2	0	0	0	0	0	8	
1.7. Şiir	0	0	1	1	5	1	0	0	0	0	0	8	
1.8. Bilgilik(Ansiklopedi)	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
2. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	3	0	9	1	18	5	3	0	6	0	0	45	13.2
2.1. Kitaplık	1	0	2	1	7	3	0	0	0	0	0	14	
2.2. Kütüphane	2	0	0	0	4	0	0	0	4	0	0	10	
2.3. Yazar	0	0	0	0	2	2	0	0	2	0	0	6	
2.4. Kitap Adları	0	0	0	0	3	0	3	0	0	0	0	6	
2.5. Kitapların Özellikleri	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	5	
2.6. Okur	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2	
2.7. Kitapçı/Kitabevi	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
3. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	0	9	5	6	9	0	0	0	2	0	31	9.0
3.1. Çocuk	0	0	9	5	5	5	0	0	0	1	0	25	
3.2. Diğer Kişiler	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1	0	3	
3.3. Aile Bireyi	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2	
3.4. Atatürk	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	

(Devam ediyor)

Tablo 16 (Devam)

Ortaokul 6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	FB6		MT6		T6		DK6		SB6		İ6	M6	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB			
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
4. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	0	1	4	0	10	2	0	0	8	0	0	25	7.3	
4.1. Okuma Araç gereci Yazma	0	1	0	0	0	0	0	0	5	0	0	6		
4.2. Kütüphane/Kitaplık Kurma	0	0	2	0	0	1	0	0	2	0	0	5		
4.3. Okuma Araç Gereci Satın Alma	0	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0	3		
4.4. Okumanın Önemi	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	3		
4.5. Kitap Bağışı	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2		
4.6. Okuma Sevgisi	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2		
4.7. Ödünç Kitap Alma	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1		
4.8. Okuma Önerisi	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1		
4.9. Kitap Hazırlama	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1		
4.10. Kitapların Güzelliği	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1		
5. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	0	0	0	1	2	0	0	0	1	0	0	4	1.2	
5.1. Kütüphaneye Gitme	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2		
5.2. Okumaya Ayrılan Süre	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1		
5.3. Okumanın Nasıl Yapılacağı	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1		
6. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	3	0.9	
6.1. Ev	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1		
6.2. Kütüphane	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1		
6.3. Tatil Yeri	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1		
TOPLAM												342	100	

Tablo 16'ya göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma kültürü”yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 234, %68.4), “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 45, %13.2), “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 31, %9.0), “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 25, %7.3), “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 4, %1.2) ve “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 3, %0.9).

Tablo 16'ya göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 234, %68.4) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma araç gereçlerinin türü” sırasıyla en çok “kitap” (f: 150), “gazete” (f: 31), “dergi” (f: 13), “roman” (f: 13), “masal” (f: 10), “öykü” (f: 8), “şiir” (f: 8) ve “bilgilik(ansiklopedi)”tir (f: 1). Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Bugün bir kitap okunurdu. Gülümseyerek baktı raflara. Elini raflardan birine doğru uzattı. Kitapların hepsi birden heyecanlandı” (T6DK, MEB, 2016, s.17).

“Kara kaplı bir kitabı varmış ki içinde her işe çare, her derde deva yazılıymış. / Lokman Hekim’in kara kaplı kitabında neler yazılıymış?” (T6ÇK, Dörtel, 2016, s.145).

“Maddi durumları kötü olmasına rağmen babası bilimsel kitaplar almaktan vazgeçmemiştir. (...) Bugün ‘ohm kanunu’ olarak bilinen çalışmasını 1827’de çıkardığı kitabında yayımlamıştır. Kitabında kendi donanımını kullanarak yaptığı araştırmaları yazmıştır” (SB6DK, Evren, 2016, s.171).

“İlahî kitapların hepsi Allah tarafından gönderilmiştir. Bu bakımdan aralarında herhangi bir farklılık yoktur. İlahî kitaplarda; inanç esasları, ibadetler, insanları iyiye, doğruya ve güzele yönlendiren öğüt, buyruk ve ilkeler yer alır. İlahî kitaplar suhuf (sayfalar) ve büyük kitaplar olmak üzere ikiye ayrılır. Büyük kitaplar dört tanedir” (DK6DK, Gizem, 2016, s.24).

“Aslı, bir öykü kitabının 1/8’ini okudu. Bu kitaptan 24 sayfa daha okusaydı kitabın 1/2’sini okumuş olacaktı. Öykü kitabının tamamı kaç sayfadır?” (MAT6DK, MEB, 2016, s.99)

“I like reading in the newspaper.” (İ6DK, Evrensel, 2016, s.61).

Tablo 16'ya göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 45, %13.2) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok “kitaplık” (f: 6), “kütüphane” (f: 10), “yazar” (f: 6), “kitap adları” (f: 6), “kitapların özellikleri” (f: 6), “okur” (f: 6) ve “kitapçı/kitabevi”dir (f: 22). Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“- Bu kitabın adı ne abi?

- Binbir Gece Masalları.

- Yani o kadar çok masal mı var içinde?

- Sadece masal mı? Aynı zamanda birbirinden güzel renkli resimlerle dolu” (T6DK, MEB, 2016, s.23).

“Mobilyacı bir kitaplık yapmak için sunta tabakasının 2/5’sini kullanmaktadır. Buna göre 2 sunta tabakasından kaç kitaplık yapılır?” (MAT6DK, MEB, 2016, s.169)

“23 cm boyunda, 12 cm eninde ve 4 cm kalınlığındaki kitaplardan 5 tanesi bir kutuya konulmak isteniyor. Kutunun hacmi en az kaç cm^3 olmalıdır?” (MAT6DK, MEB, 2016, s.557)

“XI. yüzyılda yaşadım. 1072 yılında yazmaya başladığım kitabı 1074 yılında bitirdim. Bu kitap ‘Divan-ı Lügat’it-Türk’tür. Kitabımda Türk kültürünü Araplara tanıtmaya çalıştım” (SB6DK, Evren, 2016, s.75).

“Kendinizi bir yazarın yerine koyarak empati kurunuz. Uzun uğraşlar sonucunda bilimsel bir araştırma, roman veya farklı bir eser ortaya çıkarıyorsunuz. Emeğinizi, vaktinizi ve paranızı bu iş için ayırıyorsunuz. Daha sonra bir yayınevine gidip kitabınızın basım haklarını belirli bir ücret karşılığında o yayınevine devrediyorsunuz. Yayınevi, Kültür ve Turizm Bakanlığından bandrol alarak kitabın yayımını yasal hâle getiriyor” (SB6DK, Evren, 2016, s.164).

“Duvarda asılı askılar, kitaplıktaki kitaplar, masanın üzerinde duran kalem, düzgün bir yolda süratini ve doğrultusunu değiştirmeden seyreden bir araç, halat çekme oyununda grupların birbirlerine üstünlük kuramaması durumu gibi örneklerde hep bir denge söz konusudur” (FB6DK, MEB, 2016, s.97).

Tablo 16'ya göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 31; %9.0) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” sırasıyla en çok “çocuk” (f: 25), “diğer kişiler” (f: 3), “aile bireyi” (f: 2) ve “Atatürk”tür (f: 1). Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Başını okumakta olduğu kitaptan kaldırarak Ne var gene yavrum! Kitabımı rahat rahat okuyamayacak mıyım?” (T6DK, Dörtel, 2016, s.80)

“Babam kitap okumayı çok sever” (T6DK, Dörtel, 2016, s.89).

“Zengin bir kütüphanesi olan Atatürk, kitap okumayı çok sever ve okuduğu bir kitabı bitirmeden bırakmazdı” (T6DK, MEB, 2016, s.30).

“Ahmet 245 sayfa olan bir kitabın yaklaşık olarak $\frac{1}{6}$ 'ini okumuştur. Ahmet'in okuduğu sayfa sayısını tahmin edelim” (MAT6DK, MEB, 2016, s.185).

“Hazal'ın bir öykü kitabından 5 günde okuduğu sayfa sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Hazal, öykü kitabından günde ortalama kaç sayfa okumuştur?” (MAT6DK, Sevgi, 2016, s.145).

“Özcan, okumaya başladığı hafta 5 tane öykü kitabı alıp kitaplığına koydu. Özcan sonraki her hafta 2 öykü kitabı daha aldı. Özcan'ın 8.hafta sonunda kaç kitabı olmuştur?” (MAT6DK, Sevgi, 2016, s.198).

Tablo 16'ya göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 25; %7.3) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” sırasıyla en çok “okuma araç gereci yazma” (f: 6), “kütüphane/kitaplık kurma” (f: 5), “kitap satın alma” (f: 3), “okumanın önemi” (f: 3), “kitap bağışı” (f: 2), “okuma sevgisi” (f: 2), “ödünç kitap alma” (f: 1), “okuma önerisi” (f: 1), kitap hazırlama (f: 1) ve “kitapların güzelliği”dir (f: 1). Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Yüreğim küt küt vuruyordu. Çok heyecanlıydım. Dükkândaki adamların yüzlerine bile bakamıyordum. Kırtasiyenin sahibi, önüne bıraktığım bozuk paraları geri itekleyip:

-Sen ne diyorsun koçum, dedi. O kitap çok pahalı, bu parayla olmaz.” (T6DK, MEB, 2016, s.24).

“ ‘Dünyada kitaptan güzel ne vardır ki? İşte önünüzde iki yüz, üç yüz sayfalık bir kitap... Ne olduğunu, neden söz ettiğini bilmiyorsunuz. Yalnız ismini görüyorsunuz. Sadece biliyorsunuz ki bir romandır... hiç durmadan açın, belki içinde elemeleri, sevinçleri, muhabbetleri veya nefretleri sizi ilgilendirecek bir veya birkaç insanla tanışacaksınız. Onlarla birkaç saat veya birkaç gün beraber yaşayacak, onların sırlarını belki kendinizinkilerden de daha iyi öğreneceksiniz. Onların belki de dostu olacaksınız, onların kederlerine ağlayacak, mutlulukları ile sevineceksiniz.’ Nurullah ATAÇ” (T6DK, MEB, 2016, s.34).

“Servet Usta’nın yaptığı kitaplıkların 5/8 ’i beyaz, geri kalanı ise krem rengindedir. Beyaz kitaplıkların sayısı krem kitaplıkların sayısından 4 fazla olduğuna göre Servet Usta toplam kaç tane kitaplık yapmıştır?” (MAT6DK, MEB, 2016, s.201).

“Bir kırtasiyeci öğrencilerin daha fazla kitap okuması için ilçesindeki 8 okula ücretsiz kitap göndermek istiyor. Her okul için birer koli kitap hazırlıyor. Her bir koliye 20 tane roman, 15 tane de hikâye kitabı yerleştiriyor. Kırtasiyecinin gönderdiği toplam kitap sayısını bulalım.” (MAT6DK, MEB, 2016, s.21).

“Atatürk’ün çeşitli alanlarda kitap yazmasının sebebi sizce nedir?” (SB6DK, Evren, 2016, s.167).

“İnsan hakları ve vatandaşlık konusunda bir kitap yazan Atatürk, vergi vermenin vatandaşlık görevi olduğunu vurgulamaktadır. Bu sözle ilgili başka neler söyleyebilirsiniz?” (SB6DK, Evren, 2016, s.101).

Tablo 16’ya göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin beşinci sırada “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 4; %1.2) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” sırasıyla en çok “kütüphaneye gitme” (f: 2), “okumaya ayrılan süre” (f: 1) ve “okumanın nasıl yapılacağı”dır (f: 1). Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

- “Okulunuzun Türkçe öğretmeni olarak 28 Mart 2017 tarihinde 13.00-15.30 saatleri arasında Millî Kütüphaneye gezi düzenlemek istiyorum” (T6DK, MEB, 2016, s.99).

(T6DK, Dörtel, 2016, s.72).

“Bir öğrenci elindeki kitabın 2/5’sini ilk gün, geriye kalanın 5/6’ini ise ikinci gün okumuştur. Öğrencinin ikinci gün okuduğu sayfa, birinci gün okuduğundan 30 sayfa daha fazla ise kitap toplam kaç sayfadır?” (MAT6DK, MEB, 2016, s.191-192).

“Kütüphaneye gittiğinizde aradığınız bilgiye ulaşmak için neler yaparsınız?” (SB6DK, Evren, 2016, s.11).

Tablo 16’ya göre, 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin altıncı sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 3; %0.9) alt kategorisi yer almaktadır. 6. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” sırasıyla en çok “ev” (f: 1), “kütüphane” (f: 1) ve “tatil yeri”dir (f: 1). Aşağıda 6. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Yatağında bir kez gerindi çocuk. Günlerden pazar olduğunu anımsadı. Bugün bir kitap okunurdu. Gülümseyerek baktı raflara. Elini raflardan birine doğru uzattı. Kitapların hepsi birden heyecanlandı. Birer adım öne çıkıp “Beni oku! Beni oku!” diye bağışmaya başladılar” (T6DK, MEB, 2016, s.17).

“Tatilde okumak için kitaplar almış” (T6DK, Dörtel, 2016, s.72).

“İnsanlar; kütüphaneye okumak, dinlemek, araştırma yapmak, danışmak, bakmak ve öğrenmek için giderler” (T6DK, Dörtel, 2016, s.89).

7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

Ortaokul 7. sınıf düzeyinde Sosyal Bilgiler 7 (SB7), Türkçe 7 (T7), İngilizce 7 (İ7), Fen Bilgisi 7 (FB7), Matematik 7 (MT7), Müzik 7 (M7) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 7 (DK7) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 17’de, 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 17

Ortaokul 7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	SB7		T7		İ7	FB7	MT7	M7	DK7	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL		
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1.Okuma Araç Gereçlerinin Türü	2	35	51	20	5	3	7	0	2	125	58.7
1.1. Kitap	1	14	30	11	3	3	6	0	0	68	
1.2. Gazete	1	16	6	4	1	0	0	0	0	28	
1.3. Dergi	0	3	8	2	1	0	1	0	0	15	
1.4. Şiir	0	0	3	1	0	0	0	0	1	5	
1.5. Öykü	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	
1.6. Mektup	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	
1.7. Roman	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2	
1.8. Çizgi Roman	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
1.9. Masal	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
1.10. Bilgilik(Ansiklopedi)	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
2.Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	0	10	10	7	2	1	3	0	6	39	18.3
2.1. Kitap Adları	0	3	5	2	1	1	0	0	6	18	
2.2. Kütüphane	0	5	2	1	0	0	0	0	0	8	
2.3. Yazar	0	2	1	4	0	0	0	0	0	7	
2.4. Kitaplık	0	0	1	0	1	0	0	0	0	2	
2.5. Kitap Satışı	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
2.6. Kitapçı/Kitabevi	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
2.7. Kitap/Sayfa Sayısı	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
3.Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	0	2	17	1	0	0	1	0	3	24	11.3
3.1. Çocuk	0	0	12	0	0	0	1	0	0	13	
3.2. Diğer Kişiler	0	2	3	0	0	0	0	0	3	8	
3.3. Aile Bireyi	0	0	2	1	0	0	0	0	0	3	

(Devam ediyor)

Tablo 17 (Devam)

Ortaokul 7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	SB7		T7		İ7	FB7	MT7	M7	DK7	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL		
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
4. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	0	1	5	6	0	1	1	0	0	14	6.6
4.1. Okuma Alışkanlığı	0	0	0	3	0	0	0	0	0	3	
4.2. Okuma Araç gereci Satın Alma	0	0	2	0	0	0	1	0	0	3	
4.3. Kitap Gereksinimi	0	1	1	0	0	1	0	0	0	3	
4.4. Okumanın Önemi	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2	
4.5. Ödünç Kitap Alma	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
4.6. Kitap armağan etme	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
4.7. Okuma Sevgisi	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
5. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	0	0	3	2	0	1	3	0	0	9	4.2
5.1. Okuma Yazma Öğrenmek/Bilmek	0	0	2	2	0	0	0	0	0	4	
5.2. Kütüphaneye Gitme	0	0	1	0	0	0	2	0	0	3	
5.3. Okumaya Ayrılan Süre	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
5.4. Okuma Sırasında Dikkat Edilmesi Gerekenler	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
6. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2	0.9
6.1. Ev	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
6.2. Kütüphane	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
TOPLAM										213	100

Tablo 17'ye göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma kültürü”yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 125, %58.7), “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 39, %18.3), “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 24, %11.3), “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 14, %6.6), “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 9, %4.2) ve “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 2, %0.9).

Tablo 17'ye göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” (f: 125, %58.7) alt kategorisi yer almaktadır. 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma araç gereçlerinin türü” sırasıyla en çok “kitap” (f: 68), “gazete” (f:28), “dergi” (f: 15), “şiir” (f: 5), “öykü” (f: 2), “mektup” (f: 2), “roman” (f: 2), “çizgi roman” (f: 1), “masal” (f: 1) ve “bilgilik(ansiklopedi)”tir (f: 1). Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma araç gereçlerinin türü” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Gazeteler kim bilir neler yazacak? (Kulisten telefon sesi gelir.) Ne o? Telefon çalıyor. Kim acaba? Mutlaka gazetecilerdir. Galiba benimle röportaj yapmak istiyorlar. (Öksürür, gazetecilere hitap ediyormuş gibi bir tavır alır.) Hayır, sayın gazeteciler hayır...” (T7DK, MEB, 2016, s.25).

“Gazeteler evvela birer sütunlarını yeni harflere hasredecekler, yavaş yavaş bu sütun sayısı artacak, nihayet bütün gazeteler yeni harflerle çıkacaktı” (T7DK, Meram, 2016, s.48).

“Mektup, gazete, dergi ve kitaplardaki yazılar veya yazılı işaretler aracılığı ile yaptığımız iletişim yazılı iletişimi oluşturur” (SB7DK, Ekoyay, 2016, s.12).

“Kitle iletişimi gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon, Genel Ağ, sinema vb. gibi araçlarla yapılmaktadır” (SB7DK, Ekoyay, 2016, s.18).

“She stopped teaching English when she began writing her oks” (İ7DK, Pasifik, 2016, s.15).

“Sibel, kitapçıdan 5 adet hikâye kitabı alıyor. Kitaplar 3 lira daha ucuz olsaydı, 2 kitap daha alabilecekti. Sibel’in aldığı bir kitabın fiyatı kaç liradır?” (MAT7DK, Ada, 2016, s.84)

Tablo 17'ye göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 39, %18.3) alt

kategorisi yer almaktadır. 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok “kitap adları” (f: 18), “kütüphane” (f: 8), “yazar” (f: 7), “kitaplık” (f: 2), “kitap satışı” (f: 2), “kitapçı/kitabevi” (f: 1) ve “kitap/sayfa sayısı”dır (f: 1). Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“ ‘Ay’a Yolculuk’ çocukluğumda okuduğum ilk bilimkurgu romanı” (T7DK, MEB, 2016, s.151).

“Geçen ay ‘Uluç Reis’ romanını okudunuz” (T7DK, MEB, 2016, s.125).

“%20 kârla satılırken satış fiyatı üzerinden %20 indirim yapılan bir kitabın satışından yüzde kaç zarar edilir?” (MAT7DK, Ada, 2016, s.151)

“Newton, temel düşüncelerini ve matematiksel kanıtlarını geliştirdiği deneysel araştırma ürünü bu çalışmaların sonuçlarını iki temel yapıtında kaleme almıştır. Önce mekaniğin ve kozmolojinin sorunlarını tartıştığı büyük yapıtı “Doğa Felsefesinin Matematik İlkeleri” adlı eserini 1687 yılında yayımlamıştır. Gün ışığının bize beyaz görünmesine karşın, aslında pek çok rengin karışımından oluştuğunu belirten buluşun yer aldığı “Optik” adlı eserini, 1704 yılında yayımlamıştır. Bu iki kitap, XVII. Yüzyıl biliminin gelişimini doğrudan etkileyen temel bilim eserleridir” (FB7DK, Sonuç, 2016, s.78).

“Sibel, kitapçıdan 5 adet hikâye kitabı alıyor. Kitaplar 3 lira daha ucuz olsaydı, 2 kitap daha alabilecekti. Sibel’in aldığı bir kitabın fiyatı kaç liradır?” (MAT7DK, Ada, 2016, s.84)

“Yanda verilen tablo, bir öğrencinin kitaptan okuduğu günlük sayfa sayısını göstermektedir. Bu tabloya göre çizgi grafiğini oluşturalım. Öğrencinin en fazla okuduğu gündeki sayfa sayısı ile en az okuduğu gündeki sayfa sayısının farkını bulalım” (MAT7DK, Ada, 2016, s.200).

Tablo 17’ye göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 24; %11.3) alt kategorisi yer almaktadır. 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” sırasıyla en çok “çocuk” (f: 13), “diğer kişiler” (f: 8) ve “aile bireyi”dir (f: 3). Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Dedem gazete” (T7ÇK, Meram, 2016, s.149).

“Ninem hafta sonlarında roman okur” (T7ÇK, MEB, 2016, s.128).

“Gazetede okuduğu bir haberde Ankara()Konya arası hızlı tren seferlerinin 24()08()2011 tarihinde başlayacağını ve iki şehir arası yolculuk süresinin üç saatten bir buçuk saate düştüğünü öğrendi()” (T7ÇK, MEB, 2016, s.161).

“Bebeğini her gece ona masal okuyarak uyutur” (T7ÇK, MEB, 2016, s.98).

“Voleybol maçından sonra kitap okuyacak” (T7ÇK, MEB, 2016, s.33).

“Karşımdaki konuşurken göz ucuyla kitap okuyabilirim” (SB7DK, Ekoyay, 2016, s.28).

Tablo 17’ye göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 14; %6.6) alt kategorisi yer almaktadır. 7. Sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” sırasıyla en çok “okuma alışkanlığı” (f: 3), “okuma araç gereci satın alma” (f: 3), “kitap gereksinimi” (f: 3), “okumanın önemi” (f: 2), “ödünç kitap alma” (f: 1), “kitap armağan etme” (f: 1) ve “okuma sevgisi”dir (f: 1). Aşağıda 7. Sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Sibel, kitapçıdan 5 adet hikâye kitabı alıyor. Kitaplar 3 lira daha ucuz olsaydı, 2 kitap daha alabilecekti. Sibel’in aldığı bir kitabın fiyatı kaç liradır?” (MAT7DK, Ada, 2016, s.84)

“Önce ödünç aldığın kitapları getir, sonra da istediklerini götürürsün” (T7DK, MEB, 2016, s.125).

“Çocukluğundan itibaren yüksek bir okuma merakı ve ilgisi olan Atatürk aynı zamanda ileriye çok iyi gören bir fikir insanıdır” (T7DK, MEB, 2016, s.34).

“Okumayı seversin” (T7ÇK, Meram, 2016, s.69).

“Her gün kitap okumalıyız.” (T7ÇK, Meram, 2016, s.83).

“Robenson Crusoe (Robenson Kuruzo)’yu okudunuz mu siz?

— Okudum” (T7DK, Meram, 2016, s.70).

Tablo 17'ye göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin beşinci sırada “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 9; %4.2) alt kategorisi yer almaktadır. 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” sırasıyla en çok “okuma yazma öğrenmek/bilmek” (f: 4), “kütüphaneye gitme” (f: 3), “okumaya ayrılan süre” (f: 1) ve “okuma sırasında dikkat edilmesi gerekenler”dir(f: 1). Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Kitap okurken gözümüzle kitap arasındaki mesafenin en az 35 cm olmasına dikkat etmeliyiz” (FB7DK, Sonuç, 2016, s.42).

“Şimdi neler yapacağımızı görüşecek ve aramızda görev dağılımı yapacaktık. Bunun için öğle tatilinde okul kütüphanesinde buluşmak üzere sözleştik. Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. (...) Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. (...) Son bir kez kütüphanede toplanıp çalışmalarımızı kontrol edip son düzeltmelerimizi de yaptık” (T7DK, MEB, 2016, s.33).

“Karagöz : Ayyy!.. Şu kocaman çocuklar okumayı yeni mi öğreniyorlar? Ayol, okuma bayramı ilkokulun birinci sınıfında yapılır” (T7DK, MEB, 2016, s.98).

“Özlem, her gün eşit sayıda sayfa okuyarak bir kitabı 8 günde bitiriyor. Eğer günde 15 sayfa eksik okusaydı kitap 16 günde bitecekti.” ifadesine ait denklemi kurunuz.” (MAT7DK, Ada, 2016, s.70).

“Yandaki tabloda bir kütüphaneye hafta boyunca gelen öğrenci sayıları görülmektedir. Bu tabloya ait çizgi grafiğini oluşturunuz. Kütüphaneye hafta boyunca hangi gün en az öğrenci geldiğini bulunuz” (MAT7DK, Ada, 2016, s.201).

“Bir okulda yapılan ankete göre öğrencilerin 50 tanesi sinemaya gitmeyi, 40 tanesi pikniğe gitmeyi, 60 tanesi müze ziyaretine gitmeyi ve 30 tanesi de kütüphanedeki kitapların sayımını yapmayı tercih etmişlerdir. Bu durumu grafik üzerinde gösterelim” (MAT7DK, Ada, 2016, s.209).

Tablo 17'ye göre, 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin altıncı sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 2; %0.9) alt kategorisi yer almaktadır. 7. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” sırasıyla en çok “ev” (f: 1) ve

“kütüphane”dir (f: 1). Aşağıda 7. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. (...) Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. (...) Son bir kez kütüphanede toplanıp çalışmalarımızı kontrol edip son düzeltmelerimizi de yaptık” (T7DK, MEB, 2016, s.33).

“Her gece yatmadan önce destan okuyorum” (T7DK, MEB, 2016, s.114).

8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlere ve Etkinliklere İlişkin Bulgular

Ortaokul 8. sınıf düzeyinde İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 (İTA8), Türkçe 8 (T8), Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 8 (DK8), Fen Bilgisi 8 (FB8), Matematik 8 (MT8), İngilizce 8 (İ8) ve Müzik 8 (M8) adlı ders ve çalışma kitapları bulunmaktadır. Tablo 18’de, 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 18

Ortaokul 8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	İTA8		T8		DK8		FB8	MT8	İ8	M8	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL		
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	27	48	76	34	12	4	6	1	15	0	223	71.5
1.1. Gazete	21	40	8	10	2	1	5	0	4	0	91	
1.2. Kitap	3	5	44	18	8	2	0	0	8	0	88	
1.3. Dergi	1	3	4	1	2	1	1	0	3	0	16	
1.4. Şiir	2	0	11	3	0	0	0	0	0	0	16	
1.5. Roman	0	0	6	1	0	0	0	0	0	0	7	
1.6. Öykü	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2	
1.7. Masal	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
1.8. Mektup	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
1.9. Bilgilik(Ansiklopedi)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
2. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	3	0	18	8	1	0	0	1	0	0	31	9.9
2.1. Kitap Adları	2	0	13	4	0	0	0	0	0	0	19	
2.2. Kütüphane	1	0	4	1	1	0	0	0	0	0	7	
2.3. Yazar	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	3	
2.4. Kitapçı/Kitabevi	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
2.5. Kitap/Sayfa Sayısı	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
3. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	3	5	5	9	0	0	0	0	3	0	25	8.1
3.1. Çocuk	0	0	3	4	0	0	0	0	1	0	8	
3.2. Diğer Kişiler	0	0	2	5	0	0	0	0	1	0	8	
3.3. Atatürk	3	5	0	0	0	0	0	0	0	0	8	
3.4. Aile Bireyi	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	

(Devam ediyor)

Tablo 18 (Devam)

Ortaokul 8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarında Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	İTA8		T8		DK8		FB8	MT8	İ8	M8	TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL		
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
4. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	1	4	4	6	0	1	0	0	0	0	16	5.1
4.1. Okuma Yazma Öğrenmek/Bilmek	1	4	2	5	0	0	0	0	0	0	12	
4.2. Kütüphaneye Gitme	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	
4.3. Okumanın Yararları	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
4.4. Okuma Sırasında Dikkat Edilmesi Gerekenler	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
5. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	1	0	6	2	2	2	0	0	0	0	13	4.2
5.1. Kitapların Dostluğu	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	4	
5.2. Okumanın Önemi	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	3	
5.3. Okuma Sevgisi	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	
5.4. Kitap Gereksinimi	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2	
5.5. Okuma Araç Gereci Satın Alma	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
5.6. Kitap armağan etme	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
6. Okumanın Gerçekleştirilme Amacı	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2	0.6
6.1. Kaynak Olarak Okuma	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	
6.2. Düşkü (Hobi) Olarak Okuma	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
7. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	0.6
7.1. Kahvehane	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
7.2. Kütüphane	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
TOPLAM											312	100

Tablo 18'e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 223, %71.5), "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 31, %9.9), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 25, %8.1), "okuma eylemini gerçekleştirme süreci" (f: 16, %5.1), "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" (f: 13, %4.2), "okumanın gerçekleştirilme amacı" (f: 3, %0.9) ve "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 1, %0.3).

Tablo 18'e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 223, %71.5) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan "okuma araç gereçlerinin türü" sırasıyla en çok "gazete" (f: 91), "kitap" (f: 88), "dergi" (f: 16), "şiir" (f: 16), "roman" (f: 7), "öykü" (f: 2), "masal" (f: 1), "mektup" (f: 1) ve "bilgilik(ansiklopedi)"dir (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü" ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

"Evimizde bulunan eski dergi ve gazetelerden hayvan ve bitki resimleri keselim" (FB8DK, Tutku, 2016, s.120).

"Kilimlerin dilinden anlayanlar, onu kitap gibi okur, dokuyanın ne demek istediğini anlarlar" (T8DK, Dikey, 2016, s.72).

"Kitaplar, bir zaman bana insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevineceğini, oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmiştiler. Hayır, şimdi insanları, kitapların öğrettiği şekilde sevmiyorum. Kitaplar dediğime bakıp da büyük ilmî kitaplar yahut da dört meşhur kitaptan birisini okuyup iman ettiğim sanılmasın. Şiirler, romanlar, hikâyeler, masallar bana bu ilmi tahsil ettirmişlerdir" (T8DK, MEB, 2016, s.56).

"Bir şiir onu anlatmada ne kadar sönük kalır! Ağrı'nın kendisi muhteşem bir şiirdir. Anbean değişen manzarası, yazılmaz; ancak duyulur, hissedilir bir şiirdir. (...) 'Ağrı' şiiri, dağın yüceliği ve ihtişamı karşısında şairin aczi belirdikçe güzelleşir" (T8DK, MEB, 2016, s.102).

"Burada Fransa'dan getirttiği kitap, gazete ve dergileri okuyarak dünyayı tanıma imkânına kavuştu. Bu yolla edindiği bilgileri ve düşüncelerini yaymak amacıyla da arkadaşlarıyla birlikte el yazısı bir gazete çıkardı" (İTA8DK, Tuna, 2016, s.20).

“Televizyon, gazete ve dergilerde içki, kumar, sigara gibi kötü gibi alışkanlıkları özendirici fotoğraflar ve görüntülerden kaçınılmalıdır” (DK8DK, MEB, 2016, s.100).

Tablo 18’e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” (f: 31, %9.9) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan okumayı çağrıştıran diğer öğeler sırasıyla en çok “kitap adları” (f: 19), “kütüphane” (f: 7), “yazar” (f: 3), “kitapçı/kitabevi” (f: 1) ve “kitap/sayfa sayısı”dır (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Yazar, eserindeki duygu ve düşünceyi okura iletmek için uygun bir tür belirlemiştir” (T8ÇK, Dikey, 2016, s.52).

“Bu Türkmen kocası ünlü ozanın iki eseri vardır: Biri, (Risalet’ün Nushiyye) ya da (Öğüt Risalesi) adıyla aruz ölçüleri içinde yazılmış tasavvufî, ahlaki, dini bir eserdir. Ötekiyse asıl büyük şiir gücünü yansıtan Divan’ıdır ” (T8DK, MEB, 2016, s.49).

“Ben, Kitapçı Fevzi’nin barakasındaki Homeros, Dante, Cervantes, Balzac, Shakespeare, Tolstoy, Sait Faik, Yunus, Nazım Hikmet, Fazıl Hüsni Dağlarca aydınlığına karışmak cüretiyle Küşteri meşalesi kadar harlayabilen yongaların, sac sobanın ön kapağında çizdiği kıvılcık tablosunu...” (T8DK, MEB, 2016, s.57)

“ ‘Benim Yaşam Öyküm’ adını verdiği kitabı önce Ladies Home Journal’da (Leydiiz Hom Jörnıl) kitap biçiminde seri olarak çıktı” (T8DK, MEB, 2016, s.67).

“Cenk’in romanları Mustafa’nın romanlarından 6 adet fazladır. Cenk’in romanlarının sayısının yarısı ile Mustafa’nın romanlarının sayısının toplamı 57’dir. Mustafa’nın romanlarının sayısı kaçtır?” (MAT8DK, Sevgi, 2016, s.202)

“Atatürk’ün bizzat kendisi de 1936-1937 kışında ‘Geometri Kılavuzu’ adlı kitabı yazarak dilde yenileşme hareketine katkıda bulundu. O, bu eserinde, daha önce kullanılan Arapça ve Farsça terimler yerine Türkçe kök ve eklerden türettiği yeni terimlere yer verdi” (İTA8DK, Tuna, 2016, s.113).

Tablo 18’e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin üçüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 25; %8.1) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” sırasıyla en çok “çocuk” (f: 8), “diğer

kişiler” (f: 8), “Atatürk” (f: 8) ve “aile bireyi”dir (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Tabureden kalkarak ayakta, kürsüden şiir okur gibi okumuştum” (T8ÇK, Dikey, 2016, s.62).

“Okuyan, yazan, çizen bir arkadaşımızdı” (T8ÇK, Dikey, 2016, s.29).

“İkinci sınıfa başladığımızda, babam, gazetesini bize okuttururdu” (T8DK, MEB, 2016, s.12).

“Kitap okumayı çok seven bir lider olan Atatürk’ün zengin bir kütüphanesi vardı. Kitaplarını, notlar düşerek ve eleştiriler yaparak okurdu. Okuma zevkine sahip olan Atatürk’ün düşünce dünyasının oluşmasında öğretmenlerinin yanında Türk ve Avrupalı düşünürlerin de etkileri olmuştur” (İTA8DK, MEB, 2016, s.143).

“Atatürk’ün düşünce sisteminin oluşmasında okuduğu kitapların büyük etkisi vardır” (İTA8DK, Tuna, 2016, s.81).

“My father is washing the car, and my mother is reading a newspaper and drinking her coffee” (İ8DK, Evrensel, 2016, s.69).

Tablo 18’e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin dördüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 16; %5.1) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” sırasıyla en çok “okuma yazma öğrenmek/bilmek” (f: 12), “kütüphaneye gitme” (f: 2), “okumanın yararları” (f: 1) ve “okuma sırasında dikkat edilmesi gerekenler”dir (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Böylece okula başladığımızda okuma yazmayı çabucak sökmüştük” (T8DK, MEB, 2016, s.12).

“Köyde okuma yazma öğrenmişti. Bununla yetinmeyip daha birçok şey de öğrenmek istiyordu” (T8ÇK, MEB, 2016, s.40).

“Bu sebeple okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumları yaratmak ve işte bu önemli umdeleri en kısa

zamanda temin etmek, Kültür Vek letinin  zerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir” (T8DK, Dikey, 2016, s.28).

“Ezgi () okuldan çıktıktan sonra doğru kütüphaneye gider. Bütün gününü arkadaşı Kağan’ın istediği kitabı bulmak için kütüphanede katalogları taramayla geçirir ama aradığı kitabı bulamaz. Eve geldiğinde Kağan()a internetten mesaj yazarak haber verir” (T8DK, MEB, 2016, s.13).

“ Değerli Arkadaşıım () bugün kütüphaneye gittim. Benden istediğin kitabı kataloglardan taradım fakat bulamadım. Kütüphane görevlisi ()() Kitabı yarın getireyim ()() dedi() Mehmet ÖNDER() Aldı Sözü Anadolu () Elips Kitap() İstanbul() 2005 () yazılı kağıdı görevliye verdikten sonra eve dönmek zorunda kaldım” (T8DK, MEB, 2016, s.13).

“Bir dersi öğrenmeye, bir kitabı okumaya oturmadan evvel düşün ve çalışman için lazım olan şeyleri yanında ve elinin altında bulundur” (DK8DK,  zg n, 2016, s.63).

Tablo 18’e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin beşinci sırada “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 13; %4.2) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” sırasıyla en çok “kitapların dostluğu” (f: 4), “okumanın önemi” (f: 3), “okuma sevgisi” (f: 2), “kitap gereksinimi” (f: 2), “okuma araç gereci satın alma” (f: 1) ve “kitap armağan etme”dir (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Aşağıda karışık olarak verilen kelimelerden kurallı isim c mleri yapınız. / dost, kitap, iyi, bir” (T8 K, Dikey, 2016, s.68).

“Kitap, kitap / Sen dostların başına gelen dost!” (T8DK, MEB, 2016, s.11).

“Her türlü dostluk yıkılır da/ Yıkılmaz kitaplarla kurulan dostluklar...” (T8DK, MEB, 2016, s.11).

“O yılın tatilinde, ilk kez, kendi paramızla kitap almayı  ğrendik” (T8DK, MEB, 2016, s.13).

“Gene aynı yıl, akrabalarımızdan, kendisine dayı dediğimiz bir yakınıımız, bize bir hikâye kitabı armağan etti” (T8DK, MEB, 2016, s.12).

“İlim ilim bilmektir. / İlim kendin bilmektir. / Sen kendin bilmezsen / Bu nice okumaktır” (DK8DK, MEB, 2016, s.92).

Tablo 18’e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin altıncı sırada “okumanın gerçekleştirilme amacı” (f: 2; %0.6) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okumanın gerçekleştirilme amacı” sırasıyla en çok “kaynak olarak okuma” (f: 1) ve “düşkü (hobi) olarak okuma”dır (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okumanın gerçekleştirilme amacı” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“İnsanın bilgi edinmesinde en önemli kaynaklardan biri kitaplardır” (DK8DK, Özgün, 2016, s.58).

“Kötü alışkanlıkların olduğu yerlerden uzak durmalıyız. Boş zamanlarımızı spor yaparak, kitap okuyarak değerlendirmeliyiz” (DK8DK, MEB, 2016, s.100).

Tablo 18’e göre, 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin yedinci sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 2; %0.6) alt kategorisi yer almaktadır. 8. sınıf ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerde yer alan “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” sırasıyla en çok “kahvehane” (f: 1) ve “kütüphane”dir (f: 1). Aşağıda 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ile ilgili metin ve etkinliklerden örnekler bulunmaktadır:

“Müşterilerinin okumaları için gazete, dergi ve kitap bulunduran geniş, temiz ve iyi döşenmiş kahvehane” (T8DK, MEB, 2016, s.70).

“Ezgi () okuldan çıktıktan sonra doğru kütüphaneye gider. Bütün gününü arkadaşı Kağan’ın istediği kitabı bulmak için kütüphanede katalogları taramayla geçirir ama aradığı kitabı bulamaz. Eve geldiğinde Kağan()a internetten mesaj yazarak haber verir” (T8DK, MEB, 2016, s.13).

1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Metinlerin ve Etkinliklerin Kategorilere Göre Dağılımı

Tablo 19’da, 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinlere ve etkinliklere ilişkin alt kategorilerin sıklık (f) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 19

1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklere İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	TOPLAM	
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
1. Okuma Araç Gereçlerinin Türü	8	36	77	75	118	234	125	223	896	58.3
1.1. Kitap	5	20	50	25	77	150	68	88	483	
1.2. Gazete	0	2	9	23	16	31	28	91	200	
1.3. Dergi	0	2	2	4	12	13	15	16	64	
1.4. Şiir	2	2	3	9	1	8	5	16	46	
1.5. Öykü	0	5	3	5	6	8	2	2	31	
1.6. Roman	0	1	1	2	1	13	2	7	27	
1.7. Masal	0	1	7	2	1	10	1	1	23	
1.8. Bilgilik(Ansiklopedi)	0	2	1	2	1	1	1	1	9	
1.9. Mektup	1	1	1	1	1	0	2	1	8	
1.10. Yazı	0	0	0	1	1	0	0	0	2	
1.11. Çizgi Roman	0	0	0	1	0	0	1	0	2	
1.12. Metin	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
2. Okumayı Çağrıştıran Diğer Öğeler	8	30	32	15	71	45	39	31	271	17.6
2.1. Kütüphane	4	2	2	6	26	10	8	7	65	
2.2. Kitap Adları	1	0	9	2	4	0	18	19	52	
2.3. Kitap/Sayfa Sayısı	3	7	5	0	22	0	1	1	39	
2.4. Kitaplık	1	4	6	1	2	14	2	0	30	
2.5. Kitapların Özellikleri	0	5	8	0	5	5	0	0	23	
2.6. Yazar	0	0	0	3	2	6	7	3	21	
2.7. Kitap Türü	0	11	2	0	5	2	0	0	20	
2.8. Kitapçı/Kitabevi	0	1	0	1	5	6	1	1	15	
2.9. Okur	0	0	0	0	0	2	0	0	2	
2.10. Kitap Satışı	0	0	0	0	0	0	2	0	2	
2.11. Kitap Yayımları	0	0	0	2	0	0	0	0	2	

(Devam ediyor)

Tablo 19 (Devam)

<i>1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklere İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları</i>										
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	TOPLAM	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	%
3. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	2	4	21	9	32	31	24	25	148	9.6
3.1. Çocuk	1	3	0	5	23	25	13	8		78
3.2. Diğer Kişiler	0	0	0	1	4	3	8	8		24
3.3. Atatürk	1	0	0	0	5	1	0	8		15
3.4. Aile Bireyi	0	1	0	3	0	2	3	1		10
4. Okumaya ya da Okuma Araç Gerecine İlişkin Tutum ve Davranışlar	4	18	13	16	24	25	14	13	127	8.3
4.1. Okuma Araç Gereci Satın Alma	0	6	4	2	5	3	3	1		24
4.2. Okuma Araç gereci Yazma	0	0	1	10	4	6	0	0		21
4.3. Okumanın Önemi	1	4	0	0	2	3	2	3		15
4.4. Okuma Sevgisi	1	1	0	0	4	2	1	2		11
4.5. Kitap armağan etme	1	0	0	1	4	0	1	1		8
4.6. Ödünç Kitap Alma	0	2	1	0	2	1	1	0		7
4.7. Okuma Önerisi	0	0	5	0	0	1	0	0		6
4.8. Kitap Bağışı	0	0	0	1	2	2	0	0		5
4.9. Kitap Gereksinimi	0	0	0	0	0	0	3	2		5
4.10. Kitapların Dostluğu	0	1	0	0	0	0	0	4		5
4.11. Kitaplık Düzenleme	0	3	2	0	0	0	0	0		5
4.12. Kütüphane/Kitaplık Kurma	0	0	0	0	0	5	0	0		5
4.13. Okuma Alışkanlığı	1	0	0	0	0	0	3	0		4
4.14. Kitap Paylaşımı	0	1	0	0	1	0	0	0		2
4.15. Kitapların Güzelliği	0	0	0	1	0	1	0	0		2
4.16. Kitap Hazırlama	0	0	0	0	0	1	0	0		1
4.17. Kitap Özlemi	0	0	0	1	0	0	0	0		1

(Devam ediyor)

Tablo 19 (Devam)

<i>1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitaplarındaki Okuma Kültürüyle İlgili Metin ve Etkinliklere İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları</i>										
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	TOPLAM	
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	%
5. Okuma Eylemini Gerçekleştirme Süreci	2	4	13	5	9	4	9	16	62	4.0
5.1. Okuma Yazma Öğrenmek/Bilmek	1	4	0	0	3	0	4	12	24	
5.2. Kütüphaneye Gitme	0	0	1	3	3	2	3	2	14	
5.3. Okumaya Ayrılan Süre	0	0	7	0	1	1	1	0	10	
5.4. Okuma Sırasında Dikkat Edilmesi Gerekenler	0	0	3	1	1	0	1	1	7	
5.5. Okumanın Yararları	0	0	1	1	0	0	0	1	3	
5.6. Okumanın Nasıl Yapılacağı	1	0	1	0	0	1	0	0	3	
5.7. Okuma Türleri	0	0	0	0	1	0	0	0	1	
6. Okuma Eyleminin Gerçekleştiği Yerler	1	1	1	0	10	3	2	2	20	1.3
6.1. Ev	0	1	1	0	5	1	1	0	9	
6.2. Kütüphane	1	0	0	0	2	1	1	1	6	
6.4. Tatil Yeri	0	0	0	0	1	1	0	0	2	
6.5. Toplu Taşıma Aracı	0	0	0	0	2	0	0	0	2	
6.6. Kahvehane	0	0	0	0	0	0	0	1	1	
7. Okumanın Gerçekleştirilme Amacı	0	5	0	2	4	0	0	2	13	0.9
7.1. Düşkü (Hobi) Olarak Okuma	0	4	0	2	2	0	0	1	9	
7.2. Kaynak Olarak Okuma	0	0	0	0	2	0	0	1	3	
7.3. Eğlence Aracı Olarak Okuma	0	1	0	0	0	0	0	0	1	
TOPLAM									1537	100

Tablo 19'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında "okuma kültürü"yle ilgili metinlere ve etkinliklere ilişkin alt kategorilerin sıklık dağılımları çoktan aza doğru şöyledir: "Okuma araç gereçlerinin türü" (f: 896), "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 271), "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 148), "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" (f: 127), "okuma eylemini gerçekleştirme süreci" (f: 62), "okuma eyleminin gerçekleştiği yerler" (f: 20) ve "okumanın gerçekleştirilme amacı" (f: 13).

Tablo 19'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde ilk sırada "okuma araç gereçlerinin türü" (f: 896) alt kategorisi yer almaktadır. "Okuma araç gereçlerinin türü" kategorisi tüm sınıf düzeylerinde ilk sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında "okuma araç gereçlerinin türü"nün sırasıyla en çok "kitap" (f: 483), "gazete" (f: 200), "dergi" (f: 64), "şiir" (f: 46), "öykü" (f: 31), "roman" (f: 27), "masal" (f: 23), "bilgilik(ansiklopedi)" (f: 9), "mektup" (f: 8), "yazı" (f: 2), "çizgi roman" (f: 2) ve "metin" (f: 1) olduğu görülmektedir.

Tablo 19'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde ikinci sırada "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" (f: 271) alt kategorisi yer almaktadır. "Okumayı çağrıştıran diğer öğeler" kategorisi 1, 2, 3, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde ikinci sırada yer alırken 4. sınıf düzeyinde üçüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında "okumayı çağrıştıran diğer öğeler" in sırasıyla en çok "kütüphane" (f: 65), "kitap adları" (f: 52), "kitap/sayfa sayısı" (f: 39), "kitaplık" (f: 30), "kitapların özellikleri" (f: 23), "yazar" (f: 21), "kitap türü" (f: 20), "kitapçı/kitabevi" (f: 15), "okur" (f: 2), "kitap satışı" (f: 2) ve "kitap yayımı" (f: 2) olduğu görülmektedir.

Tablo 19'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde üçüncü sırada "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" (f: 148) alt kategorisi yer almaktadır. "Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" kategorisi 1 ve 4. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer alırken 3, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde üçüncü sırada ve 2. sınıf düzeyinde ise beşinci sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında "okuma eylemini gerçekleştiren kişiler" in sırasıyla en çok "çocuk" (f: 78), "diğer kişiler" (f: 24), "Atatürk" (f: 15) ve "aile bireyi" (f: 10) olduğu görülmektedir.

Tablo 19'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde

dördüncü sırada “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” (f: 127) alt kategorisi yer almaktadır. “Okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar” kategorisi 1 ve 2. sınıf düzeyinde üçüncü sırada, 4. sınıf düzeyinde ikinci sırada ve 8. sınıf düzeyinde beşinci sırada yer alırken 3, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar”ın sırasıyla en çok “okuma araç gereci satın alma” (f: 24), “okuma araç gereci yazma” (f: 21), “okumanın önemi” (f: 15), “okuma sevgisi” (f: 11), “kitap armağan etme” (f: 8), “ödünç kitap alma” (f: 7), “okuma önerisi” (f: 6), “kitap bağışı” (f: 5), “kitap gereksinimi” (f: 5), “kitapların dostluğu” (f: 5), “kitaplık düzenleme” (f: 5), “kütüphane/kitaplık kurma” (f: 5), “okuma alışkanlığı” (f: 4), “kitap paylaşımı” (f: 2), “kitapların güzelliği” (f: 2), “kitap hazırlama” (f: 1) ve “kitap özlemi” (f: 1) olduğu görülmektedir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde beşinci sırada “okuma eylemini gerçekleştirme süreci” (f: 62) alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eylemini gerçekleştirme süreci” kategorisi 3 ve 8. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer alırken 1, 2, 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde beşinci sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma eylemini gerçekleştirme süreci”nin sırasıyla en çok “okuma yazma öğrenmek/bilmek” (f: 24), “kütüphaneye gitme” (f: 14), “okumaya ayrılan süre” (f: 10), “okuma sırasında dikkat edilmesi gerekenler” (f: 7), “okumanın yararları” (f: 3), “okumanın nasıl yapılacağı” (f: 3) ve “okuma türleri” (f: 1) olduğu görülmektedir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde altıncı sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” (f: 20) alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” kategorisi 1, 2, 3, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde altıncı sırada yer alırken 5. sınıf düzeyinde beşinci sırada yer almaktadır. 4. sınıf düzeyinde “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” kategorisine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler”in sırasıyla en çok “ev” (f: 9), “kütüphane” (f: 6), “tatil yeri” (f: 2), “toplu taşıma aracı” (f: 2) ve “kahvehane” (f: 1) olduğu görülmektedir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde yedinci sırada “okumanın gerçekleştirilme amacı” (f: 13) alt kategorisi yer almaktadır.

“Okumanın gerçekleştirilme amacı” kategorisi 2. sınıf düzeyinde dördüncü sırada ve 5. sınıf düzeyinde yedinci sırada yer alırken 4 ve 8. sınıf düzeyinde altıncı sırada yer almaktadır. 1, 3, 6 ve 7. sınıf düzeyinde “okumanın gerçekleştirilme amacı” kategorisine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okumanın gerçekleştirilme amacı”nın sırasıyla en çok “düşkü (hobi) olarak okuma” (f: 9), “kaynak olarak okuma” (f: 3) ve “eğlence aracı olarak okuma” (f: 1) olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Yorum

Ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler öğretim programlarının amaçlarına ulaşmasını sağlayan araçlardandır. Eğitim-öğretimin niteliği ders kitaplarında yer alan metinlerin ve etkinliklerin niteliği ile yakından ilişkilidir. Ders kitapları, içeriği ve tasarım özellikleri ile çocuklarda öğrenme ve okuma isteği oluşmasına katkı sağlayabilir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde ilk sırada “okuma araç gereçlerinin türü” alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma araç gereçlerinin türü” kategorisinin tüm sınıf düzeylerinde ilk sırada yer aldığı görülmektedir. En çok “kitap” ve “gazete” alt kategorilerinde bulguya rastlanmıştır. Kitap, okuma eyleminin temel araçgereçlerinden biridir ve doğrudan okumayı çağrıştırmaktadır. Ders kitaplarında okumayı çağrıştıracak kavramların yer alması okuma kültürü edindirme sürecini destekleyecektir. Ancak incelenen kitaplarda okuma araç gereçlerinin görsellerde de olduğu gibi kitap ve gazete ile sınırlandırılması ve diğer okuma araç gereçlerine çok az yer verilmesi okuma kültürü edindirme açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde ikinci sırada “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” alt kategorisi yer almaktadır. “Okumayı çağrıştıran diğer öğeler” kategorisi 1, 2, 3, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde ikinci sırada yer alırken 4. sınıf düzeyinde üçüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında okumayı çağrıştıran diğer öğeler “kütüphane”, “kitap adları”, “kitap/sayfa sayısı”, “kitaplık”, “kitapların özellikleri”, “yazar”, “kitap

türü”, “kitapçı/kitabevi”, “okur”, “kitap satışı” ve “kitap yayımı”dır. Kitaplarda okumayı çağrıştıracak farklı öğelere yer verilmiştir; ancak bunların sayısı çok az bulunmuştur. Kütüphane, kitap adları, kitaplık, yazar, kitapçı vb. öğeler okumayı çağrıştırmaktadır. Satılan ve basılan kitap sayısı, kişi başına okunan ortalama kitap sayısı, okunan gazete sayısı vb. okuma kültürünün ortaya konmasında yararlanılan ölçütlerdendir (Altunbay ve Uslu Üstten, 2020, s.917). Bununla birlikte okurun edebiyat dünyasındaki tercihleri, okuduğu ya da izlediği yazarlar, yayınevleri, süreli yayınlar ve bütün bunlara yönelik tutumu da okuma kültürünün oluşmasında rol oynar (Ayyıldız, Bozkurt ve Canlı, 2006, s.277). Bu nedenle ders ve çalışma kitaplarında bu öğelere de yer verilmesinin okuma kültürü edindirme sürecinde yararlı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde üçüncü sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” kategorisi 1 ve 4. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer alırken 3, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde üçüncü sırada ve 2. sınıf düzeyinde ise beşinci sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında okuma eylemini gerçekleştiren kişilerin “çocuk”, “diğer kişiler”, “Atatürk” ve “aile bireyi” olduğu görülmektedir. Kitaplarda öğrencilerin özdeşim kurabileceği ya da örnek alabileceği farklı kişilerin okuma eylemini gerçekleştirmesi isteyen herkesin okuma eylemini gerçekleştirebileceği düşüncesinin bilinçaltına yerleşmesini sağlayabilir.

Kitaplarda okuma eylemini gerçekleştiren kişilerin en çok çocuklar olması, çocukların kendileri gibi çocuklarla daha kolay özdeşim kurmaları açısından olumlu bir durum olmasına karşın okuma eylemini gerçekleştiren kişileri çocuklarla sınırlandırmaktadır. Okuma eylemini gerçekleştiren farklı kişilere de kitaplarda yer verildiği görülmektedir; ancak bu kişilerin sayısı çok azdır. Bu durum okumanın herkes tarafından gerçekleştirilebilir bir eylem olduğu anlamının aktarılması açısından ders ve çalışma kitaplarını yetersiz kılmaktadır. Atatürk gibi dünyaca tanınmış, başarılarıyla herkese örnek olmuş kişilerin okumaya ilişkin davranışlarının olması çocuklara rol model olması açısından önemlidir ve çocukların onları örnek alarak okuma ilgisi ve isteği duymalarını sağlayabilir.

Ailenin okuma kültürü edindirme sürecinde önemli bir yeri vardır. Çocuğun kitapla iletişimini başlatan, okuma sevgisinin ve alışkanlığının oluşmasında etkili olan ilk kişiler aile bireyleridir (Clark ve Rumbold, 2006; Peçjak, 2021). İncelenen kitaplarda okumayı gerçekleştiren kişiler olarak aile bireylerine ilişkin örneklerin sayısının

oldukça az olduğu ve kitapların okuma kültürü edindirme sürecinde ailenin örnek olma durumunu yansıtmaya açısından yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Tablo 19'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde dördüncü sırada "okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" alt kategorisi yer almaktadır. "Okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar" kategorisi 1 ve 2. sınıf düzeyinde üçüncü sırada, 4. sınıf düzeyinde ikinci sırada ve 8. sınıf düzeyinde beşinci sırada yer alırken 3, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında okumaya ya da okuma araç gerecine ilişkin tutum ve davranışlar "okuma araç gereci satın alma", "okuma araç gereci yazma", "okumanın önemi", "okuma sevgisi", "kitap armağan etme", "ödünç kitap alma", "okuma önerisi", "kitap bağışı", "kitap gereksinimi", "kitapların dostluğu", "kitaplık düzenleme", "kütüphane/kitaplık kurma", "okuma alışkanlığı", "kitap paylaşımı", "kitapların güzelliği", "kitap hazırlama" ve "kitap özlemi"dir. Bu davranışlar okuma kültürü edinmiş kişilerin gerçekleştirebileceği davranışlardır. Peçjak'a göre (2021, s.468) bireyde okuma kültürünün gelişmesinin ön koşulu okumanın önemine ilişkin inançların gelişmesi, okumanın ve kitapların değer olarak algılanmasıdır. Okuma kültürü edinmiş kişiler okumaya önem verir, okumayı sever ve bir gereksinim olarak görür. Kitaba ve okumaya verdiği değeri davranışlarıyla da gösterir. Bu kişiler kitap ödünç ya da satın alır, başkalarına armağan eder, bağışlar, başkalarıyla paylaşır. Bu tür davranışların ders kitaplarında yer alması, bunların okumaya yönelik bir ileti olarak bilinçaltına kaydedilmesini sağlayarak öğrencilerin okuma kültürü edinme sürecini destekleyebilir.

Tablo 19'a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde beşinci sırada "okuma eylemini gerçekleştirme süreci" alt kategorisi yer almaktadır. "Okuma eylemini gerçekleştirme süreci" kategorisi 3 ve 8. sınıf düzeyinde dördüncü sırada yer alırken 1, 2, 4, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyinde beşinci sırada yer almaktadır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında okuma eylemini gerçekleştirme sürecine ilişkin alt kategoriler "okuma yazma öğrenmek/bilmek", "kütüphaneye gitme", "okumaya ayrılan süre", "okuma sırasında dikkat edilmesi gerekenler", "okumanın yararları", "okumanın nasıl yapılacağı" ve "okuma türleri"dir. Ders ve çalışma kitaplarında en çok "okuma yazma öğrenmek/bilmek" kategorisinin yer aldığı görülmektedir. Okuma kültürü aşamalı bir biçimde gelişir. Okuma yazma öğrenmek de bu aşamalardan biridir

ve bireyin özgür bir biçimde, kendi okumalarını yapmasına olanak sağlayan bir beceridir. Okuma yazma bilmek, okuma kültürünün oluşması için bir basamaktır; ancak bu süreçte tek başına yeterli değildir. Bireyin okuma kültürünün oluşması, okumayı alışkanlık haline getirmesine ve sevmesine bağlıdır. Bunun için de bireyin okumadan zevk alması gerekir. Çünkü okuma alışkanlığının gelişmesi okumadan zevk almayla ilişkilidir (Merga ve Mason, 2019; Sethy, 2018). Okuma ortamı, okumanın neden ve nasıl yapılacağı, okuma sırasında nelere dikkat edilmesi gerektiği vb. öğeler okuma isteğini ve zevkini etkileyebilmektedir. Okuma, öğrencilerin yapmak zorunda olduğu ama yapmaktan zevk almadığı bir şey olarak görüldüğünde okuma kültürünün gelişemeyeceğine inanılır (Jönsson ve Olsson, 2007, s.22). Okumadan zevk alınması için de uygun koşulların sağlanması gerekir. Koşulların uygun olması kişilerin okuma güdüsünü artırır. Dolayısıyla okuma eylemini gerçekleştirme sürecinin okuma kültürünün oluşmasında etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde altıncı sırada “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorisi yer almaktadır. “Okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” kategorisi 1, 2, 3, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde altıncı sırada yer alırken 5. sınıf düzeyinde beşinci sırada yer almaktadır. 4. sınıf düzeyinde “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” kategorisine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında okuma eyleminin gerçekleştiği yerlerin “ev”, “kütüphane”, “tatil yeri”, “toplu taşıma aracı” ve “kahvehane” olduğu görülmektedir. Kitaplarda tatil yeri, toplu taşıma aracı ve kahvehane gibi farklı yaşam alanlarına yer verilmesi olumludur; ancak sayısı yok denecek kadar azdır. Okumanın gündelik yaşamın her alanında gerçekleşebilen bir eylem olduğu düşünüldüğünde kitaplarda okumanın gerçekleştiği yaşam alanlarının ev ve kütüphane ile sınırlandırılması ve sayıca da az yer alması incelenen kitapların okuma kültürünü desteklemesi açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Çünkü okuma kültüründen söz edilebilmesi, okumanın günlük yaşamın tüm yönlerinin bir parçası olmasıyla olanaklıdır (Jönsson ve Olsson, 2007, s.22). Okumanın gerçekleştiği alanların ev ve kütüphane gibi yerlerle sınırlandırılması farklı yaşam alanlarında okuma eyleminin gerçekleştirilmesi düşüncesini olumsuz etkileyebilir.

Tablo 19’a göre 1-8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürünün yapılandırılmasına yönelik metinlere ve etkinliklere ilişkin kategorilerde yedinci sırada “okumanın gerçekleştirilme amacı” (f: 13) alt kategorisi yer almaktadır.

“Okumanın gerçekleştirilme amacı” kategorisi 2. sınıf düzeyinde dördüncü sırada ve 5. sınıf düzeyinde yedinci sırada yer alırken 4 ve 8. sınıf düzeyinde altıncı sırada yer almaktadır. 1, 3, 6 ve 7. sınıf düzeyinde “okumanın gerçekleştirilme amacı” kategorisine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. İncelenen ders ve çalışma kitaplarında “okumanın gerçekleştirilme amacı”nın “düşkü (hobi) olarak okuma”, “kaynak olarak okuma” ve “eğlence aracı olarak okuma” olduğu görülmektedir. Okuma kültürünün oluşmasında okumanın hangi amaçla yapıldığı önemlidir. Ancak Tablo 19’a bakıldığında buna ilişkin içeriklerin sayısı yok denecek kadar azdır. Clark ve Rumbold’a göre (2006, s.24) okumanın eğlence kaynağı olduğuna inanan ebeveynlerin çocuklarının okuma hakkındaki görüşleri, okumanın yalnızca bir beceri olduğuna inanan ebeveynlerin çocuklarına göre daha olumludur. Okuma kültürünün oluşması okumanın bir zorunluluk olarak değil zevk olarak yapılmasına bağlıdır. Okumadan alınan zevk, kişinin okumaya karşı istek ve tutumunu etkilemektedir. Okumanın boş zamanlarda ve eğlenmek amacıyla yapılması okuma isteği ve sevgisini artırabilir.

Bilinçaltına olumlu iletiler gönderilerek istendik davranışların elde edilmesine katkı sağlanabilir (Küçükbezirci, 2013, s.1881). Ders ve çalışma kitaplarında yer alan kitap, gazete, dergi gibi okuma araç gereçlerinin; kütüphane, kitap adları, kitaplık gibi öğelerin; okumaya ilişkin kavram, içerik ve davranışların okuma eylemini çağrıştırmaları, bilinçaltında okumaya ilişkin içeriklerin yer etmesini ve sonrasında davranışa dönüşmesini sağlayabilir. Velioğlu ve diğerlerinin (2013) yaptığı araştırma da bunu destekler niteliktedir. Araştırma okumayı çağrıştıran eylemler, kişiler, görseller ve sözcükler aracılığıyla bilinçaltına iletiler gönderilerek bireylerde okumaya ilişkin davranışların oluştuğunu ortaya koymuştur. Öyleyse okumayı çağrıştıracak kavram ya da sözcüklerin ders kitaplarındaki metinlerde ve etkinliklerde yer alması okuma kültürü edindirme sürecini destekleyebilir. Öğrenciler kitaplarda okumaya ilişkin eylemler, davranışlar, kavramlar ya da sözcüklerle ne kadar çok karşılaşarsa okuma kültürü açısından o kadar yararlı olacağı düşünülmektedir.

Okuma kültürü edindirme sürecinde ders kitaplarında yer alan metinlerin ve etkinliklerin niteliği de önemlidir. Bu sürece katkı sağlaması için hem metinlerin hem de etkinliklerin çocuklarda dil bilinci ve duyarlılığı oluşturacak, okuma sevgisi ve isteği uyandıracak, onların düşünme ve dil becerilerini geliştirecek nitelikte olması gerekmektedir. Çalışma kapsamında incelenen ders ve çalışma kitaplarındaki metinler ve etkinlikler, niteliği açısından okuma kültürü edindirme bağlamında ayrı ayrı değerlendirilmiştir:

Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Niteliğine İlişkin Değerlendirme

Ülkemizde okul bağlamında okuma kültürü edindirme sorumluluğu Türkçe öğretimine verilmektedir. Türkçe öğretiminin genel amacı, okuma kültürü edinmiş, düşünen, duyarlı bireyler yetiştirmektir (Sever, Kaya ve Aslan, 2011, s.12). Türkçe öğretiminin bu amacını gerçekleştirmesinde ders kitaplarında yer alan metinlerin niteliği öne çıkmaktadır. Ders kitaplarında hem öğretici hem de yazınsal metinler yer almaktadır. Öğretici metinler çocuklarda okuma ilgisi ve isteği uyandırmada çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Çocuğun düş ve düşünce gücünü devindiren, yazınsal nitelikli metinler okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmada öğretici metinlerden daha etkilidir. Yazınsal metinler biçim, içerik ve işlev açısından diğer metinlerden farklıdır. İnsanlara yazınsal metinlerle olaylara farklı bakmayı, insanları anlamayı, esnek olmayı ve eleştirel düşünmeyi öğretir (Dilidüzgün, Karagöz ve Genç, 2016, s.133). Bireyleri birçok yaşam durumuyla, farklı sorun ve kişilerle karşılaştırarak yaşama hazırlar. Yazınsal metinler, insana ve yaşama ilişkin pek çok durumla birlikte toplumsal ve evrensel boyuta ulaşmış çeşitli değerleri de yansıtır (Aslan, 2013, s.30). Okura duyma ve düşünme sorumluluğu verecek, öğrencinin yorumlama, kestirimde bulunma, değerlendirme yapmasına ve yaşamla ilişki kurmasına olanak sağlayacak yazınsal metinler (Aslan, 2010a, s.130) öğrencilerin okuma kültürü edinmelerine de katkı sağlayabilir.

Türkçe öğretimi, bireyin okuma kültürünün oluşması ve gelişmesinde önemli bir yeri olan metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle ders kitaplarındaki metinlerin özenle seçilmesi, özenle resimlenmesi ve yine aynı özenle işlenmesi gerekmektedir (İşeri, 2007, s.61). Ders kitapları öğretim programlarında belirlenen amaçlar ve kazanımlara göre hazırlanmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda metinlerin taşınması gereken nitelikler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Metinler, dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirecek özelliklere sahip olmalıdır.
2. Metinler, öğrencilerin sınıf ve yaş düzeylerine uygun olmalıdır.
3. Metinler, öğrencilerin ruh dünyalarını olumsuz yönde etkileyecek nitelikte olmamalıdır.
4. Metinde geçen, yazarın ve dönemin özellikli söyleyişinde, yazımında değişiklik yapılmamalı; açıklama gereken yerlerde parantez içi ifadeler veya dipnotlar kullanılmalıdır. Türkçenin dönemsel ve tarihî değişimini gösteren “Oturmağa geldim.”, “Özür dilemekliğim icap eder.”, “Farkında olmıyarak

çarptım.”, ”Haluk’un Vedai’nı okuyorum.” gibi özellikli söyleyişler ve yazımlar özgün metindeki biçimiyle korunmalıdır.

5. Alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden yazınsal değer taşıyan metinler alınmalıdır. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarının eserinden alınmalıdır. Ayrıca “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır.

6. Bir sınıf düzeyi için seçilen bir metin, başka bir sınıf için kullanılmamalıdır.

7. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.

8. Seçilen metinler, öğrencilerin duygu, düşünce ve düş dünyalarını zenginleştirecek; bilgi, beceri, dil ve estetik zevk düzeylerini geliştirecek nitelikte olmalıdır.

9. Bir sınıfta aynı sanatçıdan, farklı türlerde olmak koşuluyla en fazla iki metin alınabilir.

10. Roman, tiyatro, destan gibi türlerin tamamı kitaba alınamayacağı için bu eserlerin en uygun kısmı veya kısımları kazanımlar da dikkate alınarak seçilmelidir. Metnin başında eserin seçilen bölümüne kadarki kısa özeti verilmeli, seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır. Seçilen metnin arkasından eserin sonraki bölümlerinin özeti verilmelidir (MEB, 2015, s.8).

Ders kitaplarına bakıldığında öğretim programında belirtilen niteliklere uymayan metinlerin kitaplarda yer aldığı görülmektedir. Örneğin programda bir sınıf düzeyi için seçilen bir metnin farklı bir sınıf düzeyinde kullanılmaması gerektiği belirtilmesine karşın “Eskici” adlı metne 4, 6 ve 8. sınıf olmak üzere 3 farklı sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Aslan ve Doğu’nun (2016) yaptığı araştırmada öğrencilerin öteki derslerden ve önceki yıllardan bildikleri konuları yineleyen ya da onlarla aynı içerikte olan metinleri beğenmedikleri görülmüştür. Bu nedenle aynı metin yerine farklı metinlere yer verilmesinin öğrenciler açısından daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Aynı metnin farklı sınıf düzeylerindeki kitaplarda yer alması, metinlerin çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygunluğu açısından çelişkili bir durumdur. 4, 6 ve 8. sınıf düzeyleri çocuğun yaş ve gelişim özellikleri açısından farklılık göstermektedir. Okuma kültürü edindirme sürecinde çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun metinlerle buluşturulması gerekmektedir. Düzeyinin üzerinde metinler çocuğun anlamasını zorlaştıracak gibi düzeyinin altındaki metinler de sıkılmasına neden olabilir. Bu da çocuğun okuma sevgisi ve isteğini olumsuz yönde etkileyebilir.

Ders kitaplarında yer alan bazı metinlerin çok uzun olduğu görülmektedir. Kitaplarda çok uzun metinlerin yer alması öğrenciler açısından olumsuz bir durumdur. Çünkü çok uzun ve anlaşılması güç metinler öğrencilerin sıkılmasına neden olabilmektedir. Önemli olan metinlerin uzunluğu değil niteliğidir. Aslan ve Doğu’nun

(2016) yaptığı araştırmada öğrenciler ders kitaplarındaki metinlerin hem uzun ve sıkıcı olduğunu hem de aynı konu üzerinde durduğunu dile getirmişlerdir. Gün'ün (2012) yaptığı araştırmada görüşme yapılan bazı Türkçe öğretmenleri, kitaplarda uzun ve anlaşılması güç metinlere yer verildiğini ve öğrencilerin okuma metinlerini sıkıcı bulduklarını belirtmişlerdir. İşeri'nin (2007) araştırmasında da benzer bir sonuç elde edilmiş ve öğretmenler, metinlerin uzun olmasının ve içinde bilinmeyen çok sayıda sözcük bulunmasının öğrencilerin metni anlamlandıramamasına ya da bireylerin metinden farklı anlamlar çıkarmasına yol açtığını söylemişlerdir.

Sever ve diğerleri (2011, s.21), kitaplarda yer alan metinlerin, öğretmekten çok öğrenciye duyma ve düşünme sorumluluğu vermesi gerektiğini belirtmektedir. İncelenen kitaplarda öğretici ya da bilgi verici metinlerin yer aldığı görülmektedir. Okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmada bu tür metinler yetersiz kalmaktadır. Çünkü öğretici ya da bilgi verici metinler öğrencilerin düş ve düşünce gücünü devindirmemekte ve ilgisini çekmemektedir. Aslan ve Doğu'ya (2016, s.22) göre ders kitaplarına seçilen yazınsal metinlerin iletilerinin açık olmaması ve metinde çocuk okura neyi yapıp neyi yapmayacağını söylememesi gerekmektedir. İncelenen kitaplarda yer alan bazı metinlerin öğüt verici nitelikte olduğu ve iletilerin açık bir biçimde verildiği görülmektedir.

Kitaplarda dil ve anlatım yönünden düzeye uygun olmayan metinlere rastlanmaktadır. Ayrıca bazı metinlerde yabancı sözcükler ve yazım yanlışları bulunmaktadır. Çocukta okuma isteği ve sevgisi oluşması için ders kitaplarında yer alan metinlerin türünün özgün örneklerini, dilin güzelliğini, varsıllığını ve anlatım olanaklarını yeterince yansıtması, çocuklara dil bilinci ve duyarlılığı kazandırması gerekir. Kitaplarda kısaltılmış metinlere de yer verilmiştir. Metinlerin kısaltılmış ya da özet biçimde olmaması gerekir; çünkü kısaltma ve özetlemeler öğrencilerin metne duyduğu saygıyı yok edebilir ya da metinle güçlü bir bağ kurmasını engelleyebilir (Çelik, 2011, s.203).

Özetle incelenen ders kitaplarında estetik değerden ve yazınsal nitelikten yoksun, niteliksiz görsellerle donatılmış, anadilinin varsıllığını yeterince yansıtmayan, öğüt verici, çocukların düş ve düşünce gücünü devindirmeyen, onlarda okuma isteği ve sevgisi uyandırmayacak metinlerin yer aldığı görülmektedir. Saltık (2018) da yaptığı araştırmada benzer biçimde Türkçe ders kitaplarında öğrencilerin ilgi alanlarına ve düzeylerine uygun olmayan metinlerin yer aldığı, metinlerin öğrencilerde estetik bir duyarlılık oluşumuna kılavuzluk etmediği, okumaya karşı istek uyandırmada ve okuma

kültürü edindirmede yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Solak ve Yaylı (2009, s. 451) da Türkçe ders kitaplarını inceledikleri araştırmalarında kitapların hazırlanmasında gerekli özenin gösterilmediğini, türlerin dengeli dağıtılmadığını, önemli türlere kitaplarda yer verilmediğini, öğrenci düzeyinin göz ardı edildiğini, gerçek yaşamın kitaplara yansıtılmadığını, metinlerin çok uzun olduğunu ve metinler arası okumaya olanak tanımadığını belirtmişlerdir.

Aslan ve Doğu (2016), ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlere ilişkin görüşlerine başvurdukları çalışmalarında, öğrenciler tarafından Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin genel olarak beğenilmediği ve en çok beğenilen metinlerin bile az sayıda öğrenci tarafından beğenildiği sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada öğrencilerin yazınsal niteliği yüksek metinleri beğenmedikleri görülmüş, bunun nedeni ise öğrencilerin bu tür metinleri anlayamamalarına ve onların anlam dünyasına kendi çabalarıyla ulaşma becerilerini kazanamamalarına bağlanmıştır. Öğrencilerin yazınsal nitelikli metinleri anlayabilmesi için bu tür metinlerle sık sık karşılaşması ve etkileşime girmesi gerekir. Öğrenci bu tür metinlerle ne kadar çok etkileşim kurarsa anlama ve düşünme yetisi de o derece gelişir.

Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında Çalışma Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Niteliğine İlişkin Değerlendirme

Etkinlikler, öğretimin amaçlarına ulaşmasını sağlayan araçlardır. Öğrencilerin anlama, anlatma, sınama, sorgulama ve düşünme becerilerini geliştirmektedir. Türkçe Öğretim Programı'nda (2015) kendini ifade eden, iletişim kuran, girişimcilik ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, bilimsel düşünen, anlayan, araştıran, inceleyen, eleştiren, sorgulayan ve yorumlayan, okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilen bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. C. Aslan (2017, s.6) öğrencilere öğretim programında amaçlanan davranışların kazandırılmasında çeşitli duyuları işe katacak, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini eğitecek, onların bakış açılarını ve yaratıcılıklarını genişletecek, bireyselleşmelerine ve kültürel açıdan gelişmelerine katkı sağlayacak etkinliklere yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Etkinliklerin niteliği öğretimin başarısını etkilemektedir. İncelenen kitaplardaki etkinliklerin öğretim programlarında yer alan bazı beceri ve kazanımları

gerçekleştirmede yetersiz olduğu düşünülmektedir. Çevik ve Güneş (2017) de yaptıkları araştırmada etkinliklerin Türkçe dil becerilerini geliştirme açısından istenen düzeyde ve nitelikte olmadığını, bazı etkinliklerin alıştırma mantığı ile hazırlandığı ya da onun yerine kullanıldığını, bazılarının ise tamamen alıştırma özelliklerine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Çiçek ve Alcellat'ın (2015) yaptığı araştırmada ise kazanımlara yönelik bazı etkinliklerin çok yetersiz kaldığı gözlemlenmiş ve öğretmen kılavuz kitabında, öğrencilerin özümsemesi gereken bazı temel kazanımlarla ilgili neredeyse hiçbir etkinliğe yer verilmediği görülmüştür.

İncelenen kitaplarda yer alan etkinliklerin birbiriyle benzerlik gösterdiği de görülmektedir. Benzer ya da aynı soruları yinelemek öğrencilerin sıkılmasına ve kitaptan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Her metinde aynı soruları sormak ve öğrencileri metinle baş başa bırakmak öğrencileri Türkçe dersinden soğutacak, yaratıcılıklarını öldürecek, yazınsal metindeki estetik bulmacayı çözme hazzını engelleyecek ve okuma alışkanlığı geliştirmelerine engel olacaktır (Dilidüzgün vd., 2016, s.123). Kitaplarda yinelenen etkinliklere değil birbirini tamamlayan etkinliklere yer verilmesi bütüncül bir yaklaşım olacaktır.

Çalışma kitaplarında çok sayıda etkinlik yer almaktadır. Ancak önemli olan etkinliklerin sayısı değil, niteliğidir. Etkinliklerin çok olması öğrencilerin sıkılmasına neden olabilmekte ve dersin belirlenen süre içinde işlenmesini de zorlaştırmaktadır. Yapılan bir araştırmada öğretmenler ve öğrenciler kitaplarda verilen etkinliklerin çok olmasından yakınmaktadırlar (İşeri, 2007, s.72). Etkinliklerin öğrencilerin düzeyine de uygun olması gerekir. Etkinlik çok kolay olduğunda öğrenci sıkılmakta, çok zor olduğunda cesareti kırılmaktadır. Hep aynı düzeyde verildiğinde ise tekdüze çalışmalar yapılmakta ve öğrenci gelişimine katkı sağlamamaktadır (Güneş, 2017b, s.58). Kitaplarda yer alan bazı etkinliklerin öğrencilerin düzeyine göre çok zor bazılarının ise çok kolay olduğu görülmektedir. Bu durum öğrencilerin sıkılmasına ve kitaptan uzaklaşmasına neden olabilir.

Türkçe öğretiminin temelinde dil ve düşünme becerilerini geliştirmek vardır. Dil ve düşünme becerilerinin gelişmesi okuma kültürü edindirme sürecinin başarılı bir biçimde sürdürülmesine de olanak tanımaktadır. Kitaplarda öğrencilerin düzeylerine uygun, dil ve düşünme becerilerini geliştirecek, ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda hazırlanmış, onlara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak etkinliklere yer verilerek hem öğretimin başarıya ulaşmasına hem de okuma kültürünün oluşmasına katkı sağlayabilir.

1-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Kahramanlarının Tutum ve Davranışlarının Kategorilere Göre Dağılımı

Tablo 20’de, okuma kültürü edindirme bağlamında 1-8. sınıf Türkçe ders yer alan metin kahramanlarının tutum ve davranışlarına ilişkin alt kategorilerin sıklık (*f*) ve yüzde (%) dağılımları yer almaktadır:

Tablo 20

1-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Kahramanlarının Okuma Kültürüyle İlgili Tutum ve Davranışlarına İlişkin Kategorilerin Sıklık (f) ve Yüzde (%) Dağılımları

	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf		7. Sınıf		8. Sınıf		TOPLAM	
	MEB	ÖZEL	ÖZEL	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	ÖZEL	MEB	f	%
	f	f	f	f	f								
1. Kahramanın Okumaya İlişkin Tutum ve Davranışları	3	3	0	7	3	13	10	4	4	0	4	51	63.8
1.1. Kitap/Gazete/Şiir Okumak	0	0	0	2	0	4	6	1	1	0	0	14	
1.2. Okuma Alışkanlığının Olması	1	0	0	2	1	3	0	2	2	0	0	11	
1.3. Okuma İlgisinin ve Sevgisinin Olması	1	0	0	0	1	3	1	0	0	0	2	8	
1.4. Kitaplarla Arkadaş/Dost Olmak	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	1	4	
1.5. Okuyup Araştırma Yapmak	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	3	
1.6. Okumaya ve Öğrenmeye Önem Vermek	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3	
1.7. Kitap Almak İçin Para Biriktirmek	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	2	
1.8. Öykü/Masal Dinlemeyi Sevmek	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2	
1.9. Okuma Yazma Bilmek	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
1.10. Kitaba Değer Vermek	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
1.11. Kütüphaneye Gitmek	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	
2. Okuma Eylemini Gerçekleştiren Kişiler	2	3	0	5	3	5	5	2	1	0	3	29	36.2
2.1. Çocuk	1	1	0	4	0	1	2	2	1	0	2	14	
2.2. Tanınmış Kişiler	1	1	0	0	2	2	2	0	0	0	0	8	
2.3. Diğer Kişiler	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	1	4	
2.4. Aile Bireyi	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	2	
2.5. Öğretmen	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
TOPLAM												80	100

Tablo 20'ye göre 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okuma kültürüne ilişkin tutum ve davranışlarının sıklık ve yüzde dağılımları çoktan aza doğru şu şekildedir: “kahramanın okumaya ilişkin tutum ve davranışları” (f: 51; %63.8) ve “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 29; %36.2).

Tablo 20'ye göre 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının tutum ve davranışlarında okuma kültürüne ilişkin ilk sırada “kahramanın okumaya ilişkin tutum ve davranışları” (f: 51; %63.8) alt kategorisi yer almaktadır. 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okumaya ilişkin tutum ve davranışlarının en çok “kitap/gazete/şiir okumak” (f: 14) olduğu görülmektedir. “Kitap/gazete/şiir okumak” alt kategorisini “okuma alışkanlığının olması” (f: 11), “okuma ilgisinin ve sevgisinin olması” (f: 8), “kitaplarla arkadaş/dost olmak” (f: 4), “okuyup araştırma yapmak” (f: 3), “okumaya ve öğrenmeye önem vermek” (f: 3), “kitap almak için para biriktirmek” (f: 2), “öykü/masal dinlemeyi sevmek” (f: 2), “okuma yazma bilmek” (f: 2), “kitaba değer vermek” (f: 1) ve “kütüphaneye gitmek” (f: 1) alt kategorileri izlemektedir. Aşağıda 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan “kahramanın okumaya ilişkin tutum ve davranışları” ile ilgili örnekler bulunmaktadır:

“Kâtip Murat, 10 yaşında ve okuma yazmayı geçen yıl öğrenmiş bir çocuk. Çevresindeki okuma yazma bilmeyen kişilerin mektuplarını yazıyor ve okuyor” (T1DK, MEB, 2016, s.61-65).

“Atatürk, kitap okumayı, araştırma yapmayı, düşüncelerini insanlarla paylaşmayı seven bir önder. Okul çağında başlayan okuma alışkanlığı, savaş zamanında bile sürmüş bir kişi. Yaptığı her şeyin okuduğu kitaplar sayesinde olduğunu söyleyen biri” (T1DK, MEB, 2016, s.65-67).

“Çobanlık yaparken her gün kitap okuyan, kitabı çantasından ayırmayan bir çocuk. Trenden atılan eski gazeteleri alıp günlerce okuyan bir çocuk” (T4DK, Özgün, 2016, s.58).

“Çocukların dedesi, okumayı çok seven, çok kitap okuyan ve kitaplarla arkadaşlık eden biri” (T4DK, Dörtel, 2016, s.54-60).

“Atatürk okuma alışkanlığı olan ve okumayı çok seven biri” (T5DK, MEB, 2016, s.26-28).

“Çocuk, harçlıklarıyla kitap alan, kitabı ve okumayı çok seven biri” (T8DK, MEB, 2016, s.12-15).

Tablo 20'ye göre 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının tutum ve davranışlarında okuma kültürüne ilişkin ikinci sırada “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” (f: 29; %36.2) alt kategorisi yer almaktadır. 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okumaya ilişkin tutum ve davranışlarında “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” sırasıyla en çok “çocuk” (f: 14), “tanınmış kişiler” (f: 8), “diğer kişiler” (f: 4), “aile bireyi” (f: 2) ve “öğretmen” (f: 1) olduğu görülmektedir. Aşağıda 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ile ilgili örnekler bulunmaktadır:

“Atatürk, kitap okumayı, araştırma yapmayı, düşüncelerini insanlarla paylaşmayı seven bir önder. Okul çağında başlayan okuma alışkanlığı, savaş zamanında bile sürmüş bir kişi. Yaptığı her şeyin okuduğu kitaplar sayesinde olduğunu söyleyen biri” (T1DK, MEB, 2016, s.65-67).

“Çobanlık yaparken her gün kitap okuyan, kitabı çantasından ayırmayan bir çocuk. Trenden atılan eski gazeteleri alıp günlerce okuyan bir çocuk” (T4DK, Özgün, 2016, s.58).

“Çocukların dedesi, okumayı çok seven, çok kitap okuyan ve kitaplarla arkadaşlık eden biri” (T4DK, Dörtel, 2016, s.54-60).

“Kütüphanenin büyüleyici bir yer olduğunu düşünen bir uzaylı yaratık” (T4DK, Özgün, 2016, s.81).

“Fatih Sultan Mehmet, çok okuyan bir kişi” (T5DK, MEB, 2016, s.74-76).

“Dede, kitaplarda, eski gazetelerde ve dergilerde bir konu hakkında araştırma yapan biri” (T5DK, MEB, 2016, s.82-85).

Tartışma ve Yorum

Türkçe ders kitapları, çocukların yazınsal metinlerle buluşmasına olanak tanımaktadır. Ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla çocuklara okuma sevgisi kazandırılabilir ve okuma kültürü edindirme süreci desteklenebilir. Okuma kültürü edinme sürecinde metinlerin niteliği kadar metin kahramanlarının tutum ve davranışları da önemlidir. Okunan metinlerdeki kahramanlar, çocukların özdeşim kurabileceği ve öykünebileceği kişilerdir. Metin kahramanlarının özellikleri ve davranışları çocukların davranışlarına da yön verebilmektedir.

Tablo 20'ye göre 1-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan metin kahramanlarının okumaya ilişkin davranışlarının en çok “kitap/gazete/şiiir okumak” (f: 14) olduğu görölmektedir. Okuma araç gereçlerinin kitap, gazete ve şiiir ile sınırlandırılması okuma költürü edindirme süreci açısından olumsuz olarak değeriendirilmiştir. Tablo 20'ye göre “kitap/gazete/şiiir okumak” alt kategorisini “okuma alışkanlığının olması” (f: 11) ve “okuma ilgisinin ve sevgisinin olması” (f: 8) alt kategorilerinin izlediğı görölmektedir. Metin kahramanlarının okuma alışkanlığının olması, okumayı sevmesi ve okumaya ilgi duyması çocuğun duygudaşlık kurması açısından önemlidir. 1-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin kahramanlarının öğrencilerin okuma költürü edinme sürecini destekleyecek nitelikte olmadığı, okumaya ilişkin tutum ve davranışlarının sınırlı olduğu görölmektedir. Aytan ve diğeri (2018) de metin kahramanlarının rol model olma durumlarına ilişkin yaptıkları araştırmada 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan kahramanların %50'sinin öğrencilere rol model olma yeterliğine sahip olduğu, %50'sinin ise bu yeterliğe sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışma kapsamında 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam “340” metin; kahramanlarının tutum, davranış ve eylemleri açısından incelenmiştir. İncelenen “340” metinde kahramanların okumaya ilişkin “51” tutum, davranış ya da eyleminin olduğu görölmüştür. Bu oran çok düşüktür ve metinlerdeki kahramanların okuma költürü edindirme sürecinde rol model olma konusunda yetersiz olduğunu göstermektedir.

Tablo 20'ye göre 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında okuma költürüne ilişkin davranış ve eylemleri olan metin kahramanlarının sırasıyla en çok “çocuk” (f: 14), “tanınmış kişiler” (f: 8), “diğeri kişiler” (f: 4), “aile bireyi” (f: 2) ve “öğretmen” (f: 1) olduğu; okuma eylemini gerçekleştiren kişilerin çeşitlilik açısından da sınırlı olduğu görölmektedir. Bu, metin kahramanlarının okuma költürü edindirme sürecini desteklemesi açısından olumsuz bir durumdur. Çocuğun ilişki alanları çevresindekilerle sınırlıdır ve çoğunlukla ailesiyle geçen yaşamı, okuduğı kitaplardaki kahramanların serüvenleriyle çeşitlenir. Bu da çocuğa bir deneyim alanı yaratır (Sever, 2012, s.76). Çocuk, okuduğı kitaplardaki ya da metinlerdeki farklı kahramanlarla duygudaşlık kurarak farklı yaşam deneyimleri edinebilir. Okumaya ilişkin davranışları olan kahramanlarla karşılaşması, çocuğun okumaya ilişkin yaşam deneyimleri edinmesine ve okuma költürünün oluşmasına katkı sağlayabilir.

İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

(Öğretim programlarının okuma kültürünün yapılandırılmasına ilişkin görünümü nasıldır?)

Öğretim programları eğitim-öğretimin dizgeli ve düzenli bir biçimde yürütülmesini sağlar. Öğretim programlarının belirlenen amaç ve kazanımlara ulaşmasında en etkili araçlar ders kitaplarıdır. Ders kitapları öğretim programlarında belirlenen amaç ve kazanımlara uygun bir biçimde hazırlanmaktadır. Bu nedenle öğretim programlarının içeriği ders kitaplarının içeriğine de yön vermektedir. Okuma kültürü edindirme süreci açısından da öğretim programlarının içeriği önem taşımaktadır. Okuma kültürü edindirmeye yönelik amaçların, kazanımların, ünite ve temaların, açıklama ve yönergelerin öğretim programlarında yer alması, ders kitaplarının da buna uygun içeriklerle hazırlanmasına olanak tanır. Aşağıda incelenen ders ve çalışma kitaplarının ilgili öğretim programlarında yer alan amaçlardan örnekler bulunmaktadır:

- Hayat Bilgisi Dersi öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;
 1. Okulu ve okul içindeki ilişkileri tanımalarını,
 2. Grupla çalışma, akranlarıyla iş birliği yapma ve sosyal katılım becerilerini geliştirmelerini,
 3. Fiziksel ve kişisel özellikleri ile kendini tanımalarını,
 4. Aileye ve aile içi ilişkilere dair bir anlayış geliştirerek aile ile ilgili temel değerleri içselleştirmelerini,
 5. Kişisel bakım becerilerini geliştirmelerini,
 6. Kaynakları verimli kullanma becerilerini geliştirmelerini,
 7. Zamanı algılama ve etkili kullanma becerilerini geliştirmelerini,
 8. Sağlıklı ve dengeli beslenme becerilerini ve alışkanlıklarını geliştirmelerini,
 9. Evde, okulda ve okulun dışında kişisel güvenliğini sağlama becerilerini geliştirmelerini,
 10. Bilişim teknolojilerini bilinçli ve güvenli kullanım becerilerini geliştirmesini,
 11. Millî, manevi ve insani değerleri içselleştirmelerini,
 12. Düşünme, sorgulama, farklı düşünceler ve çözümler üretme becerilerini geliştirmelerini,
 13. Doğayı ve çevreyi temiz tutma ve koruma becerilerini geliştirmelerini,
 14. Doğa ile ilgili sorular sorabilme, gözlem yapabilme, gözlem sonuçlarını gruplama, sınıflama ve karşılaştırma yoluyla bilimsel bir anlayış geliştirmelerini sağlamaktır (İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, MEB, 2015).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın okuma kültürüyle ilgili amaçlarının “Bilişim teknolojilerini bilinçli ve güvenli kullanım becerilerini geliştirmek” ve “Düşünme, sorgulama, farklı düşünceler ve çözümler üretme becerilerini geliştirmek” olduğu söylenebilir. Programın öteki amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- Sosyal Bilgiler öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;
 1. Toplumun özgür bir üyesi olarak bireysel özellikleri ile birlikte millî, manevi ve evrensel değerlerin farkına vararak erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmelerini,
 2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak, özgürlük ve sorumluluklarının bilincinde, demokratik hayata etkin bir şekilde katılarak karşılaştığı sorunlara barışçıl çözümler üreten, yaşamın her alanında hoşgörü ve uzlaşma kültürünün oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayan bireyler olmalarını,
 3. Yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyıp insan ile çevre arasındaki etkileşimi coğrafi sorgulama becerilerini kullanarak açıklamalarını,
 4. Ekonomi okuryazarı olarak ekonomik kaynakların sürdürülebilir ve verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik bilgi, beceri ve tutum sahibi olmalarını,
 5. Türk kültürünü oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmelerini,
 6. Küreselleşmenin toplumsal, ekonomik, politik, kültürel ve ekolojik alanlardaki etkileri hakkında bilgi sahibi olarak dünyadaki karşılıklı etkileşimin farkına varmaları ve insanlığa faydalı olma bilincine ulaşmalarını,
 7. Teknolojinin toplumsal ihtiyaçlardan doğduğunu ve toplumları etkilediğini kavramaları, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmalarını,
 8. Vatandaşlık yeterliliklerinin gereği olan temel bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarını sağlamaktadır (Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, MEB, 2015).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- İlkokul Matematik öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;
 1. Matematiksel okuryazarlık becerilerini geliştirebilecek ve etkin bir şekilde kullanabilmelerini,

2. Matematiksel kavramları anlayabilecek, bu kavramları günlük hayatta kullanabilmelerini,
3. Problem çözme sürecinde kendi düşünce ve akıl yürütmelerini rahatlıkla ifade edebilmelerini, başkalarının matematiksel akıl yürütmelerindeki eksiklikleri veya boşlukları görebilmelerini,
4. Matematiksel düşüncelerini mantıklı bir şekilde açıklamak ve paylaşmak için matematiksel terminoloji ve dili doğru kullanabilmelerini,
5. Matematiğin anlam ve dilini kullanarak insan ile nesneler arasındaki ilişkileri ve nesnelerin birbiri ile ilişkilerini anlamlandırabilmelerini,
6. Üst bilişsel bilgi ve becerilerini geliştirebilmelerini; kendi öğrenme süreçlerini bilinçli biçimde yönetebilmelerini,
7. Tahmin etme ve zihinden işlem yapma becerilerini etkin bir şekilde kullanabilmelerini,
8. Kavramları farklı temsil biçimleri ile ifade edebilmelerini,
9. Matematiği öğrenmede deneyimleriyle matematiğe yönelik olumlu tutum geliştirerek, matematiksel problemlere özgüvenli bir yaklaşım geliştirebilmelerini,
10. Sistemli, dikkatli, sabırlı ve sorumlu olma özelliklerini geliştirebilmelerini,
11. Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerini geliştirebilmelerini,
12. Matematiğin sanat ve estetikle ilişkisini fark edebilmelerini sağlamaktır (İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programı, MEB, 2015).

İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programı'nın okuma kültürüyle ilgili amaçlarının “Problem çözme sürecinde kendi düşünce ve akıl yürütmelerini rahatlıkla ifade edebilmelerini, başkalarının matematiksel akıl yürütmelerindeki eksiklikleri veya boşlukları görebilmelerini sağlamak”, “Üst bilişsel bilgi ve becerilerini geliştirebilmelerini ve kendi öğrenme süreçlerini bilinçli biçimde yönetebilmelerini sağlamak”, “Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerini geliştirebilmelerini sağlamak” olduğu söylenebilir. Programın öteki amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- Ortaokul Matematik öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;
 1. Matematiksel kavramları anlayabilecek, bunlar arasında ilişkiler kurabilmelerini, bu kavram ve ilişkileri günlük hayatta ve diğer disiplinlerde kullanabilmelerini,
 2. Matematikle ilgili alanlarda ileri bir eğitim alabilmek için gerekli matematiksel bilgi ve becerileri kazanabilmelerini,
 3. Problem çözme sürecinde kendi düşünce ve akıl yürütmelerini ifade edebilmelerini,
 4. Matematiksel düşüncelerini mantıklı bir şekilde açıklamak ve paylaşmak için matematiksel terminoloji ve dili doğru kullanabilmelerini,
 5. Tahmin etme ve zihinden işlem yapma becerilerini etkin kullanabilmelerini,

6. Problem çözme stratejileri geliştirebilmelerini ve bunları günlük hayattaki problemlerin çözümünde kullanabilmelerini,
7. Kavramları farklı temsil biçimleri ile ifade edebilmelerini,
8. Matematiğe yönelik olumlu tutum geliştirebilmelerini, özgüven duyabilmelerini,
9. Sistemli, dikkatli, sabırlı ve sorumlu olma özelliklerini geliştirebilmelerini,
10. Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerini geliştirebilmelerini sağlamaktır (Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı, MEB, 2013).

Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı'nın okuma kültürüyle ilgili amaçlarının “Problem çözme sürecinde kendi düşünce ve akıl yürütmelerini ifade edebilmelerini sağlamak”, “Problem çözme stratejileri geliştirebilmelerini ve bunları günlük hayattaki problemlerin çözümünde kullanabilmelerini sağlamak”, “Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma becerilerini geliştirebilmelerini sağlamak” olduğu söylenebilir. Programın öteki amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- Fen Bilimleri öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilere;
 1. Biyoloji, Fizik, Kimya, Yer, Gök ve Çevre Bilimleri, Sağlık ve Doğal Afetler hakkında temel bilgiler kazandırmak,
 2. Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerilerini ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek,
 3. Bilimin toplumu ve teknolojiyi, toplum ve teknolojinin de bilimi nasıl etkilediğine ilişkin farkındalık geliştirmek,
 4. Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark etmek ve toplum, ekonomi, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek,
 5. Fen bilimleri ile ilgili kariyer bilinci geliştirmek,
 6. Günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını ve bu sorunları çözmede fen bilimlerine ilişkin bilgi, bilimsel süreç becerileri ve diğer yaşam becerilerinin kullanılmasını sağlamak,
 7. Bilim insanlarının bilimsel bilgiyi nasıl oluşturduğunu, oluşturulan bu bilginin geçtiği süreçleri ve yeni araştırmalarda nasıl kullanıldığını anlamaya yardımcı olmak,
 8. Bilimin, tüm kültürlerden bilim insanlarının ortak çabası sonucu üretildiğini anlamaya katkı sağlamak ve bilimsel çalışmaları takdir etme duygusunu geliştirmek,
 9. Bilimin, teknolojinin gelişmesi, toplumsal sorunların çözümü ve doğal çevredeki ilişkilerin anlaşılmasına olan katkısını takdir etmeyi sağlamak,
 10. Doğada meydana gelen olaylara ilişkin merak, tutum ve ilgi geliştirmek,
 11. Bilimsel çalışmalarda güvenliğin önemini fark ettirmek ve uygulamaya katkı sağlamak,

12. Sosyo-bilimsel konuları kullanarak bilimsel düşünme alışkanlıklarını geliştirmektir (İlköğretim Fen Bilimleri Öğretim Programı, MEB, 2013).

Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- Trafik Güvenliği öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda;
 1. Trafikte tehlikeden korunmak,
 2. Tehlike yaratmamak,
 3. Bireyin, trafiğin ne olduğunu anlamasını sağlamak,
 4. Öğrencilerde trafik güvenliği bilinci oluşturmak,
 5. Trafikle ilgili olumlu değer yargısı oluşturmak,
 6. Trafikte diğer bireylere saygı göstermek, “ben” yerine “biz” bilincini geliştirmek,
 7. Trafik kuralları konusunda duyarlılık geliştirmek ve duyarlı bireylerin sayısını artırmak,
 8. Öğrenciler aracılığıyla ailelerin trafik konusundaki duyarlılıklarını artırmaktır (İlköğretim Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı, MEB, 2011).

Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;

Bireysel açıdan;

1. Temel dinî ve ahlaki sorulara cevap verebilmelerini,
2. İnanma ve yaşama özgürlüklerinin bilincine varmalarını,
3. Dinî inanç ve ibadetlerini başkalarının istismarına kapılmaksızın gerçekleştirmelerini,
4. Dinî kavramları doğru anlayıp kullanmalarını,
5. Doğru dinî bilgiler ile batıl inanç ve hurafeleri ayırt etmelerini,
6. Dinin içtenlik ve sevgi boyutunu fark ederek onun insan için vazgeçilmez bir öge olduğunu kavramalarını,
7. İslam dinini ve diğer dinleri ana kaynakları ile birlikte tanımlamalarını,
8. Dinin emirleriyle toplumsal beklenti ve alışkanlıklara dayalı olan davranışları ayırt etmelerini,
9. İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarını tanımlamalarını,
10. İslam dininin akıl ve bilimle uyum içinde olduğunu, din ve bilimin birbirinin alternatifi olmadıklarını kavramalarını,
11. Aklın, dinî sorumluluğun temel şartı olduğunu; dinin aklın kullanılmasını istediğini ve bilimsel bilgiyi teşvik ettiğini kavramalarını,

12. Kendi inancı ile mutlu ve barışık olmalarını,

Toplumsal açıdan;

13. Toplumsal olarak yaşanan dinî ve ahlaki davranışları tanımlarını,

14. Toplumdaki farklı dinî anlayış ve yaşayışların sosyal bir olgu olduğu bilincine varmalarını,

15. Başkalarının inanç ve yaşayışlarına hoşgörü ile yaklaşmalarını,

16. Toplum içindeki hurafelere dayalı sağlıklı dinî oluşumları ayırt etmelerini,

17. Fiziki ve toplumsal çevreyi koruma bilincine ulaşmalarını,

Ahlaki açıdan;

18. Ahlaki değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olmalarını,

19. Öğrenilen ahlaki değerleri içselleştirmelerini,

20. İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisini kavramalarını,

Kültürel açıdan;

21. Dinin kültürü oluşturan unsurlardan biri olduğunu kavramalarını,

22. Dinin, diğer kültür unsurları üzerindeki etkilerini kavramalarını,

23. Doğru dinî bilgiler yardımıyla nesiller arası anlayış farklılıklarına sağlıklı bir şekilde yaklaşmalarını,

24. Türklerin İslam dinini kabul ediş sürecinde etkili olan unsurları değerlendirmelerini,

25. Dinî ve millî bayramların, milleti birleştiren temel değerlerden olduğunu kavramalarını,

Evrensel açıdan;

26. Evrensel değerlere kendi dinî bilgi ve bilinçleriyle katılmalarını,

27. Diğer dinleri temel özellikleriyle tanıyarak mensuplarına hoşgörüyle yaklaşmalarını,

28. Evrensel insani değerlerin İslam'ın insani değerleri ile örtüştüğü bilincine ulaşmalarını amaçlamaktadır (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, MEB, 2010).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;

1. İnsani değerleri benimseyen,

2. Hak, özgürlük ve sorumluluk bakımlarından çocuk olmanın ayrıcalıklarını keşfeden,

3. Hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi için sorumluluk üstlenen,

4. İnsan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi için insanlara eşit ve adil davranan,

5. İş birliğine dayalı ve demokratik kararlar alan,

6. Ortak yaşama ilişkin sorunların çözümünde uzlaşa arayan,

7. Kurallara uyarak hak ve özgürlüklerin korunmasına ve geliştirilmesine destek olan,

8. Birlikte yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için sorumluluk üstlenen bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamaktadır.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- Müzik Dersi öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;
 1. Müzik yoluyla estetik yönünü geliştirmek,
 2. Duygu, düşünce ve deneyimlerini müzik yoluyla ifade etmelerine imkân sağlamak,
 3. Yaratıcılığını ve yeteneğini müzik yoluyla geliştirmek,
 4. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası müzik türlerini tanıyarak farklı kültürlerle ait öğeleri zenginlik olarak algılamasını sağlamak,
 5. Müzik aracılığıyla zihinsel becerilerinin gelişimini sağlamak,
 6. Müzik yoluyla bireysel ve toplumsal ilişkilerini geliştirmek,
 7. Müzik ile ilgili çalışmalarda bilişim teknolojilerinden yararlanmalarını sağlamak,
 8. Bireysel ve toplu olarak nitelikli farklı türlerde şarkı dinleme ve söyleme etkinliklerine katılımlarını sağlamak,
 9. Müziksel algı ve bilgilerini geliştirmek,
 10. İstiklâl Marşı başta olmak üzere marşlarımızı özüne uygun olarak seslendirmelerini sağlamak,
 11. Müzik yoluyla sevgi, paylaşım ve sorumluluk duygularını geliştirmek,
 12. Millî birliğimizi, bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran müzik kültürü ve birikimine sahip olmalarını sağlamak,
 13. Atatürk'ün Türk müziğinin gelişmesine ilişkin görüşlerini kavramalarını sağlamaktır (İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programı, MEB, 2007).

Müzik Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;
 1. Atatürk'ün üstün askerlik, devlet adamlığı ve inkılapçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek almasını,
 2. Milli Mücadeleden hareketle, Türk milletinin özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, milli birlik ve beraberlik anlayışı ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini kavramasını,
 3. Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabının tarihi anlamını ve önemini kavramasını,
 4. Dönemin ağır Sartları dikkate alınmak suretiyle, Türk inkılaplarının büyük güçlüklerle rağmen gerçekleştirildiğini kavramasını,
 5. Türk Milli Mücadelesi ve inkılabının, milli ve milletler arası özelliklerini kavrayarak, başka milletlerce de örnek alındığını fark etmesini,

6. İnsan hakları, ulusal egemenlik, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlamı ve bunların önemini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemesini,
7. Atatürk ilke ve inkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavramasını; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yasatmaya istekli olmasını,
8. Atatürk'ün dünya görüşünü ve düşüncelerini benimseyerek Atatürkçü düşünce sisteminin bir savunucusu olmasını,
9. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanini ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmesini,
10. Ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini Atatürk ilke ve inkılaplarının oluşturduğunun bilincine varmasını,
11. Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmasını,
12. Kanıta dayalı akıl yürütme yeteneklerini geliştirerek geçmişle günümüz arasında bağlantılar kurması ve bu bağlamda benzetmeler yapmasını,
13. Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermesini,
14. Günümüzün ve geleceğin sorunlarına Atatürkçü bir yaklaşımla çözümler getirebilecek tutum, davranış ve beceriler kazanmasını sağlamaktır (İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı, MEB, 2006).

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- İngilizce Dersi öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerde;
 1. İkinci sınıf düzeyinde dili öğrenen/kullananlarda yabancı dil öğrenme sevgisini oluşturmak,
 2. Üçüncü sınıf düzeyinde ikinci sınıf programında yer alan konuların genişletilerek dili öğrenenlere/kullananlara sınıf ortamından daha da uzakta bulunan toplumsal ve coğrafi konu ve durumlarda dili kullanarak yabancı dil öğrenme sevgisini oluşturmaya devam etmek,
 3. Dördüncü sınıf düzeyinde çocukların başardıkları her etkinliğin, onların kendine güvenlerini, motivasyonlarını ve İngilizce öğrenmeye karşı olumlu tutumlarını artırmalarını sağlamak,
 4. Beşinci sınıf düzeyinde dili öğrenen/kullananların İngilizce öğrenmeye olan ilgilerini artırmak ve bu dili gerçek yaşamda kullanabilmelerini sağlamak,
 5. Altıncı sınıf düzeyinde öğrencilerin yaratıcılık ve hayal gücü gibi temel özelliklerini geliştirmelerini, öğrencilerin günlük dilde gerekli basit ve kullanışlı dil işlevleriyle kendilerini ve düşüncelerini ifade edebilmelerini sağlamak,
 6. Yedinci ve sekizinci sınıf düzeyinde öğrencilerin öncelikli olarak dinleme ve konuşma, ikincil olarak okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesini sağlamaktır.

İngilizce Dersi Öğretim Programı'nın okuma kültürüyle ilgili olan amaçlarının “Öğrencilerin yaratıcılık ve hayal gücü gibi temel özelliklerini geliştirmelerini, öğrencilerin günlük dilde gerekli basit ve kullanışlı dil işlevleriyle kendilerini ve düşüncelerini ifade edebilmelerini sağlamak” ve “Öğrencilerin öncelikli olarak dinleme ve konuşma, ikincil olarak okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesini sağlamak” olduğu söylenebilir. Programın öteki amaçlarının okuma kültürü edindirme sürecine hizmet edecek nitelikte olmadığı görülmektedir.

- Türkçe öğretiminin amacı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;
 1. Sözlü iletişim, okuma ve yazma becerilerini geliştirmek,
 2. Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarını sağlamak,
 3. Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, yorumlama, analiz-sentez yapma ve değerlendirme becerilerini geliştirmek,
 4. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak,
 5. Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamak,
 6. Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerini sağlamak,
 7. Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek,
 8. Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmek,
 9. Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek,
 10. Çoklu medya ortamlarında aktarılanları sorgulamalarını sağlamak,
 11. Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak,
 12. Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
 13. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımalarını sağlamaktır (Türkçe Dersi Öğretim Programı, MEB, 2015).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın okuma kültürüyle ilgili olan amaçlarının “Sözlü iletişim, okuma ve yazma becerilerini geliştirmek”, “Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarını sağlamak”, “Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin

etme, yorumlama, analiz-sentez yapma ve değerlendirme becerilerini geliştirmek”, “Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak”, “Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamak”, “Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek”, “Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmek”, “Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek”, “Çoklu medya ortamlarında aktarılanları sorgulamalarını sağlamak” ve “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımalarını sağlamak” olduğu söylenebilir.

Tablo 21

1-8. Sınıf Öğretim Programlarında Yer Alan Okuma Kültürü İle İlgili Amaçların Sıklık (f) Dağılımları

1. Öğretim Programı	Okuma Kültürü İle İlgili Amaçlar	Toplam Amaç
	<i>f</i>	<i>f</i>
1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı	10	13
1.2. İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programı	3	12
1.3. Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı	3	10
1.4. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	2	14
1.5. İngilizce Dersi Öğretim Programı	2	6
1.6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	0	8
1.7. Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı	0	12
1.8. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı	0	14
1.9. Müzik Dersi Öğretim Programı	0	13
1.10. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı	0	28
1.11. Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı	0	8
1.12. İnsan Hakları, Demokrasi ve Yurttaşlık Dersi Öğretim Programı	0	14

Tablo 21’e göre öğretim programlarında yer alan okuma kültürünün yapılanmasına katkıda bulunacak amaçların sıklık dağılımı çoktan aza doğru şu şekildedir: “Türkçe Dersi Öğretim Programı” (*f*: 10), “İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programı” (*f*: 3), “Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı” (*f*: 3), “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı” (*f*: 2) ve “İngilizce Dersi Öğretim Programı” (*f*: 2).

Türkçe Dersi Öğretim Programı dışındaki öğretim programlarından yalnızca İngilizce, Matematik ve Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları’nda yer alan birkaç

amacın okuma kültürünün yapılanmasına hizmet edecek nitelikte olduğu görülmektedir. Tablo 21'e göre eğitim-öğretim sürecinde okuma kültürü edindirme sorumluluğu Türkçe derslerine yüklenmektedir; ancak bu bütüncül bir yaklaşım değildir. Yalnız Türkçe derslerinin değil eğitim dizgesindeki tüm derslerin bu konuda sorumluluğu bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen ders ve çalışma kitapları okuma kültürünü destekleme açısından yetersiz bulunmuştur. Bunun öğretim programlarının içeriğiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Öğretim programlarında Türkçe dersi dışındaki derslerde okuma kültürü edindirmeye yönelik amaç ve kazanımlara çok yer verilmemesi, ders kitaplarının da bu amaç ve kazanımlara uygun olarak hazırlanmamasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında okuma kültürü edindirme bağlamında ders kitaplarının durumu ile öğretim programlarının durumu doğal olarak benzerlik göstermektedir. Eminoğlu'nun (2020) yaptığı araştırmada İlkokul Türkçe Öğretim Programı'nın öğrencilere okuma ve yazma alışkanlığı kazandırmada yeterli olmadığı; okuma ve yazma alışkanlığı kazandıracak ayrı bir öğretim programına gereksinim duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda okuma kültürüne ilişkin amaç ve kazanımlara, öteki programlara göre, daha çok yer verilmesine karşın Türkçe ders kitaplarının okuma kültürünü destekleme açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Deniz'in (2017) yaptığı araştırmada Türkçe öğretmenleri, okuma alışkanlığını geliştirme konusunda öğretim programının kuramsal açıdan yeterli olduğunu ancak uygulama sorunu yüzünden çok yararlı olmadığını belirtmişlerdir.

Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

(Ders ve çalışma kitaplarında okuma kültürüne ilişkin öğelerin niceliği ve niteliğine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?)

1. Öğretmenler okuma kültürünü nasıl tanımlıyor?

Okuma kültürünü iki görüşmeci okumanın insanın yaşamının bir parçası durumuna getirilmesi olarak açıklarken bir görüşmeci okuma davranışının süreklilik kazanması olarak açıklamıştır. Görüşmecilerden biri okumayı sevmek diğeri ise yaşa ve

düzeye uygun olanı okumak olarak tanımlamıştır. Görüşmecilerden dördü ise okuma kültürünü okuma alışkanlığı olarak tanımlamıştır:

Okuma kültürü dendiğinde aklıma gelen çocuğun okumayı yaşamının bir parçası hâline getirebilmesi. Yani tarihini, kültürünü, hayatı okuyarak öğrenmesi aslında. (G11)

Okuma kültürü, zaten hani doğruyu okumak... Aslında şu an mesela isteyen herkes için kitaplar var. Zararlı yayınlar da var ama okuma kültürü, kendi yaşına, kendi seviyesine göre doğru olanı okumak diye düşünüyorum. (G13)

Öğrenciler, kitap okumak, kitap okuyan insanların sayısı, kitap okuma alışkanlığı... Genele yaydığımızda kitap okuma alışkanlığı geliyor. (G3)

Görüşmecilerden dördü okuma kültürünü tüm yaş grubundan kişilerin farklı okuma araç gereçlerini okuması ya da geçmişten beri okuduğu kitapların bütünü olarak açıklamıştır:

Ders kitabının dışında da insanların, sadece okuldaki çocukların değil de ülke genelindeki bütün yaş gruplarının işte romandır, hikâyledir, gazetedir, dergidir bunları okumuş olması, okuyor olması. (G1)

Okuma kültürü dendiğinde ilk aklıma gelen kişilerin geçmişten bugüne okuduğu veya bu zamana kadar edindiği kütüphane diyebiliriz. Yani ilkokul çağından başlayıp bu yaşına kadar okuduğu, öğrendiği kitaplar bütününe diyebiliriz. (G8)

Görüşmecilerden biri okuma kültürünün ailede kazanılan kültür olduğunu söylemiştir:

Okuma kültürü dendiğinde bence aileden öğrenilen bir kültür, yani aileden alınan bir kazanımın gibi kafamda canlanıyor. Yani ailede anne baba okuyorsa çocuğa bu şekilde örnek olduysa veya toplumda etrafında bu şekilde okuyan insanları gördüğü zaman o da okumaya yöneliyorsa okuma kültürü. (G4)

Bir görüşmeci okuma kültürünü kişinin kendine yararlı olan her şeyi okuması biçiminde tanımlarken bir görüşmeci de zihinde, kitaplardan oluşan bir havuz olarak tanımlamıştır:

Okuma kültürü, hocam mesela örnek veriyorum: Yüz Temel Eser. Tamamını okuduğunuz zaman hani zihninizde belli bir havuz oluşur yani. Ben okuma kültürü olarak bunu diyebilirim yani bu şekilde. (G2)

Verilen yanıtlarda da görüldüğü üzere kimi öğretmenler okuma kültürünün ne olduğuna ilişkin doğru belirlemelerde bulunurken kimileri ise okuma kültürünü tam olarak tanımlayamamıştır. Öğretmenler arasında okuma kültürünü bir yaşam biçimi olarak tanımlayanların yanı sıra çeşitli okuma araç gereçlerini okumak ya da aileden edinilen bir kültür olarak tanımlayanlar da olmuştur. Kimi öğretmenler ise okuma kültürünün yalnızca bir boyutuna ilişkin tanımlamalar yapmışlar ve okuma kültürünü okunan kitap sayısı olarak açıklamışlardır.

2. Öğretmenler okuma kültürü edinmiş insanın özelliklerini nasıl açıklıyor?

Görüşmecilerden dördü okuma kültürü edinmiş insanın sürekli okuma isteği olduğunu, dördü ise bu insanların yaşama bakışlarının farklı olduğunu dile getirmiştir: Görüşmecilerden üçü okuma kültürü edinmiş insanın özelliklerini “okuma isteği olan, okuduklarını anlayan, yaşama geçiren, kendini geliştiren” diyerek sıralamıştır. Görüşmecilerden ikisi ise bu kişilerin bilgi birikiminin fazla olduğunu, ufkunun geniş olduğunu belirtmiştir:

Okuma kültürü edinmiş insanın sürekli bir okuma isteğinin olması gerekiyor. (G10)

En büyük özelliği okuma kültürü edinmiş insanın; okuduğunu anlaması, anladığını yaşaması ve yaşatması bana göre. (G15)

Yani bence olaylara farklı bakabilen, farklı düşünebilen... Böyle at gözlüğü vardır ya bazı insanların tek yönlü düşünür, tek yönlü bakar. Okuyan insanın daha geniş düşündüğünü düşünüyorum ben. Konuşması güzeldir. Daha düzgün bir Türkçe kullanır. Düşüncelerini daha iyi ifade eder. Bazen aklımıza bir şey geliyor ama onu ifade edecek doğru kelimeyi bulamıyoruz. Okuyan insanda bu sorunlar olmaz diye düşünüyorum. (G9)

Görüşmecilerin ikisi okuma kültürü edinmiş insanın sözcük dağarcığının geniş olduğunu belirtirken bir görüşmeci okuma kültürü edinmiş kişilerin kendileriyle barışık ve ön yargısız olduğunu söylemiştir:

Kültürel anlamda daha donanımlı olduğunu düşünüyorum. Yani bilgi anlamında daha geniş bir bilgiye sahip olduğunu ve kelime dağarcığının daha güzel olduğunu düşünüyorum, daha çok olduğunu düşünüyorum. (G6)

Yani bir defa ön yargısızdır. Biraz daha hayata geniş açıdan bakar. Biraz daha kendiyi barışiktır. Arkadaş olarak kendine kitapları seçmişse biraz daha kendiyi barışık, biraz daha yalnız kalmayı da seven birisidir ama şu değil,

okuyan kiři anti sosyal, sosyopat anlamında deęil. Biraz daha dięer insanlarla da anlařır ama kendiyle de vakit geçirmeyi seven bir insan olarak dūřunuyorum ben. (G13)

Görüşmecilerin biri okuma kùltürü edinmiş insanların tarafsız olduklarını, bir diğer görüşmeci ise daha duyarlı, insancıl ve şefkatli olduklarını söylemiştir:

Daha duyarlı oluyor. Daha insancıl oluyor. Karşı tarafa karşı daha şefkatli oluyor. Çözüm yolu bulmakta daha becerikli oluyor.(...) (G4)

Zamanı boşa tüketmeyebilir. Yorum kabiliyeti yüksek insanlardır. Eğitilmiş olabilirler. Tartışılacak konuları mutlaka vardır. Ülke sorunlarına da duyarlıdır. (G1)

Verilen yanıtlarda da görüldüğü üzere öğretmenler, okuma kùltürü edinmiş kişilerin özelliklerini tam olarak açıklayamamıştır. Kimi öğretmenlerin doğru belirlemelerde bulunduğu ancak okuma kùltürü edinmiş kişilerin özelliklerini yeterince açıklayamadığı, kimi öğretmenlerin ise okuma kùltürü edinmiş bireylerle hiç ilgisi olmayan özellikleri dile getirdiği görölmektedir.

3. Öğretmenler öğrencilere okuma kùltürü edindirmek amacıyla neler yapılması gerektiğini düşünüyor?

Görüşmecilerin yedisi “okuma saati” uygulamasının okuma kùltürü edindirmek için kullanılabileceğini belirtmiştir:

Müfredatta okuma ile ilgili bir ders saati olabilir. Türkçe dersinde zaten yapılıyor ama bütün okulun öğrencilerinin aynı saatte öğretmenleri ile birlikte idaresi ile ya da çalışanları ile birlikte bir kitap okuma etkinliği saati olabilir. (G1)

Okuma saati ile birlikte başka önerileri olan bir görüşmeci bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Biz mesela okulda okuma saati yapıyoruz. Bunun dışında kendi içimizde küçük yarışmalar düzenliyoruz. Küçük hediyeler alıyorum. Bunlarla mutlu oluyorlar. Bu şekilde işte okudukları kitaplardan beğendikleri cümleler yazıp onları ifade ediyorlar, onları paylaşıyorlar. (G11)

Üç görüşmeci ödöl vermenin okuma kùltürü edindirme sürecinde etkili bir yol olduğunu düşünmektedir:

Mesela ben kendi açımdan örnek vereyim. Sınıfımda bu sene bir çizelge oluşturdum. Bu çizelgeyi dolduranlara belli ödüller vadettim. Hatta bu çizelgeden üç tane bitirene ben okulun madalyası verilecek dedim. Aile de takibini yaptı ve bunun da çok faydası oldu. Ayrıca çocukları ben her hafta bir hikâye kitabından sınav yapıyorum. Dönemin başından beri ben iki tane set bitirdim. Gerçekten o kitabı okuyanlar orada başarılı oluyorlar ve bu başarıları sonucunda çocuklardaki motivasyonu artırıyor. (G17)

Türkçe öğretmenleri daha çok yapıyor, sınıf öğretmenleri daha çok yapıyor ama kitap okuma yıldızları oluyor. En çok yıldız alana hediye veriliyor tarzında şeyler bence çok etkili oluyor. Kardeşlerim de var ikiz. Şu an dörde gidiyorlar. Düzenli böyle yıldız; okudukça, bitirdikçe yıldız alıyorlar. O yıldız bitirene işte ödül. Biraz böyle ödülle yaptırma durumu belki ama alışkanlık oluşması açısından bence çok önemli. (G6)

Görüşmecilerin ikisi öğretmenlerin kitap okuyarak örnek olması gerektiğini dile getirmiştir. İki görüşmeci ailenin kitap okuyarak örnek olması gerektiğini; iki görüşmeci ise kitap okumayı önermenin okuma kültürünü edindirme sürecinde etkili olduğunu söylemiştir:

Öğrenciler genel anlamda öğretmenlerini çok örnek alıyorlar her bakımdan baktığımızda. Bence özellikle bizim elimizde kitap görmeleri onları buna teşvik ediyor. Okuduğumuzu bilmeleri, bunu sürekli söylüyorum. Özellikle çok beğendiğim kitapları bunlara önerebiliyorum, okuyun diye. Onun dışında diğer öğretmenlerinin de okuduğunu söylüyorum. Okumanın insana neler kattığını anlatıyorum. İşte küçük yaşlarda bizim de okumak istemediğimizi ama ileriki yaşlara geldiğimizde okuduğumuz kitapların hayatımızda ne kadar büyük etkilere sebep olduğunu anlatıyorum. Bu şekilde teşvik etmeye çalışıyorum. (G5)

(...) benim lisedeki edebiyat öğretmenim okuma alışkanlığını bana kazandıran kişidir. Hiç unutmam düzenli, çok sık okurduk. Bizimle çok güzel, kitap hakkında sohbet ederdi. Birebir ilgilenirdi. Bunun çok etkisi olurdu. Yani o zaman öğretmen bizim için model insandı. Onunla sohbet ediyorsun bir kitap hakkında. Çünkü verdiği kitapları okumuş bir insan. Aslında bu çok etkili galiba. (G6)

Kesinlikle ailede okuma saatleri yapılmalı diye düşünüyorum. Okullarda zaten biz yapıyoruz. Türkçe öğretmenlerinin çoğu bunun farkında diye düşünüyorum.(G9)

Teşvik edilebilir. Aslında kendimizin de örnek olması gerekiyor. Yani öğrencilere, mesela benim branşım matematik ama belli dersler belki kendimiz çocuklarla okuma saati yapılabilir. Yapamıyorsak bile sürekli teşvik edilebilir. İşte kendimizin dersi gereği okumanın yeni nesil soru çözümünde bayağı bir etkisi var. En azından işte sık sık “Belli saatler okuyun.” deyip teşvik edebiliriz yani. (G10)

Görüşmecilerin ikisi okuma salonları oluşturma nın ya da kütüphaneyi etkili kullanmanın öneminden söz etmiştir:

Her okulda okuma salonları oluşturulabilir bence. Böyle ilgi çekici, mesela sıra formatında değil de böyle renkli bir ortam hazırlanabilir. Mesela ben köyde çalışıyorum. Yaz döneminde çocukları yeşillik alana çıkarıyoruz ama bunu kış döneminde yapmak zor. Okuma salonları oluşturulabilir. Böyle renkli, yastıklar yerde falan... Her okulda bu yapılabilir. Çok fazla masraf gerektiren ya da milli eğitime yük olabilecek bir yönü yok. Aslında okullar bunu kendi çaplarında da yapmaya çalışıyorlar ama bizim okulda uygun bir ortam yok. (G18)

Öğrencilere okuma kültürü kazandırma adına biz bu okul için, özellikle bu okul için bir kütüphane kazandırdık. Daha doğrusu o kütüphane projesini başlattığımız zaman da her öğrenciden belli bir sayıda kitap getirmelerini istedik. Kitap bulundurmalarını istedik. (G8)

İki görüşmeci ise çocukları farklı kitaplarla tanıştırmmanın okuma kültürünün oluşmasına katkı sağlayacağını belirtmiştir:

Öğrencilere okuma kültürü edindirmek için kitapları sevdirmek, onları seviyelerine uygun kitaplarla tanıştırmak bu kitaplarla sürdürülebilir bir bağ kazandırmak çocuklara; önce bu. Tabii ki ben çocuklara okuma alışkanlığını kazandırırken öncelikle bizim temel attığımız dönemde çocukların daha çok anlamasına yönelik çalışmalar yapıyordum. Çocuklara anladıklarını, okuduklarını anladıklarını hissettirdiğimiz zaman da çocukların okumaya olan istekleri, meyilleri artıyor. (G15)

Ben şahsen bol bol kitap okumayı tercih ettiriyorum. Tabii yaşlarına, seviyelerine uygun kitaplar öğrenciler için. Bu zamanda evde ya da okuyucu ortamı yaratmada çevresindeki insanlardan yardım istiyorum. (G12)

Verilen yanıtlarda da görüldüğü üzere öğretmenlerin çoğu “okuma saati” uygulamasının okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayacağını düşünmektedir. Bununla birlikte okuma salonları ve kütüphanelerin kullanımının yararlı olacağını dile getiren öğretmenler de vardır. Bunlar okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayabilir; ancak çok geleneksel yöntemlerdir ve okuma kültürünü okul ve kütüphane ile sınırlandırmaktadır. Ancak okuma kültürü okumanın yaşamın her alanında gerçekleşmesini içermektedir. Kimi öğretmenler ailenin ve öğretmenlerin okuma kültürü edindirme sürecinde örnek olması gerektiğini söylemiştir. Kimi öğretmenler ise çocuklara kitabı sevdirmenin, onları farklı kitaplarla buluşturmanın ve onları ödüllendirmenin sürece katkı sağlayacağını dile getirmişlerdir. Genel olarak

öğretmenlerin okuma kültürünü yalnızca bir boyutuyla ele aldıkları ve sürece yönelik önerilerinin de tek boyutlu olduğu görülmektedir.

4. Öğretmenler ders ve çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecini destekleme durumu hakkında ne düşünüyor?

a. Öğretmenler metinler hakkında ne düşünüyor?

Görüşmecilerin on biri ders kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecini destekleme açısından yetersiz olduğunu, kitapların gereksiz bilgilerle öğrencileri sıktığını, metinlerin yinelendiğini ve okuma kültürü edindirme açısından olumsuz yönleri olduğunu söylemiştir:

Ben düşünmüyorum fazla. Hani ders kitaplarının içi zayıf okuma kültürü açısından. Okuma parçaları zayıf. Genellikle kitaplar daha çok resimlerle, görsellerle dolmuş. Okuma parçaları zayıf. (G7)

Ben ders kitaplarının özden uzaklaştığını, gereksiz çok fazla bilgiye yer verdiğini düşünüyorum. Çocuklar bile bundan sıkılıyor. Örneğin ikinci sınıf düzeyinde bu kadar kalın bir kitaba gerek yok. Ders kitapları okumaya, anlamaya dönük ama çok yoğun. Sadeleşmesi gerekiyor. Çok fazla ders kitabı var. Bir saat süre vermiş ama onun için de kalın bir kitap vermiş. Öğretmen o kadar kısa bir sürede onu nasıl bitirsin? Evet, okuma kültürüne katkı sağlıyor ama aşırı yoğunluktan dolayı biraz sıkıcı. Çocukların dikkat süreleri dikkate alınarak biraz daha sadeleştirilebilir. Okuma kültürüne katkısı var ama bir taraftan da olumsuz katkısı da var. Çocuk artık sıkılıyor. Kitaplarla zaman uyuşmuyor maalesef. (G17)

Ders kitaplarındaki metinler herhalde okuma kültürüne katkı sağlayabilir ama bazı metinler o kadar hani çok beğenmiyoruz, siz de biliyorsunuz zaten. Tekrar eden metinler sürekli. Aynı metinler karşınıza çıkıyor ve ders kitapları değiştirilmiyor. Aynı kitapları kullanıyoruz. Yani bazı metinler çok kısa oluyor mesela. Okuma kültürüne ne kadar katkı sağlayabilir ki! Yani bilmiyorum, ders kitapları... Eksikliği çok ders kitaplarının yani.(G9)

Görüşmecilerden dördü ise metinlerin okuma kültürü edindirme sürecinde etkili olduğunu düşünmektedir. Ancak çoğu görüşmeci incelenen kitaplardaki metinlerin okuma alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmadığını dile getirmiştir:

Evet, düşünüyorum. Kitabın içeriğine bağlı ama çoğu kitap okuma kültürünü destekliyor yani. (G12)

Düşünüyorum fakat mevcut ders kitaplarımızda öğrencilere sunulan metinler, çocukların okuma alışkanlıklarını kazandırması ya da geliştirmesi noktasında

çok da teşvik edici metinler değil. Bunların değişmesi gerektiğini düşünüyorum ben. Eğer değiştirildiği takdirde sınıf içinde bir de teknolojiyi devreye sokarak interaktif eğitim modülleriyle, setleriyle sınıf içinde, işte okuyup yapacağı testlerle okuduğunu teyit edebilecek şekilde etkinlikler yapılırsa bu şekilde geliştirilebilir diye düşünüyorum. (G15)

Dört görüşmeci ise okuma kültürü edindirmede bazı ders kitaplarının hiç etkili olmadığını düşünmektedir:

Yani şu an için hayır. Çünkü bizim kitaplarımız okumadan daha çok deneysel. Biraz daha görsel şeyler. Çok fazla okuma yok, hatta çok fazla bilgi de yok içerisinde. O yüzden şu anki kitapların okuma kültürünü etkilediğini düşünmüyorum. Yani bir etkisi yok. Çok bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Çocuklar ders kitabına bakıyorlar, sürekli deney-görsel. Okumayla alakalı hiçbir alışkanlık edindirmiyor şu an fen kitapları. (G5)

Verilen yanıtlarda da görüldüğü üzere öğretmenlerin çoğu ders kitaplarındaki metinlerin okuma kültürü edindirme sürecini destekleyecek nitelikte olmadığını düşünmektedir. Kitaplardaki metinlerin yinelendiğini, gereksiz bilgilerle dolu, sıkıcı ve uzun olduğunu da belirtmişlerdir. Bununla birlikte kimi öğretmenler görsellerin çok olduğunu, kitapların bilgi verme konusunda yetersiz olduğunu ve okumanın testlerle ölçülebileceğini dile getirmiştir. Bu yorumlar da öğretmenlerin okuma kültürü konusunda yeterli bilgi ve donanımına sahip olmadığını ortaya koymaktadır.

b. Öğretmenler etkinlikler hakkında ne düşünüyor?

Görüşmecilerden sekizi çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecinde çok etkili olduğunu ifade etmiştir:

Çalışma kitaplarını bütün öğretmenler her yönüyle olumlu buluyorlar. Ders kitapları gibi değil. Okuma kültürüne de çok faydası oluyor. Daha sade, bilgiler daha net, çocukların daha anlayacağı seviyede kitaplar olduğu için, aileden yardım almadan yapabileceği etkinlikler olduğu için çocuklar daha çok zevk alıyor. Okuma kültürünü bu olumlu yönde etkiliyor. Ders kitaplarındaki yoğunluk çocuğu uzaklaştırıyor, okuduğunu da anlamıyor. (G17)

Etkinliklerin bu süreçte çok etkili olduğunu düşünen görüşmecilerden bazıları bu konudaki eleştirilerini de şöyle dile getirmiştir:

Yani şöyle metni okuduğumuz zaman etkinlikleri var ya konusu, ana fikri, bununla ilgili sorular... Evet, bunlar okuma kültürüne etki eder okuduğunu anlama açısından ama ders kitaplarında ben şunu görüyorum: Sürekli etkinlikler aynen tekrar ediyor. Aynı şeyler, yani “Bu metne farklı başlık olarak siz ne

önerirdiniz?” Bu etkinlik yani yılsonuna kadar herhalde 15-20 kez karşımıza çıkıyor. Aynı şekilde tekrar... Farklı, okuma kültürünü artıracak farklı etkinlikler koyulsa çok daha iyi olur. Etkinliklerin kendini tekrar ettiğinden şikâyetçiyim.(G9)

Görüşmecilerden dördü okuma kültürü edindirme sürecinde etkinliklerin etkisinin olmadığını söylemiştir:

Yok hocam. Çalışma kitaplarının amacı sadece edinilen kazanıma yönelik örneklendirme yapmak olduğu için okumaya pek katkısı olduğunu düşünmüyorum. (G4)

Öğretmenlerin çoğu çalışma kitaplarındaki etkinliklerin okuma kültürü edindirme sürecini destekleyecek nitelikte olduğunu; ancak kitaplarda benzer etkinliklerin yinelenmediğini ve bunun da okuma kültürü edindirme açısından bir olumsuzluk olduğunu düşünmektedir. Kimi öğretmenler ise çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin daha çok öğretim programlarında yer alan kazanımları gerçekleştirmeye yönelik olduğunu ve okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayacak nitelikte olmadığını dile getirmiştir.

c. Öğretmenler görseller hakkında ne düşünüyor?

Görüşmecilerden on beşi görsellerin okuma kültürüne edindirme sürecinde çok etkili olduğunu söylemiştir:

Biz özellikle ortaokul bölümünde biraz daha küçük yaşlara hitap ettiğimiz için aslında görsel de çok önemli. Çok uzun paragraflar çocukları sıkıyor. O görsellerde eğer çocuklar kitap okumaya teşvik edilirse, görseller buna yönelik kullanılırsa çok büyük etkisi olabilir. (G5)

Görseller kesinlikle etkili. Çocuk önce görsele bakıyor çünkü. Görselden metnin içeriğini tahmin ediyoruz. Görsellerin güzel hazırlanması lazım. Uzmanlar tarafından kesinlikle hazırlanması lazım ve gerçeğe yakın olması gerektiğini düşünüyorum ben görsellerin. Çizgi filmsel değil de daha gerçeğe yakın olursa ve metnin içeriğini tam anlatan görseller olursa okuma kültürüne olumlu etki edeceğini düşünüyorum.(G9)

Görsellerin okuma kültürü edindirmede çok etkili olduğunu belirten görüşmecilerden bazıları bu konuyla ilgili kullandıkları ders ve çalışma kitaplarına yönelik eleştirilerini de dile getirmişlerdir:

Çok iyi bir konuya değindiniz. Çünkü matematik kitaplarındaki en büyük

eksikliklerden biri görsel eksikliği. Şuna inanan biriyim: “Çocukluğumdan örnek verecek olursam görseli zengin olan bir kitabı daha çok okumak istemişimdir her zaman. Çocuklara entegre edersek bunu, bir çocuk her zaman görseli zengin olan bir kitabı daha çok okur. Bu öyle olduğu için matematik kitaplarında böyle bir eksiklik var. Görsel anlamda, yani ders niteliğinde olduğu için mi veya ders kitabı olduğu için mi bilmiyorum ama görsel anlamda bir eksikliğimiz var. O konuda eksiğiz fakat okuma kitaplarının, hikâye kitaplarının görsel zenginliğinin artmasının okumaya katkısının olacağını inanan biriyim.” (G4)

Görüşmecilerden üçü ise görsellerin okuma kültürü edinme sürecinde az etkili olduğunu, biri ise görsellerin okuma kültürü edindirme sürecinde etkisinin hiç olmadığını söylemiştir:

Görsellerin çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Yani kendi alanım adına konuşuyorum yine. Bazen okumaya iştahlandırarak, okumaya teşvik edecek bazı çok nadir resimler, görseller çıkabiliyor. Kitap okuyan çocuk gibi ya da mutlu kitap okuyan çocuk gibi... Onun dışında bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. (G2)

Öğretmenlerin çoğu, görsellerin okuma kültürü edindirme sürecinde etkili olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte kimi öğretmenler ders kitaplarındaki görsellerin çocukları okumaya isteklendirebileceğini ancak bu konuda kitaplardaki görsellerin sayısının yetersiz olduğunu düşünmektedir.

d. Öğretmenler ders kitaplarındaki metin kahramanları hakkında ne düşünüyor?

Görüşmecilerden ikisi metin kahramanlarının önemli olduğunu, ancak kitaplardaki metin kahramanlarının okuma kültürü açısından yetersiz olduğunu dile getirmiştir:

Karakterler daha zengin olabilirdi okuma kültürü açısından. (G9)

Karakterler de çok önemli. O zaman kendileriyle bağdaştırabiliyor mesela. Çevrelerindeki biriyle bağdaştırabiliyorlar. İşte hayal unsuru ya da gerçek bir unsur olup olmayacağına bakıyorlar. İlla görseller kadar etkiliyor. (G11)

Bir görüşmeci ise çizgi film karakterlerinin metin kahramanı olarak kitaplarda yer almasının çocukları okumaya yönelteceğini ve okuma sevgisini artıracığını belirtmiştir:

Karakterler son zamanlarda daha yerli, daha milliyetçi karakterler metinlerin içerisine sokuldu. Tabii sevdiği karakterler, güncel karakterler, illaki millî yerli değil de yani genel olarak bugün çocukların takip ettiği özellikle TRT ÇOCUK'taki karakterler ders kitabının içine daha aktif biçimde katılırsa ben

çocukların oradan ilişkilendirme yaparak kitapları daha çok seveceğini, okumaya daha fazla yöneleceğini düşünüyorum. Şu anda millî, yerli karakterler kitabımızın içinde ama öyle çocukları aşka, şevke getirecek kadar değil. Sadece serpiştirilmiş durumda. Ben hemen hemen tüm metinlere hâkim olmasını, oradan yola çıkarak da çokça kullandığı bir kanalda gördüğü karakterleri örnek alma ve onlara göre hareket etme noktasında ders kitaplarının da etkileşimli olarak devreye sokulmasını düşünürsek daha aktif okuma yapacağını, okumayı bu nedenle sevme ihtimalinin seveceğini düşünüyorum. (G15)

Öğretmenler genel olarak metin kahramanlarının çocuk üzerinde etkili olacağını, çocuklarda okuma isteği oluşturabileceğini düşünmektedir. Ancak ders kitaplarındaki metin kahramanlarının okuma kültürünü destekleyecek nitelikte olmadığını belirtmişlerdir.

5. Öğretmenler okuma kültürü edindirme bağlamında ders ve çalışma kitaplarının nasıl olması gerektiğini düşünüyor?

Görüşmecilerden ikisi ders kitaplarında öğrencilerin ilgi alanına girebilecek, onların kendi yaşam biçimini yansıtacak ya da çevresinden izler taşıyacak metinlerin yer alması gerektiğini dile getirmiştir:

Bu kitaplar hazırlanırken benim özel fikrim yöresel hazırlanması başta gelen nedenlerden biri. Mesela Ankara geneli düşünülmemeli ya da herkes eşit hızda okuyormuş gibi düşünülmemeli etkinlik kitapları, ders kitapları. Daha çok çocukların ilgisi çekebilecek görsellerle, değişik fikirlerle, küçük küçük notlarla, ilgi çekici bilmecelele, bulmacalarla falan zenginleştirilebilir, daha nitelikli basılabilir. Öyle bir fikrimiz var. Kitaplar hazırlanırken yöreselliğe dikkat ediliyor. (G12)

Çocuğun ilgisini içerebilecek okuma parçaları olmalıdır. Alakasız konular değil de böyle eski, çocuklara hitap etmeyen konular değil de çocukların ilgisini çekebilecek okuma parçaları olmalıdır. Onlar da temalara göre seçiliyor. Sürekli aynı tema da işlenmez. Gözlemlediğime göre çocuklar en çok hayvanlardan hoşlanıyor. Mesela hayvan ünitesi olduğunda, hayvanlarla ilgili bir şey olduğunda daha çok ilgileniyor, daha çok ilgi duyuyorlar. Atıyorum böyle bir turizm, macera soruları diye bir ünitemiz var. Onu hiç görmediği için, hiç bilmediği için ilgi duymuyor mesela. Yabancı kalıyor ona. Daha çok böyle yöresel, çocukların yaşadığı yerlere göre seçilmiş şeyler olabilir. Böyle merkezi değil de hani yöresel böyle herkesin yaşam tarzına uygun kitaplar yapılabilir aslında. (G7)

Görüşmecilerin çoğu kitaplarda yer alan görsellerin, metinlerin ve etkinliklerin ilgi çekici, okuma sevgisi kazandıracak, öğrenciyi sıkmayacak ve onların düş gücünü geliştirecek nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir:

Daha ilgi çekici metinler olabilir. Kendi alanım için söylüyorum. Zaten ilgi çekici olmadığı zaman çocukları yakalayamıyoruz. Ya da görseller teşvik edici görseller olabilir. Daha fazla metin içerebilir ya da projeler bu anlamda tekrar şekillendirilebilir. Mesela her bir ünitenin sonunda bir proje oluyor hocam. Bir kitap verilip o kitap okunup özetleneceği, dönem sonu ödevi gibi... Yani bu şekilde belki daha fazla teşvik edebiliriz çocukları. (G2)

Bir kere çocuğu sıkmamalıdır. Çocuğun ilgisini çekmeli, okumayı sevdirmeli, hayal gücünü geliştirebilmeli. Çocuk zaten sevdiği zaman kendisi okumak istiyor, kendisi işlemek istiyor. (G11)

Kitaplar, çocuğun ilgisini çekebilecek metinlerden, görsellerden oluşmalıdır. Çocuk okuduğu metinlerde kendini o metinlere sokabilmelidir. Çok soyut metinlere daha az yer verilmelidir. (G17)

Etkinlikler, metnin içeriğiyle alakalı olmalı kesinlikle. Dil bilgisi etkinliklerine biraz daha az yer veriliyor. Onlara biraz daha yer verilebilir ve etkinlikler dediğim gibi aynı. Daha farklı etkinlikler bulunabilir herhalde kendisini zorlasa bu insanlar, kitabı hazırlayanlar. Kendini tekrar eden etkinliklerden biz de öğrenci de sıkılıyor ve metni okuyoruz, diğer etkinlikler böyle kısa kısa. Hani yine okumayı arttırıcı farklı metinli etkinlikler de hazırlanabilir. Hani bir metin oluyor, bütün etkinlikler ona bağlı oluyor. Yine o metin dışında etkinlik hazırlarken kendi bağımsız, küçük küçük, kısa metinler şeklinde metinler de olabilir. (G9)

Öğrencinin seviyesine göre hazırlanmalıdır. Öğrencinin ilgisini çekecek şeylere daha çok yer verilmelidir. İnsan hayatlarına daha çok yer verilebilir, günlük hayattan örneklerle daha çok yer verilebilir. (G3)

Görüşmecilerden ikisi kitaplarda görsellere daha çok yer verilmesi gerektiğini söylemiştir:

Genel olarak ben metinlerden çok şikâyetçiyim. Metinlerin çok çok düzeltilmesi gerekiyor. Bir de görsellere çok yer verilmesi gerekiyor. Çünkü bir ilkokul çocuğu görsel üzerinden daha iyi anlıyor. Onu birleştirebiliyor metinle. Dilbilgisi konuları ilkokulda sıfır denecek kadar az. Onlarında olması lazım. Çocuk dilbilgisi bilmeyince cümle de kuramıyor. (G14)

Dediğimiz gibi az önce görsel zenginleştirilse daha iyi olur. Çocukluk çağında görselin zenginleştirilmesi illaki görsel öğrenme, okuyarak öğrenme, görerek öğrenme, duyarak öğrenme. Bunlar daha çok çoğaltılırsa, işitsel şeyler çoğaltılırsa illaki daha iyi olur diye düşünüyorum. (G4)

Öğretmenler genel olarak ders ve çalışma kitaplarının gerçek yaşamla ilişkili, çocukların ilgi ve gereksinimlerini karşılayacak, onlarda okuma sevgisi ve alışkanlığı oluşturacak özellikte hazırlanması gerektiğini belirtmektedir. Kimi öğretmenler

görsellerin sayısının artırılması; metinlerin çok uzun olmaması ve öğrenciyi sıkmaması; etkinliklerin daha az ve nitelikli olması gerektiğini dile getirmiştir.

Öğretmenlerin okuma kültürüne ilişkin farklı tanımlamalar yaptığı görülmektedir. Öğretmenlerin okuma kültürü kavramını alt basamaklarıyla ya da içerdiği öğelerle tanımlaması, öğretmenlerin okuma kültürü kavramına ilişkin bilgilerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin çoğu görsellerin, metinlerin, etkinliklerin ve metin kahramanlarının davranışlarının okuma kültürü edindirme sürecinde etkili olduğunu; ancak incelenen kitapların süreci desteklemede yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Öğretmenlerin çoğu ders kitaplarının uzun metinlerle ve gereksiz bilgilerle öğrencileri sıkıldığını, bunun da okuma kültürü edindirme sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Gün (2012, 1974-1975) de yaptığı araştırmada öğretmenlerin, etkinliklerin öğrencilerin ilgisini çekmemesi; dil, iletişim, öğrenme ve anlama becerilerine yeterince uygun olmaması; onların okuma alışkanlığı edinmelerine, eleştirel ve yaratıcı düşünme güçlerine katkı sağlamada yetersiz olması ve öğrencileri okuma uygulamalarında etkin kılmaması gibi sorunlarla karşılaştığını dile getirmektedir.

Öğretmenler, okuma kültürü edindirme sürecinde okuma saati uygulamasının, çocuğu ödüllendirmenin, kütüphanelerin, okuma salonlarının, öğrencileri farklı kitaplarla buluşturmanın ve öğrencilere örnek olmanın yararlı olacağını vurgulamaktadır. Öğretmenin okuma kültürü edinme sürecinde çocuğa okuma-yazma becerisi kazandırma, onu nitelikli kitaplarla buluşturma, çocuğun kitapla arasında duygusal bir bağ kurma, çocukta okumaya karşı ilgi ve olumlu tutum geliştirme sorumluluğu vardır (İpşiroğlu, 1994, s. 139).

Öğretmenlerin okuma kültürü konusundaki bilgilerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Benzer biçimde Sever ve diğerlerinin (2017) yaptığı araştırmanın sonuçları da öğretmenlerin okuma kültürü edinme sürecinin tüm bileşenlerini kapsayacak bilgi ve becerilere tam anlamıyla sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin okuma kültürü edindirme sürecinde öğrencilere örnek olması gerekmektedir; ancak kendilerinin bilmediği bir konuda öğrencilere yol göstermeleri ve örnek olmaları da beklenemez.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın bulgularından yola çıkılarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir:

Sonuçlar

Okuma kültürü edinme, bir toplumun gelişmişlik düzeyi ile yakından ilişkilidir. Okuma kültürü edinmiş bireylerin yetişmesinde okul yaşamının da katkısı bulunmaktadır. Öğrenme sürecinin başarılı bir biçimde yürütülmesi için öğretim ortamlarında pek çok uyarının işe koşulması gerekmektedir. Buna karşın ülkemizde ders kitapları çeşitli nedenlerle okul sürecinde çocukların en sık ya da tek karşılaştığı okuma araç gereçleridir. Bu nedenle okuma kültürü edindirme sürecinde ders kitaplarının niteliği önemlidir. Çocuklar ve gençlerin her açıdan nitelikli ders kitapları ile karşılaşmaları onların okuma kültürü edinmelerini sağlayabilir.

2016-2017 eğitim-öğretim yılında kullanılan 1-8. sınıf ders ve çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme bağlamında incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, 91 kitap belge incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. İncelenen kitaplar okuma kültürü ana kategorisi ve üç alt kategoriye göre çözümlenmiştir. Ayrıca öğretim programları incelenmiş ve öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır.

➤ Araştırma kapsamında ders ve çalışma kitaplarından elde edilen bulgular doğrultusunda görsellere ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

- 1, 2, 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellerde okuma kültürüne ilişkin içerikler en çok “okuma araç gereçlerinin türü”, en az “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” alt kategorilerinde yer almaktadır.
- 3. sınıf düzeyinde ders ve çalışma kitaplarındaki görseller okuma kültürü edindirme bağlamında en çok “okuma araç gereçlerinin türü”, en az “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorilerinde yer almaktadır.

- 4. sınıf düzeyinde ise ders ve çalışma kitaplarındaki görseller okuma kültürü edindirme bağlamında en çok “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler”, en az “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorilerinde yer almaktadır.

Sonuç olarak okuma kültürü edindirme bağlamında ders ve çalışma kitaplarındaki görsellere ilişkin içerikler en çok “okuma araç gereçlerinin türü”, en az “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” kategorilerinde yer almaktadır. Buradan yola çıkılarak ders ve çalışma kitaplarındaki görsellerin okuma kültürünün daha çok “okuma araç gereçlerinin türü” boyutunu yansıttığı; “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler”, “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” ve “okumayı çağrıştıran diğer öğeler” boyutlarını az yansıttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Okuma kültürü yalnız okuma araç gereçlerinden oluşmamaktadır. Okuma kültürü, okumanın bir yaşam biçimine dönüşmesi ve yaşamın her alanında, çeşitli boyutlarıyla yer alması anlamına gelmektedir. Ancak kitaplardaki görsellerin okuma kültürüne ilişkin içerikleri yeterince yansıtmadığı, okuma kültürü edindirme bağlamında nicelik ve nitelik yönünden yetersiz olduğu ve bir çağrışım öğesi olarak, okuma kültürü edindirme sürecini yeterince desteklemediği söylenebilir.

İncelenen ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellerin genel olarak nitelikten yoksun olduğu görülmektedir. Görseller, çocuklarda okuma isteği, sevgisi ve alışkanlığının oluşmasında etkili öğelerdendir. Ders ve çalışma kitaplarında metinlerle genel olarak uyumlu; ancak estetik açıdan niteliksiz, sanatsal değeri olmayan, renk ve baskı kalitesi düşük, birbirini yineleyen, tekdüze, basit, çocuk gerçekliğine ve çocuğun gelişim düzeyine uygun olmayan görsellerin olduğu görülmektedir. İncelenen kitaplardaki görsellerin niteliksiz olmasının çocuklarda okuma isteği, sevgisi ve alışkanlığının oluşmasını dolayısıyla okuma kültürü edindirme sürecini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

➤ Araştırma kapsamında ders ve çalışma kitaplarından elde edilen bulgular doğrultusunda metinlere ve etkinliklere ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

- 1, 2, 3, 4, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerde okuma kültürüne ilişkin içerikler en çok “okuma araç gereçlerinin türü”, en az “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” alt kategorilerinde yer almaktadır.
- 5. sınıf düzeyindeki ders ve çalışma kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerde okuma kültürüne ilişkin içerikler en çok “okuma araç

gereçlerinin türü”, en az “okumanın gerçekleştirilme amacı” alt kategorilerinde yer almaktadır.

Sonuç olarak okuma kültürü edindirme bağlamında ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklere ilişkin içerikler en çok “okuma araç gereçlerinin türü”, en az “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” kategorilerinde yer almaktadır. Buradan yola çıkılarak ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerin de görsellerde olduğu gibi okuma kültürünün daha çok “okuma araç gereçlerinin türü” boyutunu yansıttığı; “okumayı çağrıştıran diğer öğeler”, “okuma eylemini gerçekleştirme süreci”, “okumaya ya da okuma araç gereğine ilişkin tutum ve davranışlar”, “okumanın gerçekleştirilme amacı”, “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” ve “okuma eyleminin gerçekleştiği yerler” boyutlarını ise az yansıttığı görülmektedir. Metinlerin ve etkinliklerin okuma kültürünün bazı boyutlarını yeterince yansıtmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

İncelenen ders kitaplarında çok uzun, sıkıcı, yazınsal nitelikten yoksun, dil ve anlatım yönünden zayıf, çocuklarda okuma sevgisi ve isteği uyandırmayacak, onların düş ve düşünce gücünü devindirmeyecek metinlerin yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte çalışma kitaplarında da öğrencilerin dil ve düşünme becerilerini geliştirmeyecek, onlara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmayacak, birbirini yineleyen, çok sayıda ve sıkıcı etkinlerin yer aldığı görülmektedir. Ders ve çalışma kitaplarındaki metin ve etkinliklerin nitelik bakımından da okuma kültürünün yapılanmasına hizmet etmediği sonucuna varılmaktadır.

➤ Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarından elde edilen bulgular doğrultusunda metin kahramanlarının tutum ve davranışlarına ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

- 1, 4, 6 ve 7. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okuma kültürüne ilişkin tutum ve davranışları en çok “kahramanın okumaya ilişkin tutum ve davranışları”, en az “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorilerinde yer almaktadır.
- 2 ve 5. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okuma kültürüne ilişkin tutum ve davranışları “kahramanın okumaya ilişkin tutum ve davranışları” ve “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorilerinde aynı düzeyde yer almaktadır.
- 8. sınıf düzeyindeki MEB yayınevine ait Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okuma kültürüne ilişkin davranışları en çok

“kahramanın okumaya ilişkin tutum ve davranışları”, en az “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorilerinde yer almaktadır.

- 3 ve 8. sınıf düzeyindeki özel yayınevlerine ait Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okuma kültürüne ilişkin tutum ve davranışları bulunmamaktadır.

Sonuç olarak 1-8. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okuma kültürüne ilişkin tutum, davranış ve eylemleri en çok “kahramanın okumaya ilişkin davranışları”, en az “okuma eylemini gerçekleştiren kişiler” alt kategorilerinde yer almaktadır. Okuma kültürü edinmiş kişilerin okumayı bir yaşam biçimine dönüştürmesi ve bunu her yönüyle tutum ve davranışlarına yansıtması beklenir; ancak Türkçe ders kitaplarındaki metin kahramanlarının okumaya ilişkin tutum, davranış ve eylemlerinin “kitap/gazete/şiir okumak”, “okuma alışkanlığının olması”, “okuma ilgisinin ve sevgisinin olması”, “kitaplarla arkadaş/dost olmak”, “okuyup araştırma yapmak”, “okumaya ve öğrenmeye önem vermek”, “kitap almak için para biriktirmek”, “öykü/masal dinlemeyi sevmek”, “okuma yazma bilmek”, “kitaba değer vermek” ve “kütüphaneye gitmek” ile sınırlı olduğu görülmektedir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metin kahramanlarının okuma kültürü edinmiş bireylerin özelliklerini yeterince yansıtmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca kahramanların okumaya ilişkin eylemlerinin gerçekleştiği yerler kitaplarda hiç yer almamıştır. Okumanın yaşamın her alanında gerçekleşebilir bir eylem olduğunu öğrencilere duyumsatacak içeriklerin yer almaması, metin kahramanlarının okuma kültürünün bu boyutunu yansıtacak nitelikte olmadığını göstermektedir. Metin kahramanlarının okuduğu araç gereçler kitap, gazete ve şiir ile sınırlandırılmıştır. Okuma araç gereçleri bunlarla sınırlı değildir, pek çok okuma araç gereci bulunmaktadır. Metin kahramanlarının okuma araç gereçlerini de yeterince yansıtmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Araştırma kapsamında incelenen öğretim programlarından elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

Türkçe dersi öğretim programı okuma kültürünün yapılanmasına katkıda bulunacak amaç ve kazanımları içermektedir. Türkçe dersi öğretim programı dışındaki öğretim programlarından ise yalnızca İngilizce, Matematik ve Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan birkaç amacın okuma kültürünün yapılanmasına hizmet edecek nitelikte olduğu görülmektedir. Türkçe dersi öğretim programı dışındaki öğretim programlarının okuma kültürünün yapılanmasına hizmet edecek amaç ve

kazanımlara çok yer vermediği, dolayısıyla okuma kültürü edindirme sürecini destekleyecek nitelikte olmadığı sonucuna varılmaktadır.

- Araştırma kapsamında öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

Öğretmenlerin okuma kültürünün tanımına, değişkenlerine ve nasıl geliştirilebileceğine ilişkin fikirlerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Okuma kültürünü tüm boyutlarıyla ele alan ve yorumlayan öğretmenin olmadığı görülmekte ve bunun da öğretmenlerin bütüncül bir bakış açısıyla okuma kültürünün tüm boyutlarına hâkim olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öğretmenlerin ders ve çalışma kitaplarını hem niteliği hem de okuma kültürü edindirme sürecini desteklemesi yönünden yetersiz buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen öneriler aşağıda verilmiştir:

Ders Kitabı Hazırlayanlara Yönelik Öneriler

- Toplumumuzda okuma kültürü istenen düzeyde olmadığı için buna ilişkin içeriklerin ders ve çalışma kitaplarına da yansımadağı görülmektedir. Ders kitapları aracılığıyla bilinçaltına gönderilen iletiler okuma kültürü edindirme sürecini destekleyebilir. Bu nedenle ders kitabı hazırlayanlar bu konuda bilinçli olmalı ve okuma kültürüne ilişkin içerikleri ders ve çalışma kitaplarında yer alan görsellere, metinlere, etkinliklere ve metin kahramanlarının tutum ve davranışlarına yansıtmalıdır.
- Kitap yazarları ve çizerleri ders kitaplarının niteliği ve okuma kültürü konularında bilinçli olmalı, kitapları hazırlarken resimlerin, metinlerin, etkinliklerin niteliğine ve okuma kültürünü destekleyecek içerikleri barındırmasına özen göstermelidir.
- Bir okuma araç gereci olarak ders kitapları, çocuklarda okuma sevgisi ve alışkanlığı oluşturmaya katkı sağlayacak nitelikte hazırlanmalıdır.

Millî Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler

- Bütüncül bir yaklaşımla tüm derslerin okuma kültürü edindirme sürecini desteklemesine olanak tanıyan programlar tasarlanmalıdır.
- Ders kitaplarının biçim ve içerik yönünden nitelikli olmasına ve okuma kültürünü desteklemesine özen göstermelidir.
- Hizmet içi eğitimler aracılığıyla öğretmenler, okuma kültürü edindirme konusunda bilgilendirilmelidir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler

- Öğretmenler, okuma kültürü konusunda bilinçli ve duyarlı olmalı; öğrencilere okuma kültürü edindirme sürecinde örnek olmalı ve onlara yol göstermelidir.
- Okuma kültürü edinmiş bireyler yetiştirmek isteyen öğretmenlerin öncelikle kendileri okuma kültürünün ne olduğuna, okuma kültürü edinmiş kişilerin hangi özellikleri taşıdığına ve okuma kültürünün nasıl geliştirilebileceğine ilişkin yeterli bilgi ve donanımına sahip olmalıdır. Bunun için de öğretmenler ve öğretmen adayları okuma kültürü konusunda iyi yetiştirilmelidir.
- Öğretmenler, eğitim-öğretim ortamlarında okuma kültürü edindirmeye yönelik etkinlik ve uygulamalara yer vermelidir.
- Öğrencileri okumaya isteklendirecek nitelikli araç gereçlerle buluşturmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adalı, O. (2010). *Etkileşimli ve Eleştirel Okuma Teknikleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Aksaçoğlu, A. G. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin Televizyon İzlemeleri ve Bilgisayar Kullanmalarının Okuma Alışkanlıkları Üzerine Etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 3-28. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48939/624269>
- Akyol, H. (2005). *Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alpay, M. (1991). *Kütüphane: Dünü Yarına Bağlayan Köprü*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Altunbay, M. ve Uslu Üstten, A. (2020). Okuma Kültürünün Bir Göstergesi Olarak Kitaplık ve Kütüphane Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 916-930.
- Arı, E. ve Demir, M. K. (2013). İlköğretim Bölümü Öğretmen Adaylarının Kitap Okuma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 116-128.
- Arı, G. (2010). Türkçe Ders Kitaplarında Fiziksel ve Biçimsel Görünüm. H. Ülper (Ed.), *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (ss. 39-52). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aslan, C. (2006a). Türkçe Ders Kitaplarında “Türkçe Olmayan Sözcükler”in Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 133, 7-19.
- Aslan, C. (2006b). Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri. S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)* (ss. 189-200). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No: 203.
- Aslan, C. (2010a). Düşünme Becerilerini Geliştirici Dil ve Edebiyat Öğretimi Ortamları-Bir Eğitim Durumu Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 127-152. Erişim adresi: <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c13s24/makale/c13s24mk.pdf>
- Aslan, C. (2010b). An analysis of Turkish and French literature textbooks’ outer structure and visual elements. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 880-889. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.03.120
- Aslan, C. (2013). Duyarlık ve Düşünceyi Geliştirmede Çocuk/Gençlik Edebiyatı. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 12, 29-32.

- Aslan, C. ve Doğu, Y. (2016). Öğrencilerin Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlere İlişkin Görüşleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 17(67), 1-30.
- Aslan, C. (2017). *Örnek Eğitim Durumlarıyla Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, C. (2021). *Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aslan, Y. (2017). Türkçe Öğretmeni Adayları Tarafından Okunan Çocuk Kitapları. *International Journal of Humanities and Education*, 3(5), 76-89.
- Aydın Gönül, D. (2016). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Yazınsal Metinleri Okuma Anlama Etkinliklerinin Eleştirel Okuma Ölçütlerini Karşılama Yeterliliği. (8. Sınıf Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aydoğdu, H. (2020). Okuma Alışkanlığı ve Okul Kütüphanelerinin Bireysel Gelişime Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Eğitim Dergisi*, 225, 201- 226.
- Aytan, T., Çalıcı, M. A. ve Erdem, A. (2018). Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metin Kahramanlarının Rol Model Olma Durumları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 634-652.doi: 10.21733/ibad.435151
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Ayyıldız, M., Bozkurt, Ü. ve Canlı, S. (2006). Okuma Kültürü Üzerine Bir Araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 34 (169), 277-296.
- Bamberger, R. (1990). *Okuma Alışkanlığını Geliştirme* (B. Çapar, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphanecilik Dizisi.
- Belda Torrijos, M. & Galstyan-Sargsyan, R. (2017). Children's literature. Reading habit. *Publicaciones Didácticas*, (89), 115-119. Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/10251/111606>
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bircan, İ. ve Tekin, M. (1989). Türkiye’de Okuma Alışkanlığının Azalması Sorunu ve Çözüm Yolları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (22), 393-410.
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1989). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Ceyhan, E., ve Yiğit, B.(2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Chettri, K. & Rout, S. K. (2013). Reading habits-an overview. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 14(6), 13-17.
- Clark, C. & Rumbold, K. (2006). Reading for pleasure: A research overview. *London: National Literacy Trust*, 5-29. Erişim adresi: [Microsoft Word - Reading for pleasure-Final1.1.doc \(ed.gov\)](#)
- Çelik, T. (2011). *Dil ve Edebiyat Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çevik, A. ve Güneş, F. (2017). Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286. doi: <https://doi.org/10.16916/aded.288848>
- Çiçek, M. ve Alcellat, N. (2015). 8. Sınıf Türkçe Çalışma Kitabındaki Okuma Etkinliklerinin Okuma Kazanımları İle İlişkisi. *International Journal of Languages' Education and Teaching UDES Özel Sayı*, 1605-1614.
- Çotuksöken, Y. (1997). Öğrenci ve Genel Okur Düzeyinde Katılımcı Okur Yöntemi; Bu Yöntemin Amaçları ve Amaç Davranışları. *Türkçe ve Edebiyat Öğretimi Sempozyumu*. Eyüboğlu Eğitim Kurumları Yayınları, 120-126.
- Çotuksöken, Y. (2008). Görsel Ürünlerin (Resim, Fotoğraf, Karikatür vb.) Çocukların Okuma Kültürü Edinmelerindeki İşlevi. *Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu*. Eğitim Sen Yayınları, 27-35.
- Deniz, A. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığının Geliştirilmesi Üzerine Türkçe Öğretmenlerinin Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- Deniz, K., Tarakcı, R. ve Karagöl, E. (2019). Okuma Kazanımları Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitapları. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 7(3), 688-708. doi: <https://doi.org/10.16916/aded.569153>
- Demir, C. ve Yapıcı, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 177-192.
- Demirel, Ö. (1998). Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi. S. Topbaş (Ed.). *Türkçe Öğretimi* (ss. 147-157). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları. Erişim adresi: <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/2277/unite10.pdf>
- Demirel, Ö. (2005). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Devrimci, H. (1993). *İlkokul 5. Sınıf Çocuklarında Okuma Alışkanlığının İncelenmesi*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Dilidüzgün, S. (2004). Okuma Öğretimi Hedefleri Bağlamında Türkçe Ders Kitaplarındaki Çocuk Edebiyatı Ürünleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 43-55.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metindilbilim ve Türkçe-Uygulamalı Bir Yaklaşım-*, İstanbul: Morpa Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş., Karagöz, M. ve Genç, Ş. (2016). Türkçe Ders Kitaplarında Yazınsal Metinleri Okuma-Anlama Etkinliklerinin Öğrenciler Üzerindeki Şiddet Etkisi, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 8, 115-137.
- Dökmen, Ü. (1994). *Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Dur, Y. (2014). *İlköğretim İkinci Kademe Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin ve Velilerinin Türkçe Programı ve Program'ın Uygulanmasıyla İlgili Görüşleri ile Program'ın Uygulanması Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Durmuşçelebi, M. (2007). *Türkiye ve Almanya'da İlköğretimde Anadili Öğretimi Eğitim Programları ve Ders Kitapları Açısından Bir Karşılaştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Elkatmış, M. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Okuma İlgi ve Alışkanlıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 1223-1240. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/22598/241386>
- Eminoğlu, N. (2020). Okuma ve Yazma Alışkanlığı Kazandırma Yeterliliği Açısından Türkçe Öğretim Programı'nın Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 3 (1), 307-318.
- Epçaçan, C. ve Erzen, M. (2008). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 182-202.
- Erben, S. (2005). *Montessori Materyallerinin Zihin Engelli ve İşitme Engelli Çocukların Alıcı Dil Gelişiminden Görsel Algı Düzeyine Etkisinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ertok Atmaca, A. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 318-328.
- Freide, P. ve Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık – Sözcükleri ve Dünyayı Okuma* (S. Ayhan, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Göğüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınları.
- Gökçe, O. (2019). *Klasik ve Nitel İçerik Analizi: Felsefe, Yöntem, Uygulama*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Göktürk, A. (1997). *Okuma Uğraşı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z. ve Kahve, Ö. (2016). Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik ve Resimleme Özelliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(4), 724-735. doi: 10.16986/HUJE.2015014224
- Güçlü, N., Topses, G., Yel, S., Korkmaz, A., Çakmak, M., Köksal, H., ve Albayrak, F. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Hayat Bilgisi 1-3 (1. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gün, M. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Okuma Etkinliklerinde Karşılaşılan Sorunlar, *Turkish Studies*, 7(4), 1961-1977.
- Gün, M. (2013). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Okuma Etkinliklerinde Öğrenme Ortamları İle Kullanılan Araç-Gereçlerin Yeterliliği, *Tarih Okulu Dergisi*, 6(XV), 545-567.
- Güneş, F. (1997). *Okuma Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2017a). Alıştırmalardan Etkinliklere: Eğitimdeki Gelişmeler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 103-120.
- Güneş, F. (2017b). Türkçe Öğretiminde Etkinlik Yaklaşımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 48-64.
- Gürcan, H. İ. (1999). *Okuma Alışkanlığı İle Kitap Yayıncılığının Kültürel İletişim ve Teknolojisine Bağlı Sorunları Karşısında Türkiye Koşulları Temelinde Bir Model Önerisi*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1113.
- Harris, A. J. ve Sipay E. R., (1990). *How to Increase Reading Ability*. New York: Longman.
- İnce Samur, A. Ö. (2014). *Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İpşiroğlu, Z. (1994). *Çağdaş Eğitimde Sanat*. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.
- İşcan, A. (2004). *Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Edebi Metinlerin Öğrencilere Estetik Zevk Kazandırmadaki Rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- İşeri, K. (2003). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler için Çizilen Resimlerin İncelenmesi. *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz*. (ss. 69-91). Ankara: ANAÇEV Yayını.
- İşeri, K. (2007). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabının İlköğretim Türkçe Programının Amaçlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi. *Dil Dergisi*, 136, 58-74.

- Jönsson, A. ve Olsson, J. (2008). *Reading culture and literacy in Uganda: The case of the "Children's Reading Tent"* (Master's Thesis). Högskolan I Borås, Institutionen Biblioteks-Och Informationsvetenskap, Sverige.Erişim adresi: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/3405/1/08-7.pdf>
- Kamalova, L. A. ve Koletvinova, N. D. (2016). The problem of reading and reading culture improvement of students-bachelors of elementary education in modern high institution. *International Journal of Environmental and Science Education*, 11(4), 473-484.
- Kaptan, S. G. ve Kaptan, A.Y. (2004, Temmuz). *Ders Kitaplarındaki Tasarım Sorunları ve Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine Etkisi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kaptan, A. Y. (2005). Ders Kitaplarında Fiziki Yapı. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Editörler), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. (ss.186-198). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kaptan, A. Y. ve Kaptan, S. G. (2005). Ders Kitaplarında Görsel Düzen. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Editörler), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. (ss.159-185). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Karadağ, Ö. (2013). Okuma Kültürüne Katkıları Bakımından Türkçe Ders Kitaplarının Resimlemeleri(İllüstrasyonları). *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(2), 84-93.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 70-86.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever S. (1997). *Türkçe Öğretimi-Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, İ. (2014). Çocuk Kitabında Görsel Katmanlar ve Çizerlerimiz. *Türk Dili (Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı)*, VII/756, 186-192.
- Keleş, Ö. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinde Kitap Okuma Alışkanlığının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kepenekçi Karaman, Y. ve Aslan, C. (2011). Ortaöğretim Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Ders Kitaplarında İnsan Hakları Üzerine Bir Çözümleme. *TurkishStudies*, 6/1, 476-494.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, A. (2006). İlköğretim Ders Kitabındaki Resimlemelerin Çocuğun Görsel Sanat Eğitimine Katkıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 24-19.

- Körkuyu, S. (2014). *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Küçükbezirici, Y. (2013). Bilinçaltı Mesaj Gönderme Teknikleri ve Bilinçaltı Mesajların Topluma Etkileri. *Turkish Studies*, 8/9, 1879-1894.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. (2011). *Türkiye Okuma Kültürü Haritası*. Ankara: KYGM.
- Manuel, J. (2012). Reading lives: Teenagers' reading practices and preferences. In J. Manuel & S. Brindley (Eds.), *Teenagers and Reading Literary heritages, cultural contexts and contemporary reading practices* (pp. 1-4), Kent Town, S. Aust.: Wakefield Press.
- Merga, M.K. & Mason, S. (2019). Building a school reading culture: Teacher librarians' perceptions of enabling and constraining factors. *Australian Journal of Education*, 63(2), 173-189. doi: 10.1177/0004944119844544
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (S. Turan Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). *Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araştırmaları Yönetmeliği*. Ankara: MEB Yayınları. Erişim adresi: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf>
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurumu Başkanlığı. (2015). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1- 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü. Erişim adresi: <http://meb.gov.tr>
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurumu Başkanlığı. (2022). *Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları İle Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*. Ankara. Erişim adresi: <https://kitapinceleme.meb.gov.tr/De%C4%9Ferlendirmeye%20Esas%20Olacak%20Kriterler%20ve%20A%C3%A7%C4%B1klamalar%C4%B1.pdf>
- Mut, G. ve Gelişli, Y. (2021). Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığının Oluşmasında Etkili Olan Faktörlere İlişkin Görüşleri, *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 92-113.
- Mülayim, H. ve Soran, H. (2002). Lise 1 Biyoloji Ders Kitapları ve Haftalık Ders Saatleri Hakkında Öğrenci, Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Görüş ve Önerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 185-197.
- Oğuzkan, A. F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- OKUYAY Platformu. (2019). Türkiye Okuma Kültürü Araştırması. Erişim adresi: okuyayplatformu.com/wp-content/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf

- Omurtak, G. (2019). *Eğitim-Öğretim Sistemine Bourdieu'cu Bakış: Lise Öğrencilerinin Sınava Hazırlık Sürecinde Ailelerin Meslek Seçimlerindeki Rolü, İstanbul Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ören, Ş. (2013). Kültür ve Davranış İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0 (25), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbd/issue/2793/37573>
- Özdemir, E.(2013), *Eleştirel Okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özkan, E. (2021). Okuma Kültürü Edinmenin Dil Becerileri ile İlişkisi. (B. Öztürk,F. Bulut ve Ş. Şimşek). *Çocuk ve Okuma Kültürü* (ss.11-20). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Özmantar, M. F., Bozkurt, A., Demir, S. Bingölbalı, E. ve Açıl, E. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Etkinlik Kavramına İlişkin Algıları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 379-398. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/285015360_Sinif_ogretmenlerinin_etkinlik_kavramina_iliskin_algilari
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pečjak, S. (2021). Bralna Kultura S Psihološke In Z Vzgojno-Izobraževalne Perspektive, *Revija Za Elementarno Izobraževanje Journal Of Elementary Education*, 14/4, ss. 461-483.
- Persad, B. M. (2002) *The Effects of The Linguistic Experiences-Reading Habits, Involvement Between Latino Parents and Their Student Children, and Native Language Use in the Home-on Academic Performance Through High School* (Unpublished Doctoral Thesis). Alliant International University, San Diego, USA.
- Russel, D. H. (1949). "Reading and Child Development", Reading in The Elementary School, Forty Eighty Yearbook, *The National Society for The Study of Education*, Part II., Chicago: Chicago University Press.
- Saltık, O. (2018). Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Niteliği Üzerine Öğretmen Görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2), 281-296.
- Saracaloğlu, A. S., Karasakaloğlu, N. ve Aslantürk, E. (2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Okuma İlgi ve Alışkanlıklarının Karşılaştırılması: (Adnan Menderes ve Uludağ Üniversiteleri Örneği). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 457-479.
- Satija, M. P. (2002). Reading and book culture. *Herald of Library Science*, 41(1/2), 55-59.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Yargı Yayınevi.

- Sethy, S. (2018). Promoting reading habits and the role of library, *International Journal of Library and Information Studies*, 8(1), 367-375.
- Sever, S. (2011). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S., Kaya, Z., ve Aslan, C. (2011). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. ve Aslan, C. (2007). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*. Z. Güneş (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Sever, S., Karagül, S. ve Güldenoğlu Doğan, B. N. (2017). Öğretmenlerin Okuma Kültürü Düzeyleri ile Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının İncelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (27), 47-69.
- Solak, M. ve Yaylı, D. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Türler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 444-453.
- Soylu Koyuncu, S. ve Kaptan, A. Y. (2005). Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım ve Tasarım Sorunları, *Hece, (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı)*, (104-105/Özel Sayı:10), 256-262.
- Stebler, M. Z. (2014). *Türkçe ve İsviçre'deki Ortaokul Öğrencilerinin Ana Dili Öğretimi Ders Kitaplarının Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/34503/424695>
- Suna, Ç. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin Okuma İlgi ve Alışkanlıklarını Etkileyen Etmenlerin Analitik Olarak İncelenmesi ve Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Susar Kırmızı, F. ve Akkaya, N. (2009). Türkçe Öğretimi Programında Yaşanan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (25), 42-54.
- Şahin, A. (2009). İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının Sosyo-ekonomik Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 215- 232.
- Şahin, A. (2010). Türkçe Öğretmen Adaylarının Kütüphaneleri Kullanma Durumları. *Turkish Studies*, 5(4), 1448-1471.

- Şen, Ü. (2008). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1/5, 763-779.
- Tanju, E. H. (2010). Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığına Genel Bir Bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 30-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21100/227236>
- Taşgın, A. (t.y.). *Öğrenme-Öğretme Model ve Yaklaşımları*. Yayımlanmamış ders notu, Çocuk Gelişimi Bölümü, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Erzurum.
- Tatar, D. (2022). *Sosyo-Ekonomik Düzeyin Çocukların Okuma Alışkanlıkları Üzerine Etkisi: Ankara'daki İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Tertemiz, N., Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2011). Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi. L. Küçükahmet (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. (ss. 34-66). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tosunoğlu, M., Arslan, M. M. ve Karakuş, İ. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Anıtepe Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr>.
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü-Sosyal Bilimler*. Ankara: TÜBA.
- Ülper, H. (2010). Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinlikler. H. Ülper (Ed.). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. (ss. 55-78). Ankara: Pegem Akademi.
- Ülper, H. (2011). Öğrencilerin, Okumaya İsteklendirici Etmenlerle Karşılaşma Durumu: Öğretmen, Aile, Arkadaş ve Kitap Boyutları Üzerinden Bir Araştırma. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 221-237.
- Velioğlu, M., Karsu, S., Çifci, S., Işıksan, P., Umut, M. ve Bayrak, E. (2013). Bilinç Öncesi Bilinç Sonrasına Yolculuk: Okuma Alışkanlığı Kazandırılmasına Dönük Üniversite Öğrencileri Üzerinde Karma Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/47, 171-190.
- Wagner, S. (2002). The reading habits of teams. *Journal of Reading Today*, (46), 3-4.
- Wise, J. & Buffington, S. (2004). *The Ordinary Parent's Guide to Teaching Reading*. Virginia: Peace Hill Press.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldız, D., Ceran, D. ve Sevmez, H. (2015). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları Profili. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (3), 141-166.
- Yılmaz, B. (1989). Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine. *Türk Kütüphaneciliği III*, (1), 48-53.
- Yılmaz, B. (1990). *Okuma Alışkanlığı ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, B. (2009). Çocuklarda Okuma Kültürünü Geliştirmede Ebeveyn ve Öğretmenin Rolü, *Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu*, Ankara: Eğitim Sen Yayını, s.133-140.
- Yin, R. K.(2009). *Case study research: design and methods*. thousand oaks. CA:Sage.
- Yin, R. K. (2017). *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları* (İ. Günbayı, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

EKLER

EK1. İncelenen 1-8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitapları

Kitabın Seslendiği Düzey (Sınıf)	Kitabın Adı	Yazarı/Yazarları	Yayınevi	Yayın Yılı
1. Sınıf	İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 1	Dr. Mehmet ÜLGER İnci TÜRKER Seçil KİNİK	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
1. Sınıf	İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 1	Sema CEBİR Aliyar KARACA	Koza Yayın Dağıtım/Ankara	2016
1. Sınıf	İlkokul Matematik Ders Kitabı 1	Dr. Hatice AYDIN Ebru HELVACI Elif KOFOĞLU Mehtap ERMAN	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
1. Sınıf	İlkokul Matematik Ders Kitabı 1	Fatma AY	Pasifik Yayınları/Ankara	2016
1. Sınıf	İlköğretim Müzik 1 Öğrenci Çalışma Kitabı	Neşem YAŞAR	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
1. Sınıf	Okuma Yazma Öğreniyorum 1	Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ Dr. Emine BALCI	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
1. Sınıf	İlkokul Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı Türkçe 1. Sınıf	Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ Dr. Emine BALCI	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
2. Sınıf	İlköğretim Hayat Bilgisi Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı	Erol Ünal KARABIYIK	Evren Yayıncılık/Ankara	2016
2. Sınıf	İlköğretim Matematik 2 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı	Abdullah Tansel GEZMİŞ	Ada Yayıncılık/Ankara	2016
2. Sınıf	İlköğretim Müzik 2 Öğrenci Çalışma Kitabı	Neşem YAŞAR	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
2. Sınıf	İlköğretim Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı	Hatice BIYIKLI Yaşar ÖZTAŞ	Doku Yayıncılık/Ankara	2016
2. Sınıf	İlkokul İngilizce 2.Sınıf Ders Kitabı	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
2. Sınıf	İlkokul Happy Route Student's Book	Evrin BİRİNCİOĞLU KALDAR	Pasifik Yayınları/Ankara	2016
2. Sınıf	İlkokul Happy Route Student's Workbook	Evrin BİRİNCİOĞLU KALDAR	Pasifik Yayınları/Ankara	2016

(Devam ediyor)

EK 1. Devam

Kitabın Seslendiği Düzey (Sınıf)	Kitabın Adı	Yazarı/Yazarları	Yayınevi	Yayın Yılı
3. Sınıf	İlkokul Fen Bilimleri 3 Ders Kitabı	Zafer ARSLAN	İpekyolu Yayın Dağıtım/Ankara	2015
3. Sınıf	İlkokul Fen Bilimleri	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
3. Sınıf	İlkokul Hayat Bilgisi 3	Seyfinaz KAPULU Özen BAYRAM	Sevgi Yayınları/Ankara	2016
3. Sınıf	İlköğretim Matematik Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı	Özgür KÜÇÜK Durali KARAPINAR	Evrensel İletişim Yayınları/Ankara	2016
3. Sınıf	İlköğretim Matematik 3 Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı	Nurdan COŞKUNTÜRK Yeşim GÖĞÜN Burcu BAYKAL YELLİ	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
3. Sınıf	İlköğretim Müzik 3 Öğrenci Çalışma Kitabı	Neşem YAŞAR	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
3. Sınıf	İlköğretim Türkçe 3 Ders Kitabı	Gülşen ERHAN	Kartopu Yayıncılık/İzmir	2013
3. Sınıf	İlköğretim Türkçe 3 Öğrenci Çalışma Kitabı	Gülşen ERHAN	Kartopu Yayıncılık/İzmir	2013
4. Sınıf	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitabı	Prof. Dr. Recai DOĞAN	Yıldırım Yayınları/Ankara	2016
4. Sınıf	İlkokul Fen Bilimleri 4. Sınıf	Gönül BAYRAM Seda ALPEGEMEN	Sevgi Yayınları/Ankara	2016
4. Sınıf	İlkokul Fen Bilimleri 4. Sınıf	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
4. Sınıf	İlkokul Sunshine 4 Student's Book & Workbook	Aynur ARDA Özlem ONAY	Lider Yayıncılık/Ankara	2015
4. Sınıf	İlköğretim 4 İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi	Dr. Mehmet ÜLGER Dr. Mehmet Ali DOMBAYCI Yücel FEYZİOĞLU	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
4. Sınıf	İlköğretim 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı Öğrenci Çalışma Kitabı	Cüneyt ŞENYURT Erhan KARAKUYU	Dikey Yayıncılık/Ankara	2012
4. Sınıf	İlköğretim Müzik 4 Öğrenci Çalışma Kitabı	Neşem YAŞAR Metin ÇELİK Barış Arda ŞENDAĞ	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016

(Devam ediyor)

EK 1. Devam

Kitabın Seslendiği Düzey (Sınıf)	Kitabın Adı	Yazarı/Yazarları	Yayınevi	Yayın Yılı
4. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 4	Sema CEBİR ŞAHİN Özen BAYRAM Aliye MİDİLLİ	Koza Yayın Dağıtım/Ankara	2016
4. Sınıf	İlköğretim Trafik Güvenliği Ders Kitabı	İlker SELİMOĞLU Mine AŞÇI Serpil CİVELEK ÖZGÜR Ummuhan ÇAVDAR Melahat AYDIN Nuray ALTIN Arzu ZENGİN	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
4. Sınıf	İlköğretim Trafik Güvenliği 4 Ders Kitabı	Buket AKAGÜN	Dizin Yayıncılık/Ankara	2016
4. Sınıf	İlköğretim Trafik Güvenliği 4 Çalışma Kitabı	Buket AKAGÜN	Dizin Yayıncılık/Ankara	2016
4. Sınıf	İlköğretim Türkçe 4 Ders Kitabı Öğrenci Çalışma Kitabı	Sebahat BOZBEY Münevver OĞAN Müzeyyen ÖZKARA Ahmet AKTAŞ Ercüment DEMİR Yrd. Doç. Dr. Kemal KÖKSAL	Özgün Yayıncılık/Ankara	2016
5. Sınıf	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5 Ders Kitabı	Nazım GENÇ	Netbil Yayıncılık/İstanbul	2016
5. Sınıf	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5. Sınıf	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
5. Sınıf	Ortaokul Ders Kitabı Fen Bilimleri5	Hülya ÖZDOĞAN	Semih Ofset - S.E.K Yayınları/Ankara	2016
5. Sınıf	Ortaokul İngilizce 5. Sınıf -Student's Book-	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
5. Sınıf	Ortaokul İngilizce 5. Sınıf- Workbook -	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
5. Sınıf	Middle School English Net Student's Book And Workbook 5	Güler ŞİLİT	Evrensel İletişim Yayınları/Ankara	2016

(Devam ediyor)

EK 1. Devam

Kitabın Seslendiği Düzey (Sınıf)	Kitabın Adı	Yazarı/Yazarları	Yayınevi	Yayın Yılı
5. Sınıf	Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Matematik 5. Sınıf	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
5. Sınıf	Ortaokul Matematik 5. Sınıf Ders Kitabı	Yrd. Doç. Dr. Hakan YAMAN Yrd. Doç. Dr. Recai AKKAYA Ülkü YEŞİLYURT	Özgün Yayıncılık/Ankara	2016
5. Sınıf	İlköğretim Müzik 5 Öğrenci Çalışma Kitabı	Neşem YAŞAR Metin ÇELİK Barış Arda ŞENDAĞ	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
5. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı	Dr. Ahmet Utku ÖZENSOY Celal AYNACI	Berkay Yayıncılık/Ankara	2016
5. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Çalışma Kitabı	Dr. Ahmet Utku ÖZENSOY Celal AYNACI	Berkay Yayıncılık/Ankara	2016
5. Sınıf	Ortaokul Ders Kitabı Türkçe 5. Sınıf	Nagihan TETİK Nevin ZORLU Hilal TURKER Zeynep POLAT	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
5. Sınıf	Ortaokul Öğrenci Çalışma Kitabı Türkçe 5. Sınıf	Nagihan TETİK Nevin ZORLU Hilal TURKER Zeynep POLAT	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
6. Sınıf	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı6. Sınıf	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
6. Sınıf	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı6. Sınıf	Prof. Dr. Recep KILIÇ	Gizem Yayıncılık/Ankara	2016
6. Sınıf	Ortaokul Fen Bilimleri 6. Sınıf	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
6. Sınıf	Ortaokul Fen Bilimleri6	Cem ÖCAL	Fenbil Yayıncılık/İstanbul	2016
6. Sınıf	Middle School Student's Book And Workbook English Net6	Güler ŞİLİT	Evrensel İletişim Yayınları/Ankara	2016

(Devam ediyor)

EK 1. Devam

Kitabın Seslendiği Düzey (Sınıf)	Kitabın Adı	Yazarı/Yazarları	Yayınevi	Yayın Yılı
6. Sınıf	Ortaokul Matematik 6. Sınıf	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
6. Sınıf	Ortaokul Matematik 6 Ders Kitabı	Ekrem AYDIN Lokman GÜNDOĞDU	Sevgi Yayınları/Ankara	2016
6. Sınıf	İlköğretim Müzik 6 Öğrenci Çalışma Kitabı	Metin ÇELİK Barış Arda ŞENDAĞ	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
6. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı	Erol Ünal KARABIYIK	Evren Yayıncılık/Ankara	2014
6. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Çalışma Kitabı	Erol Ünal KARABIYIK	Evren Yayıncılık/Ankara	2014
6. Sınıf	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı	Nihat ERDAL	Dörtel Yayıncılık/Ankara	2016
6. Sınıf	İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı	Nihat ERDAL	Dörtel Yayıncılık/Ankara	2016
6. Sınıf	İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı	Dr. İbrahim GÜLTEKİN Serdar ARHAN Sema BAŞAR Seçil COŞKUN Tuncay DEMİREL Hilal TÜRKER	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
6. Sınıf	İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı	Dr. İbrahim GÜLTEKİN Serdar ARHAN Sema BAŞAR Seçil COŞKUN Tuncay DEMİREL Hilal TÜRKER	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı7	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	Ortaokul Fen Bilimleri7	Gülçin GÜNDÜZ	Sonuç Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	Ortaokul Fen Bilimleri Öğrenci Çalışma Kitabı 7	Gülçin GÜNDÜZ	Sonuç Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	Middle School English Route 7 Student's Book	Evrin BİRİNCİOĞLU KALDAR	Pasifik Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	Middle School English Route 7 Workbook	Evrin BİRİNCİOĞLU KALDAR	Pasifik Yayınları/Ankara	2016

(Devam ediyor)

EK 1. Devam

Kitabın Seslendiği Düzey (Sınıf)	Kitabın Adı	Yazarı/Yazarları	Yayınevi	Yayın Yılı
7. Sınıf	Ortaokul Matematik 7 Ders Kitabı	Cemalettin KESKİN	Ada Yayıncılık/Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Müzik 7 Öğrenci Çalışma Kitabı	Metin ÇELİK Barış Arda ŞENDAĞ	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Çalışma Kitabı	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı	Ömer Faruk EVİRGİN	Ekoyay Eğitim Yayıncılık/ Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı	Ömer Faruk EVİRGİN	Ekoyay Eğitim Yayıncılık/ Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı	Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN Serdar ARHAN Sema BAŞAR Tuncay DEMİREL Hilal TÜRKER	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Türkçe 7 Öğrenci Çalışma Kitabı	Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN Serdar ARHAN Sema BAŞAR Tuncay DEMİREL Hilal TÜRKER	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
7. Sınıf	İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı	Ayla SARBAY	Meram Yayıncılık/İstanbul	-
7. Sınıf	İlköğretim Türkçe 7 Öğrenci Çalışma Kitabı	Ayla SARBAY	Meram Yayıncılık/İstanbul	-
8. Sınıf	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8 Ders Kitabı	Zekai TAŞIN Bayram GÜLEÇ Güler GÜLEÇ Dr. İsmail BULUT	Özgün Yayıncılık/Ankara	2016

(Devam ediyor)

EK 1. Devam

Kitabın Seslendiği Düzey (Sınıf)	Kitabın Adı	Yazarı/Yazarları	Yayınevi	Yayın Yılı
8. Sınıf	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı	Komisyon	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	Ortaokul Fen Bilimleri 8 Ders Kitabı	Abdullah URHAN	Tutku Yayıncılık/Ankara	2016
8. Sınıf	Middle School UpturnIn English Student's Book And Workbook 8	Mehmet ŞENER	Evrensel İletişim Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 Ders Kitabı	Samettin BAŞOL Tuğrul YILDIRIM Miyase KOYUNCU Abdullah YILDIZ Ömer Faruk EVİRGİN	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 Çalışma Kitabı	Samettin BAŞOL Tuğrul YILDIRIM Miyase KOYUNCU Abdullah YILDIZ Ömer Faruk EVİRGİN	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim 8 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı	Sami TÜYSÜZ	Tuna Yayıncılık/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim 8 Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğrenci Çalışma Kitabı	Sami TÜYSÜZ	Tuna Yayıncılık/Ankara	2016
8. Sınıf	Ortaokul Matematik8. Sınıf Ders Kitabı	Ekrem AYDIN	Sevgi Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim Müzik 8 Öğrenci Çalışma Kitabı	Metin ÇELİK Barış Arda ŞENDAĞ	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı	Serdar ARHAN Sema BAŞAR Tuncay DEMİREL	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim Türkçe 8 Öğrenci Çalışma Kitabı	Serdar ARHAN Sema BAŞAR Tuncay DEMİREL	Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları/Ankara	2016
8. Sınıf	İlköğretim Ders Kitabı Türkçe 8	Arzu DEMİREL Vidcan ÖZBAY	Dikey Yayıncılık/Ankara	2015
8. Sınıf	İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı Türkçe 8	Arzu DEMİREL Vidcan ÖZBAY	Dikey Yayıncılık/Ankara	2015

EK2. İncelenen Öğretim Programları

Öğretim Programı	Yayın Yılı
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	2015
Türkçe Dersi Öğretim Programı	2015
İlkokul Matematik Dersi Öğretim Programı	2015
Ortaokul Matematik Dersi Öğretim Programı	2013
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	2015
Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı	2013
İngilizce Dersi Öğretim Programı	2013
İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı	2006
Müzik Dersi Öğretim Programı	2015
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı	2010
Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı	2011
İnsan Hakları, Demokrasi ve Yurttaşlık Dersi Öğretim Programı	2015

EK3. Aydınlatılmış Onam Formu

Araştırmanın adı: Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında İlkokul-Ortaokul Ders ve Çalışma Kitaplarının İncelenmesi

Sayın gönüllü,

Prof. Dr. Canan ASLAN ve Prof. Dr. Özay KARADAĞ danışmanlığında yürütülen “Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında İlkokul-Ortaokul Ders ve Çalışma Kitaplarının İncelenmesi” adlı bu çalışmada okuma kültürünün ilkököl ve ortaokul ders ve çalışma kitaplarına yansıyor yansımadığını ortaya çıkarmak ve öğretmenlerin bu konudaki görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır. Bu araştırma, okuma kültürü edindirme bağlamında yapılan ders kitabı incelemeleri, öğretim programı incelemeleri ve öğretmenlerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Kitapların okuma kültürünü yansıtırma durumu öğretim programı incelemeleri ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilecektir. Araştırma kapsamında toplanan kayıtların ve yapılacak incelemelerin 2022 yılı nisan ayı sonunda tamamlanması planlanmaktadır.

Araştırmaya katılım sürecinde gönüllülük ilkesi öncelenmektedir. Araştırma sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır. Görüşme yapılırken ses kaydı alınacaktır. Kayıtlar üzerinden yapılacak her türlü yayında kişisel bilgileriniz saklı tutulacaktır. Görüşme sırasında herhangi bir nedenden ötürü rahatsızlık duyarsanız yanıtlamayı bırakmakta özgürsünüz. Böyle bir durumda görüşmeyi yapan araştırmacıya, görüşmeden çekildiğinizi söylemeniz yeterli olacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız durumunda, sizinle ilgili veriler kullanılmayacaktır.

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlamadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum. Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacıya sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum. Ses kayıtlarımdan herhangi bir ücret ya da hak talep etmeyeceğimi beyan ederim. İstedğim zaman kayıt ortamından çıkabileceğimi ya da yanıtlamak istemediğim soruyu atlayabileceğimi biliyorum. Kimlik bilgilerim saklı kalmak koşuluyla, verdiğim bilgilerin yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih:

Kayıt No:

Kişisel Bilgileriniz

Adınız ve soyadınız:

.....

Branşınız:

.....

Göreve başladığınız yıl:

.....

İlgili ders kitaplarını kullanma durumunuz:

a) Kullandım

b) Kullanmadım

Telefon:

İmza:

E-posta:

EK4. Öğretmen Görüşme Formu

- 1. Okuma kültürü dendiğinde aklınıza neler geliyor? Açıklayınız.**
- 2. Sizce okuma kültürü edinmiş insanın özellikleri nelerdir? Açıklayınız.**
- 3. Sizce öğrencilere okuma kültürü edindirmek amacıyla neler yapılabilir? Siz bu konuda bir şey yapıyor musunuz?**
 - a. Yapıyorsanız okuma kültürünü edindirebilmek için hangi araç-gereçleri kullanıyorsunuz?
 - b. Ders kitapları dışında başka kaynaklar kullanıyor musunuz? Açıklayınız.
- 4. Ders kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz? Sizce ders kitapları bu süreçte ne kadar etkilidir? Açıklayınız.**
- 5. Çalışma kitaplarının okuma kültürü edindirme sürecine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz? Sizce çalışma kitapları bu süreçte ne kadar etkilidir? Açıklayınız.**
- 6. 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulan ders ve çalışma kitaplarını okuma kültürü edindirme sürecine katkıları bakımından değerlendirir misiniz?**
 - a. Kitaplardaki görselleri okuma kültürü edindirme sürecine olası katkıları bakımından değerlendirir misiniz?
 - b. Kitaplardaki etkinlikleri okuma kültürü edindirme sürecine olası katkıları bakımından değerlendirir misiniz?
 - c. Kitaplardaki metinleri okuma kültürü edindirme sürecine olası katkıları bakımından değerlendirir misiniz?
 - ç. Kitaplarda yer alan metinlerdeki karakterleri okuma kültürü edindirme sürecine olası katkıları bakımından değerlendirir misiniz?
- 7. Sizce okuma kültürü edindirme bağlamında ders ve çalışma kitapları nasıl olmalıdır? Nelere dikkat edilmelidir?**

EK5. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 06/06/2022

Toplantı Sayısı : 12

Karar Sayısı : 168

168-Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Arzu Tören**'in "Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında İlkokul ve Ortaokul Ders ve Çalışma Kitaplarının İncelenmesi" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı doktora öğrencilerinden **Arzu Tören**'in "Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında İlkokul ve Ortaokul Ders ve Çalışma Kitaplarının İncelenmesi" başlıklı tezinin araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Okuma Kültürü Edindirme Bağlamında İlkokul-Ortaokul Ders ve Çalışma Kitaplarının İncelenmesi” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 22.03.2023
Gönderim Numarası	: 2043413164
Sayfa Sayısı	: 115 sayfa
Sözcük Sayısı	: 32210
Karakter Sayısı	: 221447
Benzerlik Oranı	: %8
Savunma Tarihi	: 17.02.2023

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %8’den fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Arzu TÖREN GÜL

Tarih:17.02.2023

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Arzu TÖREN GÜL

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Öğretim Görevlisi	Aksaray Üniversitesi	2012- ...

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türkçe Öğretmenliği	Atatürk Üniversitesi	2005-2009
Yüksek Lisans	Türkçe Eğitimi	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	2009-2011
Doktora	Türkçe Eğitimi	Ankara Üniversitesi	2012-

Yayınlar:

Kara R., Tören A. (2011). Âşık Veysel'in Şiirlerinde Eğitim. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 0(46), 127-143.

Tören Gül, A. (2015). Temel Dil Becerilerinin Kazandırılması Sürecinde Bilmecelerin Yeri ve Önemi. International Journal of Languages Education and Teaching (IJLET), UDES 2015 Özel Sayısı, 867-884. Erişim adresi: <http://www.ijlet.com1>.

Bildiriler:

Tören Gül A., Gül M. (2014). Nur İçözü'nün Çocuk Kitaplarında Doğa ve Hayvan Sevgisi. VI. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Nur İçözü Sempozyumu. 16-18 Nisan 2014, Eskişehir/Türkiye.

Tören Gül A., Gül M. (2014). Nur İ    'n n  ocuk Kitaplarında  evre Duyarlılığı ve Bilinci. VI. Ulusal  ocuk ve Gençlik EdebiyatındaNurİ    Sempozyumu.16-18 Nisan 2014, Eskişehir/Türkiye.

Tören Gül, A. (2015). Temel Dil Becerilerinin Kazandırılması Sürecinde Bilmecelerin Yeri ve  nemi. 1.Uluslararası Dil Eğitimi ve  ğretimi Sempozyumu (UDES). 28-30 Mayıs 2015, Nevşehir/Türkiye.